אלע משלים פון שלום עליכם

פון צווי וועלטן

דראמאטישע שריפטן

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

פון צווי ווילטשן

ספעציעלע „מאַרגן־פריהיט" אויסגאַבע, ניו יאָרק, 1937

אינהאלט

שוועך צו זיין א איד . . . . . .
טביה דער מילכיגער 165

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/hardtobejew0000shol

שוועך צו זיין א איד

א קאמעדיע אין פיער אקטען מיט א פראלאג אוו מיט א עפילאג.

נעשריבען אין יאהר 1914.

פערזאנען:

דוד שפירא. א בכבוד'ער איד, א בעל־הבית, מיט א שענער שוואַרצער, עטוואס גרוי־ליכער, הערצל־בארד. קרוב צו פופציג. געווען אמאל איין עושר, איצט א מעקלער אויף דער בערזע. נעהט זויבער נעקליידט. האלט זיך שטאלץ. רעדט מיט אזא טאן, וואס אלע דארפען איהם הערען. א הייסער טעמפּעראַמענט.

שרה שפירא. זיין ווייב. יוננער מיט א פּאר יאהר פון איהם. א פראסטע, נאר נישט קיין נארישע אידינע. נעווען אמאל א נאנץ שענע.

בעטי. זייער טאכטער. א נימנאזיסטין פון לעצטער קלאס. א שענהייט. א ביסעל א קאפריזנע. נייענצאהן יאהר אלט.

סיאמקע. זייער זוהנדעל. א ריהרעוודיג בר־מצוה־יוננע. א גימנאזיסטעל פון דריטער קלאס.

שניאורסאן. נעעגדינט נימנאזיע. א יאהר צווייי און צוואנציג. א בחור פון איין עכט־אידישען טיפ. שוואַרצע, עטוואס נענרייזעלטע האר. א ביסעל איין אויסגעבויגענע סעמיטישע נאז. ברענענדיגע אויגען.

איואנאוו. זיין חבר. א כריסט. גלייך מיט שניאורסאנען געעגדינט נימנאזיע. א טיפ פון איין עכטען רוס. רויטע באקען, ליכטיגע גלייכע האר, קאצאפיש אונטערגעשוירען.

גרינסבערג. א סטודענט. איין אויסגעפוצטער. א ביסעל איין אסימילירטער.

פראסקין. א סטודענט. א ציוניסט.

הורוויטש. א געווען עקסטערן, איצט א לעהרער. פארשריבען אלס זייגערמאכער. רעדט מיט דער ליטווישער אויסשפראך.

רב לוי היילפערין. א מארערנער רב, איין ארטאראקס. זויבער נעקליידט. א ריינער שוואַרצער סוררוט. א זיידען יארמעלקעלע אויפן קאפ. א שען בערדעל. נישט קיין לאנגע פאות.

באמערקונגען פון'ם פארפאסער.

מע בעט זעהר העפליך די ארטיסטען, זיי זאלען זיין וויי וועיט מעגליך נאטירליך גרימירם, ניט אנקלעפען קיין בערר, אין די באוועגונגען ניט איבערטרייבען, ניט קרימען זיך אויף צו מאכען לאכענדיג דעם עולם, ניט צולענגן קיין איינענע ווערטער, און בכלל זיך גוט צור הערען צו די רעמארקעס און גוט איינשטודיערען די שפראך פון דעם אריגינאל.

אין די ערטער, וואו ס'איז אננעציינט, אז מע רעדט אויף אידיש, באדארפען די שוישפיעלער דאס ארויסבאווייזען מיט א באזונדערער באטאנונג אוו מיט א באזונדערער באוועגונג צו דער פערזאן, צו וועלכער מע רעדט, אזוי, אז מע זאל עס ארויסזעהען אוו פיהלען.

דאס רעקווייזיט ביי'ם אויסשמאטען די מצענע איז פריי.

דער עפילאג קאן נעשפיעלט ווערען אוו ניט נעשפיעלט ווערען — עס העננט אף פון'ם פרייען נוילען פון דער רעזשי.

קאלוואסקי. ראבינער. איין אלטער מאן מיט צוויי ארדענס אויף דער ברוסט.

נוראריה. א הויכער, א טרוקענער.

שערעשעווויצקי. א נידעריגער, א געפאקטער, מיט איין ארדען.

בערנשטיין.
מאנאסעוויטש. } ביידע געגאלטע.

קעצעלע. א קליין אידעל. שטארק באוואכסען. א ביסעל א יאדישלייווער. רעדט ניט אזוי צוויי מאל א ווארט. אנגעטהאן א קורץ ווייטיקעל, איין אפגעבארעט קאפעלישעל. דרעהט זיך ביי דער בערזע.

א חאליאסטרע מיידלעך. בעטי׳ס חבר׳טעס. גימנאזיסטקעס. אלע אין גרינע קליידלעך, שווארצע פארטיכלעך, ווייסע קעלנערלעך מיט מאנשעטלעך. לאכען חי־חי־חי אזן מאכען קניקסענס.

א קאמפאניע גימנאזיסטען. אלע — רוסישע טיפען. אלע אין אוניפארמס מיט ווייסע קנעפלעך.

דער שמש ביי רב לוי הייפערין.

דער עלטסטער פון די זשאנדארמען.

פאליציסטען, זשאנדארמען, נאדזיראטעלים, א רווארניק מיט א בלעכעל, פאסאזשירען אוז מרעגערס אויף דער באהן, איין אבערקאנדוקטאר, קעלנערס אין רעסטאראן.

ארט: דער פארשפיעל קומטפאר אין א רוסישער שטאדט. אלע פיער אקטען מיט׳ן עפילאג שפיעלען זיך אפ אין א גרויסער שטאדט פון דער אידישער „טשער־טע" אין רוסלאנד, וואו ניט אלע אידען מענען וואהנען. צייט: 1913—1914.

פאַרשפּיעל

[א באזונדער קאַבינעט איז א גרויסארטיגען קאַפּע־רעסטאַראַן. שען מעבלירט. הויכע שפּיגלען. ביי די זייטען ווייכע סאָפּעס, סאַמעטענע פּאַטעלען. אויף די וואַנט בילדער, דיוואַנעס. ביי דער זייט א פּאַר־טאַפּיאַן. אין מיטען קאַבינעט א גרויסער, מיט ווייסען נעדעקטער, טיש. אויפ'ן טיש — פון כל טוב. א סך פּלעשלעך מיט אלערליי משקאות. צווישען זיי א סך לעדיגע. כל־ערלייי פּארבייסענס, נאָר אלץ אין דער גרעסטער אומארדענונג. שטאַרק אָנגעראָוכערט און אָנ־געוואַרפען. — ס'איז א קערמעשעל פון א שטיק עטליכע און צוואַנציג יונגעלייט, נאָר־וואָס געענדיגט אכט קלאַסען גימנאזיע, וואָס דאַרפען אין ניכען אריין אין אוניווערסיטעט. פּאַר'ן צעשיידען זיך פּארבראַנגט מען א גוטע שעה און מע טהוט א לעבאָונטער. שוין ביי'ם ערשטען אָנהויב, זו דער פּאַרהאַנג הויבט זיך אויף נאָר האָב און מע זההט נאָך כמעט נאָרנישט, הערט זיך שוין דאָס נעוויסע סטודענטען־ליער מיט'ן נעוויסען ניגון:

„גאַודעאַמוס איגיטור
יוווענוס דום סוממוס,
פּאַסט אוקונדאַס יוווענטוטעם
נאָס האַבעביט הומום..."

נאָך די צוויי סטראָפען הויבט זיך אויף דער איבעריגער טייל פּאַר־האַנג, און דער באַל שטעלט זיך פּאַר איז פּולען נלאַנץ. דער עולם איז שוין רעכט בנילופין. דאָס זענען לויטער נימנאזיסטען, יונגערע און עלטערע, אלע איז זייער אוניפּאָרם, מיט ווייסע קנעפּלעך, איז פּארשיידענע פּאזען: וואַר סע קלאַפּט אויפ'ן פּארטעפּיאַן, און וואַר עס זיצט אין מיטען קאַבינעט אויף דער ערד, און וואַר עס ליגט אויס־נעצויגען אויף דער סאָפּע, און וואַר — נאָר אויפ'ן טיש. וואַר עס רויכערט, און וואַר עס האלט א כום אין דער האַנט. פרייליך זענען אלע. מיט'ן פּנים צום עולם שטעהט וואַניא איוואַנאָוו,

א י ו ו א נ א ו ו [צו שניאורסאנען]. ..אָם איז מיט דיר, הערשקא?

ש נ י א ו ר ס א ן [ווי אויפגעוואכט, לעבעדיג]. וואָם זאל זיין? נאָרניט.

א י ו ו א נ א ו ו. וואָם האלסט דו אויפגעהאנגען די נאָז אויף דער קווינטע? [נעמט איהם פאר א האנט, ועצט זיך אוועק מיט איהם אויף א זייט].

ש נ י א ו ר ס א ן. ווער? איך? עס ווייזט זיך דיר אויס.

א י ו ו א נ א ו ו. עס ווייזט זיך מיר ניט אויס. איך זעה. איך קוק־נאָך די גאנצע צייט נאָך דיר. מיך וועסט דו ניט נארען, הערשקא. איך קען דיך.

ש נ י א ו ר ס א ן. איז טאקי גוט, וואָם דו קענסט מיך... פון דעסטוועגען וואָלט ניט געשאדט, זאלסט מיך קענען א ביסעל נעהענטער.

א י ו ו א נ א ו ו. וואָם זשע וואָלט נעווען?

ש נ י א ו ר ס א ן. וואָלסט דו מיך ניט געפרעגט קיין קשיות. דו וואָלסט דעמאָלט אליין געוואוסט, אז איך בין ניט גלייך צו אייך. [פויזע]. איך קאָן מיך ניט פרעהען, אזוי ווי איהר פרעהט זיך.

א י ו ו א נ א ו ו. פאר וואָם?

ש נ י א ו ר ס א ן. פאר דעם! דערפאר, ווייל איהר, אז איהר פרעהט זיך, פרעהט איהר זיך מיט אייער גאנצען וועזען, מיט אלע אייערע איברים און חושים...

א י ו ו א נ א ו ו [שפאטיש]. און דו?

ש נ י א ו ר ס א ן. און איך? איך טאָר ניט. פאר מיינע אויגען שטעהט שטענדיג די אויפשריפט: „מעמענטאָ מאָרי"...

א י ו ו א נ א ו ו. טשאָרט וואָזמי! וואָם פאר איין אויפ־שריפט? וואָם פאר א „מעמענטאָ מאָרי"?

ש נ י א ו ר ס א ן. האָסט פארגעסען, אז איך... אז איך בין א איד?

דירעזשירט מיט א לעפעלע דעם כאהר, וואס ענדיגט דאס ליער מיט די ווערטער:

„נאאודעאסום איניטור
יוועגנוס דום סומסום..."

דער דירעזשאר איוואנאוו דערלאנגט א קלאפ אין טיש און רופט־אויס הויך אויף רוסיש].

א י ו ו א נ א ו ו. עי! טשאעק! שאמ־פאנ־סקא־וא, טשארט וואזמי!... [א פאר חברה־לייט חאפען איהם ביי דער האנט].

א פ א ר ס ט ו ד ע נ ט ע ן. וואניא! ביזט משוגע געוואָרען? שאמפאנסקע?! ווייסט, וואס דאס קאסט אט א דא?

א י ו ו א נ א ו ו. ניע וואשע דיעלא! אויף מיין רעכענונג, טשארט וואזמי! איך צאהל! טשאעק! שאמ־פאנ־סקא־וא!!

[עס לויפען צוויי קעלנערס מיט ווייסע פארטיכלעך, ברענגען שאמפאניער־ווייַן, אין צוויי גלעזיקלעלט, שטעלען־אוועק, פילען־אן די בעכערס, געהען־אפ].

א י ו ו א נ א ו ו. גאסטאדא! צו די בעכערס, טשארט וואזמי! [אלע טהוען זיך א נעם צו די בעכערס]. וואס זענען מיר געווען נעכטען? נעכטען זענען מיר געווען יונגלעך, קינדער, שנעקעס, גימנאזיאָרען! א ליאדע לעהרערעל האט נעהאט רעכט אונז אננעמען פאר'ן קאלנער און אריינווארפען אין קארצער. אבער איצט? אבער מארגען? טשארט וואזמי! מארגען זענען מיר מענטשען! סטודענטען! אויס גימנאזיאָרען! נידער מיט דער גימנאזיע! לעבען זאל די אוניווערסיטעט! הוררא!!!

א ל ע. הוררא!!! [מע טרינקט, מע קושט זיך, מע האלט זיך, מע רעדט, מע לאכט, מע איז פרייליך. צווישען דער פרייליכער קאמפאניע איז צו באמערקען איינעם א נימנאזיסט פון אידישען טיפ, אויף אין אונפארם און אויף מיט וויסע קנעפ. דאס איז הערשעל שניאורסאן. חאטש ער האלט־אונטער די קאמפאניע, טרינקט כלומרשט גליך מיט אלע, נאר ער זאל זיין פרייליך גליך מיט אלע — דאס זעהט מען ניט. דאס באמערקט אבער קיינער נישט, אויסער איינעם — דער, וואס האט געקאמאנדעוועט מיט'ן כאהר, וואס מע רופט איהם וואניא איוואנאוו. אין דער צייט, וועז אלע הוליען, געהט־צו צו איהם וואניא, לענט־ארויף די האנט איהם אויף דער פלייצע].

איוואנאוו [קרימט איהם איבער]. „דו ווייסט ניט, דו פארשטעהסט ניט, דו קאנסט עס ניט פארשטעהן!"... פאר וואס קאן איך עס ניט פארשטעהן, טשארט וואזמי? איך בין נאך אזוי קלוג, ווי דו!

שניאורסאן. נאר אייגער! מע דארף ניט זיין קלוג — מע דארף נאר זיין א איד דערצו. היינט פארשטעהסט דו שוין? זאלסט זיין א איד חאטש אין יאהר...

איוואנאוו. וואס זשע וואלט געווען?

שניאורסאן. וואלסט דו עס נישט אויסגעהאלטען. קיין איין יאהר אפילו.

איוואנאוו. אזוי מיינסט דו?

שניאורסאן. איך בין איבערצייגט!

איוואנאוו. נו, האסט דו א טעות. קענסט דו מיך ניט. ווייסט דו נישט, ווער וואניא איוואנאוו איז! [פויזע]. שא! ווייסט דו, וואס פאר א געראנק מיר איז אייגעפאלען איצט אין קאפ? [מהוט זיך א פאטש איז די קניהעס, רוקט זיך צו צו שניאורסאנען]. הער־אויס, הערשקא, טאמער וואלטען מיר זיך נעביטען?

שניאורסאן [קוקט איהם אן]. וואס הייסט „נעביטען"?

איוואנאוו. אט איך לעג דיר פאר א קאמבינאציע. דו זאגסט, איך וואלט קיין איין יאהר אפילו ניט געקאנט זיין אין דיין פעל? טא לאמיר זיך בייטען!

שניאורסאן [פארשטעהט איהם נאך אלץ ניט]. וואס הייסט — לאמיר זיך בייטען?

איוואנאוו. נאר פראסט. מיר וועלען זיך בייטען. דו זאגסט, איך זאל איין יאהר חאטש פרובען זיין אין דיין פעל, פרובען זיין א איד? — גוט! מיר וועלען זיך בייטען... אויף איין יאהר. דו וועסט זיין איוואנאוו, איך וועל זיין שניאורסאן.

שניאורסאן [שטעהט־אויף]. דו האסט, אפנים, ניט פון וועמען חוזק צו מאכען? זוך א גרעסערען נאר פון זיך...

א י ו ו א נ א ו ו. אט האסט דו דיר! און אז א איד — איז וואס?

ש נ י א ו ר ס א ן. איז נארניט... [קוקט אויף איוואנאווען אהן ווערטער].

א י ו ו א נ א ו ו. איך פארשטעה ניט, הערשקא, עפּיס רעדסט דו מיר היינט מארגע רעד... [באזונדער פריינטליך]. מיר דאכט, אז אויף אונז, דיינע חברים, האסט דו זיך ניט צו באקלאגען... מיר, דיינע חברים...

ש נ י א ו ר ס א ן [א ביסעל אויפגערעגט]. חברים! חברים! ביזט א נאר! וועד רעדט פון חברים? דו מיינסט, אפּנים, אז די גאנצע וועלט איז אט א דא א? מיר און אונזערע חברים? דו פארגעסט, אז אויף יענער זייט נימאזיע איז אויך דא א וועלט, און א גרויסע וועלט. אויסער אונז זענען פארהאן נאך מענטשען. נאר פון יענער גרויסער וועלט וויסט איהר, אפּנים, זעהר ווינציג. כּמעט גארנישט ניט. יענער גיהנם איז אייך אומבאקאנט. [פויזע]. אין מיין פעלד וועז דו ביזט אפּ ניט לאנג, חאטש איין יאהר, וואלסט דו דעמאלט געווואוסט, וואלסט דו דעמאלט געפיהלט, וואס הייסט נארמא, פּראצענטען, מיניסטעריש צירקוליארען און נאך אזעלכע גוטע זאכען...

א י ו ו א נ א ו ו [מיט א באוועגונג]. וואס הערסט דו צירקוליארען, פּראצענטען? מיט אזא איין אטעסטאט, ווי דו האסט! מיט א גאלדענער מעדאל!

ש נ י א ו ר ס א ן. א גאלדענע מעדאל? [א מאך מיט דער האנט]. מע האט שוין געזעהען אזעלכע זאכען. קארג „מעדאליסטען" זענען פארבליבען נאך פון פאר־א־יאהרען?... און פון פאר־צוויי־יאהרען? „מעדאליסטען", חא־חא, א טייערע מציאה! ער! נאר וואס איז צו רעדען? [שטעהט־אויף]. וואס איז מיט דיר צו רעדען, אז דו וויסט ניט, דו פארשטעהסט ניט, דו קאנסט עס ניט פארשטעהן!... [זעצט זיך אוועק צורייק].

א י ו ו א נ א ו ו . נאָר פֿראָסט : מע נעמט און מע בייט זיך. איך וועל זיין שניאורסאָן, דו וועסט זיין איוואַנאָוו. דו וועסט מיר געבען דיין אטעסטאט מיט די פינפען, איך וועל דיר געבען מיין אטעסטאט מיט די דרייען, טשאָרט וואָזמי, און ביט פּאָסיעמו ! איז דאָס נעמאכט ? [ציהט־אויס שניאורסאנעו א האנט].

ש נ י א ו ר ס א ן . דו רעדסט ווי א קינד, וואניא, כלעבען. וואָס רעדסט דו ? דאָקומענטען — עפּים א שפּיעלעכל ? היינט אונזערע עלטערען ?

א י ו ו א נ א ו ו . דאָקומענטען ? נארישקייטען ! איין יאָהר אינגאנצען — נאפּליוואט ! און די עלטערען — וואָס געהט עס זיי אָן ? וועך דאָרף עס וויסען ? מיר וועלען דאָך זיין ביידע אין איין שטאָרט, אין איין אוניווערסיטעט, וועלען זיי אונז שרייבען בריעף, דיין פּאָטער צו מיר, מיין פּאָטער צו דיר — און מיט זייערע בריעף וועלען מיר זיך אָפּבייטען. האָסט דו עס פּארשטאנען, קאָפּ ? [חאפּט שניאורסאנעו פּאר א האנט, שלעפּט איהם צום טיש. שניאורסאו לאזט זיך ניט].

ש נ י א ו ר ס א ן . לאָז נעמאך ! וואניא, לאָז צורוה ! די חברים דארפּסט דו נאָך...

א י ו ו א נ א ו ו . זאָרג ניט, זיי וועלען אונז ניט ארויסגעבען. אט א דא וועט דאָס בלייבען. [הערט ניט שניאורסאנעו, שלעפּט איהם צו צום צענטער. טהיט א זעץ מיט דער האנט איבער'ן טיש]. סילאָנס ! שטיל זאָל זיין ! [דער עולם טהוט א שטעה־אויף]. חברים, שטיל זאָל זיין ! [טהוט נאָך א מאל א זעץ מיט דער האנט אן טיש]. איך דאָרף אייך עפּים זאָגען זעהר א וויכטיגע זאך ! [שפּרינגט־ארויף אויף א שטוהל]. הערט נאָר צו מיט קאָפּ ! איהר זאָלט וויסען זיין, אז איך בין שוין מעהר ניט איך. איך בין שוין ער ! [ווייזט אויף שניאורסאנעו, וואס שטעהט נאָך א פּארנאפּטער אוו ווישט זיך דעם שוויס פון'ם שטערן]. אוו ער איז שוין נישט מעהר ער, נאָר איך ! ער איז איך, איך בין ער... וואָס קוקט איהר זיך איבער און וואָס שמייכעלט איהר דאָרט אין די הויפענס ? איך בין ניט שפּור, טשאָרט וואָזמי ! איהר ווייסט גאנץ גוט, אז

א י ו ו א נ א ו ו [שטעהט אויף אויף]. איך מאך נישט חוזק. איך מיין עס נאנץ ערנסט, טשאָרט וואָזמי! איך בין א בעלן צו זיין אויף דיין אָרט. איך ווי׳ל פּרוּבירען אויף זיך אַליין, ווי אזוי איז, אז מע איז א איד? ווי אזוי פיהלט זיך א איד? איצט האָבען מיר א געלעגנהייט. מיר דאַרפען ביידע אריין אין אוניווערסיטעט. מיר פאָהרען ביידע אין א ניי אָרט, א פרעמדע שטאָדט, וואו קיינער קען אונז נישט. וועלכער רוח איז דאָס מחויב צו וויסען, ווער פון אונז איז איוואַנאָוו און ווער — שניאורסאָן? צי וועמען געהט עס אָן, אז איך, איוואַנאָוו, בין שניאורסאָן, און דו, שניאורסאָן, ביזט איוואַנאָוו, חא־חא־חא? וואָס זאָגסט דו דערויף, הערשקא, הא?

ש נ י א ו ר ס א ן. וואָס איך זאָג דערויף? איך קאָן זאָגען נאָר דאָס, אז דו פּלאַפּעלסט נאַרישקייטען, ווי׳ל דו ביזט...

א י ו ו א נ א ו ו. שבור — מיינסט דו אפשר?

ש נ י א ו ר ס א ן. חס וחלילה! ווער זאָגט, אז דו ביזט שבור? איך זאָג נאָר, אז דו ביזט א ביסעל בעלופין, אונטער׳ן גלעזעל...

א י ו ו א נ א ו ו [ענערגיש]. איך? אונטער׳ן גלעזעל? דו לייגסט! נאָך קיין מאָל אויף מיין לעבען בין איך, טשאָרט וואָזמי, אזוי ניכטער ניט געווען, ווי היינט! איך זאָג עס נאנץ ערנסט, הערשקא, פריינט מיינער, ביי מיין עהרען־וואָרט! אָט האָסט דו דיר מיין האנט! [צייהט איהם אויס א האנט]. איך ווי׳ל פּארזוכען דעם טעם: ווי אזוי איז עס, אז מע איז א איד?

ש נ י א ו ר ס א ן. וועסט פיהלען א רעכטען טעם! וועסט פּארזאָגען א צעהנטען!

א י ו ו א נ א ו ו. נאַרישקייטען! [טהוט זיך א זעץ אין האַרצען]. קענסט דו מיך נישט! וויסט דו נישט, ווער וואניא איוואַנאָוו איז, טשאָרט וואָזמי! פּאָלג מיר, לאָמיר זיך בייטען! [ווי׳ל פּרופּענעמען שניאורסאָנען]. אויף איין יאָהר נאָר לאָמיר זיך בייטען...

ש נ י א ו ר ס א ן [שטופּט איהם אַף פון דער גרינג]. רעד ניט קיין נאַרישקייטען! סע שלאָגט צו דער גאַל! וואָס הייסט בייטען? ווי בייט מען זיך דאָס?

דערצעהלען, אום וואָס דאָ האַנדעלט זיך. אונזער חבר, הערשקאָ שניאורסאָן, ווי אייך איז באַוואוסט, נעהערט צו יענעם פאָלק, וואָס איז פארהאסט און פארפאָלגט אויף דער גאַנצער וועלט, צו יענעם אויסדערוועהלטען פאָלק, וואָס איז צעזייט און צעשפרייט, — מיט איינעם וואָרט: ער איז א איד, און א איד איז זהר שווער צו זיין. כּמעט אוממעגליך. אזוי זאָגט ער, הערשקא הייסט עס. און איך זאָג, אז ס'איז ניט אזוי גוואלדיג. דער שד איז גארניט אזוי שרעקליך, ווי מע מאהלט איהם... זאָגט מיין חבר, אז דערפאר מיין איך עס, ווייל איך בין קיינמאל קיין איד ניט נעווען. לאָם איך פרובען, זאָגט ער, זיך געפינען אין זיין פעל חאטש איין יאָהר, וועל איך, זאָגט ער, דעמאָלט פיהלען. נוט. איז געבליבען, איך זאָל אריין אין זיין פעל חאטש אויף איין יאָהר. ווי אזוי זשע מאכט מען דאָם? האָבען מיר זיך געביטען אויף א יאָהר...

ש נ י א ו ר ס א ן. נאָך ניט געביטען, נאָר ער וויל, מיר זאָלען זיך ביטען.

א י ו ו א נ א ו ו. נעביטען, נעביטען! הערט איהם ניט! פון דער מינוט אָן איז ער שוין ניט מעהר שניאורסאָן, נאָר איוואנאוו, און איך בין אויס איוואנאוו, נאָר שניאורסאָן. [ער שפרינגט־ארײַס פון שטוהל, ציהט־ארײַס פון זיך זיין מונדיר, ניט־איבער שניאור־סאנעז, שלעפט־ארײַס כמעט מיט נוואלד פון שניאורסאנעז זיין מונדיר, און ביידע מהועז זיך איבער פאר אלעמען אין די אויגען. וואניע איוואנאוו מאכט א אידיש פנים, סטארוועט זיך, ער זאל זיין עהנליך צו שניאורסאנעז. דער עולם נעמט־אויף די סצענע מיט גרויס ענטוזיאזם].

א ל ע [אפלאדירען]. בראוואָ! בראוואָ!

א י ו ו א נ א ו ו [שפרינגט־ארויף וויעדער א מאל אויף א שטוהל]. חברים! אצינד, אז די זאך איז שוין געמאכט, ערלויב איך מיך פאָרצושטעלען פאר אייך. איך בין שוין ניט מעהר דער פרימט, דער דוואריאנין, איוואן איוואנאוויטש איוואנאוו, נאָר [נעמט־ארויס פון שניאורסאנ'ס זייט־קעשענע זיינע דאקומענטען, דעם פאס מיט'ן אטעמאס, פאס־ארייז] — דער שקלאַווער מיעשטשאנין, טשארט וואזמי, הערש מאַוושאַוו שניאורסאָן, דער זוהן פונ'ם פארהאסטען און פארפאלג־

איך בין ניט שבור — איך קאָן טרינקען. אָט באָלד וועט איהר האָרכען, וועט אייך זיין קלאָר אַלסדינג. חברים! זייט וויסען, אז איך און אונזער חבר שניאורסאָן האָבען זיך געביטען, אויף א יאָהר האָבען מיר זיך געביטען. מיר האָבען זיך געגעבען דאָס וואָרט, מיר האָבען געהאַלטען א וועטע. קורץ — ס'איז ניט אייער זאַך. איהר דארפט נאָר הערען און זעהען און שווייגען. איך באשווער אייך מיט אונזער הייליגען בונד פון חבר'שאפט, אז דעם זאָל אָפּ־דארען די צונג, ווער ס'וועט ארויסלאָזען אין דרויסען א פּיפּס וועגען דער גאנצער נעשיכטע אין פארלויף פונ'ם דאזיגען יאָהר!... חברים! איך פּאָדער פון אייך אינ'ם נאָמען פון אונזער סאָלידאַריטעט, איהר זאָלט מיר געבען אייער עהרען־וואָרט און שווערען, אז דאָ, אין דעם קאָבינעט, וועדט די זאַך באַגראָבען אויף אייביג, און קיין פויגעל וועט ניט וויסען. זאָגט איהר מיר צו?

קולות. מיר זאָגען דיר צו! מיר זאָגען דיר צו!

קולות. חאָטש מיר ווייסען ניט וואָס, מיר ווייסען ניט וועו!

איוואנאוו. אָט באָלד וועט איהר וויסען. איהר דארפט מיר נאָר צוזאָגען, אז ס'וועט ניט ארויסגעטראָגען וועדען פון דאָנען א וואָרט. איהר דארפט מיר צושווערען, אז צווישען אונז וועט דאָס בלייבען. אַלזא, שווערט איהר מיר צו? [הויבט־אויף צווי פינגער]. זאָגט: „מיר שווערען!"

אלע [הויבען־אויף צווי פינגער, זינגען מיט א ניגון]. מיר הויבען די הענט און מיר שווערען!

איוואנאוו [אויפגעבראכט]. סילאַנס! וואָס פאר א געזאַנג, טשאַרט וואָזמי?! דאָ האַנדעלט זיך וועגען איין ערנסטע זאַך, און זיי האָבען זיך צעזונגען גאָר! אַלזא, איך פּאָדער פון אייך, איהר זאָלט זיין ערנסט און זאָגען: „מיר שווערען".

אלע [ערנסט]. מיר שווערען!

איוואנאוו. אָט אזוי האָב איך אייך ליעב. אַצינד, חברים, אז איהר האָט מיר אָפּגעשווערען, וועל איך אייך שוין

א ל ע. ביט פאסיעמו!

ש נ י א ו ר ס א ן [פונ'ם ארט]. געדענק זשע, וואניא, מיין איך הערשקא, זאלסט קיין חרטה ניט האבן!

א י ו ו א נ א ו ו. חרטה? די איוואנאוונס... פארדאן! מיין איך די שניאורסאנס האבן קיינמאל קיין חרטה ניט! איך קום־ארויס פון א פאלק, טשארט וואזמי, וואס איז שוין דורכגע־גאנגען דורך פייער און דורך וואסער און דורך מעשענע רעהרען! מיינע עלטער־עלטער־זיידעס, וואס האבן געקנעטען לעהם ביי פרעה'ן, אויפגעשטעלט די אייבידע פיראמידען, אויפגעבויט די באריהמטע שטעדט סדום און עמורה... פארדאן! איך מיין פיתום און רעמסס, זענען נענוג אויסגעשטאנען ביז זיי האבען זיך באזעצט אינ'ם געבענטשטען לאנד מצרים... פארדאן! מיין איך כנען. און אז מיר האבען זיך באזעצט אינ'ם געבענטשטען לאנד כנען, איז געקומען בלשאצר... פארדאן! איך מיין נבוכדנאצר, און האט פארברענט אונזער הייליגען טעמפעל און אפגעפיהרט אונזערע זיהן און טעכטער אין אייזערנע קייטען צו זיך אינ'ם בארבארישען באביל'אן, און נאכדעם אין שפאניען... חברים! איך מאך, טשארט וואזמי, א היבשען שפרונג און לאז־דורך בלעמ'ען, המנ'ען מיט אחשורוש'ען מיט נאך אזעלכע פיינע מענטשלעך, וויל עם טאקע שוין, ווי איהר זעהט, אין דרויסען — אלזא, אינ'ם פינסטערען קאטוילישען שפאניען, וואו עס האט געווארט אויף אונז די אינ־קוויזיציע. [מיט היז]. קאנט איהר זיך פארשטעלען, חברים, וואס פאר ליידען מיינע עלטערען זענען אויסגעשטאנען אין דער אינ־קוויזיציע? אויפ'ן אויטאדאפע האבען זיי זיך געלאזט ברענען, טשארט וואזמי, אויפ'ן עשאפאט האבען זיי זיך געלאזט קוילען, שניידען, האקען, בראקען, פערטלען...

א ל ע [מיט גרויס ענטוזיאזם און אפלויז]. בראוואַ, הערשקא, בראווא!

ק ו ל ו ת. גאר ניט צו דערקענען, אז דאס איז א פריסט!

ק ו ל ו ת. א איד! איין אמת'ער איד! הא־חא־חא!

טען, נאָר פון גאַט אויסדערוועהלטען פאָלק ישראל. און דער [ווייזט אויף זיין חבר שניאורסאן] — איז שוין ניט מעהר דער שקלאָווער מיעשטשאנין הערש מאָווישאָוו שניאורסאָן, נאָר... אָנו, הערשקא, נעם־ארויס אקארשט פון קעשענע דיינע דאקומענטען! [ינענער נעמט־ארויס]. איין אמת'ער דוואריאנין און א זוהן פון א דעיסטווי־טעלני סטאטסקי סאָוויעטניק, טשאָרט וואָזמי, איוואן איוואנאָוויטש איוואנאָוו! איך לעג־פאָר צולייפ דער דאָזיגער מעטאמאָרפאָזע אָנפילען די כוסות און אויסטרינקען. הוררא!

א ל ע [פילעוו־אן די כוסות]. הוררא! [מע נראטולירט אוו מע קושט זיך מיט די נעביטענע חברים אוו מע טרינקט].

ש נ י א ו ר ס א ן [טרעט־ארויס מיט'ן כוס אין דער האנט]. חברים! אונזער חבר וואניא איוואנאָוו, אָדער, ווי ער הייסט שוין איצטערמא, הערשקא שניאורסאָן, איז באגאנגען, ווי איהר זעהט, א שפאס, אוו אויסגעלאָזט האָט זיך עם, ווי עם ווייזט אויס, מיט איין ערנסט. די זאך איז אָפּגעטהאָן — פארפאלען. מיר האָבען זיך, הייסט עס, געביטען מיט די יוצרות. זאל זיין אין א גוטער שעה. ווער פון אונז ביידע האָט געמאכט א בעסער געשעפט — דאָס וויים א י ך, אוו אויך איהר, אויב איהר האָט א קלעפקע אין קאָפּ, באדארפט אויך פארשטעהן. אוו טאָמער פארשטעהט איהר ניט — בין איך ניט שולדיג... איין זאך נאָר מוז איך זאָגען פאָראויס: אזוי ווי מיר קאָנען נישט וויסען, וואָס מיט אונז ביידען קאָן פאסירען אויף דעם נייעם וועג, וואָס מיר ביידע לאָזען זיך געהן, על־פּן וואָלט איך וועלען אויסנעמען א תנאי, אז טאָמער וועט עמיצען פון אונז צוויי אין פארלויף פון דעם יאָהר אויסקומען שוין זעהר שמאל, דאָס הייסט...

א י ו ו א נ א ו ו [שטופט איהם אפ]. קיין שום תנאים! קיין שום קאָמפּראָמיסען! וואָס ס'וואָל ניט זיין — קאָן זיך זיין! אבער נעמאכט — איז פארפאלען!

א ל ע. פארפאלען! פארפאלען!

א י ו ו א נ א ו ו. ביט פאסיעמו!

ערשטער אקט

[ביי דוד שפירא. — א גרויס עס־ציטער. בעל־הבתיש מעבלירט. נישט רייך, נאר זויבער און מיט א גוטס. ווייסע גארדינען, גרינע ווא׳אנעס, איין אלטער פארטעפיא, א פאר אידישע בילדער אויף די וועגנ. — פיער טירען: צווייי רעכטס, פיהרען צו די זייטיגע צימערען; איינע איז הינטערגרונט, פיהרט צו די טרעפ ארא׳; איינע לינקס, איז ווינקעל, פיהרט צו דער קיך. לינקס א פענסטער. ביי׳ם פענסטער, נאהענט צו דער ראמפע, שטעהט א קאנאפע. אויף דער קאנאפע, אנגעשפארט אויף דער האנט, זיצט בעטי, שטארק פאר־טיעפט אין א בוך. אנגעטהאן נעמט זי אין א גרין שיל־קלייד מיט א שווארץ פארטיכעל. א ווייסער שפיצען־קראגען מיט ווייסע שפיצען־מאנשעטען. די האר פארקעמט, מיט א שענעם לאנגען צאפ פארוואנרפען אהינטער. מיט א ביכעל אין האנט, איבערׂ שטוב אהין און צוריק, שפאנט־ארום סיאמקע, אנגעטהאן אין א גרויער נימנאזיאל־טוזשורקע מיט קלייניע ווייסע קנעפלעך. ער לערענט אויף אויסוועניג, מיט א נינון, שאקעט זיך צום טאקט:

„קאק נינע זביחאיעטסא וויעשטשיי אליעג
אטאמסטיט ניעחאזומנים חאזאחאם...“

און נאך א מאל דאס איינענג:

„קאק נינע זביחאיעטסא וויעשטשיי אליעג...“

פון דרויסען דערהערט זיך א ווייטער קלונג. סיאמקע הערט ניט אויף ארומצושפאנען און לערנען אויף א קול. בעטי ריהרט זיך נים. — עס קומט אריין פון קיך שרה שפירא מיט פארקאטשעטע ארבעל].

שרה שפירא [צו דער טאכטער]. **בעטי!**

בעטי [ענטפערט ניט].

שרה שפירא [נאך א מאל]. **בעטי!!**

איינער פון דעם עולם. א נעבוירענער זשיד. נאָר פּייסיקעס פּעהלען איהם!

נאָך איינער. און א לייבסערדאָק!

נאָך איינער. אוי־וועה־מיר! טאטעלע־מאמעלע! ציצעלע־האמעלע! חא־חא־חא!

איוואנאוו. סילאנס! אז איך רעד, דארף זיין שטיל, טשאָרט וואָזמי!

שניאור סאז [צו איוואנאוון]. האָב צייט — דאָס האסט דו ערשט אין אַרעויף. שפּעטער וועט נאָך זיין בעסער...

איוואנאוו. ווער עס וועט וואנען אָפּצולאכען פון א אידען, דער וועט האָבען צו טהון מיט מיר! [באווייזט א קולאק]. איך וועל ניט פּארשווייגען קיינעם! איך וועל ניט דערלאָזען, טשאָרט וואָזמי, מע זאָל חוזק מאכען פון מיר דערפאר, וואָס איך שטאָם־אַפּ פון א פּאָלק, וואָס האָט געגעבען דער וועלט א זאקאָן, מיט א צאר דאוויד, מיט א פּסאלטיר, טשאָרט וואָזמי! איך בעט נאָך א מאָל אָנצופּילען די כוסות און טרינקען פּאר'ן דאָזיגען פּאָלק, פּאר'ן אויסדערוועהלטען פּאָלק ישראל, וואָס איך בין איצט איינער פון זיינע קינדער. לעבען זאָל דאָס אלטע אויסדערוועהלטע פּאָלק! הוררא!

אלע. הוררא!

קולות. בראוואָ! בראוואָ!

קולות. גאָספּאָדא! וואָס שווייגט איהר?

קולות. לאָמיר איהם נעמען! לאָמיר איהם וויעגען! קאטשען! קאטשען!

קולות. ביידען קאטשען! ביידען! [דער עולם צעפּיילט זיך אויף צוויי. איין טייל האפּט־אונטער שניאורסאנען, דעם איבערגעטהאנענעם איוואנאוון, דער אנדערער טייל האפּט־אונטער דעם איבערגעטהאנענעם שניאור־סאנען אויף די הענט, און מיט קולות: „בראוואָ, הערשקא! בראוואָ, וואניא!" פּראָנט מען זיי צרום טיש, איבער'ן קאָבינעט, א צוויי־דריי מאל. — דער פּאר־האנג פאלט].

ש ר ה ש פ י ר א [שוין אויפגערעגט]. קינדער מיוחסים — טפו זאל דאס ניט ווערען! [צו סיאפקעו]. געה נאר, סיאמעניו, עפענ־אויף די טיר אונטען. מע קלינגט.

ס י א מ ק ע [הערט ניט אויף חזר'ען אויף אויסוועניג, קוקט אויף דער מוטער]. „קאק ניניע זביחאיעטסא ווייעשטשיי אליעג...“

ש ר ה ש פ י ר א. זעה נאר, מע רעדט צו איהם, גלייך ווי אין דער וואנט אריין. גע עפען די טיר — זאגט מען דיר. מע קלינגט. האסט דו נעהערט א ביסעל? [עס הערט זיך א דריסער קלונג].

ס י א מ ק ע [ווי אויפגעוואכט פון שלאף]. מע קלינגט? איך האב גארניט נעהערט, מע זאל קלינגען, איך. אטא געה איך. [לויפט צו דער טיר אראפ אויף די טרעפ און חאפט בעת מעשה א טענצעל].

ש ר ה ש פ י ר א [גרייט צום טיש, שטעלט דאס טיינעשיר, רעדט צו זיך אליין]. בראש זענען זיי דא אלע פארטארערא־סט. ער איז שטענדיג אויף דער בערזע, דרעהט נעשעפטלעך. די איז א גימנא־זיסטקע, לייענט ביכער. דער איז א גימנאזיסט, חזר'ט די אורא־קען. און דו אליין דארפסט זיך טויטשען טאג ווי נאכט, טא דאס, טא יענם, טא הין, טא הער, טא דעם, טא יענעם...

ב ע ט י [נישט צוגענומען די אויגען פון בוך]. מיט וועמען רעדסט דו דארט, מאמעטשקע? מיט זיך אליין?

ש ר ה ש פ י ר א. מיט וועמען דען זאל איך רעדען, האסט דו נעהערט א ביסעל? אז איהר אלע זענט פארטראסקעט, און איך אייגע דרעה מיך ארום, ווי א מחותנת'טע ביי דער מיזינקע אויף דער חתונה, און דארף ארבייטען, קיין עין־הרע, אויף אזא שטוב, אהן א הילף, אהן א האנט־איבערנעמער...

ב ע ט י. וועד הייסט דיר, מאמעטשקע, ניט צונעמען קיין דיענסט?

ש ר ה ש פ י ר א [שטעלט זיך צוועק, טענה'ט אין איין אטעם, שיט ווי פון א פאס, וועהרענד די טאכטער קוקט אלץ אין בוך]. דיענסטען זאל איך נעמען? פון וואנען וועל איך זיי צאהלען? די שענע פרנסות פון דער בערזע, משטיינס געזאגט, אויף וואס דער טאטע איז אי־

ב ע ט י [נעמט נישט צו די אויגען פון בוּדְ]. מהו?

ש ר ה ש פ י ר א. זעה נאָר, ווי זי האָט זיך א ביסעל פּאַר־טיעפט! גאָרניט אָפּצורייסען!

ב ע ט י [הויבט־אויף די אויגען]. וואָס ווילסט דו, מאַמע?

ש ר ה ש פ י ר א. נא דיר גאָר וואָס איך ווילּ, האָסט דו געהערט א ביסעל? עמיצער קלינגט דאָך. [עס הערט זיך א צווייטער קלונג]. עס קערהאָדאי זיין א בעל־אויפ'ן צימער.

ב ע ט י [נישט צוגענומען די אויגען פון בוּדְ]. א סך בעל־גנים, ווינציג מחותנים. זינט מע האָט אויפגעהאַנגען דאָס צעטעל, אז סע גיט זיך אָפּ א צימער, הערט דאָס גלעקעל נישט אויף צו קלינגען; נאָר עמיצען זאָל געפעלען — דאָס נישט.

ש ר ה ש פ י ר א. מזל טוב! פון וואַנען ווייסט דו? אפשר וועט דעם יאָ געפעלען?

ב ע ט י [נישט צוגענומען די אויגען פון בוּדְ]. וואָס קאָן איהם דאָ געפעלען? א קעמערעל אָהן מעבעל, אָהן געוונט, אָהן לייב און לעבען.

ש ר ה ש פ י ר א. וואָס האָסט דו געוואָלט? שפּיעגלען? סאַמעטענע דיוואַנעס? האָסט דו געהערט א ביסעל? וועדליג דאָס גלעט, איז גענוג מעבעל. געה נאָר, טאַכטער, אַראָפּ אונטען, עפען. איך קאָן מיך אָט אזוי אויף די טרעפּ ניט ווייזען... איין אויסגעשמאָדערטע... טאָמער באַגעגענט מיך עמיצער...

ב ע ט י [נישט צוגענומען די אויגען פון בוּדְ]. וואָס עפּים איך? לאָז געהן סיאָמקע.

ש ר ה ש פ י ר א. זעה נאָר, ווי מע דינגט זיך דאָ, משטיינס געוואָנט! דאָס קינד לערענט דעם אוראָק, דאַרף מען איהם שטעה־רען, האָסט דו געהערט א ביסעל?

ב ע ט י [נישט צוגענומען די אויגען פון בוּדְ]. אָהן איין אומגליק. ס'וועט איהם גאָרניט שאַדען צו די אוראָקען, אז ער וועט געהן עפענען די טיר.

ש ר ה ש פ י ר א [ענטפערט איהם ניט, וועגדט זיך צו דער מאכטער, רעדט מיט איהר אויף אידיש, נאר וואַרפט־אַריין לשון־קודש־וואָרטער, מאמער פּארשטעהט ער]. בעטי! דער חדר איז דעם אַדון דוקא געפעלען. ער פרעגט, מה יקר. וויפיעל דבר'ט מען איהם?

ב ע ט י [צו דער מוטער אויף אידיש, באגעגענט זיך מיט איוואַנאָוו'ס אויגען, ווערט רויטיפיד]. וויפיעל דו ווילסט. וואָס פרעגסט דו ביי מיר?

ש ר ה ש פ י ר א. איך וויים ניט, וויפיעל איך זאָל איהם דבר'ען? פופצעהן ראָך? — איז ווינציגליך. צוואַנציג? — אפשר צו פיעל? נאָך די בגדים ווייזט אפילו אויס, אז ער האָט יאָ מעות; נאָר נאָכ'ן טשעמאָדאַנטשיקעל — זעהט ער אויס א גוי א שלים־מזל. [איז דער נאַנצער ציים, וואָס שרה רעדט צו דער טאכטער, לאזט איוואַנאָוו קיין אויג ניט אראָפּ פון בעטין. עס זעהט אוים, אז זי איז איהם שטארק געפעלען].

ב ע ט י [זשענירט פון דעם, וואָס איוואַנאָוו קוקט אויף איהר אזוי געשמאק, צו דער מוטער, אויף אויף אידיש]. אבער זאָג איהם שוין, מאמע, וויפיעל דו פארשטעהסט — איין עק דארף דאָך עס האָבען!

ש ר ה ש פ י ר א [צו איוואַנאָוועו, אויף רוסיש]. דאָס צימער וועט אייך קאָסטען אלערלעצט א פינפאונצוואַנציגער א חודש.

א י ו ו א נ א ו ו. פינף און צוואַנציג? אויסגעצייכענט.

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאכטער, אויף אידיש]. איך האָב זיך ארויסגעחאפט מיט א כף־הא'ער, געמיינט, ער וועט זיך דינגען — צום סוף איז ער צופריעדען... [צו איוואַנאָוועו, אויף רוסיש]. נאָר וואָס דען? איך דארף אייך זאָגען פריהער, אז ביי אונז איז א מנהג, פאר א האָבען חודש דארף מען באצאָהלען פאראויס.

א י ו ו א נ א ו ו [ניט לאנג געטראכט]. אפילו פאר א גאנצען. [נעמט־ארויס א פינפאונצוואַנציגער אוז טהוט איהם א וואַרף־ארויס מיט צוויי פינגער מיט אזא לייכטקייט, ווי מע וואַרפט־אוועק איין אויסגעאשעז שוועבעלעך]. ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאכטער, אויף אידיש]. וואָס זאָגסט דו, בעטי? עפּים צו א גיכער פארשוין. מי יודע, וועך ער איז, דער שלים־מזל!

בערגעקומען, אז ער דארף זיין א מעקלער גלייך מיט קעצעלען און מיט נאָך אזעלכע שלים־מזל'ען, און נאָך ביי היינטיגע הוצאות: דירה־נעלט צאהל, פֿראוואָשיטעלסטווע צאהל, פֿראוואָאוטשעניע צאהל, טאָג ווי נאכט נאָר פֿראוועס און פֿראוועס און פֿראוועס...

[עס קומט צוריק סיאמקע. נאָך איהם — א יונגער פֿארשוין, עלעגאנט נעקליידט. אין איין האנט האלט ער א קליין טשעמאדאנטשיקעל, איז דער אנדערער — א פּלעד. ווי נאר ער קומט אריין און טהוט אויס דאס היטעל, דערקענט מען איהם, אז דאס איז דער כריסט איוואנאוו, דער, וואס האט זיך פֿאר־שמעלט פֿאר'ן אידען שניאורסאן].

איוואנאוו [פֿארניינט זיך פֿאר דער מארַאם שפּירא און פֿאר בעטין, רעדט רוסיש]. טוט סדאיאטסיא קאָמנאטא?*

שרה שפּירא [צו בעטין, אויף אידיש]. מזל טוב! שוין גויים אויך אָנגעהויבען געהן דינגען דירות אויך דער אידישער גאס?

[צו איוואנאווען, אויף רוסיש]. טוט, טוט**.

איוואנאוו. מעבלירט?

שרה שפּירא. מעבלירט.

איוואנאוו. קאָן מען זעהען דאָס צימער?

שרה שפּירא [קאטשעט־אפּ די ארבעל. צו איוואנאווען]. פֿאר וואָס ניט? [צו בעטין, אויף אידיש]. ער זאל שוין אזוי זיין מיט דער נאז, ווי ער וועט דינגען דאָס צימער. [צו איוואנאווען, אויף רוסיש]. פּאָזשאלאיטע! [ווייזט איהם, וואו ער זאל אפּלעגען דאס טשעמאדאנטשיקעל מיט'ן פּלעד, פּיהרט איהם אפּ רעכטס, דורך דער זייטיגער טיר. עס דויערט א מינוט. בעטי זיצט איבער איהר בוך. סיאמקע הערט ניט אויף צו חור'ען זיין אוראָק. עס קומען צוריק שרה מיט'ן פֿארשוין. שרה דערקלענט איהם א שטוהל. רעדט אויף רוסיש].

שרה שפּירא. זיצט, פֿאר וואָס זיצט איהר ניט?

איוואנאוו [וויל ניט זיצען, דאנקט, קוקט אויף בעטין]. אלזא, וואָס וועט קאָסטען דאָס צימער?

---

* דא ניט זיך אפּ א צימער? — ** דא, דא.

הערט א ביסעל? האָט חאָטש קיין פּאַראיבעל ניט, טאָמער האָב איך מיך אַרויסגענאַפּט מיט א וואָרט...

א י ו ו א נ א ו ו [צו בעטין, שפייכעלט]. איך פּאַרשטעה ניט... וואָס זאָגט אייער מוטער?

ב ע ט י [צו דער מוטער, אויף אידיש]. ער זאָגט, אז ער וויסט ניט, וואָס דו רעדסט. ער פּאַרשטעהט ניט קיין וואָרט אידיש.

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאכטער]. א ביסעל א משל! א איד, וואָס מע רופט איהם שניאורסאָן, פּאַרשטעהט ניט קיין אידיש?

ב ע ט י [צו דער מוטער]. נו, זעהסט דו דאָך. קאַרג אידען פּאַרהאַן אַצינד, וואָס פּאַרשטעהען ניט קיין אידיש?

ש ר ה ש פ י ר א. אָבער א מיעשטשאַנין פון שקלאָוו? אין גאָטעס ווילען!

א י ו ו ט א נ א ו ו [פּאַרשטאַנען. וועגדט זיך צו בעטין]. אייער מוטער וואונדערט זיך, וואָס איך פּאַרשטעה ניט גוט קיין אידיש? איך בין, פּאַרשטעהט איהר מיך, אויסגעוואַכסען ניט אין שקלאָוו ביי מיינע עלטערען, נאָר אין א רוסישער שטאָדט... ביי מיין באַבושקא... און געווען מעהר צווישען פּריסטען... האָב איך פּאַרגעסען אידיש רעדען...

ב ע ט י [צו דער מוטער]. דו האָסט פּאַרשטאַנען, וואָס ער זאָגט?

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאכטער]. פּאַרשטאַנען, פּאַרשטאַנען. וואָס קומט אָבער אַרויס פּונ׳ם פּאַרשטאַנען, אז וויבאַלד ער איז א אונזעריגער, איז ער דאָך גלאַט אויף צרות. ווי קאָן ער ביי אונז דיננען דאָס צימער, אז ער האָט מסתמא א פּייג, ניט קיין פּראַוואָ־זשיטעלסטוו?

ב ע ט י [אלם דאלמאטש, צו איוואנאוועז]. מיין מאַמע זאָגט, אז וויבאַלד אזוי, ווי קאָנט איהר דאָ זיין, אז איהר האָט ניט קיין פּראַוואָזשיטעלסטוו?

ב ע ט י [צו דער מוטער, אויף אידיש]. טאָמער וואָלט געווען געגנג צו שלימזל'ען? און וואָס געהט עס דיך אָן, ווער ער איז? אבי א קוואַרטיראַנט.

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאכטער]. וואָס הייסט, וואָס געהט עס מיך אָן, האָסט דו געהערט א ביסעל? אבי־ווּעמען וועל איך דאָך ניט אַרייננאָזען, און נאָך א גוי דערצו! איז איין מאָל אַווּעק. היינט דאַרף מען איהם א פרעג טהון וועגען א געשריפטס, מפּח שווּאַרץ אויף ווייס.

ב ע ט י. פאַר וואָס זשע פרעגסט דו איהם ניט?

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאכטער]. וועל איך איהם טאַקי פרעגען. [צו איוואַנאָווען, אויף רוסיש]. איזווּיניטיע... האָט קיין פאַר־איבעל ניט... ביי אונז איז דאָ שטרענג... זעהר שטרענג... מע דאַרף יאָווען דער פּאָליציע פּאַפּיערען... דאָקומענטען... א פּאַס... א פּאַספּאָרט האָט איהר?

א י ו ו א נ א ו ו. א? א פּאַספּאָרט? [טהוט זיך א נעם צו דער זייט־קעשענע און ציהט־ארויס א פּאַס, גיט איהם איבער שרה'ן מיט דער זעלבער לייכטקייט, ווי דעם פינפאונצוואַנציגער].

ש ר ה ש פ י ר א [נעמט דעם פּאַס, גיט איהם איבער דער טאכטער]. אָנו, טהו נאָר א קוק, טאָכטער, אין זיין נעשריפטס, וואָס שטעהט דאָרטען?

ב ע ט י [נעמט דעם פּאַס, לייענט מיט א האַלבער שטימע, ווי פאַר זיך]. „פּרעזיאַוויטע‌ל סיוואָא, שקלאָווסקי מיעשקשאנין, הערש מאָוושאָוו שניאורסאָן... גדיע יעוורעיאם זשיט דאַוואָלייענא..." [קוקט אויף איוואַנאָווען, אויף דער מוטער. די מוטער — אויף איהר. איוואַנאָוו — אויף זיי ביידעו. א שטומע סצענע דויערט א מינוט].

ש ר ה ש פ י ר א [דאָס פּנים אויפגעשוויגט. א זעץ מיט די הענט איבער'ן קלייד‌ל, צו איוואַנאָווען, אויף אידיש]. זענט איהר, הייסט עס, א אונזערינגער? וואָס זשע האָבען מיר ביז אהער געדארפט זיך מוטשען אומזיסט און רעדען אויף גויעש? מיר האָבען דאָך נע־סאָנט גאַנץ שען רעדען אויף אונזער אייגען לשון. האָסט דו נע־

ווי, אז סיאמקע זאל האבען א מענדאל. [צום קוואַרטירדאנט]. זיצט. פאר וואס זיצט איהר ניט? [רוקט איהם צו א שטוהל. ער זעצט זיך]. איך זאג אלע מאל, אז א איד דארף האבען א מענדאל. [צו סיאמקען] וואס הערט ניט אויף צו חזר'ען שטיל'ערהייט]. קום נאר אהער, זוהנעניו. זעהסט דו? [ווייזט איהם אויף איוואנאווען]. אט האבען זיי געענדיגט מיט א מענדאל, מיט א גאלדענער מענדאל, וועלען זיי, אם ירצה שם, געווינס אריין. היינט זעהסט דו שוין, ווי אזוי מע דארף זיך לערנען? אויף וואס מע דארף האבען פינפען?

ב ע ט י [צו איוואנאווען]. די מאמע זאגט איהם מוסר, אז מע דארף זיך גוט לערנען, בכדי מע זאל קריגען א מעדאל. ס'איז מיינס א ברודערעל... א גימנאזיסטעל... [צום ברודער]. סיאמע, קום אהער, געב די האנט. [סיאמקע נעהט־צו, פארנייגט זיך, גיט די האנט].

א י ו ו א נ א ו ו [צו בעטין]. אין וויפיעלטער קלאס איז ער דאס?

ב ע ט י. אין דריטער קלאס דערווייל.

א י ו ו א נ א ו ו. אזא גרויסער ערשט אין דריטער קלאס?

ב ע ט י. פאר וואס פרענט איהר בעסער ניט, וויפיעל יאהר איז ער געגאנגען צום עקזאמען, איידער מע האט איהם צוגעלאזט? און וויפיעל טרערען האט מיין מאמע פארגאסען?

א י ו ו א נ א ו ו. פאר וואס האט מען איהם ניט צוגעלאזט?

ב ע ט י [צעלאכט זיך]. חא־חא־חא! א איד — און פרענט אזעלכע קשיות!

א י ו ו א נ א ו ו [וועהמ, אז ער איז אריינגעפאלען]. יא־נו. איך מיין ניט דאס. איך מיין עפיס אנדערש. אין דריטער קלאס איז ער — און מע שמועסט שוין וועגען א מעדאל?

ב ע ט י. געווים. אניט, וועט ער דאך ניט אריין אין אוני־ווערסיטעט.

א י ו ו א נ א ו ו [צופריעדען, וואס ער קאן א ביסעל אויפשמועסען זיך מיט בעטין]. וואו זשע איז דאס געוואגט געווארען, אז אייער ברודערעל מוז אריין דוקא אין אוניווערסיטעט?

א י ו ו א נ א ו ו . פּראָוואָזשיטעלסטווא? וואָס הייסט עס פּראָוואָזשיטעלסטווא?

ב ע ט י . חא־חא־חא!

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאכטער]. נו? בין איך נערעכט געווען, אז איך האָב געזאָגט, ער איז א שלים־מזל? ער זעהט מיר אויס נאָר א חושים צו זיין! [איוואנאוו קוקט פון דער מוטער אויף דער טאכטער און פון דער טאכטער אויף דער מוטער, פּאַרשטעהט ניט, וואָס דא קומט־פּאָר. בעטי קומט איהם צו הילף].

ב ע ט י [צו איוואנאוון]. די מאַמע וואונדערט זיך, וואָס איהר ווייסט אפילו ניט, וואָס פּראָוואָזשיטעלסטווא באַטייט. באַדאַרף מען אייך געבען צו פּאַרשטעהן. פּראָוואָזשיטעלסטווא הייסט, אז איהר, ווייל איהר זענט א איד, האָט איהר ניט קיין רעכט צו וואוינען אין דער דאָזיגער שטאָדט, וואָרום זי רעכענט זיך שוין אויסער דער „טשערטא"...

א י ו ו א נ א ו ו . פּאַזוואָלטי! ווי אזוי זשע קאָן איך דאָ לערנען אין אוניווערסיטעט און ניט וואוינען דאָ?

ב ע ט י . איהר לערנט דאָ אין אוניווערסיטעט? איהר זענט דען א סטודענט?

א י ו ו א נ א ו ו . פֿמעט א סטודענט. איך האָב אָנגענעבען מיינע פּאַפּיערען, און היינט ווער איך צוגענומען.

ב ע ט י [צו דער מוטער]. דו הערסט? ער איז א סטודענט אין דער היגער אוניווערסיטעט. [צו איוואנאוון]. און איהר זענט זיכער, אז מע וועט אייך צונעמען?

א י ו ו א נ א ו ו . מעהר ווי זיכער. איך האָב א גאָלדענע מעדאַל.

ב ע ט י [צו דער מוטער]. ער איז א מעדאַליסט. א גאָלדענע מעדאַל.

ש ר ה ש פ י ר א . א מעדאַל? א גאָלדענע מענדאַל? [א פּלעפּס מיט די הענט. צו דער טאכטער]. נו? וועד איז געריכט? איהר לאכט דאָך פון מיר שטענדיג, דו און דער טאַטע, למאי איך

א י ו ו א נ א ו ו . [צו סיאפקען]. בראַוואָ! אויסגעצייכענט! נאָר צו וואָס זינגענדיג? צו וואָס שאָקלען זיך?

ש ר ה ש פ י ר א [אומרוהיג, צו דער טאכטער]. וואָס זאָגט ער? ס'איז נישט גוט? נישט געפעלען איהם, ווי ער לייענט?

ב ע ט י [צו דער מוטער]. ער זאָגט ניט, אז ס'איז נישט גוט. ער זאָגט נאָר, למאי ער זינגט מיט א ניגון און למאי ער שאָקעלט זיך.

ש ר ה ש פ י ר א. אפשר וואָלט געווען א סברה, אז ער זאָל מיט איהם צולערנען, רעפעטיטעווען?

ב ע ט י [צו דער מוטער]. רעפעטירען, ניט רעפעטיטעווען.

ש ר ה ש פ י ר א. לאָז זיין אזוי. אנו, טהו איהם נאָר א פרעג, וואָס וועט ער וועלען דערפאר? זאָג איהם, אז ס'וועט איהם קאָסטען ביליגער דאָס צימער, אויב ער וועט איהם רעפעטיטעווען.

ב ע ט י [צו דער מוטער]. רעפעטירען, ניט רעפעטיטעווען. [צו איוואנאוועו]. די מאמע זאָגט, אז ס'וועט אייך קאָסטען א סך ביליגער דאָס צימער...

ש ר ה ש פ י ר א [פאררימט]. נישט קיין סך, נאָר עטוואָס ביליגער...

ב ע ט י. אויב איהר וועט לעהרנען מיט מיין ברודערלע!...

א י ו ו א נ א ו ו. מיט'ן גרעסטען פארגעניגען. עס דארף ניט קאָסטען ביליגער. איך קאָן מיט איהם לעהרנען אזוי. איך נויטיג זיך ניט.

ש ר ה ש פ י ר א [שיינענדיג]. לאָם איך האָבען אזא יאָהר, וואָס פאר א פיינער מענטש דאָס איז! איך האָב עס ארויסגעזוהען באָלד, פונ'ם ערשטען קוק! [צו איוואנאוועו, פריינטליך]. מע שיקט אייך צו פון דער היים? [זעצט זיך אוועק אקענעו קוואַרטיראַנט, לענט-צונויף די הענט אויפ'ן הארצען].

א י ו ו א נ א ו ו. וואָס שיקט מען מיר צו פון דער היים?

ש ר ה ש פ י ר א. געלט מיין איך.

א י ו ו א נ א ו ו. יאָ. מע שיקט מיר צו פון דער היים.

ב ע ט י. וואו איז דאָס געזאָגט געווארען, אז איהר מוזט אריין דוקא אין אוניווערסיטעט?

א י ו ו א נ א ו ו [שפּיעגעלט זיך אין בעטי׳ס פּנים]. איהר האָט מיך געהאָפּט אויפ׳ן וואָרט.

ב ע ט י. איך האָב אייך ניט געהאָפּט. איהר האָט זיך אליין געהאָפּט. די קשיות, וואָס איהר פרעגט, פאָסען זיך בעסער פאר א גוי, ניט פאר קיין אידען.

ש ר ה ש פ י ר א [נישט איבעריג צופריעדען, וואָס איהר טאָכטער האָט זיך אריינגעלאָזט אין א צו־לאָנגען שמועס מיט איין אומבאקאַנטען פּארשוין, מישט זי זיך אריין, בכדי איבערצורייסען זיי, און א ביסעל ווילט זיך איהר טאָקי באריהמען מיט איהר זוהנדעל, — וועגדט זי זיך צו איוואַנאָווען]. ער וועט מיט גאָט׳ס הילף געווינס קריגען א מענדאָל, אזוי ווי איהר. ער לערענט אויף סאָמע פינפען.

א י ו ו א נ א ו ו. מאָלאָדיעץ!

ב ע ט י. און קריגט פאר יעדען פינף א פּיטאָקעל ביי דער מאָמע.

א י ו ו א נ א ו ו. נעקויפּטע פינפען?

ס י א מ ק ע [וואָס איז געשטאָנען ביז אהער און איינגעהערט זיך אינ׳ם שמועס, מישט זיך אויף אריין]. נישט נעקויפּטע, נאָר פאַרדיענטע.

א י ו ו א נ א ו ו. בראַוואָ! [נעמט ביי איהם דאָס ביכעל. לייענט]. „פּיעסן א וויעשטשעם אָליעגיע". אָנו? [גיט סיאָמקען, ער זאָל לייענען].

ס י א מ ק ע [גיט־אָפ צוריק דאָס ביכעל. גייציג]. איך קען עס אויף אויסוועניג. [שנייצט־אויס די נאז, שטעלט זיך צוועק, קלינגט הויף, מיט א נייעם איינגעגעם ניגון, שאקעלט זיך צום טאקט]:

„קאָק ניניע זביחאיעטסא וויעשטשיי אָליעג
אָטאָמסטיט ניעחאָזומנים חאָוחאָם,
איח סיאָלא אי ניווי זא בוינוי נאביעג
אָבחיאָק אָן מעטשאָם אי פּאָושאָחאָם..."

[בעטי און איוואַנאָוו קוקען זיך איבער און שמייכלען].

שרה שפירא. ס'איז נאָרניט קיין דאָפּראָס. איך פרעג גלאַט אזוי. [צום קוואַרטיראַנט]. און זי איז רייך?

איוואַנאָוו. ווער?

שרה שפירא. אייער באַבושקא.

איוואַנאָוו. רייך.

שרה שפירא. זעהר רייך?

איוואַנאָוו. זעהר רייך.

שרה שפירא. דהיינו, וויפיעל שאַצט מען זי?

איוואַנאָוו [קווייקענדיק זיך]. המ... ביי צוויי הונדערט טויזענט...

שרה שפירא. צוויי הונדערט טויזענט? [צו דער מאַכטער]. בעטי, דו הערסט? צוויי הונדערט טויזענט!

בעטי. וואָס פאַר אַ פּנים האָט דאָס, מאַמע?

שרה שפירא. וואָס אַהרט עס דיך? [צום קוואַרטיראַנט]. זאָגט זשע מיר, איך בעט אייך, און מעהר קיין אייניקלעך האָט זי ניט?

איוואַנאָוו. ווער?

שרה שפירא. אייער באַבושקא.

איוואַנאָוו. ניין, זי האָט ניט מעהר.

שרה שפירא. זענט איהר, הייסט עס, איינער?

איוואַנאָוו. איינער.

שרה שפירא. איין־און־איינציגער?

איוואַנאָוו. איין־און־איינציגער.

שרה שפירא. קומט דאָך אויס, אַז איבער הונדערט און צוואַנציג יאָהר זענט איהר דער...

בעטי [לאַוט איהר נישט וווייטער געהן. צום קוואַרטיראַנט]. איהר ווילט דאָך אודאי זיך אָפּרוהען, אַדער איבערטהון זיך?

איוואַנאָוו [שטעהט־אויף, נעמט זיך צו די זאכען]. יאָ. איך דאַרף זיך איבערטהון און געהן אין אוניווערסיטעט געוואַוירע ווערען...

שרה שפירא. אייער טאטע מסתמא? אדער אייער מאמע?

איוואנאוו [קוקט אויף בעטין]. יא... ניין... דאס הייסט, איך קריג געלט צוגעשיקט פון מיין באבושקא...

שרה שפירא. אזוי גאר? זענט איהר, הייסט עס, אפנים, א יתום?

איוואנאוו. א יתום.

שרה שפירא. אהן א טאטען, אהן א מאמען?

איוואנאוו. אהן א טאטען, אהן א מאמען.

שרה שפירא. שוין לאנג?

איוואנאוו. שוין לאנג.

שרה שפירא. פון קליינווייז אויף?

איוואנאוו. פון קליינווייז אויף.

שרה שפירא. און קיין זיידע איז נישטא?

איוואנאוו. קיין זיידע נישטא.

בעטי [קאן נישט ליידן]. צו דער מוטער]. מאמע! וואס איז דאס פאר א עקזאמען?

שרה שפירא. ס'איז גארניט קיין עקזאמען. איך וויל וויסען. [צום קווארטיראנט]. איז זי, הייסט עס, איין אלמנה?

איוואנאוו. וועד?

שרה שפירא. אייער באבושקא.

איוואנאוו. פארשטעהט זיך, איין אלמנה.

שרה שפירא. שוין לאנג?

איוואנאוו. שוין לאנג.

שרה שפירא. און האט ניט חתונה?

איוואנאוו. ניין.

שרה שפירא. און זי איז רייך?

בעטי [וויעדער א מאל צו דער מוטער]. וואס פאר א דאפראס, מאמע?

ד ו ד ש פ י ר א [איז גוטעז מוטה]. „אנדערע קושען זיך, מיר קריעגען זיך — איז נאָך ניט גלייך!"... הכלל, וואָס איז דאָ ביי אייך געווען פאר א שפאַרעניש: „איך האָב געזאָגט — דו האָסט געזאָגט"? [זעצט זיך צום טיש].

ב ע ט י [וויל איהם איבערגעבען]. פארשטעהסט, פאפאטשקא...

ש ר ה ש פ י ר א [דערלאזט נישט]. וויים איך וואָס? צו וואָס איבערגעבען? טאקי כדאי!... הער בעסער, דוד, איך דארף דיר דערצעהלען א שענס...

ד ו ד ש פ י ר א. א שענס? איך האָב אויך געבראכט צו טראָגען א שענס.

ב ע ט י. אוי, פאפאטשקא, דערצעהל, דערצעהל!

ד ו ד ש פ י ר א [צו דער טאכטער]. ניין, לאָז זי פריהער. זי איז בילכער. [צום ווייב]. נו?...

ש ר ה ש פ י ר א [גיסט־אָן טיי דעם מאן]. גאָט האָט אונז צו־געשיקט א גליק. וואָס זאָג איך א גליק? צוויי גליקען מיט א מאָל.

ד ו ד ש פ י ר א. צוויי גליקען מיט א מאָל? קיין עין־הרע ניט! וואָס פאר גליקען? די קוה האָט זיך געקעלבט און די קאַץ האָט זיך געקעצעלט?

ב ע ט י [פארלענט א פינגער]. ערשטענס, א קוואַרטיראַנט.

ש ר ה ש פ י ר א. און נאָך וואָס פאר א קוואַרטיראַנט! אלץ הייסט א קוואַרטיראַנט!

ב ע ט י [פארלענט נאך א פינגער]. און, צווייטענס, א לעהרער פאר אונזער סיאָמקען...

ש ר ה ש פ י ר א. און נאָך וואָס פאר א לעהרער! אלץ הייסט א לעהרער! איין אומזיסטיגער! ער נעמט ניט א גראָשען!

ד ו ד ש פ י ר א. פאר וואָס עפים?

ב ע ט י. ער איז א רייכער...

ש ר ה ש פ י ר א. אלץ הייסט רייך! איין עושר. איין אריר! א מיליאָנשטשיק!

ב ע ט י. ניט ער, די באבושקא זיינע...

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאכטער]. דאַרף מען זיי אַרײַנ־טראָגען די זאַכען אין צימער אַרײַן, און געבען זיי וואַסער, און א האַנטוך, און ציכלעך אויפציהען אויף די קישעלעך. בעטי, זיי זיך מטריח. איך וועל דערווײַל א קוק טהון צום סאַמאָווער, דער טאַטע דאַרף באַלד קומען. [צו סיאַמענוי, העלף זיי טראָגען. [בעטי געהט מיט איוואַנאָווען אין זײַן צימער. סיאַמקע חאפט אוו טראָגט זיי נאָך פון הינטען דאָס טשעמאָדאַנטשיקעל מיט'ן פלעד, הערט נישט אויף געהענדיג צו חזר'ען דעם אוראָק שטילערהייט: „קאָק ניניע זביחאַיטסא וויעשטשיי אַלינג..." שרה פארקאטשעט די ארבעל, געהט־אַפ אין קיך אַרײַן אוו קומט ניך צוריק מיט'ן סאַמאָווער אוו מיט'ן טיינעשיר. באַלד נאָך איהר קומט־אָו פונ'ם זייטיגען צימער בעטי].

ש ר ה ש פ י ר א. נו? וואָס האָב איך דיר געזאָגט?

ב ע ט י. וואָס האָסט דו געזאָגט?

ש ר ה ש פ י ר א. אז ס'איז א יונגערמאַן א גאָלד.

ב ע ט י. דו האָסט געזאָגט א גאָלד?

ש ר ה ש פ י ר א. וואָס דען האָב איך געזאָגט?

ב ע ט י. א שלים־מזל האָסט דו דאָך געזאָגט, מאַמעטשקע!

ש ר ה ש פ י ר א. איך האָב געזאָגט א שלים־מזל? איך?

ב ע ט י. וואַר דען האָט געזאָגט א שלים־מזל? איך?

[אומגעריכט, אהן א קלונג, קומט־אָו ד ו ד ש פ י ר א, א פארשוויצטער, אַנ־געטהאָן אין אויבערשטען ראָק אוו אין קאַפּעליש, מיט'ן שטעקעלע אין האַנט, בלייבט שטעהן אויף דער טיר א מינוט, הערט זיך צו צו זייער שמועס].

ד ו ד ש פ י ר א [קרימט זיי איבער]. געזאָגט־געזאָגט־געזאָגט!... איך האָב געזאָגט... דו האָסט געזאָגט... נאָך אויף די טרעפ לאָזט איהר זיך הערען... גאָט איז מיט אייך! [טהוט זיך אויס]. מיט וועמע'ס ירושה קאָנט איהר זיך ניט איינטיילען? [געהט צום טיש]. די מאַמע מיט דער טאַכטער! וועז וועט איהר אויפהערען צו קריעגען זיך?

ב ע ט י. וואַר קריעגט זיך דען?

ש ר ה ש פ י ר א. אַנדערע קושען זיך, מיר קריעגען זיך — איז נאָך ניט גלייך.

ד ו ד ש פ י ר א. יאָ־נו, אודאי וועט מען שוין צונעמען אזוי. נאָר ניט אין אוניווערסיטעט. פּאָר סאָלדאַטן וועט מען צונעמען.

ש ר ה ש פ י ר א [ברעכט די הענט]. א דונער האָט מיך געטראָפען!

ב ע ט י [נעמט זיך אן דער מוטער׳ס קריווודע. צום פּאָטער]. פּאַפּאָטשקא! למאי זאָלסט דו שרעקען די מאַמע?

ד ו ד ש פ י ר א [צו דער טאָכטער]. למאי האָט זי מיר אפּגענעסען דעם קאָפּ: גימנאַזיע און גימנאַזיע און גימנאַזיע? זיך איינגעשפּאַרט איין מאָל פּאָר אַלע מאָל, אז סיאָמקע זאָל דוקא אריין אין גימנאַזיע, און אז סיאָמקע זאָל דוקא שטודירען, און דוקא אויף סאַמע פּינפּען?

ש ר ה ש פ י ר א. איך האָב דיר אָפּגענעסען דעם קאָפּ, אז דאָס קינד זאָל אריין אין גימנאַזיע?

ד ו ד ש פ י ר א. וועד דען האָט געאַרבייט, אז דאָס קינד זאָל אריין אין גימנאַזיע?

ש ר ה ש פ י ר א [א פּלעסק מיט די הענט. צו דער טאָכטער]. נו? בעטי! זאָג שוין דו! זיי שוין דו איין עדות!

ב ע ט י. ששש... למאי זיין נענוג! אן געהט אונזער נייער שכן... [עס קומט אריין פון זיין צימער איוואַנאָוו, איין איבערגעטהאַנענער, גרייט אוועקצוגעהן. דערוואָהט שפּירט, פּאַרנייגט ער זיך. בעטי שטעלט זיי פּאָר]. דאָס איז מיין פּאַפּאַ. דאָס איז אונזער קוואַרטיראַנט, הער שניאורסאָן].

ד ו ד ש פ י ר א [צייכט איהם אויס א האַנט, הויבט־אָן צו איהם גלייך אויף אידיש]. שלום עליכם אייך, פון וואַנעט איז א איד? פון וואָסערע שניאורסאָנס?

ש ר ה ש פ י ר א [אויפ׳ן אויהער צום מאָן]. ער פּאַרשטעהט דאָך ניט קיין וואָרט אידיש. [הויך]. רעד צו זיי אויף רוסיש.

ד ו ד ש פ י ר א [צום וויב, אויף אידיש]. רוסיש איז רוסיש. איך שרעק מיך ניט איבער פּאָר אזעלכע זאכען! [צו איוואַנאָווען,

דעם פסוק! איך וועל איהם אנזאגען א בשורה, איהר פארשטעהט צי ניין, אז ער מעג זיך שוין געזעגענען מיט זיין ארויין אין אונ־ווערסיטעט לעולם ועד!

ש ר ה ש פ י ר א. [איבערראשט]. פאר וואס עפּים?

ד ו ד ש פ י ר א. [שפּאנט־ארום]. פאר וואס? פאר שבת! דערוויף זענען מיר דאך עפּים אידען אויף דער וועלט. אתה בחרתנו מכל העמים... איך האב דאך אייך געזאגט, אז כ׳האב געפראכט א שענס. ס׳איז ארויס א שפּאנעל־נייער צירקוליאר, אזוי זאגט מען ביי אונז אויף דער בערזע, לכבוד אונז אידען, היימט עס. [בלייבט שטעהן]. אבער א צירקוליאר אשר לא צירקוליארו אבותינו! אזא מין צירקוליאר, וואס נאר איין מאל אין טויזענט יאהר קאן מען אזעלכס ארויסלאזען, חא־חא־חא! [קוקט זיך ארום]. וואו איז ער ערגיץ?

ש ר ה ש פ י ר א. וועד?

ד ו ד ש פ י ר א. דער קליינער וועוריק, סיאמע דיינער?

ש ר ה ש פ י ר א. וואס עפּים מיינער? פאר וואס ניט דיינער?

ד ו ד ש פ י ר א. לאז זיין מיינער.

ש ר ה ש פ י ר א. וואס דארפסט דו איהם? [אומרוהיג].

ד ו ד ש פ י ר א. גארניט. איך האב איהם געוואלט אנ־זאגען א בשורה, אז ער דארף זיך שוין ניט מוטשען, טאג ווי נאכט חזר׳ען די אוראקען, לערנען אויף סאמע פינפען, בכדי צו באקומען א מדרגה. אוים מדרגה־לען — איין עק!

ש ר ה ש פ י ר א. [פרייליף]. אזוי? מע דארף שוין ניט? מע וועט שוין צונעמען אזוי? דאנקען אוך לויבען!...

ד ו ד ש פ י ר א. [צו דער טאכטער]. שוין? זי האט שוין קיין צייט ניט! [צום ווייב]. וואס „דאנקען אוך לויבען"? וואס?

ש ר ה ש פ י ר א. דו זאגסט דאך, אז מע וועט שוין ניט דארפען מעהר, מע וועט שוין צונעמען אזוי...

ד ו ד ש פ י ר א. יאָ־נו, אודאי וועט מען שוין צונעמען אזוי. נאָר ניט אין אוניווערסיטעט. פּאָר סאָלדאָטען וועט מען צונעמען.

ש ר ה ש פ י ר א [ברעכט די הענט]. א דונער האָט מיך געטראָפען!

ב ע ט י [נעמט זיך אן דער מוטער׳ס קריווע. צום פּאָטער]. פּאָפּאָטשקא! למאי זאָלסט דו שרעקען די מאַמע?

ד ו ד ש פ י ר א [צו דער טאָכטער]. למאי האָט זי מיר אפּגענעסען דעם קאָפּ: גימנאזיע און גימנאזיע און גימנאזיע? זיך איינגעשפּאַרט אין מאָל פּאָר אלע מאָל, אז סיאָמקע זאָל דוקא אריין אין גימנאזיע, און אז סיאָמקע זאָל דוקא שטודיערען, און דוקא אויף סאַמע פּינפּען?

ש ר ה ש פ י ר א. איך האָב דיר אָפּגענעסען דעם קאָפּ, אז דאָס קינד זאָל אריין אין גימנאזיע?

ד ו ד ש פ י ר א. וועל דען האָט געארבייט, אז דאָס קינד זאָל אריין אין גימנאזיע?

ש ר ה ש פ י ר א [א פּלעסק מיט די הענט. צו דער טאָכטער]. נו? בעטי! זאָג שוין דו! זיי שוין דו אַזוי עדות!

ב ע ט י. ששש... למאי זיין געגנוג! אָן געהט אונזער נייער שכן... [עס קומט אריין פּון זיין צימער איוואַנאָוו, אַזוי איבערגעטאַנענער, גרייט אוועקצוגעהן. דערזעהט שפּיראָן, פּאַרנייגט ער זיך. בעטי שטעלט זיי פּאָר].

דאָס איז מיין פּאָפּא. דאָס איז אונזער קוואַרטיראַנט, הער שניאורסאָן.

ד ו ד ש פ י ר א [ציהט איהם אויס א האַנט, הויבט־אָן צו איהם גלייך אויף אידיש]. שלום עליכם אייך, פּון וואַנעט איז א איד? פּון וואָסערע שניאורסאָנס?

ש ר ה ש פ י ר א [אויפ׳ן אויהער צום מאָן]. ער פּאַרשטעהט דאָך ניט קיין וואָרט אידיש. [הויך]. רעד צו זיי אויף רוסיש.

ד ו ד ש פ י ר א [צום ווייב, אויף אידיש]. רוסיש איז רוסיש. איך שרעק מיך ניט איבער פּאר אזעלכע זאכען! [צו איוואַנאָוועז,

דעם פסוק! איך וועל איהם אָנזאָגען א בשורה, איהר פּאַרשטעהט צי ניין, אז ער מעג זיך שוין געזעגענען מיט זיין אַרויין אין אוני־ווערסיטעט לעולם ועד!

ש ר ה ש פ י ר א. אוז בעטי [איבערראשט]. פּאַר וואָס עפּים?

ד ו ד ש פ י ר א [שפּאַנט־ארום]. פּאַר וואָס? פּאַר שבת! דערויף זענען מיר דאָך עפּים אידען אויף דער וועלט. אתה בחרתנו מכל העמים... איך האָב דאָך אייך געזאָגט, אז כ׳האָב געפּראַכט א שענס. ס׳איז אַרויס א שפּאַנעל־נייער צירקוליאר, אזוי זאָגט מען ביי אונז אויף דער בערזע, לכבוד אונז אידען, הייסט עס. [בלייבט שטעהן]. אָבער א צירקוליאר אשר לא צירקוליארו אבותינו! אזא מין צירקוליאר, וואָס נאָר איין מאָל אין טויזענט יאָהר קאָן מען אזעלכס אַרויסלאָזען, חא־חא־חא! [קוקט זיך ארום]. וואו איז ער ערגיץ?

ש ר ה ש פ י ר א. ווער?

ד ו ד ש פ י ר א. דער קליינער וועוועריק, סיאָמע דיינער?

ש ר ה ש פ י ר א. וואָס עפּים מיינער? פּאַר וואָס ניט דיינער?

ד ו ד ש פ י ר א. לאָז זיין מיינער.

ש ר ה ש פ י ר א. וואָס דאַרפסט דו איהם? [אומרוהיג].

ד ו ד ש פ י ר א. נאָרניט. איך האָב איהם געוואָלט אָנ־זאָגען א בשורה, אז ער דאַרף זיך שוין ניט מוטשען, טאָג ווי נאַכט חזר׳ען די אוראָקען, לערנען אויף סאָמע פינפען, בכדי צו באַקומען א מעדאַל. אוים מעדאַלען — איין עק!

ש ר ה ש פ י ר א [פּרייליך]. אזוי? מע דאַרף שוין ניט? מע וועט שוין צונעמען אזוי? דאָנקען אוז לויבען!...

ד ו ד ש פ י ר א [צו דער מאַכטער]. שוין? זי האָט שוין קיין צייט ניט! [צום ווייב]. וואָס „דאָנקען אוז לויבען"? וואָס?

ש ר ה ש פ י ר א. דו זאָגסט דאָך, אז מע וועט שוין ניט דאַרפען מעהר, מע וועט שוין צונעמען אזוי...

פענסטער, זיצט מען יומם ולילה און מע זאָרגט זיך רק פון אונזערט־ווענען, און מע קלערט, און מע טראכט־צו אלע מאל עפּיס א נייעס, ווי אזוי אידען צו פארצוקערען, פארזיסערען אונז דאָס לעבען. נו, האָט מען געפונען, אז ס'איז ניט על־פּי יושר און על־פּי מענטש־ליכקייט, אז אין אוניווערסיטעט זאָלען אריינטרעטען נאָר מעדאָ־ליסטען. א רחמנות נעבאָך אויף די איבעריגע, איהר פּארשטעהט צי ניין, וואָס האָבען ניט קיין מעדאָליען. זייערע נשמות זענען אויך ניט פון קלאָטשע. לכן איז געבליבען, אז אלע דארפען זיין גלייך. ניטא קיין מיוחסים. יאָ מעדאָליסטען, ניט מעדאָליסטען — בייַ־ם אריינטרעטען אין אוניווערסיטעט זאָל מען צווישען דעם פּראָ־צענט אידען, וואָס דארפען אריין, ווארפען א גורל. עלעהיי, לאָז זיך אייך דאכטען, צום פריזיוו. ס'איז א זשערעב, א לאָטעריי, איהר פּארשטעהט צי ניין? וועמען ס'איז באשערט — דער נעהט.

א י ו ו א נ א ו ו. קאָנען דאָך אריין אין אוניווערסיטעט די סאמע ערגסטע, און די בעסטע זאָלען בלייבען אין דרויסען?

ד ו ד ש פ י ר א. אט־אט־אט! הערסט דו! אט דאָס מיינט דאָך טאקי דער פּסוק! קוים געפּאָלען אויפ'ן שכל! מע האָט זיך ארומגעקוקט, איהר פּארשטעהט צי ניין, אז ס'האָבען זיך צונויפּגעזאמלט די לעצטע יאָהרען אין די אוניווערסיטעטען אלע בעסטע, דער סאמע צימעס. נו, און הוילע צימעס איז א חסרון... ס'קאָן אמאל שאָדטען צום מאָנען... הפלל, יונגערמאן, ס'טהוט מיר זעהר לייד, נאָר איך דארף זייך זאָגען, אז איהר זענט מיט אייער גאָלדענער מעדאָל נאָך נאָר אין דרויסען... סיידען איהר זענט א בר־מזל און איהר וועט ארויסציהען א גוטען זשערעב?

ש ר ה ש פ י ר א [בערעכט די הענט]. וועה איז מיר!...

ד ו ד ש פ י ר א [קוקט אויף איהר בייז. צו איוואנאוועז]. הקיצור, לאָמיר שוין רעדען פון עפּיס פרייליכערס. פון וואָנען זענט איהר און פון וועלכע שניאורסאָנס קומט איהר ארויס? טאקי פון די אמת'ע, פון די ליבאָוויטשער שניאורסאָנס?

אויף רוסיש]. סאריטיעס. זיצט, פּאני שניאורסאן. פּאר וואָס זיצט איהר ניט?

ש ר ה ש פ י ר א [טראָגט איהם אונטער א שמוהל]. זיצט, פּאר וואָס זיצט איהר ניט?

ד ו ד ש פ י ר א [צו איוואנאוון]. פון א גלעזעל טיי וועט איהר זיך ניט אָפּזאָגען? [צום וויב]. שרה, גיס אַן טיי. [שרה גיסט זיי ביידעו אן טיי]. איך האָב געהערט זאָגען, איהר זענט א סטודענט, דאָס הייסט, איהר וואָלט א בעלן געווען זיין א סטודענט...

א י ו ו א נ א ו ו. שוין פּמעט א סטודענט... איך האָב אייגענגעבּען די פּאפּיערען. איך האָב א מעדאָל.

ש ר ה ש פ י ר א. א גאָלדענע מענדאָל.

ד ו ד ש פ י ר א. איך האָב געהערט. א מעדאָל, און נאָך א גאָלדענע דערצו, איז זעהר א וואויל זאָך. גאָלד בלייבט תּמיד גאָלד... נאָר אויב ס'וועט אייך העלפען ביי'ם ארויינטרעטען אין אוניווערסיטעט — דאָס, זעהט איהר, איז שוין א גרויסער ספּק.

א י ו ו א נ א ו ו [נייגיעריג]. פּאר וואָס עפּעס אזוי?

ד ו ד ש פ י ר א. וויל א מעדאָל איז שוין היינט אויס יחוס. איצט געהט שוין א נייע סדרה: גורל!...

א י ו ו א נ א ו ו. וואָס הייסט דאָס?

ד ו ד ש פ י ר א. גורל. זשערעב. מע וועט זיהען א זשערעב. מזל זכה בגורל, חא־חא־חא! איהר פּארשטעהט, צי ניין? איהר האָט געענדיגט גימנאזיע, איך האָב געענדיגט גימנאזיע. איהר האָט א גאָלדענע מעדאָל, איך האָב א פּייג. הייסט מען אונז זיהען א גורל. זיה איך ארויס דעם מזל־זכה־בגורל — און מע נעמט מיך צו, און אייך ניט. הייסט מען אייך געהן אהיים. האָט איהר עס צעקייעט, צי נאָך ניט?

א י ו ו א נ א ו ו [נאָך ניט פּארשטאָנען, נאָר ער מאכט זיך ווי ער פּארשטעהט]. אזוי נאָר? וואָס זשע איז די מעשה?

ד ו ד ש פ י ר א. די מעשה איז א שענע מעשה, נאָר א קורצע. איהר ווייסט דאָך, אז דאָרטען אויבּען, אין די הויכע

א י ו ו א נ א ו ו [פארשטעהט ניט]. וועלכע אבלאווא?

ד ו ד ש פ י ר א [צעלאכט זיך ביטער]. חא־חא־חא! [שטעהט־אויף, וועגרט זיך צו זייניגען]. וואס זאגט איהר דערויף? ער וויסט אפילו ניט פון א אבלאווע צו זאגען!

ב ע ט י [נעמט זיך אן דעם קווארטיראנט'ס קריוודע. צום פאטער]. פון וואנען זאל וויסען א פרעמדער מענטש, וואס איז נאר־וואס געקומען צו פאהרען פון א רוסישער שטאדט, פון די וויטע גר־בערניעס?

ד ו ד ש פ י ר א. גוט. אבער א איד איז ער דאך! און א שניאורסאן דערצו! וואס היסט, ער האט ניט געהערט פון קיין אבלאווע, וואס מע מאכט דא אויף אונז?

א י ו ו א נ א ו ו [העכסט צופריעדען, וואס בעטי האט זיך אנגענומען זיין קריוודע. צו שפירא]. אייער טאכטער האט רעכט, און איהר זענט אויך גערעכט. א איד דארף אלסדינג וויסען, וואס סע געהערט זיך אן מיט... מיט זיין פאלק. בין איך אבער, ווי איך האב זיי שוין געזאגט [וויזט־אן אויף שרה'ן און בעטין], אויסגעוואכסען און אויפגעצויגען מעהר צווישען פרייסטען, אין א רוסישער שטאדט... נאר געהערט האב איך, און געלייענט וויפיעל מאל, אז ביי אייך אט דא, וואו אידען וואוינען, איז פארהאן פאגראמען...

ד ו ד ש פ י ר א. וואסערע פלאמען? נא דיר נאר פאג־ראמען! ווער רעדט דען פון פאגראמען?

א י ו ו א נ א ו ו. אט זאגט איהר דאך אבלאווע...

ד ו ד ש פ י ר א [שיסט־אויס א גלעזעכטער. שרה און בעטי אוך אויף סיאמקע, וואס וואכסט־אויס פון זייטיגען חדר, חאפען זיך ביי די זייטען אן העלפען לאכען]. חא־חא־חא! מע רעדט פון אבלאווען, זאגט ער נאר פאגראמען!

ש ר ה ש פ י ר א [דערזעהט סיאמקען לאכען]. דו ביזט אויך דא אין קאהן, קליינער וועוריק? די אוראקען געה לערנען! [סיאמקע געהט־אפ צוריק אהן חשק].

א י ו ו א נ א ו ו [פאררויטעלט זיך, לאוט ניט וואס קיין אויג פון בעטין. נאך א קורצער פויזע, צו דוד שפירא]. נו, נעווים פון די ליבאַ־ וויטשער... נאָר פון וואַנען וווייסט מען דאָס, אָט דאָס, וואָס איהר דערצעהלט? אפשר איז דאָס...

ד ו ד ש פ י ר א [חאפט־אונטער]. אפשר איז דאָס נאָר א סלוך — וויל איהר זאָגען? קאָנט איהר שוין זיין זיכער. דאָס זאָגט אייך שפירא, ניט אבי־זוער, נאָר דוד שפירא — איהר קענט מיך נאָך ניט. נאָר אז איהר וועט אייך צעפרעגען, וועט איהר וויסען. איך בין פון די אמת'ע שפירא, פון די סלאוויטער, אויב איהר האָט געהערט. ניט געהערט? עס טהוט מיר לייד!... איז איין מאָל אועק. והשנית, פון וואַנען איך וויים עס? פון דער בערזע וויים איך עס. איך בין אליין, איהר פארשטעהט צי ניין, א בירזשעוויק, א מעקלער בין איך, פון דער בערזע, און ביי אונז אויף דער בערזע וווייסט מען אלסרינג. לאָז ארויס עפים א נייער זאקאָן, א צירקוליאר — איז קודם כל וואר וועט געוואָהר פריהער? די בערזע. נאָך מעהר. אויף דער בערזע וווייסט מען אָפטמאָל אזעלכע זאכען, וואָס זענען נאָך גאָרנישט געבוירען געווארען אפילו, וואָס דארפען ערשט אמאָל זיין. הקיצור, איהר געהט דאָך מסתמא אין אוניווערסיטעט אריין, וועט איהר שוין האָרכען, מע וועט אייך שוין זאָגען. איצט דארפען מיר באטראכטען אקארשט, וואָס וועט זיין [נעמט זיך ביי דער בארד אוז רעדט מיט א ניגון]: טאָמער איז דאָס טאקי איין אמת, וואָס איך האָב אייך דערצעהלט, — בלייבט איהר דאָך מיט אייער גאָלדענער מדאָל, ווי דער דראָשנער רב אויפ'ן יאריד, בשעת מע האָט אועקגע'גנב'עט ביי'ם גוי דעם וואָגען! מילא, מדאָל יאָ מדאָל. וואָס וועט אָבער דעמאָלט זיין מיט אייער פראוואָזשיטעלסטוויע?

א י ו ו א נ א ו ו. צו וואָס פראוואָזשיטעלסטוויע?

ד ו ד ש פ י ר א. וואָס הייסט צו וואָס? פון היימליכ־ קייט וועגען. א קשיא, וואָס סע מאכט זיך? טאָמער, חלילה, איין אָבלאָווע?

האָסט דו געהערט אַ ביסעל? ! נאָטע, אַ מענטש האָט אַ צונג און פּלאַפּעלט!

ב ע ט י [צו דער מוטער, אויף אידיש]. וואָס האָסט דו מורא, יענער וועט זיך איבערשרעקען און אַנטלויפען?

ד ו ד ש פּ י ר א [צו דער טאַכטער, אויף אידיש]. גוטע יאָהרען, אַז זי [וויזט אויפֿ'ן וויב] לעהרענט מיך שכל, ווי אַזוי צו רעדען מיט אַ מענטשען!

ב ע ט י [צום קווארטיראַנט, אויף רוסיש]. מיין מאַמע, פּאַר־שטעהט איהר, האָט מורא, אַז מע וועט אייך דערצעהלען, ווי אַזוי מע מאַכט אויף אונז אָבלאַווען, וועט איהר זיך אויפהויבען און אַנטלויפען, און זי וועט בלייבען אָהן אַ קווארטיראַנט, חא־חא!

א י ו ו א נ א ו ו [לאַכט]. אָ, ניין! [צו שרה'ן]. זייט רוהיג, מאַטושקא, איך בין ניט פון די איבערגעשראָקענע. איך האָב פּאַר אַזעלכע זאַכען קיין מורא ניט. [שטעהט־אויף אַוועקצוגעהן].

ד ו ד ש פּ י ר א [צום וויב, טריאומפירענד]. זעהסט דו? אַבי דו מישט זיך אומעטום אַריין! [שטעהט אויף אויף. צום קווארטיראַנט, אויף רוסיש]. הכלל, איהר געהט, הייסט עס, אין אונזווער־סיטעט געוואוירע ווערען? געהט־געהט. מע וועט אייך שוין דאָרטען דערצעהלען. איהר וועט, אם ירצה שם, קומען, ווי ביי אונז אין פּסוק שטעהט: בנפו יבוא, בנפו יצא. נאָר איהר ווייסט דאָך נעבאָך ניט, וואָס דאָס באַטייט — אַזוי ווי איהר ווייסט ניט, אַזוי זאָל דאָס אייך ניט שאַדטען. נאָר איידער איהר געהט, וואָלט איך אייך עפּעס געוואָלט זאָגען, איך מיין טאַקי פון אייער טובה וועגען.

א י ו ו א נ א ו ו. צום ביישפּיעל?

ד ו ד ש פּ י ר א. וויבאַלד ס'איז אמת די מעשה מיט'ן זכה־בגורל, בלייבט איהר דאָך דערווייל אָהן אַ קנעלונג, אָהן אַ פּראַוואָזשיטעלסטוווע מיין איך. און אָהן אַ פּראַוואָזשיטעלסטוווע זענט איהר אַ טוידטער מענטש.

א י ו ו א נ א ו ו [פּאַרשעמט]. אויב אזוי... אנטשולדיגט... איך האָב אייך ניט איינגאנצען פּאַרשטאַנען. פון וועלכע אָבלאָווע רעדט איהר דען?

ד ו ד ש פ י ר א. פון וועלכע אָבלאָווע זאָל איך רעדען? פון אונזערע אייגענע, פון די אידישע אָבלאָווע רעד איך, וואָס מע מאכט דאָ אויף אונז אַלע נאכט. וואָס קוקט איהר מיך אָן, ווי אַ נעכטיגער?

א י ו ו א נ א ו ו. מע מאכט דאָ אויף אייך אָבלאָווע? פּאַר וואָס?

ד ו ד ש פ י ר א [צעלאכט זיך ביטערליך]. חא־חא־חא! ער פרעגט נאָר, פּאַר וואָס? [צום ווייב און צו דער מאכטער]. וואָס זאגט איהר צו דעם אידען?

א י ו ו א נ א ו ו. ניין... איך מיין... איהר זאגט אָבלאָווע. אָבלאָווע מאכט מען ביי אונז אויך, נאָר אויף חיות.

ד ו ד ש פ י ר א. און מיר זענען דאָ ערגער פון חיות. למשל, קוק אָדער הינט קאָנען זיך דאָ ארומדרעהען פראַנק און פריי, וויפיעל זיי ווילען, און קיינער שטעהרט זיי ניט; און אונז, אידען, לאָזט מען דאָ ניט זיין. מיר מאָרען ניט. באַהאַלטען מיר זיך, איהר פּאַרשטעהט צי ניין, אין די לעכער, אזוי ווי מייז, חאפען זיך אריין בגנבה. קומט מען ביינאכט אונז זוכען, אונז חאפען און אוועקשיקען מיט'ן עטאַפּ פּאָ מיעסטו פּריפּיסקי — וועלט דאָס אָנגערופען אָבלאָווע. האָט איהר שוין צעקייעט, צי נאָך ניט? [קוקט אויף איוואנאוון, זיפצט]. עה, יונגערמאן, יונגערמאן! איהר זענט דאָך עפּים נאָך נאָר־נאָר א נעוויקעלע, כלעבען! און א גליק־ליכער מענטש! וואַרט־אויס א ביסעלע. אויב איהר בלייבט א היגער און וועט וועלטה זיין ביי נאָט, וועט איהר נאָך זוכה זיין, אם ירצה שם, איבערצולעבען ניט איין אָבלאָווע.

ש ר ה ש פ י ר א [צום מאן, אויף אידיש]. בייס דיר אַף די צונג! צו וואָס זאָלסט דו לענען יענעם שטיינער אויפ'ן הארצען,

און די איבעריגע פּאַפּיערען זענען ביי אייך מסתמא אויך אין דער אָרדענונג?

א י ו ו א נ א ו ו. אין בעסטער אָרדענונג!

ד ו ד ש פ י ר א. איז גוט. אויב אזוי, איז גוט. איצט לאָמיר זיך קאַרשט ניט נאַרען [מיט א ניגון]: וואו שטעהט עס געשריבען, אז... ווי אזוי רופט מען אייך ביי אייער הויליגען נאָמען?

א י ו ו א נ א ו ו [קוקט א ווייל ארויף, צו דער סטעלע]. שניאור־סאָן רופט מען מיך.

ב ע ט י [צום קווארטיראנט]. דער פּאַפּא מיינט אייער פּאַר־נאָמען און אייער פּאָטער'ס נאָמען.

א י ו ו א נ א ו ו. א? הערש מאָוושאָוויטש, שקלאָווסקי מיעשטשאנין...

ד ו ד ש פ י ר א [מיט ז'ן זעלבען ניגון און גלעטענדיג די בארד]. וואו שטעהט עס געשריבען, זאָג איך, אז הערשקא מאָשקאָוויטש שניאורסאָן, דער שקלאָווער מיעשטשאנין, באדארף אריינצוטרעטען דוקא אין אונזיוערסיטעט און שטודיערען דוקא דאָקטאָריע? הא? טאָמער וואָלט געווען אזא פּלאַן? איהר וועט אייך טאקי טהון אייערס. דאָס הייסט, איהר וועט אייך קודם־כּל געהן ציהען א זשערעב, דערנאָך אייגנעבען, חלאָפּאָטשען און אזוי ווייטער. נאָר דערווייל, ביז עפּים וואָס, איהר פּארשטעהט צי ניין, וועט איהר פּארשרייבען זיך ביי א צייהן־דאָקטאָר פּאר א דאנטיסט. לאָז זיין א האלבער דאָקטאָר. אבי, איהר פּארשטעהט צי ניין, איהר זאָלט זיך באַוואָהרענען דערווייל מיט א פּראַוואָזשיטעלסטווע. וואָרום וויבאַלד איהר פּארשרייבט אייך פּאר א דאנטיסט, אזוי האָט איהר שוין רעכט דאָ צו וואוינען. איהר פּארשטעהט, צי ניין? דער־נאָך וועט איהר אייך קאָנען טהון וואָס איהר ווילט. האָט איהר עס צעקייעט?

א י ו ו א נ א ו ו [א צעטומלטער, קלערט א ווייל]. צו וואָס א דאנטיסט, אז איך בין גאָרנישט געקומען אהער שטודיערען מע־דיצין?

ש ר ה ש פ י ר א [צום מאן, אויף אידיש]. וויעדער א מאל נעשראקען?

ד ו ד ש פ י ר א [צום וויב, אויף אידיש]. וויעדער א מאל מישט דו זיך אריין אין פרעמדע געשעפטען? [צום קוואַרטירראנט, אויף רוסיש]. איהר קאנט דאך דא ניט זיין בשום אופן ואופן! איהר קאנט דא אפילו א נאכט ניט איבערנעכטיגען!

א י ו א נ א ו. איין נאכט אויך ניט? ניעאר־זשעלי?

ד ו ד ש פ י ר א [צו דער מאכטער, אויף רוסיש]. וואס זאגסט דו דערויף? ער מיינט, איך טרייב קאטאווועס... [אויף אידיש]. א רעכטער ליץ!

ב ע ט י [צום קוואַרטירראנט]. מיר האבען דאך אייך געזאגט באלד, אז דא איז זעהר שטרענג...

א י ו א נ א ו. יא־נו, איך ווייס — פראוואושיטעלסטווא. וואס זשע טהוט מען דערצו?

ד ו ד ש פ י ר א [אויפגעלעבט]. וואס טהוט מען דערצו? אט אזוי זשע רעדט! אט אזוי האב איך אייך ליעב! אז א מענטש פרענט, וואס טהוט מען — באראַרף מען זיך באטראכטען, געפינען איין עצה. [טראכט א ווייל, האלט א שפיץ בארד אין מויל, טהוט זיך א פאסש אין שטערן]. שא! ס'איז דא איין עצה!

א י ו א נ א ו. צום ביישפיעל? איינגעבען דעם מינים־טער? אוועקשיקען א דעפעש?

ד ו ד ש פ י ר א [שלאגט איהם איבער]. ששש... חאפט ניט! א איד בלייבט א איד! א איד האט אייך קיינמאל קיין צייט ניט! [גלעט זיך די באַרד]. מיר וועלען די זאך באטראכטען פאוואלינקע, ניט געחאפט, און ארום און ארום, איהר פארשטעהט צי ניין, פון אלע זייטען. הערט זשע נאר צו מיט קאפ, וואס מע רעדט צו אייך. איין אטעסטאט האט איהר?

ש ר ה ש פ י ר א. דוד! וואס רעדסט דו? מיט א מענדאל!

ד ו ד ש פ י ר א [צום וויב]. לאז צו־רוה! זי איז דא מיט איהר מעדאל איז זי דא! [צום קוואַרטירראנט]. און א פאס אויך?

מה נאר, זוהניו, מיט זיי ארא֫פ אונטען צום מעלעפאן אויף א מינוט.
[סיאמקע מיט איוואנאוועו געהען־ארא֫פ אונטען].

ש ר ה ש פ י ר א [צום מאן]. נו, דוד? וואס האב איך דיר געזאגט? איא, א מאדנער פארשוין?

ד ו ד ש פ י ר א [וויל איהר ניט צוליעב טהון]. א גאנץ נע־וויינטליכער פארשוין... [זועצט זיך צוריק צום טיי טרינקען]. נאר איין זאך: א שנ־אורסאן, פון די ליבאוויטשער שניאורסאנס, — און נישט א וואר אידיש! [ליפצט]. היינטינע דערציהונגען, היינטיגע לערנעכטסען, גימנאזיעס...

ב ע ט י [קוקענדיג אין בוך ארייו]. ניט די גימנאזיע איז דא שולדיג, נאר די שטאדט. א רוסישע שטאדט... צוויישען פריסטען...

ד ו ד ש פ י ר א. נו־יא, א רוסישע שטאדט, צוויישען פריסטען... אבער א שניאורסאן! איהר שפיעלט זיך מיט די שניאורסאנס? זיין עלטער־זיידע רב שניאור־זלמן פון לאדי זאל אויפשטעהן פון קבר און א קוק טהון אויף זיין אייניקעל!... [פויזע]. נאר אויך די אייגענע מעשה! למאי מיין עלטער־זיידע, רב שמואל־אבא שפירא, פון די סלאוויטער, זאל אויפשטעהן פון קבר און א קוק טהון... [עס קומט צוריק סיאמקע מיט איוואנאוועו. — דוד שפירא, נישט מענדיגט זיינע ווערטער, ווענדט זיך צו איוואנאוועו]. נו?

א י ו ו א נ א ו ו. ער קומט באלד צו פאהרען.

ס י א מ ק ע. מיט איין אוומאמאביל!

ד ו ד ש פ י ר א. צו וואס אוטאמאביל־ען? זיצט, פאר וואס זיצט איהר ניט?

ש ר ה ש פ י ר א [טראגט איהם אונטער א שפוהל]. זיצט, פאר וואס זיצט איהר ניט? [איוואנאוו זעצט זיך אוועק, ווארפט מיט אויגען אויף בעמיו, ווילכע רייסט זיך ניט אף פון איהר בוך].

ד ו ד ש פ י ר א [צו איוואנאוועו]. מיר רעדען דא פון אייער איידען, דאס היימט, פון אייער עלטער־עלטער־זיידען, דעם לאדיער רב, זכרונו לברכה. ער זאל אויפשטעהן, זאג איך, און געבען א קוק, זאג איך, אויף זיין אייניקעל, וואס פאר א פנים ער האט און

ד ו ד ש פ י ר א. ס'איז דיר אַיין אַקציע מיט דעם אידען! ווער רעדט דאָ פון שטודיערען? מיר רעדען דאָך דערווייַלע נאָר פון פּראַוואָשיטעלסטווע! שטודיערען — דאָס איז א באַזונדערע זאַך, און פּראַוואָשיטעלסטווע איז וויעדער א באַזונדערע זאַך. איינס צום אַנדערען געהער זיך נאָרנישט אָן. האָט איהר עס פּאַר־שטאַנען?

א י ו ו א נ א ו ו [נאָך מעהר צעטומעלט]. ווייסט איהר וואָס? [קוקט זיך ארום]. נישטאָ ביי אייך א טעלעפאָן?

ד ו ד ש פ י ר א. אונטען איז דאָ א טעלעפאָן, וואָס מע קאָן רעדען. צו וואָס דאַרפט איהר א טעלעפאָן?

א י ו ו א נ א ו ו. איך וואָלט אַנגעקלונגען צו מיינעם א חבר. ער איז א מענטש מיט א באַשקא [באַווייזט זיך אויפ'ן קאָפּ], וועט ער געפינען א וועג.

ד ו ד ש פ י ר א. וער איז דאָס אַזעלכער אייער חבר, וואָס ער האָט אזא באַשקא, ווי איהר זאָגט?

א י ו ו א נ א ו ו. ער איז טאַקי פון יענער רוסישער שטאַדט, וואו איך האָב געענדיגט גימנאַזיע... א רום איז ער... איוואַנאָוו הייסט ער...

ד ו ד ש פ י ר א. א רום, וואָס הייסט איוואַנאָוו און האָט א קאָפּ, אַדער א באַשקא, ווי איהר זאָגט, וואָס זאָל קאָנען געבען עצות? וואַר איז ער? פון וואָסערע איוואַנאָווס?

א י ו ו א נ א ו ו. זיין פאָטער איז טאַקי א דאַרטיגער, א דעיסטוויטעלני סטאַטסקי סאָוועטניק.

ד ו ד ש פ י ר א. הייסט דאָך עס א געווראָל! [באַקומט מיט א מאָל אפשיי]. וויַלט איהר איהם אַנקלינגען, הייסט עס, זיך אַנ־פרעגען ביי איהם דורכ'ן טעלעפאָן? צי איהר ווילט, ער זאָל קומען אהער?

א י ו ו א נ א ו ו. זאָל ער קומען אהער.

ד ו ד ש פ י ר א. זאָגט זשע איהם, ער זאָל קומען טאַקי באַלד, כּל זמן איך בין נאָך דאָ. [רופט־צריי פיאַמקען]. סיאַמע!

א י ו ו א נ א ו ו [חאפט זיך אויף]. דאָס דאַרף זיין מיין חבר שניאורסאָן... [סיאסקע ווערט ניט ביז מע וועט איהם שיקען עפענעז, לויפט אליין ארײַם].

ד ו ד ש פ י ר א. וואָסער שניאורסאָן? איהר ווילט זאָגען איוואַנאָוו.

א י ו ו א נ א ו ו [צעלאכט זיך]. טפו! מיין איך איוואַנאָוו...

ד ו ד ש פ י ר א. ס'איז דערפאר, ווייל מיר האָבען דאָ געהערט אלץ „שניאורסאָן" און „שניאורסאָן". ס'איז אלע מאל אזוי. דער נאָמען, וואָס מע רעדט פון איהם, בלייבט אונז אין זכרון... [עס קומט־ארײַן סיאסקע מיט שניאורסאָנעז, ווען באַהאַרף שוין גילטען אלס איוואַנאָוו. ער גענהט אַנגעטהאָן איז א נייער סטודענטישער אוניפאָרם מיט גאַלדענע קנעפ, האלט איז האנט א סטודענטיש היטל מיט א בלויען ראנד, פאר־נייגט זיך פאר די בעלי־בתים].

א י ו ו א נ א ו ו [שטעלט איהם פאר]. מיין חבר איוואָן איוואַנאָוויטש איוואַנאָוו. [שניאורסאָן גיט אלעמען די האנט].

ד ו ד ש פ י ר א. א דרייענדיגער נאָמען — דאָס קאָן ביי אונז, אידען, נישט געמאַהלט זיין. און אז דער זוהן זאָל הייסען מיט'ן טאַטען איין נאָמען — דאָס אודאי ניט. סיידען, באַהיט גאָט, דער טאַטע שטאַרבט איידער דער זוהן ווערט געבוירען, גיט מען דעם זוהן א נאָמען נאָכ'ן טאַטען. [צום גאסט]. זיצט, פאר וואָס זיצט איהר ניט?

ש ר ה ש פ י ר א [טראָגט איהם אונטער א שטוהל]. זיצט, פאר וואָס זיצט איהר ניט? [שניאורסאָן זעצט זיך אוועק].

ד ו ד ש פ י ר א [רוקט זיך צו צום גאסט]. די היסטאָריע פון דער געשיכטע איז, ווי זאָגט ער, אזא מעשה: אייער חבר, הער שניאורסאָן, האָט דאָ געדונגען ביי אונז א צימער. אלסדינג פיין און שען ארום און ארום. נאָר איין זאַך פעהלט איהם.

ש נ י א ו ר ס א ן. פראָוואָזשיטעלסטוואָ.

ד ו ד ש פ י ר א [צום ווייב און צו דער טאכטער]. זעהט איהר? א פריסט, און א נייער מענטש — און ווייסט שוין פון פראָוואָ־זשיטעלסטוואָ.

ווי ער זעהט אוים... האָט קיין פּראיבע׳ל ניט, וואָס איך רעד מיט אייך אזוי אָפענטל׳יך. איך האָב פיינט רעדען פּארשטע׳לט. איך בין א שפּירא, פון די אמת׳ע שפּיראָס, איהר פּארשטעהט צי ניין, פון די סל׳אוויטער, — האָב איך ל׳יעב זאָגען דאָס, וואָס איך טראכט, יענעם אין די אויגען. איך קוק אויף אייך און קל׳ער מיר: רבונו של עולם! שניאורסאָן, רב שניאור־זל׳מנ׳ס איין איניקע׳ל, — און פּארשטעהט ניט א וואָרט אידיש! מיל׳א, דאָס בין איך אייך שוין מוחל... אויסגעוואָכסען צווישען כריסטען, אין א רוסישער שטאָדט — וואָס זאָל מען טהון? אָבער דאָס אויסזעהן? איך בעט איבער אייער כבוד, דאָס פּנים? דער טיפּ, איהר פּארשטעהט צי ניין? פון וואַנען נעמט זיך צו די שניאורסאָנס אזא עכט־רוסישער טיפּ? [שרה שפּירא, בעטי און סיאמקע — אלע קוקען אויף איוואנאווען].

א י ו ו א נ א ו ו [פּארשעמט זיך, חאפּט א קוק איז שפּיעגע׳ל, וואָס אקעגען אויף דער וואַנט, פּארווארפט די בל׳אנדע רוסיש־אונטערנעשוירענע האר ארויף]. נ׳יאָר־זשע׳ל? דאָס איז דערפּאר, וויי׳ל איך האָב וווייסע האָר...

ד ו ד ש פ י ר א. וווייסע האָר בין איך אייך מוחל. פּארהאַן ביי אונז, צווישען די שפּיראָס, אויך מיט וווייסע האָר...

ש ר ה ש פ י ר א [צום מאן]. וועד, למשל, איז ביי אייך א שפּירא מיט וווייסע האָר?

ד ו ד ש פ י ר א [צום וויב]. מיין געשוועסטערקינד פּיני שפּירא.

ש ר ה ש פ י ר א. ס׳א משל! דיין געשוועסטערקינד פּיני שפּירא איז ניט קיין וווייסער — ער איז א גל׳ער.

ד ו ד ש פ י ר א [אויפּגעטראָגען]. מיין פּיני איז א גל׳ער?

ש ר ה ש פ י ר א. וואָס דען — א גרינער איז ער?

ד ו ד ש פ י ר א [צו דער טאכטער]. בעטי! דו הערסט?

ב ע ט י [רייסט זיך אפּ פון ביכע׳ל]. איך הער... [קוקט אין פּענסטער]. אָט איז צוגעפּאָהרען איין אוטאָמאָבי׳ל.

ד ו ד ש פ י ר א [קוועלט]. איהר חאָפּט אַלסדינג מיט'ן קוס, ווי איין אמת'ער איד!... האָט קיין פּראַיבעל ניט, איוואַן איוואַנאָוויטש, וואָס איך האָב זיך אַרויסגעחאָפּט...

ש נ י א ו ר ס א ן [א בויג דעם קאָפּ, שמייכעלט]. עס מאַכט ניט אויס...

ד ו ד ש פ י ר א. און אייער חבר איז פונקט פּאַרקעהרט. [קוקט אויף איוואַנאָוועז]. ער פרעגט אַזעלכע זאכען, גלייך ווי ער וואָלט נאָר קיין איד ניט געווען. און צום סוף איז ער דוקא יאָ אַ איד, און נאָך וואָסער אַ איד! אַ שניאורסאָן, פון די אמת'ע שניאורסאָנס!... איהר וויסט ניט, ווער די שניאורסאָנס זענען. פון וואַנען זאָלט איהר וויסען? מע באַראַף עס אייך קלאָר מאַכען, וועט איהר פּאַרשטעהן...

א י ו ו א נ א ו ו. דאָס איז ניט אינטערעסאַנט פּאַר מיין חבר...

ש נ י א ו ר ס א ן. אומגעקעהרט — זעהר אינטערעסאַנט! [צו שפּירא]. דערצעהלט, דערצעהלט!

ד ו ד ש פ י ר א. זייער זיידע [וויזיט אויף איוואַנאָוועז]. דאָס הייסט, זייער עלטער־עלטער־זיידע, דער לאָדיער רב, האָט געהייסען רב שניאור־זלמן...

ש ר ה ש פ י ר א [אויף אידיש, צום מאן]. וואָס וויסט איין ערל פון א לאָדיער רב און פון א רב שניאור־זלמן?

ד ו ד ש פ י ר א [ווערט אויפגעטראָגען אויפ'ן וויב. צו איהר, אויף אויף אידיש]. אפשר וואָלט איך געגאָנגען לערנען זיך ביי דיר, ווי אזוי מיט וועמען מע באַראַף צו רעדען?

ב ע ט י [ווייל פּאַרגעסען דעם אייגדרוק, וואס פּאַטער אוז מוטער שטופען זיך דורך אויף אידיש פּאַר א כריסט אין די אויגען]. אונזער קוואַרטיראַנט איז געראַכט, פּאַפּאַ, — ס'איז נישט אינטערעסאַנט.

[איוואַנאָוו ווארפט אויף בעטין א בליק פון ראַנקבאַרקייט און אַנטציקונג. זייערע אויגען באַגעגענען זיך. שניאורסאָן חאָפּט־איבער זייער ביידעג'ס בליק. בעטי ווערט רויט, קוקט צוריק אין בוך אריין].

ש נ י א ו ר ס א ן [פאוחאפט זיך]. איך בין שוין דאָ באַלד א וואָך, האָב איך זיך אָננעהערט צווישען מיינע אידישע חברים.

ד ו ד ש פ י ר א. נו־יאָ. ער וועט אויך [וווייזט אויף איוואַנאַווען] נעוואוירע ווערען מיט דער צייט. דערווייל איז ער, זאָל ער מיר מוחל זיין, נאָך נאָר א נעוויקעל. ער וווייסט אפילו ניט פון דעם נייעם צירקוליאר, וואָס איז ארויס...

ש נ י א ו ר ס א ן. וועגען זשערעבעם פאָר די אידישע סטודענטן? דער דאָזיגער צירקוליאר איז ערשט היינט נאָר־וואָס אָננעקומען אין אוניווערסיטעט.

ד ו ד ש פ י ר א [צו איוואַנאַווען]. זעהט איהר? וואָס האָב איך אייך געזאָגט? [צו שניאורסאָנען]. איהר זאָגט: אָט־ערשט, און ביי אונז אויף דער בערזע — איך בין א בערזיאַנער — וווייסט מען שוין פון אין דער פריה אָן, און אפשר — נאָך פון נעכטען ביי־נאַכט... הקיצור, ס'איז א שלעכטע מעשה, ס'איז א גורל, און ווי־באַלד א גורל...

ש נ י א ו ר ס א ן. איז א סך גרינגער צו געווינען דאָס גרויסע נעווינס...

ד ו ד ש פ י ר א [טריאומפירענד]. מיינע ווערטער! [צום וויב און צו דער טאכטער]. וואָס זאָגט איהר דערויף? און דוקא א פריסט! [צו איוואַנאַווען]. איהר וואָלט זיך געמעגט בייטען מיט אייער חבר. דאָס היסט, איך האָב געוואָלט זאָגען, אז איהר וואָלט געמעגט זיין זיי, און זיי וואָלטען געמעגט זיין איהר... [בויעד חברים קוקען זיך איבער, שמייכלען]. — דוד שפירא צו שניאורסאָנען]. האָב איך נענעבען אייער חבר איין עצה אזוי [מיט א ניגון]: דער זשערעב איז זיך א זשערעב. די פאַפּיערען זענען פאַפּיערען. און דערווייל, ביז עפּים וואָס, באַדאַרף מען זיך באַצייטענס באַוואָרענען, אויף יערען פאַל, איהר פּאַרשטעהט צי ניין, מיט א דאַנטיסט.

ש נ י א ו ר ס א ן. איהם צושרייבען, היסט עס, צו א דאַנ־טיסט צוליעב פּראַוואָשיטעלסטוואָ?

פון איהר קיין אויג ניט אראפ. שניאורסאן באמערקט דאס, רופט אפ דעם חבר אויף א זייט, נעהענטער צו דער ראמפע, פארזיכערען צו פאפיראסען].

שניאורסאן [צום חבר, פארזיכטיג]. נו? ווי פיהלסט דו זיך ביי'ם ערשטען ארויספאהר? שוועך צו זיין א איד?

איוואנאוו. פוסטיאקי! וואס זאגסט דו בעסער אויף מיין קווארטיר? איך מיין, ווי געפעלט דיר אט דאס מיידעל?

שניאורסאן. נישקשה, א פיין מיידעל.

איוואנאוו [אנטציקט]. א פיין מיידעל — זאגסט דו? א קראסאוויצע!

שניאורסאן. זעה נאר, וואניא, זאלסט ניט ארויס־באווייזען דא... זאלסט זיך ניט פארגעסען, ווער דו ביזט און ווער זי איז. דו ביזט א בריסק, און זי איז א אידיש מיידעל... [באטאנט די ווערטער]. א אידישע טאכטער...

איוואנאוו [לאזט קיין אויג ניט אראפ פון בעטין פון דערווייטען]. געה שוין געה, הערשקא, פאר וועמען האלסט דו מיך? איך זאג נאר גלאט אזוי: קוק דיך צו צום מיידעל. זי שיינט, ווי די זון! געפעלט דיר אויגען? ברעמען? איהר קוק?... א קראסאוויצע!

שניאורסאן. א קראסאוויצע, א קראסאוויצע. האסט פאלקאם רעכט. נאר צופיעל אוינקוקען זיך אין איהר — וואלט איך דיר ניט ראטען. איך זאג דיר נאך א מאל [מיט א באטאנונג]: ס'איז א אידישע טאכטער!... און בכלל וואלט איך דיך בעטען, זאלסט זיין געהיט מיט א וואורט אט דא. זאלסט בעסער אפשווייגען דארט, וואו דו פארשטעהסט ניט, בכדי ס'זאל זיך זיי ניט ווארפען אין די אויגען, וואס דו ביזט שוין צופיעל גוי... צו וואס, למשל, האט דיר געטויגט אויסטראכטען א ליגען, אז דו ביזט פון די ליבאוויטשער שניאורסאנס?...

איוואנאוו. טשודאק! ניט איך — דאס האט אט דער איד, אט דער שפירא, מיך אויפגערעדט, אז איך בין פון יענע שניאורסאנס... ער איז, וואס־אפשטשע, א מארנער איד, חא־חא!

ד ו ד ש פ י ר א. איך שמועס עס טאקי אלץ אקענען אונ־זער קוואַרטיראַנט. איך זאָג, אז דאָס בעסטע פּראַוואָזשיטעלסטוווע איז פון א דאנטיסט. און אזוי ווי דאנטיסטען זענען דאָ אלערליי, און ניט איעדער דאנטיסט האָט פּראַוו צו צושרייבען צו זיך דאנ־טיסטען, באדארף מען זיך פריהער פון אלסדינג זעהען מיט'ן דאנ־טיסט אליין. איך האָב איינעם א באקאנטען דאנטיסט, וואָס פּאר קיין אנדערען וועט ער עס נישט מאכען פּאר קיין דריי הונדערט קאַרבען. נאָר ביי מיר וועט דאָס אָפּגעהן פּאר איין הונדערטער. [צו איוואנאווען]. ער באדארף נישט וויסען, הער שניאורסאָן, צי איהר פּאַרמאָגט, צי איהר פּאַרמאָגט ניט. דאנטיסטען, וואָבשטשע, זענען בלוטצאפּערס. איהר פּאַרלאָזט זיך אויף מיר. ביי מיר צאָפּט מען נישט. איך היים דוד שפּירא. איהר לעגט אייך איבער מיט אייער חבר [ווייזט אויף שניאורסאָנען], מיט איוואָן איוואנאָוויטשען הייסט דאָס, און לאָמיר טאקי באלד און טאקי שוין געבען א גע־הער־איבער צו מיין דאנטיסט און אָפּמאכען דאָס איינס־צוויי־דריי... [שניאורסאָן שטעהט־אויף, אנטשולדיגט זיך און טהוט א רוף מיט זיך דעם חבר איוואנאווען, ער זאל אויפשטעהן פון טיש].

ש ר ה ש פ י ר א [צום מאן]. צו וועלכען דאנטיסט ווילסט דו מיט זיי נעהן?

ד ו ד ש פ י ר א. צו וועלכען דאנטיסט? צו העניריך לאָפּעטוטניק.

ש ר ה ש פ י ר א. צו אָט דעם קאליקע? ער רייסט ארוים, זאָגט מען, געזונטע צייהן און שטעלט אריין קראנקע...

ד ו ד ש פ י ר א. וואָס מאכט דאָס אויס? צו פּראַוואָ־זשיטעלסטוווע שאדט עס ניט.

ב ע ט י [צום פּאטער]. און דאָס, וואָס ער איז א זשוליק מיט קאסאָקע אויגעלעך?

ד ו ד ש פ י ר א. איז אויך ניט קיין חסרון. וועלכער לייטישער דאנטיסט וועט דאָס וועלען האָבען צו טהון מיט פּאליציע און מיט פּראַוועס?... [איז דער צייט, וואָס בעטי רערט, לאזט איוואנאוו

צוויי־טער אקט

[דאס זעלבע גרויסע צימער ביי שפירא'ן אין הויז, נאר אנדערש צו־
געקוויבעט, אראנזשירט פאר איין אוונט, אויף אויפצונעמען נעסט.
אויפ'ן טיש בלומען, טיי־גלעזער, וואזעס מיט פרוכטען, ניסלעך און
אלערלייי איינגעמאכטסעלעך אויף צו פארבייסען. דער זאל איז גוט
באלויכטעט. — ש ר ה ש פ י ר א איז אננעטהאן שבת'דיג, מיט איהר
נאנץ ביסעל ציערונג, וואס זי פארמאגט, פארנומען מיט גרייטען צום
טיש און אויפשטעלען די אלע אויסנערעכענטע זאכען. ס י א מ ק ע
העלפט איהר אויסשטעלען די טעלער, די גלעזלעך מיט די קעלישקעס.
נאר ווי אזוי ער שטעלט, נעפעלט דאס ניט דער מוטער, און זי
שטעלט דאס איבער].

ש ר ה ש פ י ר א. ניט אזוי. אט אזוי דארף שטעהן. קיין עין־הרע, א בחור'ל פון דריטער קלאס, און הויבסט נישט אן צו פארשטעהן פון דאנען אהין. ס'איז נישט דיין מלאכה. נעה שוין בעסער צו דיין ארבייט — לערנען, מאכען די אוראלטען!

ס י א מ ק ע. האסט דאך מיך אליין נערופען, מאמע, איך זאל דיר העלפען.

ש ר ה ש פ י ר א. העלפען? אז דו קאנסט אבער ניט!

ס י א מ ק ע. פאר וואס קאן איך ניט?

ש ר ה ש פ י ר א. דערפאר וואס דו קאנסט ניט, האסט דו געהערט א ביסעל! [באווייזט איהם]. אט דאס גלאז באדארף שטעהן אט דארט, און דאס שעלעכל באדארף שטעהן אט דא, און דער הויכער וויין־קעלישעל — אט דארט, און דאס קליינע בראנפען־קעלישעל — אט־א־דא. וווייסט דו שוין?

נאר די טאכטער זיינע! די טאכטער!... [נאזט קיין אויג ניט אראפ פון בעטין פון דערווייטען].

ש נ י א ו ר ס ק ן. וויעדער די טאכטער? הער שוין אויף צו קוקען אהין אזוי שמארק!... [וואדפט אוועק דעם פאפיראס, טהוט זיך א דרעה־אויס צורוק, געהט־צו צום טיש. אייואנאוו געהט איהם נאך. שניאור־סאז צו שפירא]. אויסגעצייכענט, הער שפירא. מיר האבען זיך מיט מיין חבר איבערגעלענט, און ס'איז געבליבען, אז איהר זאלט אייך באמיהען מיט איהם צום דאנטיסט, און איך וועל מיר געהן אהיים. [נעמט זיך געזונענען. אייואנאוו געזונענט זיך אויך מיט שרה שפירא און מיט בעטין, דריקט איהר די האנט זעהר וואדעם. שניאורסאז באמערקט דאס].

ד ו ד ש פ י ר א. נו, וואס דען? אז איך זאג, וויים איך וואס איך זאג. וואס מיך קאסט שוין אף אט דאס פראוואשי־מעלסטוווע, זינט איך בין א היגער, וואלט זיך עס איין אנדערער נעמענט ווינטשען! זעהט איהר אט די דאזיגע גרויע האר? [וווייזט שניאורסאנען דעם קאפ און די בארד]. דאס איז אלץ צו פארדאנקען, איהר זאלט מיר קיין פאראיבעל ניט האבען, איוואן איוואנאוויטש, אייער פאליציע מיט אייערע אוטשאסטקעם מיט אייערע פראווענס... [נעמט זיך אנטהון. אלע דריי לאזען זיך צו דער טיר — שניאורסאז און איוואנאוו אויף צו פריהער, דוד שפירא פון הינטען].

ש ר ה ש פ י ר א [צום מאן]. דוד! האסט נאך אפילו דיין מיי ניט אויסגעטרונקען! האסט נאך גארניט געגעסען!

ד ו ד ש פ י ר א [שוין פון דער טיר]. וואס מיר טיי? ווער מיר עסען? ביי מיר איז א אידען א טובה טהון פריהער פון אלע מרינקעצען מיט אלע עסעצען! האסט פארגעסען, אפנים, אז איך היים דוד שפירא, פון די אמת'ע שפיראס, איהר פארשטעהט צי ניין [שוין פון יענער זייט טיר], פון די סלאוויטער!...

דער פארהאנג פאלט.

ענדע פונ'ם ערשטען אקט.

אייגנעפאסט]. שוין באַלד אכט. [נגבה"ט זיך אונטער נאהענט צו דער מוטער, טראָגט איהר צו גלייך צו דער נאז איהר האנט מיט'ן בראסלעטעל, ווייזט איהר אויפ'ן זיינערעל]. וואָס זאָגסט דו, מאמע, אויף דעם?

ש ר ה ש פ י ר אַ [וואַרפט א קוק אויפ'ן בראסלעטעל און אויף דער טאַכטער]. א בראַנזעליעט?

ב ע ט י. א בראסלעט, ניט קיין בראַנזעליעט!

ש ר ה ש פ י ר אַ. א גאָלדענער?

ב ע ט י. א גאָלדענער.

ש ר ה ש פ י ר אַ. מיט בארליאנטען?

ב ע ט י. מיט בריליאנטען.

ש ר ה ש פ י ר אַ. אמת'ע?

ב ע ט י. אמת'ע.

ש ר ה ש פ י ר אַ [א פלעסק מיט די הענט]. בע־טי!

ב ע ט י. וואָס'טו זיך דערשראָקען, מאמע?

ש ר ה ש פ י ר אַ. ס'איז פון איהם? פונ'ם קוואַרטיראַנט?

ב ע ט י. נו־יאָ, צו די אימענינעם. וואָס איז דען?

ש ר ה ש פ י ר אַ. „וואָס איז דען" — פרעגט זי! [פויזע]. נישט באַראַפט צו נעמען...

ב ע ט י [זשענירט]. פאַר וואָס?

ש ר ה ש פ י ר אַ. פאַר שבת... ניט אזוי פיהרט זיך עס ביי ליטען...

ב ע ט י. ביי ליטען! וועך זענען דאָס די „ליטען"?

ש ר ה ש פ י ר אַ. „ליטען" — מיינט מען דאָס די גאַנצע וועלט, אלע אָנשטענדיגע מענטשען... אָנשטענדיגע מענטשען זענען זיך ניט אזוי נוהג.

ב ע ט י. ווי אזוי דען זענען זיך נוהג די אָנשטענדיגע מענטשען?

ש ר ה ש פ י ר אַ. ביי אָנשטענדיגע מענטשען איז פריהערט א וואָרט, דערנאָכצט א קנס־מאָל, דערנאָך שרייבט מען תּנאים, בערעכט מען טעלער...

ס י א מ ק ע. נו, האָב איך דאָך נעווּאָלט אַזוי. [וויל אַוועק־שטעלען אַזוי, וויי די מאַמע וויל, וואַרפּטראָום א וויין־קעלישעק און צעברעכט איהם].

ש ר ה ש פ י ר א. שוין? מזל טוב! אין א גוטער שטאָרט! אָנו, וויפּיעל קעלישקעס האָסט דו שוין צעברָאָכען?

ס י א מ ק ע [בלייבט שטעהן]. וויפּיעל קעלישקעס? סך־הכל איינעם א קעלישעק.

ש ר ה ש פ י ר א. סך־הכל? דאָנקען אוֹן לויבען יאָססי דעם טויבען. א גליק, וואָס ניט אַלע.

ס י א מ ק ע. וואָס בין איך שולדיג, אז ס'איז אַזעלכע קעלישקעס? מע טהוט זיי א ריהר, ברעכען זיי זיך.

ש ר ה ש פ י ר א. א ריהר פון א בלייען פייגעלע! [נעמט־צונויף די שטיקלעך גלאָז]. זיין זאָל עס שוין א כפּרה פאַר דיר אוֹן פאַר אונז אַלע אוֹן פאַר כל ישראל... [פּויזע]. טאָמער וואָלסט דו בעסער געמאַנגען טאָקי מאַכען די אוראָקען, איידער מאַכען היזקות? ג־ה שוין, געה צו די אוראָקען!

ס י א מ ק ע [באַטרייבט]. אוראָקען? טאָג ווי נאַכט אוראָקען אוֹן אוראָקען אוֹן אוראָקען! איין מאָל אין יאָהר איז ביי בעטין אימענינעם, איז אויך אוראָקען! [נעהמט־אַפּ אהן חשק. — פּוֹן דער זעלבער טיר קומט־אַן ב ע ט י, האַלב־אויסגעטהאָן, די האָר צעלאָזט, מיט א שאָלעכל אויף די נאַקעטע אכסלען].

ב ע ט י [בלייבט שטעהן אויף דער שוועל, קוקט זיך ארום, שיינט]. ניטאָ נאָך קיינער, מאַמע?

ש ר ה ש פ י ר א [נישט איבערריסענדיג איהר ארבייט]. אזוי פריה?

ב ע ט י. אוֹן דער טאַטע וואו איז? אוֹן דער קוואַרטיראַנט?

ש ר ה ש פ י ר א. וואו זאָלען זיי זיין? אין אוטשאַסטאָק! האָסט פאַרגעסען, אז מע האָט דעם קוואַרטיראַנט אַרויסגערופען אויף זיעבען פאַרנאַכט אין אוטשאַסטאָק?

ב ע ט י. וואָס זשע איז אזוי לאַנג? [קוקט צו זיך אויף דער האַנט, אויף וועלכער ס'איז צו זעהען א גאָלדען בראַסלעטעל, מיט א זייגערל?

ס י א מ ק ע. וויעדער א מאל אוראקען און אבער א מאל אוראקען! [נעהט־אפ וואַרטשענדיג. עס קומט־אריין שניאורסאן, דער וואס נילט אונטער'ן נאמען איוואן איוואנאוויטש איוואנאוו].

ש נ י א ו ר ס א ן [אננעטהאן איז סטודענטישער אוניפארם, פיינטשיק]. אייך קומט מזל־טוב, מאדאם. [קוקט זיך ארום]. וואו איז זי, די אימענינציצא אליין? און דער בעל־הבית וואו איז? און אייער קוואַרטיראַנט, מיין חבר?

ש ר ה ש פ י ר א [בעט איהם זיצען, זעצט זיך אליין אויך צוועק אויך דער קאנאפע, וואס איז דער צוואנסצענג]. די אימענינציצא איז נאך ניט פארטיג מיט איהר טואלעט. איהר וויסט ניט? א בארישני, ביז זי טהוט זיך אן... און מיין מאן מיט'ן קוואַרטיראַנט — די זענען אין אוטשאסטאק. טאקי צוליעב אייער חבר'ס פראווא־זשיטעלסטווע.

ש נ י א ו ר ס א ן. וויעדער אין אוטשאסטאק? וויעדער פראווא־זשיטעלסטווא?

ש ר ה ש פ י ר א. וואס זשע? איהר מיינט, ס'איז גרינג צו זיין א איד? גוט איז אייך, אז איהר זענט ניט קיין איד, וויסט איהר ניט פון קיין פראוועס...

ש נ י א ו ר ס א ן. ער האט דאך שוין געהאט אלע פראוועס, אייער קוואַרטיראַנט?

ש ר ה ש פ י ר א. אלע פראוועס? ניט מעהר זאלען זיי עס פארמאגען, איך מיין טאקי די גויים מיין איך... [פארהאפט זיך]. אחוץ אייך. אייך רעכענען מיר ניט פאר קיין גוי...

ש נ י א ו ר ס א ן [לאכט]. פאר וואס עפים?

ש ר ה ש פ י ר א. דערפאר, וויל אויך אייך זיצט א אידישער קאפ. און א פנים, דארף איך אייך זאגען, איז ביי אייך אויכעט א אידיש.

ש נ י א ו ר ס א ן [חאפט א קוק אין שפיענעל]. טאקי באמת?

ש ר ה ש פ י ר א. וואס זשע, איך וועל אייך אויסטראכטען א ליגען? פרענט וועמען איהר ווילט... [פארהאפט זיך]. נאר אפשר

ב ע ט י [וויל ניט הערען ווייטער]. מאמע! איך האב דיר גע־זאגט וויפיעל מאל, אז וועגען דעם זאלסט דו מיט מיר נאָרניט רעדען — עס האלט נאָך נאָרניט דערביי. לאָז מיך צורוה! לאמיך פריהער ענדיגען די גימנאזיע.

ש ר ה ש פ י ר א. די גימנאזיע וועסט דו, אם ירצה שם, ענדיגען אין גיכען, הלואי זאלען מיר שוין אזוי גיך אויפנערעכט ווערען אלע אידען... און אויב ער וויל דיך, דו ביזט איהם נעפעלען, באדארף ער פריהערט געבען צו וויסען אונז, און מתנות — דאם איז שוין נאכדעם...

ב ע ט י [פארזארגט, נעמט נישט אראפ קיין אויג פונ׳ם בראסלעטעל]. קומט־אויס נאָך דיין שכל, אז איך באדארף עס איהם אפגעבען צוריק?...

ש ר ה ש פ י ר א. חלילה! ווער זאגט דען צוריק? א מתנה גיט מען ניט צוריק — דאם איז א פאטש אין פנים, האסט דו געהערט א ביסעל?... [עס הערט זיך א קלונג פון אונטען. בעטי הילט זיך איין אינ׳ם שאלעכעל און לויפט־אפ צו זיך. שרה רופט הויך]. סיאמע! סיאמקע? [פון דער זייטיגער טיר באווייזט זיך סיאמקע]. געה נאָר, מע קלינגט שוין. [סיאמקע לאזט זיך אראפ עפענען און קומט באלד צוריק א פארסאפעטער פון די טרעפ ארויף].

ס י א מ ק ע. אונזער קוואַרטיראַנט׳ס חבר, איוואן איוואַנאָוויטש.

ש ר ה ש פ י ר א. א? דער גויע? א וואוי! גויעצע! אט דער איוואן איוואַנאָוויטש, זיין זאל ער די כפרה פאר דיין מינדסטען נאגע!

ס י א מ ק ע. פאר וואס שעלסט דו איהם, מאמע? פאר וואס קומט עס איהם?

ש ר ה ש פ י ר א. ניט דיין עסק, קלייניער וועוריק! דו שטעלסט זיך אויך אוועקעט אויס׳טענה׳ן מיט דער מאמע? גענה, צו די אוראלטן גענה!

שניאורסאן. וואָס זשע פרענט איהר עפּיס גראָד ביי מיר?

שרה שפּירא. ביי וועמען דען זאָל איך פרעגען? איהר זענט דאָך עפּיס מיט איהם, ווי אַנדערע צוויי, און ער האָלט דאָך פון אייך עפּיס גאָר ווי אַיין אייגענער ברודער, טהוט ניט אָהן אייך פון דאָנעטן אָהין...

שניאורסאן. סע קאָן זיין... וואָס זשע, אייגענטליך, ווילט איהר וויסען פון מיר?

שרה שפּירא. ווילּ איך וויסען פון אייך, וואָס פאַר א מענטש ער איז?...

שניאורסאן. זעהר א וואויל־ער מענטש.

שרה שפּירא. דאָס איז גאָר?

שניאורסאן. וואָס נאָך האָט איהר געוואָלט?

שרה שפּירא. אז ער איז א וואויל־ער מענטש — דאָס וויים איך אָהן אייך.

שניאורסאן. וואָס זשע ווילט איהר פון מיר?

שרה שפּירא. ווילּ איך פון אייך, אז איהר זאָלט מיר זאָגען, צי ס'איז טאַקי אמת, אזוי ווי ער דערצעהלט, אז ער האָט א באַבושקא, א רייכע, א מיליאָנשטשיצע פון צוויי הונדערט טויזענט?...

שניאורסאן [שלאָגט איהר איבער]. א מאָדנע אידינע איהר זענט! איהר אַליין האָט נאָר־וואָס געזאָגט, אז איך בין מיט איהם די בעסטע, די נאָהענטסטע פריינט, געהט איהר ביי מיר זיך נאָכ־פרעגען אויף איהם און קאָנטראָלירען, וואָס ער זאָגט אייך און וואָס ער דערצעהלט אייך!

שרה שפּירא. איהר מיינט, חלילה, איך גלויב איהם ניט, אָדער וואָס? איך גלויב איהם אלסדינג. ער איז א בחור — אויף מיר אזא יאָהר! א פיינער בחור, און א לייטישער בחור, איין אָפּענע האַנט, און א גוט הארץ, און איין איידעלמאַן ביז גאָר. נאָר וואָס דען? עפּיס פעהלט איהם... איך וויים ניט וואָס... איין

האָב איך אייך דערמיט באַלעדינט? בעסט איך אייך, איהר זאָלט מיר הונדערט מאָל מוחל זיין...

שניאורסאָן. באַלעדינט? חלילה! אדרבה, פאַר־קערט!

שרה שפירא. זאָל איך האָבען אזא יאָהר, וואָס פאַר א חכם איהר זענט! איך האָב שוין ניט איין מאָל געטראַכט, הלואי וואָלטען געווען א סך אזעלכע גויים, ווי איהר...

שניאורסאָן. וואָס זשע וואָלט געווען?

שרה שפירא. וואָלט אפשר געקומען משיח... [רוקט זיך צו נעהענטער צום נאַסט און רעדט מיט א האַלבען טאָן נידעריגער]. יאָ, וואָס האָב איך אייך געוואָלט בעטען, איוואָן איוואַנאָוויטש? [קוקט זיך ארום]. איצט איז דאָ נישטאָ קיינער, קאָן איך מיט אייך רעדען אויג אויף אויג. איך האָב מיך שוין עטליכע מאָל געקלויבען מיט אייך צו רעדען... [קוויינקעלט זיך]. האָט קיין פאַראיבעל ניט, איך וואָלט עס אפשר ניט באַדאַרפט, נאָר א מאָמע, א מאָמע'ס הארץ... [אנטשליסט זיך]. איך האָב אייך געוואָלט בעטען, איהר זאָלט מיר זאָגען, ווי איין אייגענער, ווי איין אמת'ער גוטער פריינט: וועָר איז ער און וואָס איז ער?

שניאורסאָן. וועָר, אייגענטליך?

שרה שפירא. וועָר!... איהר ווייסט שוין, וועמען איך מיין. אייער חבר מיין איך.

שניאורסאָן. וועלכען חבר?

שרה שפירא. וועלכען חבר!... שניאורסאָנען מיין איך!

שניאורסאָן. א? שניאורסאָנען מיינט איהר? אקעגען וואָס פרעגט איהר דאָס, אייגענטליך? [חאַפט זיך צו דער קעשענע, נעמט־ארויס דעם פאַרטאַבאַק, ווייל פאַררויכערען א פאַפּיראָס און נעפינט ניט. באַהאַלט צוריק].

שרה שפירא. אקעגען וואָס איך פרעג? אקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט, אז וועָר עם פרעגט, דער בלאָנזעט ניט...

פּאַרשטעה אַ זאַך מיט'ן קוק... מיר דאַרף מען קיין פּינגער אין מויל ניט לעגען...

שרה שפּירא. געווים אזוי! איהר'ט איהם אָפּבייסען...

שניאורסאָן. אלזאָ, הערט זשע מיך אויס, מיין ליעבע מאדאם. איהר האָט געפּועל'ט ביי מיר. איך וועל אייך זאָגען אלסדינג, וואָס איהר וויל'ט. נאָר...

שרה שפּירא. נאָר וואָס?

שניאורסאָן. נאָר מיט איין תּנאי.

שרה שפּירא. דהיינו, מיט וואָס פּאַר א תּנאי?

שניאורסאָן. איהר וועט מיר פּריהער ענטפערען אויפֿ דעם, וואָס איך וועל אייך פּרעגען.

שרה שפּירא. אָך! מיט'ן גרעסטען כּבוד! איך וועל אייך זאָגען אלסדינג, ווי איין אייגענעם טאַטען... וואָס זשע, אשטייגער, האָט איהר געוואָלט פּרעגען?

שניאורסאָן. איך האָב אייך געוואָלט פּרעגען... דאָס הייסט, איך האָב געוואָלט ווייסען ביי אייך, צי ער האָט גערעדט מיט אייער טאַכטער, צי מיט אייך נאָר אליין?

שרה שפּירא [פּינטעלט מיט די אויגען]. וועך גערעדט?

שניאורסאָן. אזוי? איצט פּרעגט איהר שוין „וועך?" איך רעד פּונ'ם זעלביגען פּאַרשוין, וואָס איהר... איך וויל וויסען, צי ער האָט מיט אייך גערעדט?

שרה שפּירא [פּינטעלט מיט די אויגען]. וועגען וואָס גערעדט? האָט קיין פּאַראיבעל ניט — איך פּאַרשטעה ניט גוט רוסיש...

שניאורסאָן [שוין א ביסעל בייז]. א? איהר פּאַרשטעהט ניט גוט רוסיש? [וויל אויפשטעהן].

שרה שפּירא [האלט איהם אפּ]. האָט קיין פּאַראיבעל ניט, איוואן איוואַנאָוויטש, אפשר האָב איך אייך באלעדיגט?

שניאורסאָן. באלעדיגט? זאָל גאָט היטען! איך האָב פּיינט באלעדיגען זיך... איך מיין נאָר, אז איהר זענט, דאָכט מיר, שוין צו א קלוגעטשקע!...

עבירה, וואָס איהר זענט אַ כריסט, וועט איהר מיך ניט פֿאַר־שטעהן...

ש נ י א ו ר ס א ן. נישקשה, איהר מעגט רעדען — איך פֿאַר־שטעה אַלסדינג. [האָפּט זיך וויעדער צו דער קעשענע, נעמט־ארויס דעם פּאַרטאַבאַק, זעהט, ער איז אַ לעדיגער, אהן פּאַפּיראָסען, באהאַלט ער איהם צוריק].

ש ר ה ש פּ י ר א. איהר פֿאַרשטעהט אַלסדינג, נאָר דאָס וועט איהר ניט פֿאַרשטעהן. איהר זענט פֿאָרט נישט קיין איד! איהר זאָלט זיין אַ איד — עהע־הע!...

ש נ י א ו ר ס א ן [דערפֿרייטט]. וואָס זשע וואָלט געווען?

ש ר ה ש פּ י ר א. וואָלט איהר נאָר אַנדערש פֿאַרשטאַנען. און אַזוי איז אַרויסגעוואָרפֿען אונזער גאַנצער שמועס.

ש נ י א ו ר ס א ן. עס טהוט מיר לייד. נאָר אַקעגען וואָס, אייגענטליך, איז אָט דער גאַנצער שמועס?

ש ר ה ש פּ י ר א. אַקעגען וואָס? אַקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט, מע קען ניט אַ מענטשען, ביז מע עסט ניט אויף מיט איהם אַ פּוד זאַלץ. איך מיין עס טאַקי אייער חבר, אונזער קוואַרטיראַנט שניאורסאָן. איהר זענט דאָך מיט איהם באַקענט שוין אַזוי לאַנג, מע קאָן זאָגען, פֿון קינדוויז אָן, — ווי האָלט איהר פֿון איהם? איך מיין, וואָס פֿאר אַ מיינונג זענט איהר פֿון איהם? איהר מעגט זיין זיכער, אז אַלסדינג, וואָס איהר זאָלט ניט זאָגען, — איז צווישען אונז וועט דאָס בלייבען. מיר זענען ניט אויפֿלכע מענטשען, חלילה...

ש נ י א ו ר ס א ן [נעמט וויעדער אַ מאָל ארויס דעם פּאַרטאַבאַק, נעפּינט נישט קיין פּאַפּיראָס, באהאַלט עס צוריק]. הערט, וואָס איך וועל אייך זאָגען, מאַדאָם. איהר אַליין זאָגט דאָך אויף מיר, אז איך האָב אַ אידישען קאָפּ אויף זיך...

ש ר ה ש פּ י ר א. איך זאָג? אַלע זאָגען עס. און אַ אידיש פּנים אויך...

ש נ י א ו ר ס א ן. זעהר שען. וויבאַלד אזוי, פֿאַרשטעהט איהר דאָך אַליין, אז איך פֿאַרשטעה אייך דורך און דורך. איך

ב ע ט י. מאמע! וועך איז דאָ געווען? מיט וועמען האָסט דו דאָ געשמועסט?

ש ר ה ש פ י ר א. דער כפרה'ניק איז דאָ געווען. קום נאָר אהער, בעטי!

ב ע ט י [נעהט־צו]. וואָסער כפרה'ניק?

ש ר ה ש פ י ר א. זי וויסט שוין ניט וואָסער כפרה'ניק! אונזער קוואַרטיראַנט'ס חבר.

ב ע ט י. קאָנסט דו דאָך זאָגען איוואַן איוואַנאָוויטש. וואו זשע איז ער אהינגעקומען?

ש ר ה ש פ י ר א. וועט זי מיך לעהרנען רעדען! ער קומט באַלד צוריק. זיץ, טאַכטער, איך דאַרף דיר עפּעס דערצעהלען א שענס.

ב ע ט י. אַבי א שענס. [זעצען זיך אוועק ביידע אויף דער קאַנאַפּע, וואָס נאָהענט צו דער ראַמפּע].

ש ר ה ש פ י ר א. וועך ס'איז שען — איך בין קלוג.

ב ע ט י. אַקעגען וואָס איז דאָס געזאָגט געווארען?

ש ר ה ש פ י ר א. אַקעגען דעם, וואָס דו זאָגסט: „א סוך פּאָר גאַנץ ברעד". לאָזט זיך אויס, אז פּונ'ם סוד וויסט די גאַנצע וועלט, אַחוץ מיר, טאַטע־מאַמע.

ב ע ט י. וואָסער סוד?

ש ר ה ש פ י ר א. וועגען דיר מיט אונזער קוואַרטיראַנט, אז עס האַלט ביי...

ב ע ט י [צעבייזערט]. אי, מאַמע! עס האַלט גאָרניט דערביי, האָב איך דאָך דיר געזאָגט שוין! איך קלער נאָר אפילו ניט פון דעם, וואָס דו מיינסט און וואָס דיר ווילט זיך...

ש ר ה ש פ י ר א. פון וואַנען זשע וויסען דאָס אַנדערע, זייטיגע מענטשען?

ב ע ט י. פון אייך אַליין מסתמא. איך מיין טאַקי פון דיר און פונ'ם טאַטען. איהר זאָלט וויניציגער רעדען דערפון, וואָלט קיינער ניט גערעדט.

ש ר ה ש פ י ר א. למאי זאלט איהר מיך חושד זיין, איוואן איוואנאוויטש? גלויבט מיר, זאל עס מיר אנגעהן, וואס איך ווינטש אייך!... מיין מאן, אשטייגער, זאגט אויך אויף אייך, אז איהר זענט א גאלד. און אפילו מיין טאכטער, וואס האט פיינט אזוי גיך נאכגעבען, — איהר קענט דאך זיי, זי איז א שפירא, פון די שפיראס — זאגט זי אויך, אז...

ש נ י א ו ר ס א ן [אויפגעלעבט]. אז וואס?

ש ר ה ש פ י ר א. אז... אבער איהר וועט דאך עס קיינעם ניט איבערגעבען?

ש נ י א ו ר ס א ן. פאר וועמען האלט איהר מיך?

ש ר ה ש פ י ר א. מיין טאכטער זאגט, אז זי זאל האבען די ברכות, וואס איהר זענט מעהר איר, ווי אונזער שכן שניאורסאן.

ש נ י א ו ר ס א ן. אט דאס איז גאר?

ש ר ה ש פ י ר א. וואס נאך האט איהר געוואלט?... [רוקט זיך צו נאך א מאל נאהענט צו איהם, רעדט שטיל און זיס]. הכלל, אי? וואס זאגט איהר וועגען איהם?

ש נ י א ו ר ס א ן [מאכט זיך תמ'עוואסטע]. וועגען וועמען?

ש ר ה ש פ י ר א. וועגען וועמען!... וועגען שניאורסאנען!

ש נ י א ו ר ס א ן. וועגען שניאורסאנען? גארניט. וואס האב איך אויף איהם צו זאגען? איך האב אייך נאר א פרעג געגעבען א זאך, וואס איך וואלט עס געדארפט וויסען, טאקי פון אייער אינטערעס וועגען, מאכט איהר זיך נאאיוו, גלייך ווי איהר פארשטעהט ניט, — האב איך מיט אייך ניט וואס צו רעדען... [שטעהט־אויף, חאפט זיך ווידער א מאל צו די פאפיראסען, לאזט זיך נעהן].

ש ר ה ש פ י ר א [דערשראקען]. וואוהין איז, איוואן איוואנאוויטש? אט באלד קומען זיי דאך, אייער חבר און מיין מאן און די איבעריגע געסט...

ש נ י א ו ר ס א ן. אויף איין מינוט. איך האב פארגעסען קויפען פאפיראסען. איך קום באלד צוריק. [נעהט־אפ. פון צווייטען צימער שטעקט זיך ארויס בעטי'ס קאפ; די האר שוין צונעקלויבען].

ב ע ט י. און, צווייטענס, אז זייטיגע מענטשען האָבען דאָ ניט וואָס צו אינטערעסירען זיך...

ש ר ה ש פ י ר א. נאָך שענער האָב איך איהם געזאָגט. איך האָב איהם געזאָגט, אז ער מעג טאקי האָבען א אידישע נאָז, נאָר שטעקען זי אהין, וואו מע דארף ניט, איז ניט נויטיג...

ב ע ט י. זעהסט דו, מאמע, דאָס איז שוין איבעריג. דאָס האָסט דו איהם נ י ט באדארפט זאָגען.

ש ר ה ש פ י ר א. חלילה! אזוי טאקי, מיינסט דו, מיט די ווערטער? אזוי גראָב בין איך נאָך ניט! איך האָב איהם נאָר געזאָגט, אז אלע געפינען, אפילו דו אויך, אז ער האָט א אידישע נאָז... [בעטי מאכט א באוועגונג]. ניין! דאָס הייסט, נישט קיין אידישע נאָז האָב איך איהם געזאָגט, נאָר א אידיש פנים...

ב ע ט י [אומגעדולדיג]. צו וואָס, מאמע, האָבען דיר געטוויגט אָט די איבעריגע רעד? און וואָס איז דאָס גלאָט פאָר איבעריגע שמועסען? און וואָס וויל איהר פון מיר מיט אייערע שידוכים?...

ש ר ה ש פ י ר א. שא! שריי ניט אזוי! מע ווערט פון דיר ניט גליקליך, האָסט דו געהערט א ביסעל!

ב ע ט י. מאמע! איך ווי זיך מיט דיר ניט צעקריענען היינט, אויף מיינע אימענינעס. נאָר איין זאך וועל איך ביי דיר בעטען: דו זאלסט זיך ניט אריינמישען אין מיינע געשעפטען.

ש ר ה ש פ י ר א. אין איהרע געשעפטען!...

ב ע ט י. נו־יא. יעדער האָט זיך זיינע געשעפטען. דו זאלסט שטעהן פון דערווייטען, צוקוקען — און שוין!

ש ר ה ש פ י ר א. הערען און זעהען און שווייגען?

ב ע ט י. און שווייגען! איך בין שוין ניט קיין קליין מיידעלע. איך קאָן שוין מיין שטעדטעל באשטעהן. אך בין שוין אלט נייענצעהן יאָהר!

ש ר ה ש פ י ר א. אזוי? אזש נייענצעהן יאָהר? פססנו! א קלייניגקייט? וואָס זאָגט איהר אויף דעם פרעסטארעץ? נייענצעהן יאָהר! [עס דערהערט זיך א קלונג. בעטי אנטלויפט צו זיך. שרה

ש ר ה ש פ י ר א. מיר רעדען דען עפּים? מיר שווייגען! רעדען רעדען אַנדערע, זייטיגע.

ב ע ט י. וואַר זענען די אַנדערע, די זייטיגע?

ש ר ה ש פ י ר א. אָט, למשל, אָט דער גוי האָט אָפּגערעדט מיט מיר א האַלבע שעה...

ב ע ט י [אומרוהיג]. וואָס זשע האָט ער גערעדט מיט דיר?

ש ר ה ש פ י ר א. ער האָט מיך געפרעגט, ווי אַזוי און וואָס און וואָן, און וואו האַלט דאָס ביי אייך מפּח'ן שידוך...

ב ע ט י [אויסער זיך]. טאַקי אַזוי, מיט די' ווערטער האָט ער ביי דיר געפרעגט?

ש ר ה ש פ י ר א. דוקא מיט די ווערטער ווי לסט דו?

ב ע ט י. ווי אַזוי זשע פּאַרט האָט ער דיך געפרעגט?

ש ר ה ש פ י ר א. וואָס איז ביי מיר — א קאָפּ פון א באַדי? איך בין טאַקי מחויב צו געדענקען איטלעכס וואָרט באַזונדער? און וואָס ביזט דו עס פּאַר א סלעדאַוואַטל, וואָס איך דאַרף דיר אָפּגעבען דין־וחשבון? איך דערצעהל דיר, אז ער האָט מיך געפרעגט — האָט ער מיך געפרעגט. קיין לעגנערין בין איך, דאַכט זיך, ניט געווען קיינמאָל, און היינט אויך ניט...

ב ע ט י [אייגנעהאַלטען]. גוט, מאַמע. איך זאָג דען, חלילה, עפּים?... הכלל, לאָמיך הערען ווייטער. וואָס זשע האָסט דו איהם דערויף געענטפערט?

ש ר ה ש פ י ר א. ענטפערען וועל איך איהם? אזא נאַר בין איך טאַקי? איך האָב אָנגענומען א פּוליען מויל מיט וואַסער און האָב געחאַפּט א שווייג.

ב ע ט י. גאָרנישט געענטפערט?

ש ר ה ש פ י ר א. אזוי ווי די וואַנט!

ב ע ט י. א שאַד. האָסט איהם באַדאַרפט זאָגען, ערשטענס, אז ס'איז א נעכטיגער טאָג...

ש ר ה ש פ י ר א. נעווים האָב איך איהם געזאָגט, אז ס'איז א נעכטיגער טאָג.

ש ר ה ש פ י ר א. ששש!... פלומרשט ווייסט ער ניט. מע באדארף איהם צעקייען און אריינלעגען אין מויל אריין. ביי די קינדער — ביי אונזער טאכטער מיט'ן קווארטיראנט.

ד ו ד ש פ י ר א. אט אזוי אז דו רעדסט, פארשטעהט מען. וואם זשע הייסט עס „ווייט"? און וואם עפים אזא גדולה אויף דיר?

ש ר ה ש פ י ר א. פאר וואם ניט? האסט א שענערען שידוך? א משפחה, זאגסט דו דאך אליין, די ליבאוויטשער שניאורסאנס. די ערשטע ביי אידען.

ד ו ד ש פ י ר א. ניט די ערשטע, נאר די צווייטע. פריהער די שפירא'ס, דערנאך די שניאורסאנס. נו? און ווייטער וואם?

ש ר ה ש פ י ר א. און ווייטער — דער יונגערמאן אליין.

ד ו ד ש פ י ר א. איך האב קיינען יונגענמאן גארניט וואם צו זאגען, בלתי וואם ער איז א ביסעל... א ביסעל... [זוכט מיט די פינגער]. א ביסעל אונטערגעשלאגען מיט גוי.

ש ר ה ש פ י ר א. דערפאר איז ער אבער א דימענט פון א מענטשען און האט א רייכע באבע א מיליאנשטשיצע...

ד ו ד ש פ י ר א. זעהסט דו, דאס איז שוין ביי מיר דאס לעצטע שבלעצטע. ערשטענס, האב איך די מיליאנען איהרע נישט געצעהלט, און זיי ווארעמען מיך ווינציג־וואם. און, צווייטענס, וואם אנבאלאנגט געלט — איז אונזער בעטי נישט קיין אבי־ווער. [מיט גדלות]. זי איז שפירא'ס א טאכטער, און קומט־ארויס, דו פאר־שטעהסט צי ניין, פון די אמת'ע...

ש ר ה ש פ י ר א. פון די אמת'ע, פון די סלאוויטער שפירא'ס. מע ווייסט שוין. מע האט שוין געהערט! איז זי אבער נאקעט און בארוועס, גאט זאל ניט שטראפען פאר די רעד, און האט ניט א קאפיקע נדן — דאס דארף מען ניט פארגעסען. און היינטיגע צייטען, א מיידל אהן נדן, איז אזוי ווי א... א...

ד ו ד ש פ י ר א. נו, זאג שוין, נו — ווי א חזן אהן איין עמוד, ווי א מלמד אהן א קנעלונג, אדער ווי א שטוב אהן א דאך...

רופט סיאמקעז אויף א קול]. סיאמקע? סיאמעניו, נעה נאר, מע קלינגט! [סיאמע קומט־ארויס, לויפט עפענעז אוז קומט אריין מיט'ן פאטער].

ד ו ד ש פ י ר א [טראגט אין ביידע הענט פעקלעך אוז סקארטוטשעז, ניט דאס איבער שרה'ן, טהוט זיך אויס]. ננו, נאדיר א לויפעניש! באשערט נעווען צרות — האט גאט צוגעשיקט א קוואַרטיראַנט מיט פראוואזשיטעלסטוועס! טאמער איז קארג אייגענע צרות, באדארף מען נאך האבען פרעמדע!

ש ר ה ש פ י ר א. וואו זשע איז ער אליין?

ד ו ד ש פ י ר א. ווער?

ש ר ה ש פ י ר א. דער קוואַרטיראַנט.

ד ו ד ש פ י ר א. שניאורסאן? ער קומט באלד. ער האט זיך קוים ארויסגעהאפט פון דארט, ווי פון א באד, און איז אוועק־געפלויגען קויפען בלומען און א טארט לכבוד די היינטיגע אימעניצע. [קוקט זיך ארום]. וואו איז זי ערגיץ, אונזער אימעניצע? ש ר ה ש פ י ר א. זי טהוט זיך אן. [צו סיאמקען]. דו גיי נאר צו דיינע אורקעז. האסט דא ניט וואס צו שטעהן.

ד ו ד ש פ י ר א. וואס יאגסט דו ארום דאס קינד? די אורקעז און די אורקעז! היינט אויך אורקעז? [סיאמקע קוקט מיט דאנקבארקייט אויפ'ן פאטער].

ש ר ה ש פ י ר א. איך ווייל ניט, ער זאל דא שטעהן. איך באדארף מיט דיר עפעס רעדען.

ד ו ד ש פ י ר א. א סוד? [צו סיאמקען]. נו, גיי, מיין זוהן, וועסט נאכדעם א ביסעל שפעטער ארויסקומען, וועסט דו פארזוכען פון אט די אלע גוטע זאכען. [ווייזט איהם אויף די פעקלעך, וואס אויפ'ן טיש. — סיאמקע אפ]. נו, וואס פאר סודות, למשל?

ש ר ה ש פ י ר א [רעדט שטיל, כמעט דעם מאן אויפ'ן אויהער]. איך קאן דיר אנזאגען א בשורה, דוד: עס האלט שוין ביי זיי ווייט. נאר ווייט.

ד ו ד ש פ י ר א [רוקא הויך]. ביי וועמען ביי זיי?

הערט־אונטער, טאַמער וועט זי חאַפּען אַ וואַרט. — איז דער צייט דערהערט זיך אַ קלונג. סיאַמקע לויפט עפענען און קומט צוריק אַ פּאַרשאַפּעטער].

ס י א מ ק ע. איוואַן איוואַנאָוויטש!

ש ר ה ש פ י ר א. דער רוח האָט איהם געבראַכט צו טראָגען — א חיטרע גויע! [טרעט־אַף פּוז דער טיר, פּריינטליך צום פּריינגעקומענעם שניאורסאָן, וואָס גילט פּאַר איוואַנאָוו]. מיין מאַן איז שוין דאָ. ער טהוט זיך איבער.

ש נ י א ו ר ס א ן. אוֹן מיין חבר? [נעמט־ארויס אַ פּאַפּיראָס].

ש ר ה ש פ י ר א. שניאורסאָן? ער קומט אויך באַלד צו נעהן. [עס הערט זיך וויעדער א קלונג]. אָט דאָס דאַרף ער זיין מסתמא. סיאַמעניו, זיי זיך מטריח! [סיאַמקע לויפט עפענען אוז קומט צו לויפען].

ס י א מ ק ע. אונזער קוואַרטיראַנט שניאורסאָן! [עס קומט פּריין איוואַנאָוו, וואָס גילט אלס שניאורסאָן, אַנגעלאַדען מיט בלומען אין איין האַנט אוז מיט א פּראַכטפולען טאַרט אין דער אַנדערער האַנט. דאָס פּנים שיינט. מיט א צופּריעדענ שמייכעל נריסט ער זיך מיט זיין חבר אוז שטעלט־אַוועק די בלומען מיט'ן טאַרט אויפ'ן טיש. אין דעם קומט אַז דוד שפּירא פּוז דער טאַכטער'ס צימער צוריק, באַגריסט זיך מיט'ן קוואַרטיראַנט'ס חבר שניאורסאָן, וואָס גילט אלס איוואַנאָוו, חאַפּט א קוק אויפ'ן קוואַרטיראַנט'ס בוקעט מיט'ן טאַרט, קוקט זיך איבער מיט'ן וויב פּיעלדויטיג].

ש ר ה ש פ י ר א [צום קוואַרטיראַנט, פּריינטליך, נעמט־צו דעם בוקעט מיט'ן טאַרט]. וואָס האָט איהר באַדאַרפט נאָך אַליין זיך מטריח זיין?

ד ו ד ש פ י ר א [צום וויב]. אַליין איז מעהר מצוה, דו פּאַרשטעהסט צי ניין... [צום קוואַרטיראַנט אוז צו זיין חבר]. זיצט, פּאַר וואָס זיצט איהר ניט?

ש ר ה ש פ י ר א [טראַנט זיי אונטער שטוהלען]. זיצט, פּאַר וואָס זיצט איהר ניט? [זיי באַדאַנקען, וויילען ניט זיצען, פּאַררויכערען צו פּאַפּיראָסען. — שרה צום מאַן, אויף אידיש]. נו, דוד, וואָס איז מיט'ן אוטשאַסטאָק? פּטור געווארען?

ד ו ד ש פ י ר א [צום וויב, אויף אידיש]. וואָס דען? איך, אז איך גענה! איך האָב זיי אַלעמען פּארשטופּט דאָס מויל: דעם

נאָר זאָג מיר, איך בעט דיך, נשמה מיינע, פון וואַנען ווייסט דו דאָס, אַז עס האָלט ביי זיי אַזוי וויט? בעטי האָט מיט דיר נערעדט? צי ער אַליין?

ש ר ה ש פ י ר א. מיט מיר דאַרף מען רעדען? און וואָו זענען מיינע אויגען? [רעדט נאָך שטיל־ער]. זאָלסט אַנקוקען, דוד, א בראַנזאָליעט האָט ער איהר אונטערגעטראָגען, היינט צו די אימע־נינעס, מיט באַרלִיאַנטען — אָט אַזעלכע באַרלִיאַנטען! [ווייזט מיט די הענט].

ד ו ד ש פ י ר א [דערשטוינט]. א בראַסלעט? בריליאַנטען? [הויך]. וואָס פאַר בראַסלעטען? וואָס פאַר בריליאַנטען?... פע! ביי מיר געהט עס ניט! איך בין א שפּירא! [טהוט זיך א וואַרף צום זייטיגען צימער].

ש ר ה ש פ י ר א [האָלט איהם צו ביי׳ם ארבעל]. ששש! מאָך נישט קיין געפּילדער! באַווייז ניט אַרויס דעם כהן! דאָס איינענע קאָן מען א ביסעלע שטילער אויך! צו וואָס איז דער בעס, האָסט דו געהערט א ביסעל?!

ד ו ד ש פ י ר א [אין כעס]. וואָער כעס? וואָר איז אין כעס? איך האָב פיינט מיט כעס! איך האָב ליעב מיט גוטען! אָט גענה איך אריין און זאָג איהר צוויי וואָרטער — איך האָב פיינט לאַנגע דבורים! איך וועל איהר זאָגען אַזוי: „הער זשע אויס, מאַכטער. מילא טאָרטען, בלומען — דאָס פאַרשטעה איך נאָך. אָבער בראַסלעטען? בריליאַנטען?... זאָלסט אַזוי גוט זיין און מוחל זיין איהם אָפּגעבען דעם בראַסלעט צוריק — און שוין!"...

[לאַזט זיך נעהן צו בעטין איז איהר צימער].

ש ר ה ש פ י ר א [נעהט איהם נאָך]. נאָר מיט גוטען, דוד. איך בעט דיך, ניט מיט בייזען. היינטיגע קינדער טאָר מען ניט אַנדערש...

ד ו ד ש פ י ר א [נעהענדיג]. זי לעהרענט מיך, ווי אַזוי צו רעדען! [אפּ. — שרה בלייבט שטעהן פון דער זייט טיר, לענט־צו איין אויהער,

שניאורסאן [ווערט צעגאנגען פאר געלעכטער]. חא־חא־חא!

דוד שפירא [צום ווייב, וואס איז פארנומען מיט אויפבינדען דעם פעקלעך און אויסשטעלען אלץ אויפ'ן טיש]. זעה נאר זעה, ווי דער האט זיך א ביסעל צעלאכט! [צו שניאורסאנען]. אייך איז גוט צו לאכען, אז איהר זענט זיך א סטודענט, און הייסט איוואן איוואנאוויטש, און האט א טאטען א דעיסטוויטעלני סטאטסקי סאוועטניק... איך וואלט א בעלן געווען אויף א טשיקאוועסט זעהן, ווען איהר זאלט זיך געפינען, למשל, אין זיין פעל [ווייזט אויפ'ן קוואדראנט] האטש ניט לאנג, האטש איין יאהר... [ביידע חברים קוקען זיך איבער און שיסען־אויס א געלעכטער. — אין דעם קומט־אן בעטי פון איהר חדר, אננעטהאן שוין ניט ווי א שילערין, נאר אין א לאנג קלייד, מאדערן פאסעמט. ביידע חברים לאזען זיך צו איהר, גראטולירען זי מיט איהר געבורטסטאג. פאטער און מוטער קוואלען אן. — גראטולירענדיג, דערזעהט שניאורסאן אויף בעטי'ס האנט דאס בראסלעטעל. בעטי באמערקט עס, ווערט רויט, באהאלט איהר האנט. ביידע חברים קוקען זיך איבער].

בעטי. וואס איז דא ביי אייך אזוי פרייליך — איך האב געהערט אייער געלעכטער אזש אהין? פון וואס רעדט זיך דא?

דוד שפירא [צו דער טאכטער]. מיר רעדען דא פון דעם, ווי ס'איז שווער צו זיין א איד. פארשטעהט מיך ניט איוואן איוואנאוויטש. זאג איך זיי, זיי זאלען פרובען זיין א איד חאטש איין יאהר, וואלטען זיי שוין געפיהלט דעם טעם. לאכען זיי פון מיין געראנק.

שניאורסאן [צו שפירען]. אנטשולדיגט. ניט פון אייער געראנק האבען מיר גלאכט, נאר פון מיין חבר, ווי ער האט זיך דורכגעשמועסט מיט'ן סטאלאנאטשאלניק. [צו בעטין]. יענער האט מכבר געווען מיין חבר מיט א קאמפלימענט.

בעטי [צו שניאורסאנען]. איהם אננערופען מיט'ן אמת'ען נאמען?

שניאורסאן. נלייך ווי איהר זענט געווען דערביי. [ביידע חברים לאכען].

אריינגערוקט אין יד אריין א צעהנערל, דעם מטמא געווען מיט א פינפערל, דעם אריינגעוואָרפען א דרייערל, און אונזער דוואָרניק אויך א חצי פויגל... [צום קוואַרטיראַנט׳ס חבר, צום אמת׳ען שניאורסאָן, וואָס ניקט אלס איוואַנאָוויטש]. הערט איהר, וואָס איך ווע׳ל אייך זאָגען, איוואַן איוואַנאָוויטש? [זיפצט אפ]. ס׳איז שווער צו זיין א איד! שווער און ביטער, ווי דער טוידט!

שניאורסאָן [צו שפירא, כלומרשט פארוואונדערט]. טאַקי? וואָס איז דען? [צום חבר]. וויעדער דאָס אלטע ליעדע? וויעדער אוטשאסטאָק? וויעדער פראַוואָזשיטעלסטווא? נאָך ניט צו־געגעסען זיך?

איוואַנאָוו. פוסטיאקי! [צו שרה׳ן]. און וואו איז די אימעניצא?

שרה שפירא [צום קוואַרטיראַנט]. זי קומט באלד ארויס.

דוד שפירא [צום קוואַרטיראַנט׳ס חבר]. איא, דא איז עס ביי איהם „פוסטיאקי״? איא, דא איז ער ביי זיך א גאַנצער תקיף? אבי, פרעגט איהם אקאַרשט, וואָס האָט ער געזאָגט דאָרטען, בעת דער אלטער סטאלאַנאטשאלניק האָט איהם א רוף געגעבען: „עי, הערשקא, קום נאָר אהער!״?

איוואַנאָוו [צום חבר]. דו פארשטעהסט? איין אלטער שפור, פארגינט ער זיך מיר זאָגען „דו״, — זאל איך איהם שווייגען?

שניאורסאָן [לאכט. צום חבר]. וואָס זשע האָסט דו איהם דערויף געענטפערט?

איוואַנאָוו. איך האָב איהם דערויף גאָרנישט געענט־פערט. איך האָב איהם נאָר א פרעג געגעבען: „פון ווען־אַן זענען מיר דאָס געוואָרען אזוי נאהענט, וואָס מיר „דוצען״ זיך איינם דאָס אנדערע?״...

שניאורסאָן [לאכט]. נו, און ווייטער וואָס?

איוואַנאָוו. ווייטער זאָגט ער צו מיר: „מאלטשאָט, זשידאָווסקאיא מאָרדא!״ — שיער ניט ארויס א סקאַנדאל...

ד ו ד ש פ י ר א [אויף אויף אידיש]. סקאַצעל קומט — אַט איז זי אויך דאָ! [אויף רוסיש]. איך זאָג ניט, אז אַ כריסט פּאַרמאָגט נישט דאָס געפיהל פון רחמנות. איך זאָג נאָר, אז אַ גוי אויף אַ אידען האָט אזוי פיעל רחמנות, ווי אויף אַ הונט, נאָך ווינציגער — אַט וואָס איך זאָג! [צו שניאורסאָנען, וואָס גיליט אלס איוואַנאָוו]. זייט זיך מודה, אז איהר האָנדעלט קענען אונז, אידען, אַ סך ערגער, ווי, למשל, קענען הינט, אָדער קענען פערד. הינט זענען ביי אייך פּטור פון פּראַוואָשיטעלסטווע, אויף פערד איז ביי אייך פּאַרהאָן אַ חברה „צער בעלי־חיים", און אונז, אידען, איז ביי אייך אַ מצוה צו יאָגען און צו רודפ'ען און צו שלאָגען און צו טרייבען און צו מאַכען פאָגראָמען...

ב ע ט י [צום פאַטער]. וואָס טענה'סט דו, פּאַפּאַ, צו איוואַן איוואַנאָוויטשען? איוואַן איוואַנאָוויטש איז ניט פון יענע פּריס־טען, וועלכע...

ד ו ד ש פ י ר א [צו דער טאַכטער, לאזט איהר ניט ענדיגען]. איך ווייס, איך ווייס, אז זיי זענען ניט פון יענע. הערסט דו! דערייבער זאָג איך עס זיי! מיט אַיין אַנדערען וואָלט איך דען אַרויינ־געלאָזט זיך אין אזעלכע רעד? [צום קוואַרטיראַנט'ס חבר]. איך וואָלט אַ בעלן געווען זעהען, איהר זאָלט זיין אַ איד, און ענדיגען גימנאַזיע מיט אַ גאָלדענער מעדאַל, און ניט אַריין אין אוניווערסיטעט, און האָבען צו טהון מיט דאַנטיסטען און מיט נאַדזיראַטעלים און מיט סטאָלאָנאטשאַלניקעס און מיט נאָך אזעלכע שווארצע יאָהר!

ש נ י א ו ר ס א ן [צו שפּירא]. וואָס זשע וואָלט געווען?

ד ו ד ש פ י ר א. וואָלט איהר געפיהלט דעם טעם, וואָס הייסט אַ שטיפקינד, און וואָס הייסט זיין אין גלות, נע־ונד, גרויס איטליכען אין די אויגען... ער־ער־ער, איוואַן איוואַנאָוויטש! איהר מענט זיך טאַקי איבערנעמען מיט אייערע ליט, וואָס באַ־קלאָגען זיך אויף אונז, אידען, און וואַרפען אונז אויס אלערליי חטאים, זאָגען אויף אונז, אז מיר זענען בלוטצאַפערס, אז מיר זויגען אייער בלוט. חא־חא! ניטא וועך ס'זאָל לאַכען! מיר

ד ו ד ש פ י ר א [צו שניאורסאנעז]. איהר לאכט, איא? ביי אייך איז גארניט, אז איהר הערט דאס דאזיגע שענדליכע וואָרט, ווייל איהר זענט א פרוסט, פיהלט איהר ניט. און ביי אונז טריפט זיך בלוט! דאכט זיך, וואס אזעלכס שטעקט אינ'ם ווארט „זשיד"? נאר אז א גוי זאגט דאס ארוים, זאגט ער עס מיט אזוי פיעל רשעות און מיט אזוי פיעל גיפט, אז ניט וויעלענדיג פיהלט איהר זיך באלעדיגט... אודאי איז ער געוואָרען אנגעצונדען, אייער חבר [וווייזט אויף איוואנאוועז, וואס גילט אלס שניאורסאן], אז יענער האט איהם א זאג געגעבען „זשידאווסקאיא מארדא"! מע קאן ווערען ניט נאר אנגעצונדען — מע קאן די אפאפלעקציע באקומען! [קאכט זיך]. פאר וואס? פאר וועז? וועמען טשעפעט ער? וועמען מאכט ער דא ענג? גלאט מע נעמט א בחור, גאט די נשמה שולדיג, און מע שלעפט איהם אלע מאל אין אוטשאסטאק, איהר פארשטעהט צי ניין, מע לאזט איהם ניט זיצען רוהיג איין וואך אפילו. זיי זוכען אלע מאל א נייע עבירה אויף זיין פראוואָשיטלסטווע: דאס געפעלט זיי ניט — דער דאנטיסט איז ניט רעכט בשר; דאס דאכט זיך זיי אוים, אז די דאקומענטען זענען ניט, ווי עס געהער צו זיין... א גאט'ס רחמנות אויפ'ן יונגענמאן...

א י ו ו א נ א ו ו [צו שפירא]. וואס האט איהר אויף מיר אזוי רחמנות?

ש נ י א ו ר ס א ן. יא־נו, וואס באווויינט איהר איהם אזוי?

ד ו ד ש פ י ר א. דערפאר, וואס דאס הארץ טהוט וועה. דערפאר, וואס איך בין א איד, און א איד איז ניט קיין גוי. א גוי האט ניט אין זיך קיין קאפ רחמנות...

א י ו ו א נ א ו ו [צו שפירא]. אזוי מיינט איהר — אז נאר א איד פארמאגט דאס געפיהל פון רחמנות?

ש ר ה ש פ י ר א [צום מאן, אויף אידיש]. צו וואס טויג דיר דבר'ען פאר אזיין ערל אזעלכע ווערטער? זעהסט דאך, אז דער יהודי [וווייזט מיט דר אויגען אויף איוואנאוועז] נעמט זיך אזש אן זיין סריוודע...

ד ו ד ש פ י ר א [אויף אויף אידיש]. סקאַצע! קומט — אַט איז זי אויך דאָ! [אויף רוסיש]. איך זאָג ניט, אז א כריסט פּאַרמאָגט נישט דאָס געפיהל פון רחמנות. איך זאָג נאָר, אז א גוי אויף א אידען האָט אזוי פיעל רחמנות, ווי אויף א הונט, נאָך ווינציגער — אַט וואָס איך זאָג! [צו שניאורסאָנען, וואָס גיליט אַלס איוואַנאָוו]. זייט זיך מודה, אז איהר האָנדעלט קעגען אונז, אידען, א סך ערגער, ווי, למשל, קעגען הינט, אָדער קעגען פערד. הינט זענען ביי אייך פּטור פון פראַוואָשיטעלסטווע, אויף פערד איז ביי אייך פּאַרהאָן א חברה „צער בעלי־חיים", און אונז, אידען, איז ביי אייך א מצוה צו יאָגען און צו רודפ'ען און צו שלאָגען און צו טרייבען און צו מאַכען פאָגראָמען...

ב ע ט י [צום פאַטער]. וואָס טענה'סט דו, פאַפּאַ, צו איוואַן איוואַנאָוויטשען? איוואַן איוואַנאָוויטש איז ניט פון יענע פּריס־טען, וועלכע...

ד ו ד ש פ י ר א [צו דער טאַכטער, לאָזט איהר ניט ענדיגען]. איך ווייס, איך ווייס, אז זיי זענען ניט פון יענע. הערסט דו! דעריבער זאָג איך עס זיי! מיט אַיין אַנדערען וואָלט איך דען אַרייני־געלאָזט זיך אין אזעלכע רעד? [צום קוואַרטיראַנט'ס חבר]. איך וואָלט א בעלן געווען זעהען, איהר זאָלט זיין א איד, און ענדיגען גימנאזיע מיט א גאָלדענער מעדאַל, און ניט אַריין אין אוניווערסיטעט, און האָבען צו טהון מיט דאָנטיסטען און מיט נאַדזיראַטעלים און מיט סטאָלאָנאטשאַלניקעס און מיט נאָך אזעלכע שווארצע יאָהר!

ש נ י א ו ר ס א ן [צו שפּירא]. וואָס זשע וואָלט געווען?

ד ו ד ש פ י ר א. וואָלט איהר געפיהלט דעם טעם, וואָס הייסט א שטיפקינד, און וואָס הייסט זיין אין גלות, נע־ונד, גרוים איטליכען אין די אויגען... ער־ער־ער, איוואַן איוואַנאָוויטש! איהר מענט זיך טאַקי איבערנעמען מיט אייערע ליט, וואָס באַ־קלאָגען זיך אויף אונז, אידען, און וואַרפען אונז אויס אַלערליי חטאים, זאָגען אויף אונז, אז מיר זענען בלוטצאַפערס, אז מיר זויגען אייער בלוט. חא־חא! ניטא וועד ס'זאָל לאָכען! מיר

ד ו ד ש פ י ר א [צו שניאורסאנעז]. · איהר לאכט, איא? ביי אייך איז גארנישט, אז איהר הערט דאס דאזיגע שענדליכע ווארט, ווייל איהר זענט א פרישט, פיהלט איהר ניט. און ביי אונז טריפט זיך בלוט! דאכט זיך, וואס אזעלכס שטעקט אינ'ם ווארט „זשיד"? נאר אז א גוי זאגט דאס ארויס, זאגט ער עס מיט אזוי פיעל רשעות און מיט אזוי פיעל גיפט, אז ניט וויעלענדיג פיהלט איהר זיך באלעדיגט... אודאי איז ער געווארען אנגעצונדען, אייער חבר [ווייזט אויף איוואנאווען, וואס גילט אלס שניאורסאן], אז יענער האט איהם א זאג געגעבען „זשידאווסקאיא מארדא"! מע קאן ווערען ניט נאר אנגעצונדען — מע קאן די אפאפלעקציע באקומען! [קאכט זיך]. פאר וואס? פאר וועז? וועמען טשעפעט ער? וועמען מאכט ער דא ענג? גלאט מע נעמט א בחור, גאט די נשמה שולדיג, און מע שלעפט איהם אלע מאל אין אוטשאסטאק, איהר פארשטעהט צי ניין, מע לאזט איהם ניט זיצען רוהיג איין וואך אפילו. זיי זוכען אלע מאל א נייע עבירה אויף זיין פראוואשיטעלסטווע: דאס געפעלט זיי ניט — דער דאנטיסט איז ניט רעכט כשר; דאס דאכט זיך זיי אוים, אז די דאקומענטען זענען ניט, ווי עס גהער צו זיין... א גאט'ס רחמנות אויפ'ן יונגענמאן...

א י ו ו א נ א ו ו [צו שפירא]. וואס האט איהר אויף מיר אזוי רחמנות?

ש נ י א ו ר ס א ן. יא־נו, וואס באווייזט איהר איהם אזוי?

ד ו ד ש פ י ר א. דערפאר, וואס דאס הארץ טהוט וועה. דערפאר, וואס איך בין א איד, און א איד איז ניט קיין גוי. א גוי האט ניט אין זיך קיין קאפ רחמנות...

א י ו ו א נ א ו ו [צו שפירא]. אזוי מיינט איהר — אז נאר א איד פארמאגט דאס געפיהל פון רחמנות?

ש ר ה ש פ י ר א [צום מאז, אויף אידיש]. צו וואס טויג דיר דבר'ען פאר איין ערל אזעלכע ווערטער? זעהסט דאך, אז דער יהודי [ווייזט מיט דיי אויגען אויף איוואנאווען] נעמט זיך אזש אן זיין סריוודע...

נאָך איך וועל אייך זאָגען, איוואָן איוואַנאָוויטש? האָט סיין פאראיבעל ניט, נאָר איך מוז אייך זאָגען אָפענטליך, אז איהר זענט שוין מעהר איד פון איהם. א סך מעהר — איך זאָל האָבען די ברכות! זאָגט אייך וואָס איהר ווילט, נאָר ביי אייך איז פארהאן עפּים אזעלכס, אזוינס... מאכט מיט די פינגער]. איהר פארשטעהט צי ניין, א ניצוץ פון א אידען... א נשמה, א אידישע נשמה...

ש נ י א ו ר ס א ז [לאכט]. אזוי גאָר? אייער ווייב געפינט, אז אויף מיר זיצט א אידישער קאָפּ, און איהר זאָגט, אז איך האָב א אידישע נשמה. איהר וועט שוין אָט באלד אויסטראכטען אויף מיר א בלבול, אז איך בין גאָר אינגאנצען א איד... [אלע צעלאכען זיך. עס דערהערט זיך א קלונג].

ש ר ה ש פ י ר א [צופריעדען, וואס מע האָט איבערגעשלאָגען דעם דאזיגען שמועס]. א, עס געהען געסט! סיאָמקע, וואו ביזט דו ערגיץ? [קוקט זיך ארום]. סיאָמקע!

ד ו ד ש פ י ר א [צום ווייב]. האָסט פארגעסען, אז דו האָסט איהם נאָר־וואָס דורכגעטריבען? [סיאָמקע דערהערט, אז מע רופט איהם, קומט צו לויפען].

ס י א מ ק ע. וואָס איז?

ש ר ה ש פ י ר א. געה, סיאָמעניו, מע קלינגט! [סיאָמקע לויפט־אראָפּ].

ד ו ד ש פ י ר א [צום ווייב, אויף אידיש]. וואָס איז ער ביי דיר, וואָלט איך געוואָלט וויסען — א לאָקיי, צי א שווייצאר? [צו שניאורסאָנען, אויף רוסיש]. א לאָווקע יונגאָטש אונזער זוהנדעל! און לערנען לערענט ער — לאָז אייך שוין אייער חבר זאָגען... [אין דעם קומט צו לויפען סיאָמקע מיט א גדולה].

ס י א מ ק ע [הויך]. בעטי'ס חבר'טורינס — א גאנצע חאליאסטרע! [דוד שפּירא רייסט איבער דעם שמועס. בעטי לויפט אקעגען די ארויינגעקומענע חבר'טעס, א שטיק פינף־זעכס מיידלעך, שיליעריגס, אלע אנגעטאָן, ווי גימנאזיסטקעס, אין גרינע קליידלעך, שווארצע פארטיכלעך און ווייסע שפּיצען־קראָגענס מיט מאנשעטלעך. בעטי צעקושט זיך מיט זיי, פיהרט זיי צו און שטעלט זיי פאר פריהער פאר די עלטערען].

ב ע ט י. חא־חא־חא־חא! חא־חא־חא־חא־חא!

[וועדט צעגאנגען פון נעלעכטער].

ד ו ד ש פ י ר א. זי איז זעהר גערעכט, וואָס זי לאַכט. אז איהר האָט זיך פאַרביטען מיט די טענות. ער, דער איד [וויזט אויף איוואַנאָווען], וויל האָבען, אז ביי אונז זענען, ווי אומעטום, פֿאַרהאַן סעקטעס און סעקטאַנטען, און זיי, דער פּריסט [וויזט אויף שניאורסאָנען], לייקענען־אָפּ, אז ביי אידען, הייסט עס, זענען קיין סעקטעס נישט פאַרהאַן. היינט ווי אזוי זאָל מען ניט לאַכען?

[ביידע חברים חאפּען זיך, וועדען פּאַרשעמט].

א י ו ו א נ א ו ו [וויל זיך פּאַרענטפּערען]. איך האָב ניט געוואָגט, אז ביי אייך... ביי אונז מיין איך, זענען פאַרהאַן סעקטאַנטען. איך האָב נאָר געוואָגט, אז מיר... מיין איך, אז זיי, די פּריסטען הייסט עס [וויזט אויפֿ חבר], מעגען גלויבען, אז ביי אייך... ביי אונז מיין איך, זענען יאָ פאַרהאַן סעקטאַנטען...

ד ו ד ש פ י ר א [צו קיינעם ניט]. זעהט נאָר בעסער, ווי דער פּלאַנטעט [וויזט אויף איוואַנאָווען]: „ביי אייך — ביי אונז, ביי אונז — ביי אייך"...

ש נ י א ו ר ס א ן [וויל צערייבען און פּאַרגלעטען, רעדט צו זיין חבר]. דער הער שפּירט האָט פאַלקאָם רעכט. דיר, אַלס איד, וואָלט נעמעגט אָנשטעהן וויסען, אז די בבא־מעשה פון סעקטעס און סעקטאַנטען, וואָס נוצען מענטשענבלוט, איז איין אַלטע מעשה פון פּאַרצייטען. דו, אַלס איד, וואָלסט געמעגט צו וויסען, אז דעם זעלבען בלבול האָט מען אמאָל, מיט א סך יאָהרען פריהער, באַשולדיגט אונז, פּריסטען, אז מיר קוילען פּרעמרע קינדער און באַנוצען זייער בלוט צו הויליגע צוועקען...

ד ו ד ש פ י ר א [שלאָגט איהם איבער]. ווייס איך! וואָס פאר א איד איז ער? אויך מיר א איד! ניטא וועד ס'זאָל לאַכען, חא־חא! שוין איין מאָל א איד! איהר וועט מיר גלויבען, צי ניין? עס מאַכט זיך צייטען, וואָס עס גלויבט זיך גאָרניט, אז ער איז א איד, און נאָך א שניאורסאָן דערצו! און וויסט איהר, וואָס

ה ו ר ו ו י ט ש [אויף אידיש]. מזל טוב! און א גוט יום־טוב אייך!

ב ע ט י [באדאנקט, שטעלט זיי פאר פריהער פאר איהרע עלטערען אייגענגיוויין]. סטודענט גרינסבערג, סטודענט פראטקין, הער הורוויטש. דער [ווייזט אויף הורוויטשען] רעדט ניט קיין אנדער שפראך, אחוץ אידיש.

ד ו ד ש פ י ר א. ער איז זעהר נערעכט. מיר האבען ניט מיט אונזער לשון וואס צו שעמען זיך. [בעטי פיהרט זיי צו דערווייל צו שניאורסאנען מיט איוואנאווען, דערנאך שטעלט זי זיי פאר פאר איהרע חבר'טעס, וועלכע שטאטען־אף נאך א מאל צו קניקסענס. די שטימונג ווערט יום־טוב'דיג. דוד שפירא טהוט א וואונק צום ווייב, זי זאל אויפנעמען די געסט]. זיצט, פאר וואס זיצט איהר ניט?

ש ר ה ש פ י ר א [טראגט זיי אונטער שטוהלען]. זיצט, פאר וואס זיצט איהר ניט? [די געסט באדאנקען].

ג ר י נ ס ב ע ר ג. פאקארנא בלאגאדאריו! *

פ ר א ט ק י ן. מערסי, מאדאם!

ה ו ר ו ו י ט ש [אידיש]. א שענעם דאנק אייך, מוהמעניו!

ד ו ד ש פ י ר א [רייבט א האנט אן א האנט]. זעהר אנגעלעגטע געסט! איך האב ליעב יונגעלייט. מאלאדיאזש! יונג בלוט! [צו הורוויטשען]. אייער נאמען איז, דאכט מיר, אויב איך האב קיין טעות ניט, הורוויטש? פון וואסערע הורוויטשעס זענט איהר?

ה ו ר ו ו י ט ש. פון די אמת'ע הורוויטשעס, פון די פינסקער הורוויטשעס.

ד ו ד ש פ י ר א. אזוי? קען איך דאך אייך. אייער זיידע איז געווען, אויב איך האב קיין טעות ניט, א...

ה ו ר ו ו י ט ש. א שמש אין שוהל, און מיין טאטע איז א מלמד. [עס ווערט א געלעכטער].

ד ו ד ש פ י ר א [פיהלט זיך קאנפוזעדיג, געפינט זיך אבער באלד]. נו־יא. וואס איז דער געלעכטער? א שמש איז גארניט אזא חרפה.

---

* א דאנק!

ב ע ט י. מיינע חבר'טעס, מיינע עלטערען. [דערנאך צום קוואַרטיראַנט מיט'ן חבר]. הער איוואַנאָוו, הער שניאורסאָן — זייט באַקאַנט. [די מיידלעך געהען־צו אייניגווייז, מאכען קניקסענעס].

ד ו ד ש פ י ר א. זיצט, פּאַר וואָס זיצט איהר ניט?

[טהוט א וואונק צום ווייב, זי זאל זיי אויפנעמען].

ש ר ה ש פ י ר א [טראַגט זיי אונטער שטוהלען]. זיצט, פּאַר וואָס זיצט איהר ניט? [די מיידלעך מאכען נאך א מאל צו קניקסענעס, זעצען זיך אויס. אין דער זעלבער צייט דערהערט זיך נאך א קלונג. סיאמקע לויפט עפענען און קומט ארויף וויעדער מיט א שמחה].

ס י א מ ק ע. נאָך דריי געסט: צוויי סטודענטען און איינער אזוי א מענטש! [אלע לאכען].

ד ו ד ש פ י ר א. ווי יענער פּוילישער, וואָס האָט געזאָגט: „איך האָב געזעהען פּאָהרען צוויי אידען מיט א ליטווענק"... [צו דער טאכטער]. וואר זאל דאָס זיין?

ב ע ט י. דאָס זענען די סטודענטען גרינסבערג און פּראַטקין, וואָס איך האָב מיך מיט זיי באַקענט ביי מיינער א חבר'טע אויף אימענינעס. און דער דריטער, הורוויטש — דער איז א געוועזענער עקסטערן, היינט א לעהרער. [אין דער צייט, וואס דא ווערט געשרעט, הערט זיך פון יענער זייט טיר א הוסטעריי און א קלאַפּעריי פון קאלאשען, וואס מע טהוט־אויס אין פּאדערצימער. דערנאך באווייזען זיך דריי פּערשוינען: צוויי אין נייע סטודענטישע אוניפּארמס: איינער פון זיי, גרינסבערג, איז משאקענדיג אויסגעפוצט, מיט נאלד באלענטע ארבעל און קאלנער, מיט א שפּאנע, זעהט־אויס, ווי איין אפיציר. דער דריטער, הורוויטש — איז א גרויען פידזשאק מיט א בריטען שווארצען שניפּס אויפ'ן האלז. — בעטי קומט זיי אקענען. אלע דריי באגריסען זי זעהר פייערליך. די צוויי סטודענטען טראגען איהר אונטער בלומען].

ג ר י נ ס ב ע ר ג [א קלאַפּ א פּוס אן א פּוס]. אימעיו טשעסט פּאָזדראַוויט! *

פ ר א ט ק י ן. פּאָזדראַוולייאו! **

---

* איך האב דעם כבוד צו גראטולירען. — ** אויך מיטגעטולירט.

איז איין אפענער זעפס־און־זעכציג. איך בין א שפירא, און די שפירא ווייסען ניט פון קיין חכמות. איך געה מיט דעם גאנג, אז מיט'ן אמת קאן מען אויסגעהן די גאנצע וועלט... הערט זשע אויס, רבותים, וואס איך וועל אייך זאגען. [נעמט־ארום די טאכטער]. איהר קוקט־אן אט דאס מיידעל, אט די באריישני מיין איך? בערטא דאווידאוונא שפירא רופט מען זי. זאלט איהר ווייסען זיין אלע, אז היינטיגען טאג איז איהר געוואָרען למזל פונקט נייענצעהן יאהר! [צעקושט זיך מיט איהר].

א ל ע. נייענצעהן יאהר? [יונגווארג הויבען זיך אויף פון די ערטער, געהען־צו צו בעטין און נראטולירען זי נאך א מאל, רופען־אויס יעדער באזונדער]. נייענצעהן יאהר! [איז דעם קומט־אן שרה מיט'ן סאמאווער־סיאמקע מראגט איהר נאך א גרויסע טאץ מיט טיינעשיר].

ש ר ה ש פ י ר א. זאגט חאטש: „ביז הונדערט און צוואנציג", האסט דו געהערט א ביסעל?!

ב ע ט י. הונדערט און צוואנציג וועט זיין, מאמאטשקא, א ביסעל צו פיעל, האב איך מורא... [צו די אויפגעשטאנענע געסט]. נו, גאספאדא? צום טיש, צום טיי טרינקען!

ד ו ד ש פ י ר א [בריידט אוו גאסטפרייונטליך]. צום טיש, מיינע לייעבע געסט, צום טיש! זיצט, פאר וואס זיצט איהר ניט?

ש ר ה ש פ י ר א [שטעלט יעדען א שטוהל]. זיצט, פאר וואס זיצט איהר ניט? [אלע זעצען זיך אויס, די מיידלעך אויך. סיאמקע זעצט זיך אויך צום טיש].

ד ו ד ש פ י ר א [זעצט זיך אליין אויך צווישן גאנץ אויבענאן]. אט אזוי האב איך אייך ליעב! איצט נעמט און ווארפט־ארויף צוקער, און טרינקט טיי, און עסט איינגעמאכטס, אט שטעהט. [צום ווייב]. שרה! געב איינגעמאכטס! [צו די געסט]. און דערצעהלט, וואס הערט זיך עפעס נייעס אויף דער גרויסער וועלט? איך מיין ביי אייך, איהר פארשטעהט צי נייז, אין אוניווערסיטעט. ווער איז ארויף? ווער איז ארוים? ווער האט זיך גע'שמד'ט? און ווער האלט ביי שמד'ען זיך? [מישט מיט'ן לעפעלע אין גלאז, זיפצט].

יגיע כּפּיך, זאָגט ער, כּי תאכל. יעדער האָט זיך זיין טהועכיע. און א מלמד איז אודאי קיין בזיון ניט. [צו הורוויטשעון]. א סימן, אז אייער טאטע קאָן לערנען.

הורוויטש. דוקא ניט. ער איז א דרדקי־מלמד, לעהרענט אידישע קינדער עברי.

דוד שפירא. נו־יאָ. דאָס איז אויך א זאך — אוים־לעהרענן קינדער דאָוונען. [צוי צעריבעז דעם שמועס, וועגדט זיך צום ווייב]. אפשר וואָלסט דו זיך מטריח געווען, מיין ווייב, אויף א טשיקאָווסט א קוק טהון דאָרט צום סאמאָוואר, איהם אייגרוימען א סור אויפ'ן אויהער, ער זאָל פארזידען, — וועלען מיר מכבד זיין די ליעבע געסט, ראשית חכמה, מיט טיי, און דערנאָך וועלען מיר נעמען עפּים אין מויל ארויין און טרינקען מיט זיי לחיים לכבוד אונזער אימע־ניציע, וואָרום אז נאָט האָט געהאָלפּען אזא יום־טוב, מיר האָבען דערלעבט, אונזער טאָכטער איז אלט געוואָרען, ברוך השם, אזוי גרוים, ווי...

שרה שפירא [נרייט צו געהן אין קיך ארויין, שלאָגט איבער דעם מאָן]. צו וואָס איבעריגע רעד? וועד פרעגט דיך, וויפיעל זי איז אלט? וועד שלעפּט דיך ביי דער צונג, האָסט דו געהערט א ביסעל?!

דוד שפירא [צום ווייב]. וואָס האָסט דו מורא, ס'וועט איהר שאָדען צום שידוך? צי דו ציטערסט פאר א גוט אויג?

שרה שפירא. שאָדען ניט שאָדען — נאָר למאי זאָל א מענטש האָבען א טבע רעדען אזעלכע זאכען, וואָס קיינער פרעגט איהם ניט? [געהט־אָפּ, מיטנערופען סיאמקען, ער זאָל איהר העלפּען אין דער קיך].

דוד שפירא [צו אלעמען]. אט האָסט דו דיר! א אידינע בלייבט א אידינע, זי מעג זיין די גרעסטע חכמה אין דער וועלט! די ווייבער — ס'זאָל אייך צו קיין חרפּה ניט זיין, בארישנים, — האָבען אין זיך אלע מאָל אויבערשפּיצלעך. ביי מיר

א י ו ו א נ א ו ו [רויט פון אויפרעגונג]. אלסדינג פיין. נאר צו וואס אזעלכע שארפע ווערטער, ווי „חאם"? קיין אנדער נאמען האט איהר שוין ניט פאר... פאר די כריסטען?

ד ו ד ש פ י ר א. וואס קאנט איהר דא אזוי ניט ליידען, אז איך זאג „חאם"?

ש ר ה ש פ י ר א [צום מאו, אויף אידיש]. שניאורסאן איז דען ניט גערעכט? צו וואס אזעלכע דבורים, אז סע זיצט איין ערל? [ווייזט מיט די אויגען אויף שניאורסאנען, וואס גילט אלס איוואנאוו].

ג ר י נ ס ב ע ר ג [צו דוד שפירא]. גוט, לאמיר אננעמען, אז איהר זענט גערעכט, פאני שפירא. וואס זשע זאלען זיי אבער טהון, אט די איבערגעבליבענע פון יענער זייט טיר?

פ ר א ט ק י ן [צו גרינסבערגען]. וואס זאלען זיי טהון? וואו שטעהט דאס, אז זיי דארפען רוקא זיין דאקטוירים? אדער אדוואקאטען? אדער אינזשענירען?

ה ו ר ו י ט ש [וויסט־אוים די ליפען, שטעלט זיך אוועק, רעדט שארף]. שטיוועל זאלען זיי נייהען! וואסער זאלען זיי טראגען! פרי־קאזטשיקעס זאלען זיי זיין! אבי ניט קיין משומדים! [זעצט זיך אוועק, נעמט זיך צו די ניסלערן].

ד ו ד ש פ י ר א [צום קווארטיראנט. ווייזט אויף פראטקינען און אויף הורוויטשען]. איהר הערט ווערטער? לערענט זיך פון זיי, ווי צו זיין א איד! אויך יונגעלייט, און אויך סטודענטען, און שטע־לען זיך ניט איין, אזוי ווי איהר, פאר עשו'ען...

א י ו ו א נ א ו ו [צו שפירא]. פאר וועמען זאגט איהר?

ד ו ד ש פ י ר א. פאר עשו'ען. איהר ווייסט ניט, ווער עשו איז?... [צום עולם]. איך האב גאר פארגעסען צו דערקלערען. אז אונזער ליעבער שכן [ווייזט אויף איוואנאווען] פארשטעהט נעבאר ניט א וואָרט אידיש. „עשו" איז ביי איהם תרגום־לשון... מיינט איהר אפשר, אז ער איז, חלילה, איין אבי־ווער? סך־הכל איז ער א שניאורסאן, פון די אמת'ע שניאורסאנס, איהר פארשטעהט צי ניין, פון די ליבאוויטשער...

איך וויים ניט, ווי אזוי איהר. איך, אז איך רעד פון משומדים, און איבערהויפט פון די, וואס שמד'ען זיך צוליעב'ן אוניווערסיטעט, קאכט זיך אויף אין מיר דאס גאנצע בלוט און איך וואר מלא גזלן!

ש ר ה ש פ י ר א [נאכדעם ווי זי האט אויסגעטיילט אלעמען טיי און איינגעמאכטס, זעצט זיך אוועק א ביסעל אן א זייט, צונויפגעלענט די הענט אויפ'ן הארצעו]. וואס דארפסט דו זיך אפעסען דאס הארץ פאר יעדער זאך? לאזען זיי זיין, דוד, פאר דיר די כפרה!

ה ו ר ו ו י ט ש [טרינקט טיי]. א־מן!

ג ר י נ ס ב ע ר ג [צו שפיראן]. וואס זענט איהר דאס עפים, פאני שפירא, אזוי אויפגעטראגען אויף זיי? בארעכענט אייך נאר פריהער אקוראט, געהט עריין אין זייער לאגע, און דערנאך וועט איהר זיי באשולדיגען...

ד ו ד ש פ י ר א. נעבאך! געפעלט אייך דאס רחמנות, וואס מע לעגט דא אויף זיי? מענטשען שפייט מען אין פנים עריין, מע טראכט־צו פון זייערטוועגען זשערעפעס, מיט צרות, מיט שלעק, מיט מכות־מצרים, — וואלטען זיי, דאכט מיר, באדארפט א שפיי טהון אויפ'ן גאנצען אוניווערסיטעט מיט אלעם מיט איינאנדער? ניין! געהט מען אוועק צום חאם, און מע פאלט איהם צו די פיס, מע קושט איהם אין הענטעל עריין און מע קויפט זיך איין צו איהם אין יחום!

ה ו ר ו ו י ט ש [צו שפיראן]. בראווא! איהר האט ארויס־געריסען דאס, וואס ביי מיר איז געלעגען אויף דער צונג. [נעמט זיך צום לעקאך מיט'ן שאקאלאד].

ד ו ד ש פ י ר א. וואס דען? איך בין א שפירא, איהר פארשטעהט צי ניין! די שפירא'ס האבען אין זיך היים בלוט, וואס געהט זיי בירושה פון די סלאוויטער! [צו הורוויטשען]. איהר, פאני הורוויטש, ווייסט דאך יא, ווער די סלאוויטער זענען געווען! [מיט היז]. די, וואס זענען געגאנגען אויף קידוש־השם סקוואז סטראי, זיך געלאזט גנאטעווען — און ניט פארלוירען זייער שטאלץ פאר בי חאמעס!...

ניט קיין רעכט, איך זאל וואַרפען א שטיין אין דעם, וואָס מוז דאָס טהון...

ג ר י נ ס ב ע ר ג [צו שניאורסאנעו]. בראַווא, שניאורסאָן, בראַווא!

ד ו ד ש פ י ר א [צו גרינסבערגען, אויפנעבראכט]. וואָס בראַווא? ווער בראַווא? אויף אייך, פאַני גינצבורג, איז מיר גלאַט א חידוש, איהר זאלט זיך אַננעמען די דאָזיגע זייט! איהר זענט דאָך עפּים א גינצבורג, און קומט ארויס אודאי פון די אמת'ע גינצבורגס...

ג ר י נ ס ב ע ר ג [צו דוד שפירא]. וואָסער גינצבורג? מיין נאָמען איז נאָר גרינסבערג, ניט גינצבורג... [צום איבעריגען עולם]. אודאי איז שניאורסאָן געוועכט, וואָס ער זאָגט, אז מיר טאָרען ניט וואַרפען קיין שטיין אין די, וואָס מוזען דאָס טהון. און אז זיי מוזען דאָס טהון — דאָס איז דאָך, דאכט מיר, קלאָר פאר אלעמען! נעהט נאָר ארויין אין זייער לאגע, אין דער לאגע פון יונגע מענטשען, פאר וועמען עס עפענט זיך א גרויסע, א פרייע, א ליכטיגע וועלט, — זאָלען זיי זיך אפּשטעלען צוליעב א נארישקייט?...

ב ע ט י [אנגעצונדעו]. צוליעב א נארישקייט זאגט איהר? מפקיר זיין דאָס אייגענע פאלק צוליעב א קאריערע — הייסט ביי אייך א נארישקייט? פארליעקענען אלסדינג, וואָס א מענטשען איז נאהענט און טייער: אי טאטע־מאמע, אי זיין אפּשטאם, אי זיין אלט פאלק — הייסט ביי אייך א נארישקייט? [מיט הייסער פאראכטונג]. איך פארשטעה גלאַט ניט, ווי קאָן עס א מענטש, וואָס פארמאָגט אין זיך חאָטש א טראָפּען עהרענגעפיהל, אריבערלויפען ביי היינטיגע צייטען פון די שוואכע צו די שטארקע, פון די געיאָגטע צו די יענערס, פון די געפייניגטע צו די פייניגער? א מענטש, וואָס טהוט־אָפּ אזא מיאוס'ע זאך צוליעב זיינע אייגענע קלייניטשקע אינטערעסען, איז נישט מעהר ווי א טרוס, א רענעגאט, א פארראטער!...

ה ו ר ו ו י ט ש [אפּלאדירט דער ערשטער]. בראַווא!

ה ו ר ו ו י ט ש [איבערראשט]. אוֹן פֿארשטעהט ניט קיין אידיש? ווי קאָן עס זיין?! [קנאַקט ניסלערן].

דָוִד שפּירָא. נו, זעהט איהר דאָך!

ב ע ט י [פֿארענטפֿערט דעם קוואַרטיראַנט]. א מענטש איז אויס־געוואַכסען אין א רוסישער שטאָדט, צווישען כּריסטען, — וואָס איז דער וואונדער?

ד ו ד ש פּ י ר א. א תּירוץ איז דאָס אפּילו א שוואַכער! פֿון דעסטוועגען, הערט איהר, פּונ׳ם אמת אוועקגענהן קאָן מען ניט. זיין שבח דאַרף מען איהם זאָגען אין די אויגען. איך בין זיכער פֿאר איהם, ווי פֿאר זיך אליין, אז אויספֿייטען דאָס רעגדעל — דאָס פֿאר קיין געלט ניט! א אידישע נשמה, איהר פֿארשטעהט צי ניין, איז אייך גאָרניט אָפּצושאַצען! אָט נעמט, למשל, טאַקי איהם אליין, אונזער ליעבען קוואַרטיראַנט מיין איך, זאָל ער מיר הונדערט מאָל מוחל זיין: וועלכס האָלט איהם אָפּ, אשטייגער, פּון צו שמד׳ען זיך? [צעהלט אויף די פּינגער]. אז קיין טאַטע־מאַמע האָט דאָס ניט. אידיש רעדען קאָן דאָס ניט. דאוונען — נישט א לעפּ. נו, פּרענט זיך א קשיא: וועלכער גוטיאָהר צווינגט איהם, ער זאָל זיך האָלטען אן זיין אידישקייט, און נאָך אזוי אויסגעריסען ווערען, ווי ער ווערט אויסגעריסען? [צעהלט וויעדער אויף די פּינגער]. אין אוניוועדסיטעט ניט אריין, חאָטש ער האָט א גאָלדענע מעדאַל. קיין פֿראַוואָשישטעלסטווע נישטאָ. אין אוטשאַסטאָק ווערט ער נעשלעפּט, ברוך השם, כּמעט אלע צוויי וואָכען, און האָט פון די נויים — עס מעג זיי אָנגעהן חאָטש האָלב!

ה ו ר ו ו י ט ש [הויך]. א־מן! [קנאַקט ניסלערן].

א י ו ו א נ א ו ו [איז דער צייט, וואָס דוד שפּירא רעדט, קוקט ער זיך איבער עטליכע מאָל מיט זיין חבר שניאורסאָן. ביידע שמייכלען. צום עולם]. מאָהלט אייך, ס׳איז נישט אזוי שרעקליך, ווי דער הער שפּירא ווען אייך דערצעהלען. נאָר לאָז שוין זיין אפּילו אזוי — איז וואָס? דאָס אליין, וואָס איך האָב עס ניט געטהאָן, ניט מיר נאָך

וועגען אַ זאַך, וואָס איז מיר, אייגענטלעך, פרעמד. איצט ווי איך מיר דערלויבען נאָר איין באַמערקונג. בערטאַ דאוויד אונאַ האלט זיך פעסט, אז אַ אידיש מיידל, וואָס טהוט־אַפּ אזא זאַך, ווי זי איז פאַרליעבט אין אַ פּריסט, איז אַ פאַררעטערין. ווי איך צוגעבען, אז אויסער דעם, איז דאָס גלאַט ניט נאַטירליך און ניט פּראַקטיש אויך, וואָרום... [קוקט אויפֿן חבר, אינטאַנירט די ווערטער]. בלוט בלייבט בלוט! דאָס, וואָס איז איינגעוויגען געוואָרען מיט דער מוטער׳ס מילך, קאָן ניט אָפּגעווישט אָדער אויסגעוועבט ווערען! און זייט זיכער, אז ביי דער ערשטער געלעגנהייט, ביי דעם ערשטען צעקריגען זיך, וועט איהר דער שטאַרק־פאַרליעבטער פּריסט [קוקט אויפֿן חבר אינקוויזיטאָריש] דערמאָנען איהר אָפּשטאָם...

ה ו ר ו ו י ט ש. און וועט זיך ניט פּוילען מכבד זיין זי מיט׳ן שענעם נאָמען „זשידאָווקאַ". [עסט דעם מאַראַנץ].

א י ו ו א נ א ו ו [אויפגעבראַכט, אלערליי קאַליראָן]. דאָס קאָן נאָר געמאַכלט זיין אָדער נאָר ביי אַ גרויסען מערזאָוועץ, אָדער נאָר ביי אַ גרויסען שפּור!...

ה ו ר ו ו י ט ש. וואָס ביי׳ם ניכטערען אויף דער לונג, איז ביי׳ם שפּור׳ען אויף דער צונג...

ד ו ד ש פ י ר א. ס׳איז דיר איין אנטיק מיט די צוויי! [ווייזט אויפֿן קוואַרטיראַנט און אויף זיין חבר]. אָט האָט איהר אַ גוי, אַ דרייגאַרעגדיגען אייואַן, אייואַן אייואַנאָוויטש אייואַנאָוו, איז ער פאַר אידען, ווי איהר זעהט, שטאָל און אייזען; און דער איד שניאורסאָן, פון די אמת׳ע, פון די ליבאַוויטשער שניאורסאָנס — אקוראַט פאַרקעהרט! איין אָפּגעטהאָנענע זאַך! א כּשוף!...

ה ו ר ו ו י ט ש [ווישט די הענט]. משיח׳ס צייטען! [אלע באַטראַכטען, קוקען זיך איין אין די צוויי חברים. ביידע, שניאורסאָן און אייואַנאָוו, פיהלען זיך שטאַרק מטושטש. — עס הערט זיך אַ שארפער קלונג. סיאַמקע חאַפּט זיך אויף, לאָזט זיך לויפען, פּאַרטשעפּעט זיך ביי אַ שטוהל און פּאַלט].

ה ו ר ו ו י ט ש. אָט האָב איך אייך געבראַכט, און אָט ליגט עס! [עס ווערט אַ געלעכטער].

א ל ע [אפּלאדירעט, אויסער דער פּאַרשעמטער גרינסבערג און איוואַנאוו; די מיידלעך אפּלאדירען אויף]. בראַוואָ! בראַוואָ!

ב ע ט י [א צעהיצטע, א פּאַרוויטעלטע, פּארניגט זיך אין א שפּאָס]. מערסי!

ד ו ד ש פ י ר א [שטעהט־אויף, קושט די טאַכטער אין שטערן. צום עולם, מיט נדלות]. אָט אזוי רעדט א מיידעל, וואָס קומט ארויס פון די אמת'ע שפּירָאָס, פון די סלאָוויטער, איהר פּאַרשטעהט צי ניין!...

ש ר ה ש פ י ר א [וועדט שיער צענאנגען פּאַר תענוג. רעדט שטיל]. מיר פּאַר איהר קאָפּ!

א י ו ו א נ א ו ו [צו בעטין]. בערטא דאַווידאַוונא, אַנטשולדיגט. און ווי איז, צום ביישפּיעל, אז אייגער ביוט־איבער זיין גלויבען ניט צולייב אזא אינטערעס, ווי אריין אין אוניווערסיטעט, נאָר צולייב אַיין אַנדער זאַך. וועלען מיר זאָגען, צום ביישפּיעל, א פרויסט האָט זיך פּאַרליעבט אין א אידיש מיידעל... [טרעפט זיך ניט וויבענדיג מיט שניאורסאָנ'ס אויגען, קעהרט זיך אפּ פון איהם]. נו־יאָ. עס קאָן זיך דאָך טרעפען אזעלכס...

ה ו ר ו ו י ט ש. ס'זאָל זיך אזוי ניט טרעפען, ווי עס טרעפט זיך! [שיילט א מאַראַנץ].

א י ו ו א נ א ו ו. אלזא, איז ער פּאַרליעבט, זאָג איך, אינ'ם מיידעל, און דאָס מיידעל האָט זיך פּאַרליעבט אין איהם און געהט־איבער אין זיין גלויבען, — נו, ווי איז דעמאָלט?

ב ע ט י [שארף און נארניט לאנג נעטראכט]. איז זי א פּאַר־רעטערין!

א ל ע [אויסער גרינסבערג]. בראַוואָ! בראַוואָ!

ד ו ד ש פ י ר א [שטעהט וויעדער אויף, טריאומפירענד]. וואָס זשע? מיט א שפּירָא ווייל ער זיך אויס'טענה'ן, חא־חא!

ש נ י א ו ר ס א ן [הויבט זיך פלוצים אויף]. אַנטשולדיגט, מיינע הערען. איך, אלס פרויסט, האָב די גאנצע צייט זיך ניט אריינ־געמישט אין אייער געשפּרעך, ווייל דא איז געדעדט געוואָרען

שלים־מזל ניט געזאהען. און ניט נענוג ער איז א שלים־מזל, זעהט ער אלסדינג ארום זיך נאך מעהר שלים־מזל'דיג, ווי סע איז! [עס קומט ארייז קעצעלע פון פאדערצימער איין אויסגעטהאנענער. אויף איהם איז א שבת'דיגע קאפאטע, א ווייס העמד, נאר דאס פנים אויסגעשטירט אין טינט און די הענט אייגענטונקען אין טינט. דור שפירא וועגדט זיך צו איהם נאסטפרויענטליך]. ברוך הבא א איד! איין אנגעלעגטער נאסט! [שטעלט איהם פאר פאר די געסט]. דאס איז הער קאץ, אונזערער א שכן און א בערזיאנער, איהר פארשטעהט צי ניין, דרעהט זיך ביי דער בערזע הייסט עס, און איז ניט שוה בשוה מיט דער פאליציע... [קעצעלע פארנייגט זיך צום עולם, שמייכעלט]. געווען אמאל אונזערער גאר א נאהענטער שכן, געוואוינט אט דא טאקי, אונטער אונז, ניט הוינט געדאכט... איך זאג: „ניט הוינט געדאכט", ווייל אלע מאל פלעגט צולויעב איהם ביי אונז זיין אבלאווען... [צו קעצעלען]. זיצט, פאני קאץ, פאר וואס זיצט איהר ניט?

ש ר ה ש פ י ר א [טראגט איהם צו א שטוהל]. זיצט, פאר וואס זיצט איהר ניט?

ק ע צ ע ל ע. א דאנק, איך קאן באשטאהן. [זעצט זיך, באטראכט די געסט, וואס רעדען דערווייל צווישען זיך שטילערהייט].

ד ו ד ש פ י ר א. וואס זשע הערט זיך עפיס, פאני קאץ? ווי געהט עס מיט אייער פראוואזשיטעלסטוווע? [ווייזט איהם אויפ'ן טיר, וואס שרה האט איהם אונטערגעטראגען]. טרינקט א גלעזעל טיי, פאר וואס טרינקט איהר ניט?

ש ר ה ש פ י ר א. טרינקט, פאר וואס טרינקט איהר ניט? [רוקט איהם צו דעם צוקער].

ק ע צ ע ל ע. א דאנק, כ'האב שוין געטרונקען. [נעמט זיך צום טיי טרינקען מיט גרויס חשק, דרעהט מיט'ן לעפעלע. צום בעל־הבית].

וועגען מיין פראוואזשיטעלסטווע וויל איהר וויסען? איך האב שוין א נייע האב איך, איך בין שוין היינט א טינטענמאכער בין איך, איך מאך טינט מאך איך. [ווייזט די הענט, וואס זענען אייגענטונקען אין טינט. דער גאנצער עולם באטראכט זיינע אויסגעשמירטע הענט].

ש ר ה ש פ י ר א [אויפנעהאפט, א פּלעסק מיט די הענט, צו סיאמקעז]. א גוטען זעץ געטהאן? זעהר רעכט! א מצוה! פּליה ניט, ווי א משוגען קעלבעל! [לאוט זיך צו סיאמקעז].

ד ו ד ש פ י ר א [לאוט זיך אויך צו סיאמקעז]. חלילה ניט אויסגעלונקען א פּום? [צום ווייב]. וואָס יאָגסט דו ארום דאָס קינד א גאנצען אויפדערנאכט, טאָ הין, טאָ הער?

ש ר ה ש פ י ר א. וועד יאָגט איהם? ער יאָגט זיך אליין! דערהערט ער א קלונג, לויפט ער הענדום־פּענדום! [הויבט־אויף סיאמקעז פון דער ערד]. נישט א זעץ געטהאן זיך אין ערגיץ?

ס י א מ ק ע [אויפנעשטאנען, פּארשעמט]. נאָרנישט, גאָרנישט.

ה ו ר ו ו י ט ש. איך האָב געוואוסט פּריהער, אז נאָרנישט.

ש ר ה ש פ י ר א. דאנקען גאָט, וואָס נאָרנישט. [סיאמקע לאוט זיך צו דער טיר שוין ניט אזוי ראשיג, הינקט־צו א ביסעל].

ה ו ר ו ו י ט ש [צו שרה'ן]. א גערעטענער בחור'ל ביי אייך.

ש ר ה ש פ י ר א. מיר זאָל זיין פּאר איהם!

ד ו ד ש פ י ר א [געהט צוריק אויף זיין ארט]. נאָר־וואָס האָט זי געזאָגט „א מצוה, זעהר רעכט" — און איצט איז שוין „מיר זאָל זיין"! עך, ווייבער, ווייבער! ניט אומזיסט פּארגלייכען זיי אונזערע חכמים צו „קאקי חיורא" — צו ווייסע גענז...

ס י א מ ק ע [אריינגעקומען צוריק א פּארסאפּעטער, ווי אלע מאל. הינקט שוין ניט]. נאָר א גאסט — קעצעלע! [זעצט זיך אוועק צוריק אויף זיין ארט].

ד ו ד ש פ י ר א [פּארקרימט זיך, קראצט זיך איז קאפּ, שטארק אומצופּריעדען]. קעצעלע? ויבוא המן — מאכט רש"י: דער רוח האָט איהם געבראכט צו טראָגען!...

ש ר ה ש פ י ר א. וואָס האסט דו צום אידען? וואָס ער איז א קבצן?

ד ו ד ש פ י ר א. א קבצן בין איך דיר מוחל. ער איז א שלים־מזל. [צו די געסט]. איהר האָט נאָר אויף אייער לעבען אזא

ד ו ד ש פ י ר א. אקוראט פסח? און איהר ווייסט דאָס אלסדינג?

ק ע צ ע ל ע. געווים וויים איך! למאי איך וויים, אז זיי ווילען צוציהען צו דער דיעלאָ נאָך מענטשען ווילען זיי, עפּים איינעם א שניאורסאָן?

ש נ י א ו ר ס א ן [וואָס גילט אלס איוואנאוו]. איינעם א שניאורסאָן?

ד ו ד ש פ י ר א [צו קעצעלען]. וואָס פאר א שניאורסאָן, אייגענטליך, וויל מען דאָס צוציהען?

ק ע צ ע ל ע. די שניאורסאָנס קומען־ארויס, פּארשטעהט איהר מיך, פון די ליבאוויטשער שניאורסאָנס קומען זיי ארויס.

ד ו ד ש פ י ר א. פון וואַנען די שניאורסאָנס קומען־ארויס — דאָס וויסען מיר אָהן אייך. איך פרעג, וואָס פאר א שייכות האָט אהער, צו דער דיעלאָ, יענער שניאורסאָן?

ק ע צ ע ל ע. וואָס פאר א שייכות — וויים איך ניט. נאָר איך וויים, אז מע וויל צוציהען א שניאורסאָן וויל מען. עס פעהלט זיי, פּארשטעהט איהר מיך, צום רומל א צדיק פעהלט זיי, וויל דער צדיק, זאָגען זיי, נעמט־צונויף דאָס בלוט פון אלע געקוילעטע גוויישע קינדער און צעטיילט דאָס די אידען פון דער גאנצער וועלט אויף פּסח צעטיילט ער עס, און אזוי וויי די שניאורסאָנס קומען־ארויס פון די צדיקים, דעריבער זוכען זיי א שניאורסאָן זוכען זיי. האָט איהר עס צעקויעט? [דאָס גאנצע יונגווארג, און אפילו סיאמקע בתוכם, הערט זיך איין מיט גרויס שפאנונג אין קעצעלע'ס געשפּרעך. אויף זייערע געזיכטער זעהט זיך ארויס א געפיהל פון עקעל. שרה שפירא שפּייט־אויס אויף א זייט. קיינער קאן קיין וואָרט ניט ארויסרעדען. נאָר איין איוואַנאוו, וואָס גילט אלס שניאורסאָן, חאפּט זיך ארויס מיט א וואָרט].

א י ו ו א נ א ו ו [צו קעצעלען]. וואָס זשע גראָד שניאורסאָן? ניטאָ דען מעהר ביי אייך, איך מיין ביי אונז, קיין אנדערע „צא־דיקעם"?

ה ו ר ו ו י ט ש. נו, און איהר פֿאַרקויפט טינט מסתּמא, אזוי ווי איך בין א זייגערמאכער און לערנט „רוס" מיט אידישע קינדער?

ק ע צ ע ל ע. וואָס דען? צוליעב דער פּראָוואָזשיטעלסטוווע רעכטן איך זיך פֿאָר א טינטענמאכער רעכטן איך זיך, און צוליעב דער פֿאָליציע מוז איך שטענדיג זיין אויסגעשמירט אין טינט מוז איך זיין.

ד ו ד ש פ י ר א [צו שניאורסאָנען, וואָס גיט אַים איוואַנאָוו]. זעהט איהר? אייער פֿאָליציע! אייערע פּראָוועס! איז דער א טינטענמאכער און האַנדלט אויף דער בערזע, און יענער [ווייזט אויף הורוויטשען] איז א זייגערמאכער און רעפּעטירט קינדער אין גימנאזיע! שווער צו זיין א איד, הא? [צו קעצעלען]. נו, און וואָס הערט זיך עפּעס גלאַט אזוי אין שטאָדט?

ק ע צ ע ל ע. אין שטאָדט וואָס הערט זיך? עס הערט זיך נישט נוט הערט זיך עס! ס'איז חושך אין שטאָדט, חושך ואפלה!

ד ו ד ש פ י ר א. דהיינו? נעמט א ביסעל איינגעמאכטס, פּאָר וואָס נעמט איהר ניט?

ש ר ה ש פ י ר א. איינגעמאכטס פּאָר וואָס נעמט איהר ניט? [רוקט איהם צו איינגעמאכטס].

ק ע צ ע ל ע. א דאנק, כ'האָב שוין גענומען. [נעמט זיך צום איינגעמאכטס]. „דהיינו" פרעגט איהר? איך רעד פּונ'ם אומגליק רעד איך, פּונ'ם נעקויעטען שייגעצעל, וואָס מע האָט נעפּונען. זיי וויעלען אונז מאכען א פּאָגראָם וויעלען זיי. [ביים וואָרט „פּאָגראָם" שטעלט יונגווארג אויף מויל און אויהערעז, הערען זיך איין]. און א פּאָגראָם וועט שוין זיכער זיין א פּאָגראָם.

ה ו ר ו ו י ט ש. שוין לאַנג שטיל געווען!...

ש ר ה ש פ י ר א [צו קעצעלען]. בייסט אייך אָפּ די צונג! למאי זאָלט איהר אויסלענען?

ק ע צ ע ל ע. איך לעג ניט אויס. איך הער נאָר, וואָס מע רעדט הער איך. זיי וויעלען, די דיעלאָ זאָל זיין פּסח זאָל זי זיין, בּבדי מע זאָל קאָנען מאכען דעם פּאָגראָם אויף פּסח אקוראט.

ד ו ד ש פ י ר א [חאפט זיך אויף]. אך! ביי מיר האָסט דו גע'פועל'ט! קיין טאַנץ, זאָגט מען, געהט נישט פאַר'ן עסען. זעהר פיין! דו גרייט צום טיש, און איך וועל זיך אַראָפּלאָזען אין קעלער אַריין נאָך דעם ביסעל משקה — אָהן דעם איז אַ שמחה קיין שמחה ניט. „ויין ישמח" — שטעהט ביי אונז געשריבען. [צו קעצעלען]. זייט זשע מוחל, פּאַני קאָץ, מיט מיר אין קעלער אַריין, איך וועל אייך מכבד זיין מיט'ן לעמפּעל, דאָס הייסט, איהר וועט מיר צולייכטען, און איך וועל זוכען. עס דאַרף דאָרט זיין אַ פּאָר פלעשלעך ווויין, פּאַרבליבען נאָך פון פּאַראיאָהרען פּסח, צולויבּ די אימענינעס. אָבער ווויין! שוין איין מאָל ווויין! מן האָדום האָדום הזה... [נעהט־אַפּ מיט קעצעלען דורך דער קיך־טיר איז קעלער אַריין. אלע שטעהען־אויף].

ש ר ה ש פ י ר א [צו דער טאַכטער, רויטענדיג פונ'ם טיש]. בעטיטשקע? טאָמער וואָלסט דו אַרייגערופען די נעסט צו זיך אויף אַ ווייל, ביז איך וועל דאָ צונעמען פון טיש און צונרייטען אלץ, וואָס מע דאַרף? ס'איז מעגליך?

ב ע ט י [צו דער מוטער]. פאַר וואָס ניט מעגליך? [צו די געסט, מיט שפּאַסענדיגער פייערליכקייט]. איך האָב די עהרע אייגצולאָדען מיינע הויכגעשעצטע געסט צו זיך, אין מיינע אפּאַרטאָמענטען! [מאַכט אַ באוועגונג פון אַ פּרינצעסין. — פּאַרלעכווייז, רערענדיג צווישען זיך, נעהט יונגווּאַרג אפּ מיט בעטין דורך דער זייטינער טיר. סיאָמקע מאַכט פּאַר זיי אַ וואַרע, פּאַרנייגט זיך פּאַר יעדען פּאַרעל הומאָריסטיש, דערנאָך נעהט ער צו צו דער מוטער].

ס י א מ ק ע. זאָל איך דיר אפשר העלפען, מאַמע?

ש ר ה ש פ י ר א [אפּנערוויסט פונ'ם טיש, לענט אַ וויים טישטוך, און אויפ'ן טישטוך — צוריק דאָס נעשירר]. וועסט דו, חלילה, ניט אָנטהון קיין שאָדען? שטעל בעסער צונויף די שטוהלען ארום טיש. [סיאָמקע נעמט זיך צו דער ארבייט זעהר פלייסיג]. אט אזוי, האָב איך דיר ליעב! אט אזוי, ביזט דו אַ וואויל יונגעלע! אצינד קום מיט מיר, מיין קינד, אין קיך אַריין. וועסט מיר העלפען דאָרט איבערמיר, מיין קינד, אין קיך אַריין. וועסט מיר העלפען דאָרט איבער־

ה ו ר ו ו י ט ש [אויף אויואנאוועז]. אָט דער איד רעדט לשון־קודש, ווי איין עכטער פּאַני: „צאַדיקעם"!

ד ו ד ש פ י ר א [צום עולם]. אונזער קוואַרטיראַנט וועט אייך א ביסעל ארויסבאַווייזען זיין לומדות! פּרעגט איהם בחרם, וואַס איז דאַס אַעלכס „צאַדיקעם"! [ווייזט אויפ'ן קוואַרטיראַנט, וועלכער איז געבליבען א ביסעל פּארשעמט]. אָט האָט איהר אייך א שניאורסאַן! [דער נאַנצער עולם לאַכט. נאָר איין קעצעלע שטוינט, קוקט זיך איין אין אויואנאוועז, וואַס גילט אלם שניאורסאַן, מיט אלע אויגען].

ק ע צ ע ל ע [צו שפּירא]. אָט דער איז דען א שניאורסאַן אָט דער?

ד ו ד ש פ י ר א. נריא, א שניאורסאַן. איהר זענט ערשט נעווואוירע געוואָרען?

ק ע צ ע ל ע. טאַקי איין אמת'ער שניאורסאַן?

ד ו ד ש פ י ר א. פון די אמת'ע, פון די ליבאַוויטשער שניאורסאַנס.

ק ע צ ע ל ע [זופט־אויס דאַס לעצטע ביסעל טיי אוז ווישט־אויס דאַס פּארוואַכסענע פּנים]. אויב אזוי, בין איך איהם ניט מקנא בין איך איהם!

ד ו ד ש פ י ר א. יאָ־נו! [באַווייזט אויפ'ן קוואַרטיראַנט]. וואַס זאָגט איהר אויף דעם צדיק שניאורסאַן?

ה ו ר ו ו י ט ש. פון די למד־וואו צדיקים, וואַס אויף זיי שטעהט די וועלט! [דער עולם לאַכט, אוז דער קוואַרטיראַנט איואנאוו אויף בתוכם].

ש ר ה ש פ י ר א [שטעהט־אויף]. דוד! טאַמער וואַלט שוין געווען געגוג צדיקים מיט שניאורסאַנס, האָסט דו געהערט א ביסעל! דו וואַלסט זיך בעסער מטריח געווען אין קעלער אריין אויסזוכען דעם ווין, וואַס דו האָסט צוגעגרייט צו דער טאַכטער'ס אימענינעם, און איך וועל דערווייל גרייטען צום טיש, — דער עולם קעהר שוין אודאי וועלען עפּים נעמען אין מויל אריין!

שניאורסאָן, איך בעט אייך, נעמט עס צו, באַהאַלט עס אויף אייך אַנדערש מאַל... אפשר אויף שפּעטער... [ניט איהם איז האָנט ערייך דאָס בראַסלעטל].

א י ו ו א נ א ו ו [נעמט עס מאשינאַל, האַלט איהר האָנט פעסט]. אויף וועך — אויף שפּעטער?

ב ע ט י [ווי? אוועקנעמען איהר האָנט]. אויף נאָכדעם, נאָך אַלע עזאַמענעס... איך האָב דאָך אייך געזאָגט, אז איצט וויים איך ניט... [רייסט זיך]. לאָזט מיך, הער שניאורסאָן! איצט לאָזט מיך אָפּ! דאָרט זיצען מיינע חבר'טעס... ס'איז ניט שען...

א י ו ו א נ א ו ו [לאָזט נישט ארויס איהר האָנט]. ניין! בערטא דאַווידאָוונא, דאָס וועט זיין צו־שפּעט פאַר מיר... צו־לאַנג צו ווארטען! איך קאָן ניט ווארטען מעהר... איך האָב נאָך היינט נעקלויבען זיך... היינט איז א גענענהייט, אייערע אימענינעס, האָב איך געוואָלט רעדען מיט אייערע עלטערן...

ב ע ט י [האָפּט זיך אויף, איהר האָנט איז נאָך אַלץ אין זיינע הענט]. זאָל אייך נאָט היטען! היינט ניט! פאַר קיין פאַל ניט!... איהר הערט? פאַר קיין פאַל ניט!

א י ו ו א נ א ו ו [לאָזט נישט אָפּ איהר האָנט]. וועז דען? בערטא דאַווידאָוונא, וועז דען? זאָגט מיר, ניט מיר האָפּענונג!...

ב ע ט י. איך וויים ניט... איך וויים אַליין ניט... איך האָב דאָך אייך געזאָגט, אז שפּעטער, נאָכ'ן עקזאַמען, נאָך אַלע עקזאַמענעס... [רייסט זיך]. לאָזט מיך אָפּ — עס קאָן אָנקומען עמיצער...

א י ו ו א נ א ו ו. געדענקסט זשע — איך האָב אייער ווארט.

[דרייקט איהר די האָנט, לאָזט זי אָפּ. זי לויפט אוועק, ווערט פארשוואונדען. — איוואַנאוו שטעהט־אויף, ווישט זיך דעם שווייס, שפּאַנט א פאר מאל היז אוו צוריק פּארטראַכט, שטעלט זיך אָפּ. איז דעם קומט־אן פון דער זעלבער טיר, ווו בעטי איז נאר־ווען פארשוואונדען געווארען, שניאורסאָן, ווען גילט אלס איוואַנאוו, זעהט, ווי דער חבר שטעהט פּארטראַכט, לענט־ארויף פון הינטען די האָנט אויף זיין חבר'ס פּלייצעס. יענער קעהרט זיך אום האלב צו איהם מיט'ן פּנים].

ווישען דאָס געפעס. האָסט דאָך ליעב׳ העלפען דער מאַמע — זי איז איין מענטש אַליין... [נעהט־אַפּ איז קיך. סיאַמקע, מיט גרויס צור־ פריעדענקייט — נאָך איהר ; געהענדיג הינטער דער מוטער׳ס פּלייצע, האָפט ער א טענצעל. — א האַלבע מינוט בלייבט די סצענע לעדיג. עס קומט־ארויס פון איהר צימער בעטי, נאָך איהר — איוואַנאָוו, וואָס גילט אלס שניאורסאָן. בעטי זעצט זיך אוועק אויף דער קאַנאַפּע, וואָס נעבען דער ראַמפּע. איוואַנאָוו — נעבען איהר].

א י ו ו א נ א ו ו. בערטא דאוויד׳אוונא! איהר האָט מיר געוואָלט עפּיס זאָגען?

ב ע ט י [מינעט זיך, קווייקעלט זיך, דערנאָך אנטשליסט זי זיך]. איך האָב צו אייך א ביטע...

א י ו ו א נ א ו ו [דערפּריידט]. איהר? צו מיר? א ביטע?...

ב ע ט י. א גרויסע ביטע! נאָר גיט מיר אייער האַנט, אז איהר וועט זיך ניט געפינען באַלעדיגט.

א י ו ו א נ א ו ו [דערשראָקען]. פון אייך באַלעדיגט? [ניט איהר די האַנט]. אָט האָט איהר מיין עהרען־וואָרט!

ב ע ט י [קווייקעלט זיך נאָך]. איך האָב אייך געוואָלט בעטען... אז אָט דאָס א... [ווייזט איהם אויפ׳ן בראַסלעטע]. זאָלט איהר ביי מיר נעמען צוריק... [זי טהוט־אויס דאָס בראַסלעטע]. איך ווילּ... איך דאַרף... איך מוז עס אייך אָפּגעבען צוריק...

א י ו ו א נ א ו ו [העכסט איבערראַשט]. פּאַר וואָס צוריק? איהר ווילט ניט מיין פּרעזענט? אָדער איך האָב אייך דערמיט באַלעדיגט?...

ב ע ט י. זאָל גאָט היטען! פּאַרקעהרט! איך דאַנק אייך זעהר! און דער פּרעזענט אייערער איז ביי מיר זעהר־זעהר אָנ־ גענעמ!... איהר ווייסט דאָך אַליין גאַנץ גוט, אז ס׳האָט מיך גערירט... אייער פּרעזענט איז ביי מיר טייער...

א י ו ו א נ א ו ו. נאָר וואָס דען?

ב ע ט י. נאָר... ס׳איז מיר ניט אָנגענעהם פּאַר... פּאַר־ נו, פּאַר מיינע עלטערן... [מיט א געבעט־פּנים]. איך בעט אייך, הער

א י ו א נ א ו ו. וואָס פאר פאַרעדעם? [בויידע זענען אומרוהיג].

ש נ י א ו ר ס א ן. זאָג מיר נאָר, וואַניא, ווי קומט צו בערטא דאוויד־אוונא אָט דאָס בראסלעטל מיט בריליאנטן? די שפירָאָס פארמאָגען קוים אויף דירה־נעלט — ניט אויף בריליאנטן.

א י ו א נ א ו ו. צו וואָס פרעגסט דו דאָס? און וואָס נעהט עס אָן דיך?

ש נ י א ו ר ס א ן. עס גענט מיך אָן דערפאר, ווייל... ווייל איך וועל ניט דערלאָזן, ס'זאָל גיהן אזוי ווייט...

א י ו א נ א ו ו [איבערראשט]. דו וועסט ניט דערלאָזן?

ש נ י א ו ר ס א ן [פעסט]. יאָ, איך! איך קאָן עס נישט דערלאָזן!... [שטיל, נאר מיט פייער]. דערויף האָבן מיר דען זיך נעביטן מיט די נעמען, פארפיהרט דעם דאָזיגען נארישען מאס־קאראד, דאָס דאָזיגע יונגעלשע שפיעל אין איר און פריסט, בכדי דו זאָלסט פארפיהרן א אידיש מיידעל?...

א י ו א נ א ו ו [שפרינגט־אויף פון צרט]. זיי פארזיכטיג הערשקא!...

ש נ י א ו ר ס א ן [אויף אויפנעשפאנען]. און דו זיי נאָר ניט משוגע, וואַניושא!... [נעסט איהם פאר א האנט]. למאי זאָלען מיר זיך היצען?

א י ו א נ א ו ו. דאָס היצסט דו זיך. ניט איך.

ש נ י א ו ר ס א ן. לאָמיר בעסער שמועסען געלאָסען. [זעצען זיך צוריק]. איך וויים, אז דו ביזט ניט פעהיג צו טהון א געמיינהייט... זאָג מיר אויף דיין עהרען־וואָרט: דו מיינסט דאָס טאקי ערנסט?

א י ו א נ א ו ו. ערנסטער קאָן שוין נאָרניט זיין!

ש נ י א ו ר ס א ן. נו, און דאָס, וואָס זי איז א אידיש קינד, און דו ביזט, ווי שפירָא האָט זיך אויסגערריקט, א דרייגאָרעגינער איוואן?

א י ו א נ א ו ו. דאָס איז א טשעפוחא!

ש נ י א ו ר ס א ן. וואָס איז מיט דיר, וואַניא? וואָס שטעהסט דו אזוי פארטראכט? שווער צו זיין א איד?...

א י ו ו א נ א ו ו. פוסטיאקי!

ש נ י א ו ר ס א ן [פארקוקט איהם איז די אויגען]. האָסט נאָר ניט קיין חרטה?

א י ו ו א נ א ו ו. חרטה?...

ש נ י א ו ר ס א ן. איך מוז דיר מאכען א באמערקונג, וואַניא, אז דו ביזט נאָך ניט פאַלקאָם שטאַרק אין דיין אידישער ראָל... היינט, צום ביישפיעל, האָסט דו געשפיעלט זעהר שלעכט. האָסט זיך געהאַלטען, ווי א קאַליקע! עטליכע מאָל שיער־שיער ניט ארויסגעגעבען זיך. שלעכט געשפיעלט, אט־וואַ־טי־טעל־נאָ! [נעמט־ארויס א פאפיראָס, גיט איוואַנאָווען אויך א פאפיראָס]. מיט איינעם וואָרט, ס'איז דיר היינט ניט געגאַנגען, זיי זיך מודה.

א י ו ו א נ א ו ו [נעמט ביי איהם דעם פאפיראָס]. יאָ, טשאַרט וואַזמי! היינט איז מיר ניט געגאַנגען.

ש נ י א ו ר ס א ן. וואָס איז די מעשה? אפשר איבער דעם, וואָס בערטא דאַווידאַוונא איז היינט א אימעניציא? [פארקוקט איהם אין די אויגען].

א י ו ו א נ א ו ו [קוקט איהם אָן]. וואָס געהער זיך אָן אהער בערטא דאַווידאַוונא?

ש נ י א ו ר ס א ן. א! זי געהער זיך שטאַרק אָן אהער! דו מיינסט, אפנים, אז איך וויים נישט, וואָס דא קומט־פאָר?

א י ו ו א נ א ו ו [קוקט איהם אָן שארף]. וואָס וויסט דו? וואָס קומט־פאָר?

ש נ י א ו ר ס א ן. איך וויים שוין אלסדינג!... זעץ דיך קאַרשט אט דא. [זעצט זיך אויפן אויף דער קאנאפע. שניאורסאָן פארר־רויכערט, גיט דעם חבר פארויכערען]. הער, איך ווילּ דיך עפים פרעגען א זאך. נאָר איך ווילּ דיך בעטען, זאָלסט מיר ענטפערען אויפֿ־ריכטיג און זאָגען דעם גאַנצען אמת.

ש נ י א ו ר ס א ן. רוף עס אן, ווי דו ווילסט.

א י ו ו א נ א ו ו [מיט גיפט]. וויבאלד אזוי, ביזט דו דאך טאקי א...

ש נ י א ו ר ס א ן. א וואס?... א וואס בין איך? — נו, זאג שוין, זאג שוין אפ דעם נאנצען פסוק!...

א י ו ו א נ א ו ו [חאפט זיך אויף איז העכסטער אויפרעגונג, שרייט אויף א קול, דראהעט מיט'ן קולאק]. ברענג מיך ניט ארויס, הערשקא!... [פארחאפט זיך, טהוט א מאך מיט דער האנט, לאזט זיך מיט בריטע טריט צו דער זייטיגער טיר, וואס פיהרט צו זיין צימער, און ווערט פארשוואונדען. — פון דער טיר, וואס פיהרט צו בעטין, באווייזט זיך ווידער א מאל בעטי, בלייבט שטעהן א ווייל, זעהט, ווי דער קווארטיראנט איז אפגעלאפען צו זיך, לויפט זי צו צו שניאורסאנען, וואס גילט אלס איוואנאוו].

ב ע ט י [דערשראקען]. וואס איז דא? איוואן איוואנאוויטש, וואס איז דא געשעהען? דא איז געווען שניאורסאן — וואס איז ער אנטלאפען?

ש נ י א ו ר ס א ן [נאך אויפגערעגט]. אייער שניאורסאן איז משוגע געווארען!

ב ע ט י. איהר האט אייך דא צעקריעגט?

ש נ י א ו ר ס א ן [פלייסט זיך שמייכלעוו]. צעאמפערט זיך, ניט צעקריעגט.

ב ע ט י [זעצט זיך אוועק, זעצט איהם אוועק נעבען זיך]. דערצעהלט מיר, איוואן איוואנאוויטש, איך בעט אייך, דערצעהלט מיר אלס־דינג, וואס איז דא פאָרגעקומען? ער האט אייך מסתמא עפים געזאגט?... דערצעהלט מיר — איך פאָרַער עס פון אייך. איהר הערט? איך פאָרער עס!

ש נ י א ו ר ס א ן. בערטא דאווידאוונא, איך קאן נישט.

ב ע ט י [קאפריזנע]. איך היים!

ש נ י א ו ר ס א ן. אז ס'וועט קומען די נויטינע ציים, וועל איך עס אייך אליין זאגען.

שניאורסאן. און דאָס, וואָס בערטא דאוויד׳ס־וונא האָט דאָ ערשט מיט אזא פייער ארויסגעזאָגט איהר מיינונג וועגען שמד און וועגען רענעגאטען — דאָס איז ביי דיר אויך א טשיפוחא? וואָס וועסט דו זאָגען דערויף?

איוואנאוו. אויב עס וועט נאָר געהן אין דעם, וועלען מיר זוכען איין אנדער אויסוועג...

שניאורסאן. איין אנדער אויסוועג? צום ביישפיעל, וואָס פאר איין אויסוועג? אפשר מיינסט דו שוין פארבלייבען אויף שטענדיג אין דיין איצטיגער ראָל און שפיעלען די קאָמעדיע פון א אידען אויף וויטער? אויף שטענדיג?

איוואנאוו. עס קאָן זעהר זיין...

שניאורסאן. איך שטעל מיר פאָר!... ווי אזוי רעכענסט דו דאָס צו טהון, וואָלט איך א בעלן געווען צו וויסען?...

איוואנאוו. דאָס געהער זיך שוין ניט אָן מיט דיר! פארלאָז זיך שוין אויף מיר.

שניאורסאן [ווערט שוין נאָר אויפגערעגט]. אויף דיר זיך פארלאָזען? ניין! דאָס וועט ניט זיין! זאָלסט ניט מיינען, וואניא, אז דאָס איז דיר א שפיעלעכל! דאָ גהט אין דער עהרע פון איין אומשולדיג קינד, וואָס איז לייכט צו פארפיהרען, איבערהרעדען! איך זאג דיר נאָך א מאָל, אז איך וועל ניט דערלאָזען. איך וועל צעשלאָגען אלע דיינע פלאָנען! [ביידע וועדען זעהר אויפגערעגט].

איוואנאוו. דו מיינסט דאָס ערנסט?

שניאורסאן. ערנסטער קאָן שוין נאָרניט זיין!

איוואנאוו. וועסט אפשר מיך ארויסגעבען פאר ענדע מאי, נאָך איידער דאָס יאָהר איז איבערגעלאָפען?

שניאורסאן. אז ס׳וועט נויטיג זיין, וועל איך טהון אלסדינג...

איוואנאוו. וועסט זיין. היימט עס. א פארעטער?

ב ע ט י. נאָך נישט נעקומען די צייט?... ענדע מאי?... עפּיס רעדט איהר א מאָדנע שפּראַך... מיט רעטענישען רעדט איהר... איהר פּאַרטומעלט מיך... איך בין אַזוי אויך אומגליקליך, פּאַר־שאפט איהר מיר נאָך שמערצען... אַלע! אַלע! אפילו איהר אויך...

ש נ י א ו ר ס א ן. עס טהוט מיר וועה, בערטא דאווידאָוונא, וואָס איך פּאַרשאַף אייך שמערצען. איך האָב מיט אייך אַנדערש געוואָלט רעדען, פּראָסט און אָפענהערציג, אָהן רעטענישען... (דאָס קול וויבריירט, די אויגען ברענען). קאָן איך נאָר איצט ניט. איך בעט אייך דערוויי׳ל, איהר זאָלט מיר גלויבען! איך טאָר עס נישט, ווייל איך בין נעבונדען... ביז א צייט... ביז ענדע מאי... ענדע מאי וועל איך אייך קאָנען דערצעהלען אַלץ... אַלץ, וואָס דאָ איז פּאַרגעקומען, אויפבינדען דעם פּלאָנטער, וואָס דאָ איז ארויס... דעמאָלט וועל איך אייך שוין קאָנען אויפדעקען אויך מיין הארץ און מיינע געפיהלען צו אייך, וואָס איך טראָג דערווייל ביי זיך טיף פּאַרבאָרגען, חאָטש איך מיין, אז איהר וויסט זיי שוין פון לאַנג... איהר דארפט עס וויסען... עס קאָן ניט זיין, איהר זאָלט עס ניט וויסען... (בעפי מינעט זיך, וועדט אַלערליי פּארבעגן). וואָס איז מיט אייך, בערטא דאווידאָוונא?

ב ע ט י. ווי... ווי איהר אזעלכס רעדען? איהר פּאַרגעסט, אז... אז...

ש נ י א ו ר ס א ן. איך וויים נאָנץ גוט, וואָס איך רעד. איך האָב קיין זאָך ניט פּאַרגעסען...

ב ע ט י. איהר האָט פּאַרגעסען דעם אָפּגרונט, וואָס צווישען אונז...

ש נ י א ו ר ס א ן. איך האָב נישט פּאַרגעסען, בערטא דאווי־דאָוונא, קיין זאָך. איך געדענק גאָנץ גוט, וועד א י ה ר זענט, און איך וויים, וועד א י ך בין, און דאָך זאָג איך אייך, אז איך בין זיכער אין אונזער ביידע׳ס גליק... ס׳וועט ניט זיין פּאַר אונז קין שטעהרונג, קיינער פון אונז וועט נישט דאַרפען ברענגען קיין

ב ע ט י [אומנערוהיג]. ניין. איהר וועט מיר זאגען באלד. די מינוט. די רגע!

ש נ י א ו ר ס א ן. בערטא דאווידאוונא, איך טאר עס אייך ניט זאגען! איך בין געבונדען... מיט א וואָרט...

ב ע ט י. וואָס פאר ווערטער? וועד געבונדען? איהר רעדט מיט מיר פארשטעלט...

ש נ י א ו ר ס א ן. אז איהר וועט מיר נעבען אייער האנט, אז איהר וועט מיך אויסהערען רוהיג, און אז צוויישען אונז וועט דאָס בלייבען, — וועל איך מיט אייך רעדען אנדערש...

ב ע ט י [ציהט איהם אוים ביידע הענט]. אט האט איהר מיין האנט!

ש נ י א ו ר ס א ן. דאָס, וואָס איך האָב אייך צו זאגען, איז א הייליגער סוד, וואָס דארף נאָך נעמען א ביסעל ציים... א פאָר חדשים... דעמאָלט וועט זיך עס דערקלערען אליין פון זיך... דערוויל קאָן איך אייך זאגען איינס — און דאָס איז מיין פליכט, — וואָרום איהר זענט מיר צו טייער! איהר זאָלט וויסען, אז... [טאָפּט־אָפּ יעדעס וואָרט באזונדער]. דאָס, וואָס מיין חבר מיינט, קאָן עס ניט זיין בשום אופן אין דער וועלט און עס וועט ניט זיין קיינ־מאָל!... איהר הערט? קיינמאָל ניט!...

ב ע ט י [נעמט צו די הענט. דערשראקען]. איך פארשטעה אייך ניט, איוואן איוואנאָוויטש... וואָס הייסט עס?... איהר רעדט האלבע ווערטער...

ש נ י א ו ר ס א ן. איך רעד האלבע ווערטער. דאָס איז אמת. נאָר איך מיין, אז איהר פארשטעהט מיך... און איך וויל, אז איהר זאָלט מיר גלויבען, איהר זאָלט האָבען צו מיר צוטרוי, ווי צו אייך אייגענעם... ברודער. אינגאנצען דאָס ארויסזאגען קאָן איך נישט איצט. ס'איז נאָך נישט נעקומען די צייט... ענדע מאי וועל איך עס אייך קאָנען זאגען...

או ס'איז שלום! איך היים דוך שפירא!... [נעהט־אפ איז דער זייטינער טיר צום קוואַרטיראַנט, צום אמת'ן איוואַנאוו, וואָס גילט אלס שניאורסאן. — איז דעם קומט־אן פון דער קיך קעצעלע, און באלד פון בעטי'ס צימער קומען אַריין פּאַרלעכווייז יונגווארג. פון דער זייטינער טיר קומען דוך שפירא מיט'ן קוואַרטיראַנט, דעם אמת'ן איוואַנאוו, וואָס גילט אלס שניאורסאן. דוך שפירא פיהרט איהם צו צו שניאורסאַנען, וועלכער גילט אלס איוואַנאוו]. אט האָב איך איהם געבראַכט, אונזער ברוגז'ען דאַנטיסט. נו, גיט זיך די הענט, און שלום זאָל זיין! אזוי הייסט אייך דוך שפירא, און א שפירא אז ער הייסט, דאַרף מען איהם פאַלגען! [צו דער טאכטער]. בעטי! וואָס שטעהסט דו, ווי א מחותנת'טע פון חתן'ס צד? קום נאָר אהער! העלף מיר מאכען א שלום צווישען יעקב'ען מיט עשו'ען, וואָס האָבען זיך צעקריעגט פאר דער בכורה... נעם־צונויף זייערע הענט אט אזוי א און לאָזען זיי זיך איבערבעטען!

ב ע ט י [נאך צערודערט, שמייכעלט איבער כח]. וואָס זענען זיי, קלייגע קינדער? [נעמט־צונויף זייערע בייד־ענ'ס הענט. ביידע חברים קוקען נים איינם דאס אנדערע אין די אויגען, שמייכלען פּאַרלענען].

ה ו ר ו י ט ש [קוקט אויף די ביידע]. זאָל מיך אזוי וויסען א בייזע וועטשערע, אויב איך הויב אָן צו ווייסען, וועך פון די צוויי [ווייזט אויף ביידע חברים] איז דאָ דער יעקב, און וועך איז דער עשו? [עס ווערט א געלעכטער].

ד ו ד ש פ י ר א. וואָס איז די נפקא־מינה? אבי שלום. אויף שלום האלט זיך אויף די וועלט. אזוי שטעהט געשריבען ביי אונז אין די הייליגע ספרים... [הויבט־אויף די אויגען]. אלע זענען שוין דאָ? און וואו איז די בעל־הבית'טע? [עס קומט־אן שרה שפירא פון קיך מיט א גרויסער וואַזע, איבערגעדעקט. נאך איהר נעהט־נאך סיאמקע מיט א מצעל מעסער און גאפּלען]. מאדאם! דו ביזט אויך דאָ? ביזט געקומען צו דער רעכטער צייט! נו, עולם, צום טיש, און לאָמיר אקאָרשט נעמען צו בישלעך משקה, אזוי ווי גאט האט געבאָטען. [פּאַרגעסט דעם אויבענאן, צענים עם ווייז איז די גלעזעלע. אלע שטעלען זיך אוים אַרום טיש]. און לאָמיר טרינקען א פוס לכבוד די ליעבע,

קרבן, קיינער פון אונז וועט נישט דארפען ברעכען זיין געוויסען... [מיט פייער]. איהר וועט זיין מיינע! קיינעמ׳ס ניט, נאר מיינע!...

ב ו ט י [אויפגעשטאנען, חאפט זיך ביי׳ם קאפ]. איך בין שוין נאר צעמישט!... וואס האט איהר דא נעזאגט? איך בין שוין נאר צעטומעלט!... איך פארשטעה ניט, וואס דא טהוט זיך... וואס טהוט זיך דא? איהר מאכט מיך משוגע!... [עס קומט־אן דור שפירא פון קעלער מיט עטליכע פלעשלעך ווייז אין בייד׳ע הענט].

ד ו ד ש פ י ר א [לעבעדיג]. דוד המלך האט געוואוסט, וואס ער זאגט: ויין ישמח — וויין מאכט פריילעך. וואס איז דען א שמחה אהן וויין? [עפענט־אויף בעת מעשה א פאר פלעשלעך מיט א קנאפ. ווישט זיך די הענט. קוקט זיך ארום]. וואו איז ער, דער שלים־מזל, קעצעלע מיין איך? פארפאלען געווארען דארטען אין קיך? [דערזעהט נאר די טאכטער מיט שניאורסאנען, וואס גילט אלם איוואנאוו]. נו, עולם, וואו זענט איהר ערגיץ? [געהט־צו נעהענטער צו דער טאכטער, וואס איז נאך ניט געקומען צו זיך]. וואו זענען זיי, אלע דיינע געסט? וואו איז שניאורסאן?

ב ע ט י [האלב מיט׳ן פנים צום פאטער, קוקט אראפ]. שניאורסאן האט זיך צעקריעגט מיט איוואן איוואנאוויטשען.

ש נ י א ו ר ס א ן [טרעט־ארויס]. ניט צעקריעגט, צעאמפערט זיך.

ד ו ד ש פ י ר א. צעאמפערט זיך איז שענער? אזעלכע גוטע פריינד? ווי קומט דאס? וואו איז ער, אונזער צעאמפערטער קוואַרטיראנט?

ב ע ט י [ווי פריהער]. ער איז ברוגז געווארען און איז אוועק צו זיך.

ד ו ד ש פ י ר א. ברוגז געווארען? איך האב נישט ליעב, אז מע איז ברוגז! איך בין א שפירא, און די שפיראס, איהר פארשטעהט צי ניין, האבען פיינט, אז מע שפיעלט זיך אין ברוגז־לעך! אט געה איך, וועל איך איהם ארויפברענגען אין איין כהרף־עין און מאכען שלום. איך האב ליעב, איהר פארשטעהט צי ניין,

דריטער אקט

[א קאבינעט ביי״ם רב, רב לוי היילפערין. צוויי שאפעס מיט ספרים. איין שאפקע א גלעזערנע, פון וואנען עס זעהען זיך ארויס א זילבערן חנוכה־לעמפל, א קידוש־בעכער, א הדס, א געלאכטענע הבדלה. אויפ׳ן וואנט, צווישען אנדערע אידישע בילדער, אויך דאס באקאנטע בילד פון דאקטאר הערצל. אויפ׳ן טיש אפענע ספרים, ביכער, צייטונגען, אידישע און רוסישע. ביי דער וואנט א שרייב־טיש. — דער רב, רב לוי היילפערין, קרוב צו פופציג, א שענער איד, א זויבערער, אין א שוואַרצען לאנגען סורדוט, אין א וויים גאפרעסט העמד. א קליין בערדל, אונטערגעהאקטע פאות, א הויכער וווייסער שטערן, א קליין זיידען יארמעלקע אויפ׳ן קאפ, וואס פאר־לירט זיך אין די שענע שוואַרצע, ערטערווייז באזילבערטע האר. ער מאכט דעם אײַנדרוק מעהר פון א מיושב׳דיגען אייראפעער, פון א בכבוד׳ען גביר א סוחר, אײַדער פון א רב. ער שטעהט פארלענט די הענט אהינטער, און ארום איהם — א רעדל בכבוד׳ע אידען, אנ־געזעהענע בעלי־בתים פון שמאדט: גוראַריה — א הויבער, א טרוקענער. שערעשעווי̈צקי — א נידערינער, א גאפאקטער, מיט אײַן אַרדען אויף דער ברוסט. בערנשטיין, מאנאסע־ווי̈טש — גענאלטע בערד. ראבינער קאלוואַרסקי — איין אלטער מאן מיט צוויי אַרדענס. אלע אין פראקען, וווייסע שניפאַן, צילינדערס. זיערע פנימ׳ער שיינען. די אלע, מיט׳ן רב און מיט׳ן ראבינער אין דער שפיץ, זענען נאר־וואס צוריקגעקומען פונ׳ם גובערנאטאר, ביי וועמען זיי זענען געווען אלס דעפוטאציע].

רב לוי היילפערין [רעדט גלאסען, גלעזעהלטע וועלטער]. לאמיר האפען, אידען, אז דעם גובערנאטאר׳ס וועלטער וועלען מקוים ווערען, און עס וועט, אם ירצה השם, זיין שטיל, און אז מיר וועלען זיך, מיט גאט׳ס הילף, באגעהן היינטיגען פסח אהן א פאגראם.

מייערע נעסט, און לכבוד דער אימעניציע אונזערער, וואס איז היינט געוואָרען אקוראט נייענצעהן יאהר. און אז מיר האלטען אין טרינקען [גיסט], וועלען מיר שוין טרינקען פאר כל ישראל און צוריוינטשעווען, אז יעקב מיט עשו'ן זאָלען זיך שוין קיינמאל ניט קריגען און ניט אמפערען זיך... איך מיין ניט נאר אט די דאזיגע [ווייזט אן אויף די צוויי חברים, וואס שטהען ביי'ם טיש און בעטי צווישען זיי] — איך מיין טאקי די אמת'ע יעקבס, איהר פארשטעהט צי ניין, מיט די אמת'ע עשוס זאָלען לעבען צווישען זיך בשלום ושלוה, — און ס'וואָל ווערען אוים פראוואָשיטעלסטוועס, אוים דאנטיסטען, אוים טינטענמאכערס, אוים סטאָלאָנאטשאלניקעס, ווי אין פסוק שטעהט: וגר זאב עם כבש — א וואָלף מיט א שעפעלע צוזאמען... [הויבט־אויף זיין כוס. אלע נעמען זיך צו די גלעזלעך]. לחיים, אידען, לחיים!... [מע באגענענט זיך מיט די גלעזלעך].

לאנגזאם פאלט דער פארהאנג.

ענדע פון'ם צווייטען אקט.

„פּרינציפּי מיערי", חע־חע! מיר קאָנען, הייסט עס, שלאָפען רוהיג — מע וועט אונז ניט באפאלען, ווי אין מלחמה־צייט, און מע וועט אונז ניט אויסשעכטען מיט ווייב און קינדער לכבוד דעם הייליגען יום־טוב, חע־חע־חע!

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [זיפצט]. וואָס זאָל מען טהון, אז מיר לעבען אין אזא ביטערער צייט? אין היינטיגער צייט, אז מע קאָן אונז באשולדיגען אין אזא מיאוס'ער זאך, ווי מיט הונ־דערטער יאָהרען פריהער, איז ניטא וואָס צו רעדען, און מיר דאַרפען זאָגען: „גם זו לטובה!"...

ג ו ר א ר י ה. גם זו לטובה! גם זו לטובה!

ש ע ר ע ש ע ו ו י צ ק י. זעהר קאָרעקט! זעהר קאָרעקט! און ווי געפעלט אייך דאָס, וואָס דער גובערנאַטאָר האָט זיך נאָכ־געפרעגט אויף די שניאורסאָנס? „אבראָם בּאריסאָוויטש, זאָגט ער צו מיר, טשטאָ ווי זנאיעטיע פּראָ שניאורסאָנאָוו?"...

ב ע ר נ ש ט י י ן. ניט אזוי, און ניט אייך אלייז האָט ער געפרעגט. דאָס האָט ער ביי אונז אלעמען געפרעגט: וואָס וויסען מיר צו זאָגען וועגען איינעם א שניאורסאָן?

מ א נ א ס ע ו ו י ט ש. חע־חע! א צדיק שניאורסאָן, האָט ער געזאָגט. א „צאדיק" און א „חאסידימעז". מיט דעם לשון און מיט די ווערטער, חע־חע!

ר א ב י נ ע ר ק א ל ו א ר ס ק י. „חאסידימעז"? — איך געדענק נאָרניט, ער זאָל זאָגען אזא ווארט.

ש ע ר ע ש ע ו ו י צ ק י. געזאָגט, געזאָגט! זעהר קאָרעקט! זעהר קאָרעקט!

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. וואָס זאָלט איהר קלערען? נאָט האָט אָנגערוקט א חמארע אויף זיי, א מין פינסטערניש אין מיטען העלען טאָג, און האָט זיי מבלבל געווען זייערע מוחות, אז זיי זאָלען גלויבען אין אזעלכע ווילדע נאַרישקייטען. דאָס איז א שטראָף פאר זיי אליין, ניט פאר אונז, וואָרום אז ס'וועט קומען די צייט, ס'וועט זיי ליכטיג ווערען אין די אויגען, וועלען זיי זיך

ראבינער קאלווארסקי [צום רב]. איהר זענט נאָך אין ספק, אז ס'וועט זיין שטיל? אז נאטשאלסטוואָ ווילּ ניט, קאָנט איהר שוין זיכער זיין. איך האָב איבערגעלעבט ניט איין פּאָגראָם, איז מיר שוין באקענט די שטימונג נאָכ'ן חוש הריח.

גוראריה. וויבאלד דער גובערנאטאָר האָט געזאָגט מיט דעם לשון: „בודטיע ספּאָקאָיני!" — מעג מען שוין זיין רוהיג.

שערעשעווויצקי. זעהר קאָרעקט! „פּריניאטי מיערי" — האָט ער געזאָגט. זעהר קאָרעקט! זעהר קאָרעקט!

בערנשטיין. „אי ניע ווָאזבוזשדאיטיע דרוגיך" — האָט ער צוגעלעגט.

מאנאסעוויטש [מיט א דריבנע געלעכטערעק]. חע־חע. דער פּשט איז, הייסט עס, אז מיר זאָלען ניט מאכען אויף זיך אליין קיין פּאָגראָם, חע־חע־חע!

ראבינער קאלווארסקי. זאָגט דאָס ניט. א גובערנאטאָר דארף זיין נייטראל... איך בין שוין ראבינער באלד דרייסיג יאָהר. מיר האָבען שוין דאָ געהאט אלערליי גובערנאטאָרען.

גוראריה. איהר דארפט זיין צופריעדען, וואָס מיר האָבען איצט אזא גובערנאטאָר. א דימענט פון א גוי!

שערעשעווויצקי. זעהר קאָרעקט! זעהר קאָרעקט! די האַנט געגעבען איטליכען, געבעטען זיצען. „סאדיטיעס, אבראָם באָריסאָוויטש" — האָט ער געזאָגט צו מיר... זעהר קאָרעקט! זעהר קאָרעקט!

בערנשטיין. קומט איהם דערפאר אויך א דאנק? שוין נענוג טרויעריג, מאהלט אייך, דער פּאקט אליין, אז אידען דארפען געהן מיט א דעפוטאציע צום גובערנאטאָר, אז סע קומט אונטער א יום־טוב, און בעטען שטיצע פאר זייערע ברידער...

מאנאסעוויטש. חע־חע! און ס'איז נענוג אז־אך־און־אז־וועה, אז אידען פרעהען זיך דערמיט, וואָס דער גובערנאטאָר טרייסט זיי מיט אזעלכע ווערטער, ווי „בודטיע ספּאָקאָיני",

א י ו ו א נ א ו ו [טהוט־אויס דאס היטעל, בלייבט שטעהן אין פאר־לענענהייט, באטראכט א וויילע דעם רב. קענטיג, אז ער שלאנט זיך מיט דער דעה. ענדליך געהט ער צו, שטעלט זיך פאר]. אי ו ו א נ א ו ו.

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [שטעהט־אויף, ציהט איהם אויס די האנט, נעמט איהם פרייוטליך אויף. רעדט א שעו רוסיש]. זעהר אנגענעהם! זיצט. [ווייזט איהם אויף א שטוהל. זעצט זיך אליין אויך אויף א שטוהל אקעגען איהם]. מיט וואס קאן איך דיענען?... איהר רויכערט? [שטעלט איהם אונטער א פושקע פאפיראסען].

א י ו ו א נ א ו ו [באראנקט]. איך בין צו אייך געקומען. ראבבי, זיך באראטען, ווי מיט א פארשטעהער פונ׳ם אידישען פאלק, פונ׳ם אידישען גלויבען... צום אנהויב האב איך מיך נע־ווארעלט, כמעט ווי געשראקען... חאטש נעהערט האב איך פון אייך א סך גוטעס... דאך — דעם ערשטען מאל אויף מיין לעבען ביי א אידישען ראבבי... נאר אז איך האב אייך דערזעהען, — דערלויבט מיר צו זאגען עס אייך אין די אויגען, — האט איהר מיט אייער אויסזעהען, מיט׳ן ערשטען קוק, מיך אינגאנצען אוועק־געקויפט, און איך זעה־ארויס, אז מיט אייך קאן מען רעדען נאנץ אפענטליך.

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [מיט א שמייכעל]. איך דאנק אייך זעהר פאר אזא אנגענעהמע מיינונג וועגען מיר... איהר קאנט רא זאגען אלץ, וואס איהר האט צו זאגען.

א י ו ו א נ א ו ו. איך וועל זיין קורץ, ווי וויים מענליך. איך בין א כריסט, און דורך א צופאל געפין איך זיך צווישען אידען. האב איך זיך באקענט מיט א אידיש מיידעל און האב זיך פאר־ליעבט אין איהר... און איך מיין, דאס הייסט, איך וויים, אז זי מיך האט אויך ליעב, און ס׳איז קיין אנדער אפהאלט נישט פארהאן, אויסער איין זאך: וואס זי איז א אידין, און איך בין א כריסט... זי זאל אננעמען כריסטענטום — דאס קאן ניט זיין פאר קיין פאל אין דער וועלט. אין דעם בין איך איבערצייגט, וואהרום זי איז צו א חייסע פאטריאטין פאר איהר פאלק, און איך אנערקען, אז פון

שמעון דעמאלט פאר זיך אליין... און דעריבער דארפען מיר זאגען נאך א מאל: „גם זו לטובה!"... [דער עולם הויבט־אן נעזע־גענען זיך]. נו, האט זשע מיר א גוטען יום־טוב, און זאגט אן אלע אידען די גוטע בשורה, אז פון א פאגראם זענען מיר יעדענפאלס געזיכערט... איך, פון מיין זייט, וועל חייסען אויסרופען וועגען דעם היינט נאך אין אלע שוהלען.

ר א ב י נ ע ר ק א ל ו א ר ס ק י. און איך וועל עס דער־מאנען מארגען אין מיין „ריעטש"... א גוטען יום־טוב.

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. איך ווינטש אייך אלעמען א כשר'ען פסח, א פרייליכען יום־טוב.

א ל ע. א גוטען יום־טוב! א פרייליכען יום־טוב! א גליקליכען יום־טוב! [דער רב באגלייט זיי ארויס ביז דער טיר. זיי געהען־אפ. נאך זייער צוועקגאנג זעצט זיך רב לוי היילפערין צוועק צום שרייב־טיש און וואלפט־אן אויף דער גיך א צעטל, טהוט א קלונג מיט א גלעקל, וואס שטעהט אויפ'ן טינטער, און עס קומט־ארייז דער שמש, אננעטהאן רייז, אין א הויכען שוואנצען קאפעליש, בלייבט שטעהן מיט נרוים הכנעה ביי דער טיר].

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. היינט, באלד נאך מעריב, זאל אויסגערופען ווערען אין אלע שוהלען, בתי־מדרשים און מנינים די דאזיגע ווערטער [לייענט פונ'ם אננעשריבענעם צעטל]: „מען איז מכריז ומודיע אינ'ם נאמען פונ'ם גובערנאטאר, אז אלע רעד וועגען א פאגראם אויף אידען היינטיגען פסח זענען אויסגעטראכט. עס זענען אננענומען געווארען אלע מיטלען, און מע בעט, אז אידען זאלען זיך האלטען רוהיג"... [ניט־איבער דעם שמש דאס צעטל. דער שמש געהט־אפ. רב לוי היילפערין שטעהט־אויף, גלייכט זיך אויס, זיפצענדיג. עס עפענט זיך אויף א האלבע טיר און עס כאווייזט זיך וויעדער דער שמש].

ד ע ר ש מ ש. א כריסט איז געקומען — ווי־ל זיך זעהען.

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. זאל ער אריינקומען. [עס קומט אריין איוואנאוו, דער, וואס גילט אלם שניאורסאן. דער שמש מאכט צו נאך איהם די טיר, וועדט פארשוואונדען].

גאָרנישט צוטראָכטען, ווי אַרום זייערער פּטור צו ווערען, — ווילט איהר, א גליקליכער מענטש, א פּרייער, אריבערגעהן צו אָט די דאָזיגע זיבעצן מיליאָן אומגליקליכע? איהר ווילט זיין, אפּנים, דער ערשטער פּונ׳ם אכטען מיליאָן?... [פויזע]. איך זאָג, איהר וואונדערט זיך, וואָס איהר הערט פון מיר, א רב, אזעלכע רעך? פּאַר אייך, פּאַר א כריסט, איז עס טאקי א וואונדער. אייערע גייסטליכע פּאָרשטעהער טהוען ניט אזוי, בעת עס קומט א פּרעמדער צו זיי אננעמען זייער גלויבען. אדרבה, ביי זיי ווערט עס גאָר פּאַררעכענט פּאַר א מצוה צויהען אין זייער לאגער וואָס מעהר פּרעמדע... מיר, אידען, אָבער קאָנען זיך אזא לוקסוס נישט דערלויבען. אונזער וועלט איז ענג און פינסטער, דאָס לעבען פּול פּיין און נויט, — ווי אזוי זשע האָבען מיר דאָס רעכט צוערדען די פּרעמדע, די פּרייע און גליקליכע מענטשען, זיי זאָלען אריבערגעהן צו אונז?... נאָך פון אמאָל אָן, פון גאָר די אלטע צייטען, האָט אונזער תּורה אונז אָנגעזאָגט, אז מיר זאָלען זיין געהיט פון אָנצוענעמען גרים. יערער גר, יערער פּרעמדער הייסט עס, וואָס קומט צו געהן צו אונז פון איין אנדער וועלט און וויל זיך אָנשליסען אָן אונזער פאָלק, — דאַרפען מיר איהם פּריהער וואָהרענען, עפּענען די אויגען, ער זאָל זיך גוט ארומקוקען, וואוהין ער געהט, ער זאָל זיך גוט באטראכטען, וואָס ער טהוט, ער זאָל וויסען און געדענקען,

אז ס׳איז שווער צו זיין א איד!...

איוואנאָוו. אנטשולדיגט. די דאָזיגע וועדטער: „ס׳איז שווער צו זיין א איד" האָב איך געהערט שוין וויפיעל מאָל, און עס קאָן זיין — איך געב־צו, — אז ס׳איז ניט גרינג צו זיין א איד. האָב איך אָבער אייך געזאָגט שוין דעם מאָטיוו, **פּאר וואס** איך געה דאָס טהון. עס איז קיין אנדער אויסוועג נישטאָ.

רב לוי היילפּערין. צו א שוואכער מאָטיוו אויף צו מאכען אזא ערנסטען שריט!

איוואנאָוו. אנטשולדיגט, ראבבי. ליעבע איז, נאָך אייער מיינונג, א שוואכער מאָטיוו?

מיין זייט וואלט דאָס געווען א פארברעכען, איך זאָל זי צווינגען דערצו. איהרע עלטערען וואלטען דאָס ניט איבערגעטראָגען. נו, איז געבליבען ביי מיר, אזוי ווי איך האָב זי זעהר שטארק ליעב, און קיין אנדער אויסוועג איז ניטא, — האָב איך מיך פעסט אנט־שלאָסען, — חאטש מיינע עלטערען וועלען זיין קעגען דעם, שטארק קעגען דעם, — איך זאָל אריבערגעהן... דאָס הייסט, איך זאָל אננעמען אידישקייט... וואָס וועט איהר זאָגען דערויף? [אפגעזאגט, פיהלט זיך איוואנאוו, ווי ס'איז איהם אראָפ א בארג פון די פלייצעס].

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [נעוועסען די נאנצע צייט אננעשפארט אויף דער לינקער האנט און מיט דער רעכטער געבלעטערט איין אפענעם ספר. האט אפגעאטעמט, פארמאכט דעם ספר, צוועקגעשטעלט די אויגען אויפ'ן נאסט מיט א ביטער שמייכעל]. איך פרעג אייך ניט, ווער איהר זענט און וואָס איהר זענט. איך פרעג ניט, ווער איז דאָס מיידעל, וואָס איהר האָט אזוי ליעב. אזעלכע זאכען האלט מען, געווהנליך, בסוד... איך קאָן אייך אָבער, יונגערמאן, ליידער, מיט קיין זאָך נישט העלפען און קיין שום עצה נישט געבען. איך קאָן אייך נאָר זאָגען איין זאָך: איך באדויער אייך פונ'ם גאנצען הארצען. איך האָב אויף אייך רחמנות.

א י ו ו א נ א ו ו [איבערראשט]. רחמנות?... [ווישט זיך דעם שוויים].

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. נעבאך א רחמנות אויף אייך. א גאט'ס רחמנות!

א י ו ו א נ א ו ו. איך פארשטעה אייך ניט...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. אט וועל איך עס אייך דערקלערען. באראכענט אייך נאָר גוט: זיעבען מיליאָן אומגליקליכע, רעכטלאָזיגע, פארהאסטע, גיאָגטע און געפלאָגטע שטיפקינדער פלאָנטען זיך ארום אינ'ם דאָזיגען גרויסען לאנד, זענען אומעטום איבעריג און איטליכען גרוים אין די אויגען. מע זיצט און מע בראכט זיך די מוחות, מע קליגט זיך און מע טראכט און מע קאָן

דיג וואָרט: „ווי קאָנסט דו ליעב האָבען דאָס ווייב, אז דו האָסט נישט ליעב איהר משפחה?"... אונזער משפחה איז, ליידער, נאָך קיינמאָל אזוי ניט פארהאסט געווען פון אלעמען, ווי אין דער לעצטער צייט. נאָט זעהט, ביי וואָס עס האלט, אויף וואָס מיר זענען אריבער! [נעמט א רוסיש בלאט פון טיש אוו ווייזט איהם]. זעהט, וואָס מע שרייבט וועגען אונז! [ווייזט איהם אין בלאט].

א י ו ו א נ א ו ו [טהוט א קוק, ליינט הויך]. „בלוט פאר בלוט!"... [ליינט־אוועק דאָס בלאט מיט פאראכטונג]. דאָס האָב איך נעלייענט נאָך נעכטען... נו, וועך ווייסט דאָס ניט, אז די גאנצע דיעלאָ פונ'ס ריטואל־מאָרד איז א פאנטאזיע, א שווינדעל, א נראָפּ שטיקעל ארבייט?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [מיט צופרידענקייט]. דאָס זאָגט איהר? עס איז זעהר אָנגענעהם צו הערען פון א כריסט אזעלכע ווערטער. וואָס זאָגען אָבער אנדערע כריסטען? אָט זענען מיר נעווען נאָר־וואָס ביי'ם גובערנאטאָר א דעפוטאציע, איך און נאָך עטליכע פּארשטעהער פון דער היגער אידישער געמיינדע. נו, האָט מען געשמועסט אלץ וועגען דעם ריטואל־מאָרד, אדער וועגען דעם „שווינדעל", ווי איהר רופט עס אָן... ביי אייך איז דאָס א שווינ־דעל, און ביי זיי איז דאָס א גאנצער עסק, א פּראָצעס. איהר האָט באָדאָרפט הערען, מיט וואָס פאר איין ערנסט דער גובערנאטאָר, א נעביל־דעטער אינטעליגענטער מאָן, האָט אונז געשטעלט נאָאיווע פראגען אייגע נאָך דער אנדערער און נאָכגעפרעגט זיך אלץ אויף איינעם א שניאורסאָן, צי קענען מיר איהם ניט? א שניאורסאָן פעהלט זיי צום פּראָצעס.

א י ו ו א נ א ו ו [פאראינטערעסירט]. טאקי ערנסט? צו וואָס באדארפען זיי א שניאורסאָן?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. בכדי ס'זאָל זיין מעהר „ריטואל". די שניאורסאָנס, פארשטעהט איהר מיך, קומען ארויס פון...

ר ב ׳ ל ו י ׳ ה י י ל ׳ פ ע ר י ן. ליעבע איז א הייליג געפיהל, נאָר א שוואכער מאָטיוו אויף צו מאכען אזא שריט. ברעכען א גלויבען קאָן מען נאָר ביי א אינוועניגסטען קריזיס, וועו איך הער־אויף צו גלויבען אין דעם און הויב־אָן צו גלויבען אין איין אנ־דערען, — אָבער ניט צוליעב דערגרויכען א געוויסען ציעל, עס מעג זיין אפילו ווי שען. מיר, צום ביישפיעל, באדויערען אונזערע משומדים אלץ איינס, צי זיי האָבען זיך געטויפט צוליעב פראַוא־זשיטעלסטוואָ, צוליעב א דיפלאָם, צוליעב פרנסה, אָדער צוליעב א מיידעל... פארשטעהט זיך, אז אייער מאָטיוו איז פיינער, די פסיכאָלאָגיע איז אין איידעלערע; אָבער דער קאָמפראָמיס בלייבט א קאָמפראָמיס. עס איז נעמאכט געוואָרען א שטיקעל נעשעפט מיט גאָט, א מין „ביזנעס", ווי די אמעריקאנער רופען עס אָן...

א י ו ו א נ א ו ו. עס האנדעלט זיך דאָ, איינעמטליך, ניט וועגען גלויבען... דאָ רעדט זיך נישט וועגען גאָט...

ר ב ׳ ל ו י ׳ ה י י ל ׳ פ ע ר י ן. איך ווייס. איך רעד אויך ניט פון גלויבען. אין גלויבען אין מען בכלל היינטיגע צייטען שוואכליך. סאי ביי אונז, סאי ביי אייך... איך רעד פונ׳ם פאָלק, פון דער אומה רעד איך. איהר וועט דאָך נישט וועלען איינרעדען זיך אליין, אז איהר, אלס געבוירענער כריסט און אויפגעצויגענער צוויישען כריסטען, ביי היינטיגע ביטערע צייטען פון ראסענהאס, וועו מענטשען זענען וועלף, — אז איהר האָט ליעב א אידען, אז ביי אייך איז א איד און ניט א איד אלץ איינס...

א י ו ו א נ א ו ו [ענטוויאסטיש]. ביי מיר איז אלץ איינס! איך ווייס, אז איך האָב ליעב אָט דאָס מיידעל מיט מיין גאנצען וועזען — און איך ווייל ניט וויסען פון קיין זאך!...

ר ב ׳ ל ו י ׳ ה י י ל ׳ פ ע ר י ן [מיט א שמייכעל]. נו־יאָ, איך גלויב אייך זעהר גערן און איך פיהל אייך מיט מיט מיין גאנצען האַרצען... איך דארף אייך אָבער זאָגען, יונגערמאן, פארהאן ביי אונז א שפריכוואָרט, אפילו א ביסעל א באנאלעס, נאָר איין אמת־

ר ב ׳ ל ו י ׳ ה י י ל פ ע ר י ן [א ביסל מיט פארדראָס]. און וועז איך זאָל זיין א כריסט, וואָלט איך מיך נאָך מעהר געשעמט, אז אידען זאָלען קומען צו מיר מיך בעטען, איך זאָל זיי ניט באַפאָלען אין דעם פייערליכסטען און אין דעם פרייליכסטען פון זייערע ימים־טובים, ניט מאכען א תל פון זייער האָב און גאָב און ניט באריהרען זייערע פרויען און קינדער... [איז אויפרעגונג אויפגעשטאנען אוז נעמאכט א פאר טריט הין אוז צוריק].

א י ו ו א נ א ו ו [נאָך אייז אומאנגענעהמער פויזע]. אנטשולדיגט, געהרטער ראבבי, ניט דאָס האָב איך געמיינט... איך האָב געוואָלט זאָגען, אז וועז איך זאָל זיין א איד, וואָלט איך געזוכט הילף ביי זיך אליין... איהר זענט א פאָלק פון זיעבען מיליאָן, ווי איהר זאָגט, און א פאָלק מיט אזא פארגאנגענהייט, מיט אזא קולטור, — ווי דערלאָזט איהר, מע זאָל אייך אזוי טרעטען מיט די פיס? [מיט היז]. א! איך וואָלט זיי באווייזען, אז א מענטש קאָן אליין ביישטעהן פאר זיך! איך האָב קיין מורא נישט פאר פאָגראָמען!

ר ב ׳ ל ו י ׳ ה י י ל פ ע ר י ן. געווים! ווייל איהר זענט א כריסט. און אז איהר זאָלט זיין א איד, אָהן רעכט צו וואוינען, אָהן רעכט צו לערנען, אָהן רעכט צו ריהרען זיך פון דאנען אהין, אָהן רעכט צו שיצען זיך אפילו, אז יענער פאָלט אויף אייך אָן אין מיטען העלען טאָג אומבאשטראָפט, און איהר זאָלט, אזוי ווי מיר, למשל, פרובען אָפּליגען דריי טעג מיט דריי נעכט פארשטעקט ערגיץ אויף א בוידעם, אדער אין א פינסטערען קעלער, אָהן ברויט און אָהן וואסער, און איהר זאָלט הערען דאָס פארשטיקטע געוויין פון אומשולדיגע קינדערלעך, — אוי, בין איך זיכער, אז איהר וואָלט דעמאָלט געזונגען איין אנדער ליעדעל!... [פויזע]. נייז, יונגערמאן! וועדליג איך פארשטעה אייך, איז ניט א י ה ר דארפט נעמען אויף זיך אזא שווערע ארבייט צו זיין א איד. מיר, אז מיר טראָגען אונזער שווערען גלות אזוי פיעל הונדערטער יאָהרען, — ווייסען מיר צוליעב וואָס: צוליעב אונזער אלטער תורה. צוליעב דער תורה קאָנען מיר זיך לאָזען אי טרעטען מיט די פיס, אי לאָזען זיך ברענען

אוואנאוו. פון די ליבאוויטשער „צאדדיקעם"... זוכט מען, הייסט עס, דעם „צאדדיק" שניאורסאן?

רב לוי היילפערין [מיט א שמייכעל]. פון אייערע ווערטער קאן מען ארויסזעהן, אז איהר פארקעהרט מיט אידען און האט זיך אנגעוואפט מיט ווערטער... אלזא, זוכט מען א שניאורסאן אויף צו באשולדיגען איהם אין ריטואל־מארד. א שאד! איהר זענט א כריסט, וועט איהר דאס גארנית קאנען פארשטעהן, ווי וויים לעבערליך און שמערצליך דאס איז צו הערען, אז מענטשען זוכען צו באשולדיגען אין אזא מיאוס'ען פארברעכען די אייניקלעך פון יענעם גרויסען לאדיער רב, רב שניאור־זלמן, וואס זיי, די זוכער, זענען, כלעבען, נישט ווערטה צו דערמאנען דעם נאמען זיינעם...

אוואנאוו. דאס זענט איהר געוועכט. יעדער עהרליכער כריסט וועט אייך נאכגעבען, אז איהר האט רעכט. נאר, נאספאדין ראווין, איך בעט אייך הונדערט מאל פארצייהונג, וואס איך דערלויב מיר צו באמערקען אייך איין זאך: וויבאלד אז איהר זענט אזוי שטאלץ אויף אייערע גרויסע מענטשען, — ווי אזוי געהט איהר דאס מיט דעפוטאציעס און דערנידעריגט זיך פאר יענע, וועלכע באשמוצען אזוי מיאוס אייערע גרויסע?

רב לוי היילפערין [האלב פארמאכט די אויגען, רעדט מיט א איראניש שמייכעל]. און ווי אזוי וואלט איהר געטהאן?

אוואנאוו. איך זאל זיין אויף אייער ארט, וואלט איך ניט געגאנגען צום גובערנאטאר, ער זאל מיר העלפען פון א אידישען פאגראם...

רב לוי היילפערין [צעלאכט זיך]. ערשטענס, ניט פון א אידישען פאגראם, נאר פון א כריסטליכען. אידען האבען דערווייל נאך קיינמאל קיין פאגראם ניט געמאכט...

אוואנאוו. פארדאן. איך האב מיך נישט גוט אויסגעדריקט. איך זאג, אז וועז איך זאל זיין א איד, וואלט איך מיך געשעמט קניהען פאר די, וואס מאכען אויף מיר פאגראמען...

נעהט־אַפּ. רב לוי היילפערין מאכט־צו די אפענע ספרים, וואָס אויפֿן טיש, און טראָגט זיי איבער אייגיגווייז אין ספרים־שראַנק. — נאָך אַ קורצער פּויזע עפענט זיך אַ האלבע טיר און עס באווייזט זיך וויערער אַ סאַל דער שמש].

דער שמש. אַ איד פרעגט זיך נאָך, צי קאָן ער זיך זעהען. שפּירא היסט ער.

רב לוי היילפערין. זאָל ער אַרייגקומען. [עס קומט־אַריין דוד שפּירא. דער רב גיהט איהם אַקעגען].

דוד שפּירא. גוט מאָרגען, רבי! [פּאַרנייגט זיך מיט גרויס דרך־ארץ].

רב לוי היילפערין [גיט איהם די האַנט, פּריינטליך]. וואָס וועט איהר זאָגען גוטס? זיצט. [וועצט זיך אַוועק].

דוד שפּירא [קווייטקעלט זיך, בלייבט שטעהן]. גוטס פרעגט איהר, רבי? וואו האָט איהר היינטיגע צייטען גוטס? [זיפּצט, זעצט זיך אַוועק]. איך וויים ניט, אויב איהר קענט מיך... נאָר אז איך וועל אייך זאָגען, ווער איך בין, וועט איהר שוין אודאי וויסען. מיין נאָמען איז דוד שפּירא. פון די אמת'ע שפּיראָס... [קוקט, וואָס פּאר א ווירקונג עס מאכט אויפֿן רב, וואָרט א וויילע און רעדט ווייטער]. פון די סלאָוויטער שפּיראָס בין איך. [רער רב זיצט אומגעריהרט. דוד שפּירא רעדט ווייטער]. איך בין געגאַנגען פּאַרבײ, בין איך אַריינגעקומען הערען, וואָס הערט זיך מכּח דער דעפּוטאַציע, וואָס איז נענאַנגען היינט צום גובערנאַטאָר, און צי ס'איז אמת, וואָס מע זאָגט בײ אונז אויף דער בערזע, — איך בין אַליין א בערזיאַנער, זאָגט מען אויף דער בערזע, אז דער גובערנאַטאָר זאָל האָבען באַרוהיגט די דעפּוטאַציע און זאָל האָבען געזאָגט, זאָגט מען, אז מע קאָן זיין זיכער, אז קיין פּאָגראָם וועט היינטיגען פּסח ניט זיין.

רב לוי היילפערין [מיט א גרינגען שמייכעל]. בײ אייך אויף דער בערזע וויסט מען תּמיד פריהער, וואָס סע טהוט זיך. נאָך נישטאָ קיין שעה זינט מיר זענען אויפֿגענומען געוואָרען בײ'ם גובערנאַטאָר — און די בערזע וויסט שוין.

אויף פייערען. אָבער איהר? צוליעב א מיידעלע?... ניין, נישט כדאי! נישט כדאי! טהוט דאָס ניט!... [מאכט א באוועגונג אויף אויפצושטעהן].

א ו ו א נ א ו ו [שטעהט־אויף]. איהר מאכט מיר שווער דאָס הארץ, געהרטער ראבבי, איהר האלט מיך אָפּ, איהר שרעקט מיך.

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. איך שרעק אייך ניט. איך זאָג אייך נאָר דאָס, וואָס איך מיין. א איד ו ו ע ר ע ן קאָן מען ניט. אום א איד צו ווערען, באדארף מען פריהער דורכמאכען דעם גאנצען אידישען גלות. מיט דער מאמע'ס מילך באדארף מען אייגנוויגען אין זיך דאָס קאָנצען ביישטעהן דעם נסיון פון צו זיין א איד... פאלגט מיך, איהר לעגט אייך פריהער נוט איבער, וואָס פאר אייך ערנסטען שריט איהר געהט מאכען, און פרעגט זיך אליין, וואָס וועט זיין מיט אייך נאָכדעם, שפעטער, אויב אייער ליעבשאפט צום מיידעל וועט אָפּגעקילט ווערען? צי וועט איהר קיין חרטה ניט האָבען? און צי וועט איהר קאָנען אויסהאלטען אלע רדיפות און יאָגענישען און אלע גזירות רעות, וואָס האָנגלען אויף אונזערע קעפ?...

א ו ו א נ א ו ו [מיט א זיפץ]. אפשר זענט איהר גערעכט. איך דאנק אייך זעהר פאר אייער אָפענהערציגקייט. נאָר איך מוז אייך זאָגען, ניט ווי פאר א פרעמדען, נאָר ווי פאר א פריינט, אז ביי מיר איז דאָס א באשטימטע זאך... [ענערגיש]. אזוי מוז דאָס זיין און אנדערש קאָן עס ניט זיין, ווייל קיין אנדער אויסוועג איז ניטא. איך האָב ליעב דאָס מיידעל — און זי מוז זיין מיינע! [ניט דעם רב די האנט].

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [דריקט איהם די האנט]. נו, זאל אייך גאָט העלפען, ווי איהר ווינטשט אייך אליין. איהר האָט מיך גערפרעגט, האָב איך אייך געזאָגט דאָס, וואָס מיין געוויסען און מיין פארשטאנד האָבען מיר דיקטירט. און ווייטער — ווי איהר פאר־שטעהט. נעהט געזונט און זייט מצליח. [איוואנאוו פארנייגט זיך טיף,

רב לוי היילפערין. פאר וואס ניט? אדרבה! [מיט א שמייכעל]. זאל ער זעהען, וואס מיר טהוען מיט זייער כריסטליך בלוט אויף פסח...

דוד שפירא [אויפגעלעבט]. מיינע ווערטער! חא־חא! פונקט דאס אייגענע טענה איך מיט מיין ווייב: לאזען זיי זעהען! לאזען זיי וויסען! עס קאן צוניץ קומען אמאל. דער גוי איז בטבע, איהר פארשטעהט צי ניין, א גאנץ וואויל־ער גוי... א דעיסטוויטעלני סטאטסקי סאוועטניק׳ס א זוהן... חאטש אפילו זעהר פראסט ביי זיך! אבער טאקי פראסט, וואס פראסט הייסט! ביי אונז איז ער א גאנצער בן־בית און אינטערעסירט זיך מיט אלסדינג, וואס איז שייך צו אידישקייט. בעט ער זיך ביי מיר, אזוי ווי היינט איז ביי אונז פסח, ווייל ער זיין מיט אונז אינאיינעם ביי׳ם סדר. ער ווייל זעהען, זאגט ער, ווי אזוי עס קומט־פאר ביי אונז, זאגט ער, די פאסקע? נו, ווי זאגט מען איהם אפעט? ער קאן דאך מיינען טאקי באמת מי יודע וואס... טענה׳ט אבער מיין ווייב איינס: צו וואס טויג דיר א גוי, א איוואנאוו, צום סדר?

רב לוי היילפערין [מיט אינטערעס]. ער הייסט איוואנאוו?

דוד שפירא. איוואנאוו אליין איז ווינציג, הייסט ער נאך איוואן איוואנאוויטש איוואנאוו.

רב לוי היילפערין [נעלאסען, נאך א קורצער פויזע]. האט איהר נישט א טאכטער?

דוד שפירא. נאך וואס פאר א טאכטער! א בת־יחידה, און, דאנקען גאט, א גראטענע, א חכמה און א יפת־תואר ויפת־מראה, ענדיגט היינטיגען נאך־פסח גימנאזיע. [פויזע. ווערט מיט א מאל אומרוהיג]. וואס פרעגט איהר עפים, צי איך האב א טאכטער?

רב לוי היילפערין [ענטפערט גיט. נאך א קורצער פויזע]. שוין לאנג, אז ער געהט־אריין צו אייך?

דוד שפירא. ווער?

ד ו ד ש פ י ר א [פיהלט זיך עטוואס פרייער]. איהר שפיעלט זיך מיט דער בערזע? ביי אונז אויף דער בערזע האָט מען נאָך געוואוסט נעכטען, וואָס דער גובערנאַטאָר וועט אייך היינט זאָגען... אָבער ס'איז אמת, אז ער האָט אייך באַרוהיגט?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. יאָ, ס'איז אמת, ער האָט אונז באַרוהיגט. איך האָב שוין אפילו באַפויל'ען, מע זאָל וועגען דעם אויסרופען היינט אין אָלע שוהל'ען. צו גאָט א האָפענונג, אז מיר וועל'ען האָבען א רוהיגען יום־טוב.

ד ו ד ש פ י ר א. דאַנקען גאָט. גע'לויבט השם יתברך! [פויזע. קענטיג, אז ער האָט עפּעס צו זאָגען. קוקט זיך אויף די הענט. שנט־שליסט זיך, טהוט פריהער א הוסט־אַפּ אויף א זייט]. האָט קיין פּאַראיבע'ל ניט, רבי, איך האָב אַגב צו אייך טאַקי א שטיקע'ל עסק אויך... דאָס הייסט, ניט קיין עסק, נאָר א מין... א מין שאלה אזע'לכע... דאָס הייסט, איך בין נישט געקומען פרעגען א שאלה, ווי א אידינע פרענט, נאָר גלאַט אזוי עפּעס א זאַך האָב איך אייך געוואָל'ט פרעגען, א מין עצה הייסט עס... די מעשה איז אזוי. איך בין א היגער בעל־הבית, שפּירא היים איך, דוד שפּירא, פון די אמת'ע שפּירא'ם, איהר פּאַרשטעהט צי ניין, פון די סלאַוויטער... [פויזע. קוקט, טאָמער וועט דאָס פּאַרט א נעמ־טהון דעם רב].

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [פרייגנט'ליך]. וואָס זשע האָט איהר געוואָל'ט פרעגען, אייגענט'ליך?

ד ו ד ש פ י ר א. ניט פרעגען, נאָר גלאַט אזוי, בדרך עצה זיך דורכרעדען מיט אייך וועגען א זייטיגען ענין, אויב ס'איז דער־לויבט... בין איך, הייסט עס, א היגער בעל־הבית, און עס קומען־אריין צו מיר פּאַרשיידענע מענטשען, צום מיינסטען יונגע'לייט, סטודענטען... איך האָב א באַקאַנטען פריסט, א סטודענט. בעמ־ער מיך, ער וויל זיצען מיט אונז בויי'ם סדר... האָב איך געוואָל'ט הערען פון אייך, רבי, אייער שיקול־הדעת, צי איז כדאי, למשל, אז א פריסט זאָל זיצען ביי אידען גלייך מיט אָלעמען בויי'ם סדר, איהר פּאַרשטעהט צי ניין, אָלם גאַסט?...

מיר מתּיר אויסצוזאָגען א פּרעמדען סוד, און מסתּמא וועט איהר וויסען, ווי אזוי צו באַנעהמן זיך, ס'זאָל ניט אַרויסקומען, אז דער סוד איז אַרוים פון דאַנען... אָט דער כּריסט איוואַנאָוו איז נאָר־וואָס געווען ביי מיר.

ד ו ד ש פ י ר א [העכסט איבערראשט]. איוואַן איוואַנאָוויטש? ביי אייך? וועז איז ער געווען?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. נאָר־וואָס, מיט עטלעכע מינוט פּאַר אייך.

ד ו ד ש פ י ר א. מיט עטלעכע מינוט פּאַר מיר? וואָס האָט ער דאָ געטהאָן?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. געקומען זיך איין עצה האַלטען, וואָס טהוט מען? אזוי ווי איהם איז געפּעלען אייער טאַכטער... ער איז פּאַרליעבט אין איהר און ווי זיך צוליעב איהר מגייר זיין...

ד ו ד ש פ י ר א [שפּרינגט־אויף, זעצט זיך אוועק צוריק, חאפּט־ארוים די פּעטשיילע, ווישט זיך דעם שווייס. קאָן ניט ארויסרעדען קיין וואָרט].

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [באַרוהיגט איהם]. איהר באַדאַרפט זיך אזוי ניט אויפּרעגען. איהר באַדאַרפט דאַנקען גאָט, וואָס חלילה ניט פּאַרקעהרט... היינטיגע צייטען... היינטיגע קינדער... אַרבּה... איהר דאַרפט עס נאָר ווייסען, בכדי איהר זאָלט זעהען וואָס צו טהון...

ד ו ד ש פ י ר א [קוים וואָס ער קאָן שוין רעדען]. נו, געווים, געווים אזוי... איך דאַנק אייך, רבי, איך דאַנק אייך זעהר אוין זעהר! [דריקט איהם די האַנט]. איהר האָט מיר געעפענט די אויגען... דעם מוח געעפענט... א קלייניגקייט?... אזא מעשה!... אַצינד איז שוין רעכט... אַצינד איז שוין פּאַרענטפּערט א סך קשיות... [שטעהט־אויף, טהוט זיך א פּאַטש איז שטערן]. אי־אי־אי, דוד שפּירא! דו מיינסט, ביזט א חכם? ביזט א נאַר! [אלע מאָל העכער]. ביזט א שוטה! א פּראַ־אָדם ביזט דו!... [זעצט זיך אוועק צוריק]. האָט קיין פּאַראיבעל ניט, רבי, איך בין אזוי איבּערראשט, עס האָט

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. אָט דער כריסט איוואַנאָוו.

ד ו ד ש פ י ר א. פון תחילת ווינטער אָן, אַלע טאָג כּמעט. וואָס איז דען?... [פויזע]. ער איז ביי אונז, ווי איך האָב געזאָגט שוין, א גאַנצער בן־בית. וואָרום גלאַט איין אַבי א וואָסער א גוי וואָלט איך ניט אַריינגעלאָזט. נאָר א דעיסטוויטעלני סטאַטסקי סאָוועטניק'ס א זוהן, איהר פאַרשטעהט צי ניין, און איין אוהב־ישראל — ווי אַזוי מיינט איהר? — פאַר א אידען איז ער אייך די כּפּרה, ספנת־נפשות! און איז באַקענט מיט אַלע אונזערע ימים־טובים, דינים און מנהגים. מיין ווייב זאָגט בדרך ליצנות, אז אָט דער גוי וועט שוין באַלד קאָנען פסק'ענען שאלות...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [שלאָגט איהם איבער]. און ער קען זיך מיט אייער טאָכטער?

ד ו ד ש פ י ר א. ווער?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן. אָט דער כריסט איוואַנאָוו.

ד ו ד ש פ י ר א. איך זאָג דאָך אייך — א בן־בית... [וועדט וויעדער אומרוהיג]. אקעגען וואָס פרעגט איהר עם דען?

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [שטעהט־אויף, געהט א פאַר טריט הין און צוריק פאַרטראַכט, די הענט פאַרלענט אהינטער, שטעלט זיך אפּ, געהט־צו צו שפּירא, וועלכער איז אויך גלייך אויפגעשטאַנען און וואַרט אויף איין ענטפער, רעדט צו איהם געלאַסען]. גיט אַכטונג אויף אייער טאָכטער...

ד ו ד ש פ י ר א [איבערראַשט. חאַפּט־ארויס א פעטשייע, ווישט זיך דעם שווייס, פלאַנטעט מיט דער צונג]. איך... איך פאַרשטעה ניט, רבי, וואָס... וואָס איהר זאָגט... וואָס הייסט, איך זאָל אַכטונג געבען?... וואָס געהער זיך אַן אהער מיין טאָכטער? וואָס... וואָס פאַר א מחותן איז ער מיט מיין טאָכטער?...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן [ווייך]. בארוהיגט אייך. זיצט. [שפּירא זעצט זיך אוועק, שטעהט אבער באַלד אויף, ווייל דער רב שטעהט. זעצט זיך דער רב אוועק, און נאָך איהם שפּירא]. איך וואָלט אייך אפילו ניט באַדאַרפט זאָגען דאָס, וואָס מיר איז איבערגעגעבען געוואָרען בסוד... נאָר אַזוי ווי עס געהט דאָ, ווי איך זעה, אין נפש, בין איך

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן . איך האָב איהם געזאָגט דאָס אייגענע, וואָס איך זאָג אייך: אז מע דארף זיך נוט באטראכטען...

ד ו ד ש פ י ר א [מיט א מאל אויפגעקאכט]. וואָס הייסט „באטראכטען"? וואָס איז דאָ פארהאן צו טראכטען? און אז ער וועט טראכטען פון היינט ביז איבער א יאָהר, וועט איהם שפירא אוועקגעבען זיין מאכטער?! אט געה איך אהיים און קעהר־איבער די שטוב מיט'ן קאָפּ אראָפּ, מיט די פיס ארויף! וואָס הייסט? ווי קאָן איך דערלאָזען אזא זאך, אז מיין קינד, דוד שפירא'ס א מאכטער... איהר זאָגט, ער איז א דעיסטוויטעלני סטאטסקי סאוועטניק'ס א זוהן און ער ווי‌ל זיך צולייעב איהר מגייר זיין? און אז ער זאָל זיך זיעבעצעהן מאָל מגייר זיין? ניין, איך וועל דאָס ניט דערלאָזען! [וואָס ווייטער, אלץ מיט מעהר היץ]. כל זמן איך לעב, וועט דאָס ניט זיין! איך וועל איהם זאָגען! איך וועל איהם דערצעהלען, וועך די שפירא‌ס זענען! איך בין א שפירא, איהר פארשטעהט צי ניין, א שפירא!...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ן . פון דעסטוועגען זאָג איך אייך נאָך א מאָל: נישט גאייליט. מע באדארף זיך פריהער גוט באטראכטען... ס'איז א שווערע הלכה... היינטיגע קינדער... א ראָמאן... וועך ווייסט, וואו עס האלט ביי זיי?... מע באדארף זיך גוט באטראכטען...

ד ו ד ש פ י ר א [מיט היץ]. וואָס איז דאָ צו טראכטען! ס'איז קלאָר, ווי דער טאָג! אזוי ווי דער הימעל קאָן ניט קומען צו דער ערד! מיין טאָכטער קאָן נישט חתונה האָבען פאר א גוי, יענער מעג זיין מי יודע וועך אוך מעג זיך זיעבען אוך זיעבעציג מאָל מגייר זיין! זי קומט ארויס, איהר פארשטעהט צי ניין, פון די אמת'ע שפירא‌ס, פון די סלאָוויטער... [מיט פארוואורף, קוקט אויפ'ן רב שארף]. איך האָב אייך געזאָגט שוין עטליכע מאָל, פון וואָסערע שפירא‌ס איך בין, אוך איהר — גארנישט... איך זעה, אז איהר הערט זיך ניט צו צו מיינע ווערטער!... די סלאָוויטער ווייסט די גאנצע וועלט, וועך זיי זענען! די סלאָוויטער האָבען זיך גע־

מיר אזוי דער'הרג'עט מיין קאָפּ, אז אִיך וויים נאָרניט, וואָס איך רעד!... איהר זאָלט וויסען, וואָס דאָ קומט־פּאָר! וואָס פּאָר איין אומגליק! ס'איז הימעל עפּען זיך! צרות מיט צרות מיט צרות! [רייבט זיך דעם שטערן]. ווי זאָגט איהר: צער גידול בנים... [פּויזע]. איין טאָכטער סך־הכּל, און א גערָאטענע, און שוין דאָ א חתן אויך, כּמעט א חתן, מיט א רייכער באָבע, מיט בּראָסלעטען, וואָס איך בין ניט צופריעדען, און מיין וויב ווילּ דוקא יאָ דעם שידוך, פּאַרקעהרט, ס'איז נאָר אינגאַנצען איהר אויפּטהו — און דאָ פּלוצים נאָט אייך נאָר א פּריסט, א איוואַנאָוו, דעם חתן'ס א חבר טאָקי — גאַנצע פּעק צו דערצעהלען, אָט אזעלכע פּעק! [באַווייזט מיט ביידע הענט]. איין עבירה, ס'איז ערב יום־טוב, איך נעם ביי אייך צו צייט... [שטעהט־אויף, דער רב נאָך איהם]. און אלייו האָב איך אויך א סך צו טהון, באַזאָרגען וויין אויף ארבּע כּוסות, איהר פּאַרשטעהט צי ניין, און נאָך כּדומה אזעלכע ארבּייט א סך... האָט מיר א גוטען יום־טוב. איך דאַנק אייך זעהר, רבּי, פּאַר דעם, וואָס איהר האָט מיר דאָ די אויגען געעפּענט — איצט וויים איך חאָטש, וואו איך בין אין דער וועלט!... [געזעגענט זיך]. א גוטען יום־טוב!

ר ב ל ו י ה י י ל פּ ע ר י ן [באַגלייט איהם]. א גוטען יום־טוב. געדענקט נאָר, וואָס איהר האָט צו טהון. נישט געאיילט זיך, יעדע זאַך פּריהער גוט באַטראַכטען, איבּערוועגען...

ד ו ד ש פּ י ר א. נעווים, נעווים. א גוטען יום־טוב! [לאָזט זיך נעהן און קעהרט זיך באַלד אום צוריק. דאָס פּנים איז מיט א מאָל ביי איהם פּאַרענדערט, ווי עלטער נעוואָרען. דער שטערן נעקנייטשט. חאָפּט זיך ביי'ם קאָפּ]. יאָ! וואָס זשע הייסט עס? האָט קיין פּראַיבעל ניט, רבּי, איך נעם צו ביי אייך נאָך א מינוט צייט... איהר זאָגט, איך זאָל וויסען, וואָס איך האָב צו טהון... וואָס, אייגענטליך, איז דאָ צו טהון? און וואָס, אשטייגער, האָט איהר איהם איין עצה נענעבּען, ער זאָל טהון? איך מיין דעם פּריסט, איוואַנאָוון?...

ד ו ד ש פ י ר א [קאכט זיך]. סטייטש, רבי, וואס רעדט איהר? האָט קיין פאראיבעל ניט. נאָר ווי קאָן איך, שפירא, נאָך דעם, ווי דער גוי האָט אזא השגה?... ס'איז דאָך הימעלשרייענד! ס'איז דאָך...

ר ב ל ו י ה י י ל פ ע ר י ז [שלאגט איהם איבער]. יא, איהר זענט פאלקאָם געוועכט. נאָר מע טאָר ניט זיך גראָב באגעהן מיט א מענטשען, ער מעג זיין ווער ער איז: א איד, ניט א איד — א מענטש! און איין איידעלער מענטש, קענטיג... מענטשליכקייט, גאסטפריינטליכקייט איז אָהן אלעמען א גרויסע זאך. ובפרט מיר, אידען, דארפען זיין מעהר געהיט, ווי אלע אנדערע מענטשען. אָט טאקי ווייל מיר זענען ביי זיי אין גלות און ווייל זיי זאָגען אויף אונז מי יודע וואס, באדארפען מיר זיי ווייזען, אז מיר זענען ניט ערגער, און אמאל אפשר נאָך בעסער פון זיי. איהר זענט דאָך א שפירא, באדארפט איהר דאס פארשטעהן... [שטעהט־אויף].

ד ו ד ש פ י ר א [אויף אויפגעשטאנען. א ביסעל ווייכער]. געווים פארשטעה איך, וואס איהר מיינט. ווער רעדט פון ארויסטרייבען? ארויסטרייבען וועל איך איהם ניט. אזוי גראָב בין איך אויך נישט. און אז איך האָב איהם צוגעזאָגט, איז צוגעזאָגט. שפירא, אז ער זאָגט א וואָרט, איז פארפאלען. נאָר די פלענער זיינע וואס ער האָט געבויעט [וויעדער אויפגעקאכט], דאס, וואס דער גוי האָט דארט געגראָבען הינטער מיינע פלייצעס, וועל איך צעשלאָגען! דאס, וואס ער מיינט, וועט ניט זיין! [מיט פייער]. קיינמאל ניט און פאר קיין פאל ניט אין דער וועלט! דאס קאָנט איהר אייך שוין פאר־לאָזען אויף מיר! דאס זאָגט אייך דוד שפירא, פון די אמת'ע שפיראס, איהר פארשטעהט צי ניין, פון די סלאָוויטער!... א גוטען יום־טוב און א גוטען תמיד. [געזעגענט זיך מיט'ן רב. דער רב באגלייט איהם צו דער טיר].

דער פארהאנג פאלט.

ענדע פונ'ם דריטען אקט.

לאָזט טרייבען סקווּאָז סטראָי, גנאָטעווען האָבען זיי זיך געלאָזט! [נאך מיט מעהר היץ]. יאָהרען־לאַנג אויסגעוועסען אין די טורמעס — און נישט פארלוירען זייער שטאָלץ פאר עשו'ן! זאָל איצטער אָט דעם עשו'ס איין אייניקעל האָבען א השגה, אז שפירא'ס טאָכטער זאָל פאר איהם חתונה האָבען, און איך, דוד שפירא, זאָל זיי פיהרען צו דער חופה?! [שלאָגט זיך אין האָרצען]. סיידען איך וועל פריהער שטאַרבען! [כמעט מיט טרערען]. און אפילו אז איך וועל שטאַרבען, וועלען נאָך מיין טוידט אויפשטעהן פון די קברים די סלאָוויטער, די געגנאָטעווועטע, און וועלען ניט דערלאָזען, אז אָט א יענע גראָבע האָנט עשו'ס, וואָס האָט אמאָל אויפגעהויבען אויף זיי די רוט, וואָס האָט פון זיי שטיקער פלייש געריסען, זאָל זיך צוריהרען צו זייערס איין אייניקעל!...

ר ב לוי היילפערין [געריהרט. טראכט א ווייל]. הערט זשע אוים, מיין ליעבער שפירא. זיצט, זיצט נאָך א ווייל. [זעצט אהם צוועק און זעצט זיך אליין אויף]. אין אייערע ווערטער הערט זיך טאקי א קול פון די אמת'ע סלאָוויטער — ווער וווייסט דאָס ניט די סלאָוויטער? נאָר לאָמיר קאָרשט באָטראכטען אציגד די זאך פאָוואָלינסקע ארום און ארום. מע טאָר נישט אייליען זיך אזוי, ווי איך האָב אייך געזאָגט שוין, — ס'איז א שווערע הלכה!... מע דארף קודם זעהען, ווי אזוי זאָל זיין דערווייל מיט דעם פריסט, מיט דעם אייוואנאָוועון, וואָס איהר האָט איהם איינגעלאָדען צום סדר?...

דוד שפירא [נאך אויפגעטראגען]. ווער האָט איהם אייינגעלאָדען? ניט איך האָב איהם איינגעלאָדען — ער האָט זיך אליין איינגעלאָדען, איינגעבעטען זיך! איצט זעה איך שוין! איצט פארשטעה איך שוין!...

ר ב לוי היילפערין. איהר האָט דאָך איהם אָבער צוגעזאָגט — איז פארפאָלען. מוז ער שוין צום סדר ביי אייך זיין. טאָרט איהר איהם נישט אָפזאָגען. אזוי איז מיין מיינונג, לכל הפחות — מין ראָט.

ש ר ה ש פ י ר א. דאָרט וואו דאָס העמד, דאָרט איז דער קאָלנער. זוך, וועסט דו געפינען, האָסט דו נעהערט א ביסעל!

ד ו ד ש פ י ר א. וואו האָב איך צייט צו זוכען? א שעה אז איד זוך... [נעהט־אַפּ צוריק].

ש ר ה ש פ י ר א. א שעה אז ער זוכט! [נעהט־אַפּ איז קיך. — איז א האַלבע מינוט ארום קומט־ארויס וויעדער דוד שפּירא, שוין מיט א קאָלנער, נאר אהן א שניפּס. ער שפּיליעט דעם קאָלנער. דער קאָלנער ווי? זיך ניט פּאַרשפּיליעז. דאָס מאַכט איהם נאָך מעהר נערוועז].

ד ו ד ש פ י ר א. שרה! שרה!...

ש ר ה ש פ י ר א [קומט נאָך א מאָל ארויס פון קיך, שוין אהן א לעפּעל]. וואָס איז שוין וויעדער?

ד ו ד ש פ י ר א [שפּיליענדיג דעם קאָלנער]. האָסט מיר צו־נעגרייט א העמד מיט א קאָלנער — וואו איז א שניפּסעל?

ש ר ה ש פ י ר א. וואָס טהוט זיך עם מיט דיר? דאָרט ליגט אַלסדינג. דאָרט ליגט דאָס שניפּסעל. אפילו דעם צילינדער האָב איך דיר דאָרט צוגעגרייט. וואָס ביזט דו אזוי צעטראָגען, דוד? ביזט מיר עפּים זעהר צעפּאָלכטען!

ד ו ד ש פ י ר א [הערט ניט אויף צו טהוון מיט'ן קאָלנער]. מע קאָן זיין צעפּאָלכטען, אז מע האָט עפּים צו רעדען מיט א ווייב א נויטיגע זאך — און מע קאָן ניט!

ש ר ה ש פ י ר א. וואָס הייסט מע קאָן ניט? [נעהט־צו צו איהם. אומרוהיג]. א נויטיגע זאך? וואָס האָסט דו ניט געזאָגט בין אהער?

ד ו ד ש פ י ר א [נאָך אלץ ניט פּאַרטיג מיט'ן קאָלנער]. ווי האָב איך געקאָנט בין אהער, אז ס'איז ערב יום־טוב? ווייַן אויף ארבע פוסות האָט מען באַראַרפט ברענגען? און ארומוואַשען זיך דאַרף מען אויך? און אָנטהון זיך אויך? [פויזע]. ס'איז א מיאוס'ער עסק, שרה, זעהר א מיאוס'ער עסק! [קוקט זיך ארום, רעדט שטיל]. איך בין נעווען ביי'ם רב, ביי רב לוי היי־פערין...

פערטער אקט

[ביי שפּירא איז שוין אלץ פסח'יג, גרייט צום סדר. אויבענאן דאס היסב־בעט — צוויי קישענס, מיט א וויים ליינלעך איבערגעדעקט. אויפ'ן היסב־בעט ליגען צונעגרייט א וויסער קיטל, א וויסער זיידענער גאַרטל מיט א וויסער זיידענער יארמלקע, איין אלטע, שוין געלבלידיך פון דער צייט, מיט זילבער באברעמט און מיט א זיידענעם קאטעם אראפּגעהאנגען. אויפ'ן טיש ליגען מצות, שטעהען כוסות. פון צוויי גרויסע גראפּינעס פינקעלט־ארויס דער וויין. ביי'ם אויבענאן שטעהט די קערה. אויף דער קערה ליגען אין א געהעריגען סדר: א פלינעלע, א גערגעלע, אייער, אפּגעשיילטע קארטאפּלעס, אנגעריבענער חריין (מרור), צעשטויסענע נים מיט עפּל (חרוסת) און א קליין גלעזל מיט זאלצוואסער. עטליכע הגדות, גרויסע און קליינע. — אויף דער סצענע באווייזט זיך פון דער זייטיגער טיר דוד ש פ י ר א, א האלב־אנגעטהאנענער אין נייע מלבושים, מיט איין אויסגעפּרעסטע אויבערשט העמד, מיט שלייקעס, אהן א קאלנער. ער איז שטארק צעטראנען].

ד ו ד ש פ י ר א [הויך]. שרה! בעטי! סיאמקע! וואו זענט איהר אלע? אויסגעשטאַרבען? [פון דער קיכטיר ווייזט זיך ש ר ה ש פ י ר א, נאך אין די וואכעדינע מלבושים, מיט א ניי הילצערן לעפּל אין האנט].

ש ר ה ש פ י ר א. וואס איז דאַרטען? וואס האסט דו זיך צעשריגען, ווי אויף א פּאושאר?

ד ו ד ש פ י ר א. וער האט דען געשריגען? גארניט אנגעהויבען צו שרייען! האסט מיר צוגעגרייט א העמד — וואו איז א קאלנער?

דוד שפירא. גלאט אזוי אריינגענאנגען. און אגב — א פרעג טהון איהם, צי ס'איז נישקשה, אז א פריסט, איוואן איוואנאוויטשען האָב איך געמיינט, זאל זיצען מיט אונז ביי'ם סדר?

שרה שפירא [הויך]. האָט ער געזאגט מסתמא, אז ניין? מיינע רעד! וואָס האָב איך דיר געזאגט?

דוד שפירא. ששש!... אקוראט פארקעהרט! נאָר ניט דאָס — האָב צייט, חאָפּ נישט איינס פאר דאָס אנדערע! הקיצור, ווער איך געוואוירע ביי'ם רב א שענע זאך... [קוקט זיך ארום]. אז אונזער פריסט, איוואן איוואנאוויטש מיין איך, איז מיט פינף מינוט פריהער פאר מיר אויך געווען ביי'ם רב, ביי רב לוי הייל־פערין, און אויך מכח איין עצה האלטען זיך.

שרה שפירא. איין עצה האלטען זיך? אז וואָס?

דוד שפירא [קוקט זיך ארום. נאנץ שטיל]. אז ער וויל זיך מגייר זיין... איוואן איוואנאוויטש, הייסט עס, וויל זיך מגייר זיין.

שרה שפירא [הויך]. איוואן איוואנאוויטש? מגייר זיין? וואָס'ט זיך מיר געזאָגט!... משוגע געווארען?

דוד שפירא. ששש! וואָרט־אוים! וועסט הערען, צולייעב וואָס! עס האָט מיך אזוי אויפגעטראָגען, אז איך האָב נעמיינט, איך וועל עס נישט אויסהאלטען, אז איך וועל דאָרט די אפאפאלעקציע באקומען! ער האָט מיר דעם קאָפּ אראפגענומען, און איך האָב מיר גאָר קיין ארט נישט געקאָנט געפינען!

שרה שפירא [פארשטעהט נאך ניט]. צולייעב וואָס זשע וויל ער עס טהון, דער משוגע'נער גוי?

דוד שפירא [קוקט זיך ארום, רעדט נאך שטיל־ער]. צולייעב דעם וויל ער זיך מגייר זיין, וויל ער איז פארליעבט, זאָגט ער, אין... אין... אין אונזער בעטין, און וויל, זאָגט ער, מיט... מיט... מיט איהר האָבען חופה וקידושין... נו? הערט זיך אזעלכס?

שרה שפירא [א פלעסק מיט די הענט, שרייט־אוים אויף א קול]. אוי, א דונער האָט מיך דערשלאָגען! אוי, איך וועל דאָס ניט

ש ר ה ש פ י ר א . [שטארק אומרוהיג]. וואָס האָסט דו געטהאָן ביי׳ם רב פֿלוצים ערב פּסח?

ד ו ד ש פ י ר א . ששש!... [קוקט זיך ארום]. נאָר נישט געפֿיל־דערט, וועל איך דיר דערצעהלען אַלסדינג. [קוים פּארשפּיליעט דעם קאָנצער]. די רגע קום איך אַרויס... [געהט־אַפּ צו זיך. שרה בלייבט אַליין].

ש ר ה ש פ י ר א . וואָס טהוט זיך עס מיט איהם?... „געוועזן ביי׳ם רב"... „א מיאוס׳ער עסק"... זאָל איך אזוי וויסען ביין, אויב איך הויב אָן פּארשטעהן, וואָס ער מיינט... [עס קומט־ארויס דוד שפּירא, שוין איינגאנצען אנגעטהאָן, מיט׳ן צילינדער אין האנט. שרה געהט איהם אקעגען, אומגעדולדיג]. גאָט איז מיט דיר, דוד, דער־צעהל שוין, וואָס האָט זיך געטראָפען? וואָס פּאר א מיאוס׳ער עסק?

ד ו ד ש פ י ר א . [נעמט־ארויס די פּעטשייע און גלעט דעם צילינדער. קוקט זיך ארום]. איצט איז נישטאָ קיינער? פּריהער נישט געקאָנט רעדען מיט דיר. אז מע דרעהט זיך ארום, טאָ דער, טאָ יענער. [שטיל]. וואו זענען די קינדער?

ש ר ה ש פ י ר א . [אויך שטיל]. די קינדער טהוען זיך אָן. זיי וועלען באַלד אַרויסקומען. דערצעהל שוין גיכער. ציה ניט די עצמות!

ד ו ד ש פ י ר א . האָרך נאָר אויס, שרה, נאָר איך בעט דיך, ס׳זאָל זיין שטיל... ס׳א שלעכטע מעשה מיט אונזער בעטין... ניט מיט בעטין, נאָר מיט אונזער קוואַרטיראַנט׳ס חבר. איך מיין, מיט אונזער איוואַן איוואַנאָוויטששען...

ש ר ה ש פ י ר א . [בערעכט די הענט]. וועה איז מיר! וואָס איז שוין?

ד ו ד ש פ י ר א . האָב צייט — אט דערצעהל איך דאָך דיר!... איך בין געווען ביי׳ם רב, ביי רב לוי היילפּערין...

ש ר ה ש פ י ר א . וואָס האָסט דו געטהאָן ביי רב לוי היילפּערין?

ש ר ה ש פ י ר א [פאַרברעכט די הענט]. וועה איז מיר! און וואָס איז מיט שניאורסאָנען?

ד ו ד ש פ י ר א. אפּנים, א נעכטיגער טאָג?

ש ר ה ש פ י ר א. וואָס רעדסט דו, דוד? און וואָס איז מיט'ן שידוך?

ד ו ד ש פ י ר א [חאפּט זיך ביי'ם קאָפּ]. וואָס מיר שידוך? ווער מיר שידוך? מע זאָגט דאָך דיר, אז דאָ איז א ראַמאַן, ניט קיין שידוך!...

ש ר ה ש פ י ר א. און דאָס, וואָס ער האָט איהר געוואָלט שענקען א בראַנזעלייעט? און דאָס, וואָס ער שרייבט אלע מאָל בריעף צו דער באַבושקע?...

ד ו ד ש פ י ר א [א פּאָר מאָל שפּאַנט ער ארום און בלייבט שטעהן]. ס'איז דיר איין אקציע מיט איהר! מיר האָט זיך אויפגעקאָכט דאָס גאַנצע בלוט, אז איך האָב דערהערט אזא מעשה, און זי רעדט נאָר פון בראַנזעלייעטען מיט באַבושקעס! איך בין שיער משוגע געוואָרען נאָר פון דעם נעראַנק אליין, אז עשו קאָן נאָר האָבען א השגה אויף די סלאַוויטער'ס איין אייניקעל, און איהר ליגט אין זינען בראַנזעלייעטען! באַבושקעס קריכען איהר אין קאָפּ אריין!

ש ר ה ש פ י ר א. וואָס זשע האָט זי געשוויגען ביז אהער?

ד ו ד ש פ י ר א (שטעלט זיך אפּ, טייט איהר מיט א פינגער). דאָס דאַרפסט דו פרעגען ביי איהר! דערויף ביזט דו א מאַמע!

ש ר ה ש פ י ר א [ברעכט די הענט]. וועה איז מיר! וואונד איז מיר! פאַרפינסטערט בין איך געוואָרען!

ד ו ד ש פ י ר א. איצט איז ניט קיין צייט פון ברעכען די הענט און פון גוואַלדעווען. איצט דארף מען עפּים צוטראַכטען, דו פאַרשטעהסט צי ניין, געפינען עפּים איין עצה. אָבער שטיל, מיט שכל און מיט א גאַנג, נישט פי־פו־פא, גלאַט אין דער וועלט אריין, און אָהן גוואַלדען, אָהן פילדערייען! דער רב, רב לוי הייליפערין, איז געראַכט. ס'איז, זאָגט ער, א שווערע הלכה!

אויסהאלטען! [ברעכט די הענט, טראגט זיי צו צום הארצען]. איך האב אבער נעוואוסט, אז דא איז עפּעס! דאס הארץ האט מיר אבער געזאגט, אז ס'איז ניט גלאט, אז דער נוי פלאנטעט זיך מיר דא ניט אומזיסט... אלע בייזע, וויסטע, פינסטערע חלומות! נא דיר גאר א פריסט! א איוואן איוואנאוויטש! און ווער האט איהם פארנארעט, אז ניט דו?

דוד שפירא. איך?

שרה שפירא. ווער דען — איך? ביי מיר וואלט ער שוין לאנג געעפענט מיט'ן קאפ די טיר! האסט דו זיך אנגעקלעפט אין איהם, אז ער האט א אידיש פנים מיט א אידישער נאז!

דוד שפירא. א אידישע נאז — דאס איז געווען דיינע ווערטער. איך האב נאר געזאגט, אז ער האט א אידישע נשמה... נאר נישט דאס איז דער עיקר אצינד. איצט באדארף מען צוטראכטען עפּעס איין עצה, ווי אזוי ווערט מען זיינער פטור?

שרה שפירא. וואס פאר עצות דארף מען זוכען? מע דארף איהם געבען דעם וועג — און שוין!

דוד שפירא [מיט שרעק. רעדט שטיל]. זאל גאט היטען! וואס רעדסט דו? מע באדארף זיך באטראכטען פריהער...

שרה שפירא. וואס איז דא צו טראכטען, האסט דו געהערט א בייסעל? [הויך]. מע באדארף איהם [צעצוינגען] ארויס־טרייבען! ארויס־יאגען!

דוד שפירא [שטיל]. ששש!... נאר נישט געיאגט און נאר נישט געטריבען! זאל דיך גאט היטען, שרה, פון דאנען אהין אהן מיר! דו הערסט, וואס איך זאג? ס'וועט זיך טהון חושך! וועסט פארקאכען א קאשע! וועסט אונז מאכען אומגליקליך אלעמען! דו פארשטעהסט גארניט, וואס דא טהוט זיך! דא איז א ראמאן — ווייסט דו חאטש, וואס דאס הייסט? [קוקט זיך ארום, רעדט נאך שטילער]. דאס איז ביי זיי איין אפּגערעטע זאך פון פריהער!

שוועך הלכה, איין איידעלע מאטעריע... מע באדארף דא זיין זעהר־זעהר פארזיכטיג! [עס קומט־אן סיאמקע מיט'ן מחזור].

ס י א מ ק ע [עפענט־אויף, ווייזט דעם פאטער מיט'ן פינגער, לייענט אויף א קול, צעצויגען]. „מח־זור ל־ש־לש רַגְ־לַ־ים"...

ד ו ד ש פ י ר א [נעמט דאס קינד פאר'ן אויהערעלע]. רְגָלִים, נישט רַגְלַיִם! ניט געדאכט זאלסט דו ווערען — א בר־מצוה־בחור'ע! און קומט־ארויס פון די סלאוויטער!... קום אין שוהל אריין! [טהוט־אן דעם צילינדער. צום ווייב]. געדענק זשע, שרה, וואס איך האב דיר געזאגט [שטיל, טראגט־צו א פינגער צום מויל]: ווי גאט איז דיר ליעב! ווי אין איין אויג א שטאך!... [געהט־אפ מיט סיאמקען אין שוהל אריין. — עס קומט־ארויס פון איהר צימער ב ע ט י. שרה שפירט ווארפט א זייטיגען קוק אויף דער טאכטער, נעמט זיך איבערשטעלען די כוסות].

ב ע ט י [אנגעטהאן יום־טוב'דיג, שען פארקעמט. שטעלט זיך אוועק אקעגען שפיגעל, מאכט צו־רעכט די פריזורקע. צו דער מוטער]. מאמע! געפעלט דיר די פריזורקע? האסט דאך ליעב, אז איך געה אזוי פארקעמט. הא? מאמע? [שרה שפירט זעהט איהר פנים דורכ'ן שפיגעל, ענטפערט ניט. בעטיו וואונדערט עס. זי דרעהט זיך אוים צו דער מוטער]. פאר וואס ענטפערסט דו ניט, מאמע? און וואס ביזט דו אזוי פארצארנט? צוליעב'ן יום־טוב?

ש ר ה ש פ י ר א [טהוט איהר ארבייט]. אז מע האט אזא טאכטער, ווי דו, קאן מען זיין פארצארנט.

ב ע ט י [נעהט־צו נאהענט צו דער מוטער]. וואס איז שוין, מאמע? וואס פאר א נייעס?

ש ר ה ש פ י ר א. פאר וועמען ס'איז איין אלטס, פאר מיר איז דאס א נייעס... [הערט־אויף איבערשטעלען די כוסות]. איך האב גארניט געוואוסט, טאכטער, אז ביי דיר איז דא אזעלכע פארבאר־גענישען מיט אזעלכע סודות... איך האב זיך קיינמאל ניט געריכט אויף דיר, אז דו זאלסט זיין אזא פארביסענע און אפטהון אונז אזא זאך...

ס׳איז אַין אַיידעלע מאַטעריע, זאָגט ער... כ׳האָב שוין געזוג געטראַכט דעם גאַנצען טאָג! [חאפט זיך בייַ קאפ]. דער קאָפּ ווערט מיר אָקערשט ניט צעפּאַלען אויף שטיקלער! [פויזע]. דערווייל איז יום־טוב און מע דאַרף געהן דאַוונען. [קוקט זיך ארום]. דאָ ווערט קומען דער פּריסט... איהם געגעבען דאָס וואָרט — פּאַרפּאַלען! וואָס ווערט ער טראַכטען, אַז מע ווערט איהם איצט אָפּזאָגען פּונ׳ם סדר? רב לוי היילפּערין זאָגט אויך דאָס אייגענע: א מויל, זאָגט ער, איז ניט קיין חאַליווע. ובפרט, זאָגט ער, ביי שפּירא... קודם כל, זאָגט ער, איז מענטשליכקייט... א מענטש! דו פּאַרשטעהסט, צי ניין? דער עיקר — דו זאָלסט זיך נאָר ניט אַרויסמישען דערווייל. דו לאָז עס איבער אינגאַנצען אויף מיר! לאָזען נאָר איבערגעהן די סדרים פּריהער, די ערשטע טעג יום־טוב, ווערט איך שוין מיט איהם רעדען, ווערט איך שוין טהון אַלסדינג — קאַנסט שוין זיין זיכער, אַז ביי מיר ווערט ער אַליין אַוועק. [מיט פייער]. ער ווערט ביי מיר אַוועק וואו דער ליעבער שבת־קודש געהט־אַוועק! ער ווערט אפילו ניט וויסען, פּאַר וואָס און פּאַר ווען! זיי זיכער! דאָס ווערט ניט זיין, אַז דוד שפּירא׳ס טאָכטער, וואָס קומט־אַרויס פון די סלאָוויטער... [עס קומט־אן סיאמקע, איין אויסנעצווואַנגענער, אנגעהאַן יום־טוב׳דיג איז זיין אוניפאָרם, מיט א ווייס קעלנערעל, האלט א גרויסען מחזור אונטער׳ן ארעם].

סיאמקע [טראַגט־צו דעם פּאַטער דעם מחזור]. טאַטע, אַט דאָס איז דער מחזור, וואָס דו דארפסט?

דוד שפּירא [עפענט־אויף דעם טאַווע], לייענט]. „מחזור לראש־השנה ויום־הכפּורים"... געטראַפען, ווי א בלינד פערד אין גרוב אריין! [ניט איהם אפ]. דאַרט, אויף דער קאָמאָדע, געה, ליגט אַיין אַנדער מחזור! שטעהט אָנגעשריבען מיט גרויסע אותיות: „מחזור לשלש רגלים"... יאָהרען! שפּירא׳ס א יונגעלע זאָל ניט וויסען קיין חילוק פון א מחזור ביז א מחזור... [סיאמקע לויפט צוריק נאכ׳ן מחזור. דוד שפּירא צום ווייב]. איך בעט דיך נאָר א מאָל, שרה, ווי גאָט איז דיר ליעב! ווי אין איין אויג א שטאָך! ס׳איז א

אין די אויגען אריין און אײנרעדען מיך, אז דו ווייסט ניט פון וואָס צו זאָגען? !

ב ע ט י [חאפט זיך בײַם הארצען]. מאמע! איך שווער דיר ביי מיין לעבען, אז די געשיכטע מיט'ן רב, מיט היילפערין, הער איך דאָס ערשטע מאָל פון דיר!...

ש ר ה ש פ י ר א [מיט ניפט]. אזוי? ס'איז גאָרניט קיין אָפּגערעדטע זאך ביי דיר מיט'ן גוי פון פריהער? דער רב רב לוי היילפערין איז דאָך מסתמא א ליגנער? אָדער דער טאטע האָט דאָס אודאי פונ'ם קאָפּ אויסגעטראכט?

ב ע ט י [אויפגערעגט]. מיר דאכט, מאמע, אז מיך קענסט דו אויך נישט פאר אזא גרויסע ליגנערין. איך האָב אייך ביז אהער נאָר מיט קיין זאך ניט געליגנערט! [מיט הארץ]. אז איך שווער דיר ביי מיין לעבען, אז איך הער עס ערשט פון דיר, גלויבסט דו מיר ניט און הערסט ניט אויף מיך צו באווארפען מיט שטעכ־ווערטלעך!...

ש ר ה ש פ י ר א. מיט שטעכווערטלעך? עס קאָן שוין נוט שטעכען און ברעכען מיינע שונאים, אז מע דערמאנט זיך, אז דו האָסט גענומען בידים און האָסט צעשלאָגען אזא גליק! איך הער שוין ניט פון דער באבושקע — איך הער פונ'ם קרן: אזא גאָלדענער בחור, א טאטענ'ס א קינד, א פאמיליאנט, קומט־ארויס פון אזא משפחה!...

ב ע ט י [שוין נאָר אויפגערעגט, צעשרייט זיך]. אָבער וואָס ווילסט איהר האָבען פון מיין לעבען? וואָס האָט איהר איהר זיך אלע אָנגעזעצט אויף מיר? אלע אויף מיר! אלע אויף מיר!... [פאלט אויף א שטוהל, באהאלט דאס פנים אין די הענט, ווייניט שמילערהייט. — עס דערהערט זיך א קלונג. שרה שפירט לויפט עפענען און קומט באלד ארויף צוריק].

ב ע ט י [הויבט־אויף דאס פארווייניטע פנים]. ווער איז?

ש ר ה ש פ י ר א [בייז]. דער גר.

ב ע ט י. וואָסער גר?

ב ע ט י [איבערראשט]. וואָס פאַר סודות? וואָס פאַר א פאַרבינדענע? און וואָס פאַר זאכען האָב איך אָפּגעטהאָן?

ש ר ה ש פ י ר א. דער טאַטע איז אוים מענטש. ער וועט דאָס, זאָגט ער, ניט אויסהאַלטען! און איך וועל מסתמא אויך שטאַרבען פאַר דער צייט... [באַהאַלט דאָס פנים אין פאַרטוך, ווײנט].

ב ע ט י [דערשראָקען, נעמט זי ארום]. מאַמונו! גאָט איז מיט דיר! וואָס קומט דאָ פאָר? איך ווייס גאָרניט פון וואָס צו זאָגען!

ש ר ה ש פ י ר א [הויבט־אויף די פאַרווײנטע אויגען, באַטראַכט די טאַכטער]. אָנו, קוק מיר גלייך אין די אויגען אַריין! ווי קאַנסט דו זאָגען אזעלכס? ווי קאַנסט דו עס אָפּלייקענען מיר, א מאַמע, אין די אויגען?... [פויזע]. וואָס האָט געטהאָן דער גוי ביי'ם רב?

ב ע ט י [שטוינט]. וואָסער גוי? ביי וועלכען רב?

ש ר ה ש פ י ר א. זעה נאָר, ווי גלייך זי קוקט מיר אין פנים אַריין! [פויזע. שטראַנג]. זאָג נאָר, וואָס האָט געטהאָן איוואָן איוואָנאָוויטש ביי'ם רב, רב לוי הילפּערין?

ב ע ט י [שטאַרק איבערראשט, ווערט רויט]. איוואָן איוואָנאָוויטש ביי'ם רב? ביי הילפּערין? וואָס האָט ער דאָרטען געטהאָן?

ש ר ה ש פ י ר א. איך מיין, אז דו ווייסט עס בעסער פון מיר און פריהער פון מיר... קוק זי נאָר אָן, ווי זי טאַפּט ווערטער! נעבאַך א רחמנות! זי ווייסט גאָרניט פון דער גוטער בשורה, אז דער גוי איוואָן איוואָנאָוויטש וויל ווערען אוים גוי!...

ב ע ט י [אויפגעשיינט]. איוואָן איוואָנאָוויטש וויל ווערען א איד?

ש ר ה ש פ י ר א. א גדולה אויף דער באַבע! און א שיינדעלע פאַר אונז אלעמען! און דאָס איז דאָך אינגאַנצען צוליעב דיר, ווארום ער איז דאָך נאָך דיר די כּפרה — דאָס האָב איך שוין לאַנג ארויסגעזוהען, און דו האָסט עס אודאי גוט געוואוסט, — און נאָך דעם אלעמען האָסט דו א פּאַטעפּאַלנאָסט מיר קוקען גלייך

ב ע ט י [ענטפערט ניט באַלד]. מיט אייער ווייזט ביי׳ם רב...

ש נ י א ו ר ס א ן [שטוינט]. וואָסער ווייזט? ביי וועלכען רב? [שרה שפירא באווייזט זיך נאָך אַ מאָל, רופט מיט ענערגישע צייכענס בעטין צו זיך. בעטי זעהט דאָס, ריהרט זיך ניט פון אָרט].

ב ע ט י [צעמישט פון דעם, וואָס די מוטער שטעהרט זיך]. יאָ, יאָ... וואָס פרעגט איהר מיך איבער עטלעכע מאָל? צו וואָס אַפּלייקענען פון מיר? פון מיר!... [פּויזע. — רעדט שטיל, אויפגערעגט]. איהר זענט געווען ביי׳ם רב זיך באַראַטען וועגען אַזא וויכטיגען שריט, וואָס איהר געהט טהון... צולעצט... צולעצט מיר... און ביי מיר האָט איהר גאָרניט געפונען פאַר נויטיג צו פרעגען?!... וואָס זאָל דאָס באַדייטען?... וואָס קוקט איהר מיך אָן? וואָס מאַכט איהר זיך, ווי איבערראַשט?... איהר וועט דאָך ניט אַפּלייקענען, אַז איהר זענט געווען ביי׳ם רב? הייליפּערין רופט מען איהם...

ש נ י א ו ר ס א ן [שטוינט]. איך? ביי׳ם רב? ביי הייליפּערין? איך הער דעם דאָזיגען נאָמען דעם ערשטען מאָל פון אייך אַצינד! איך שווער אייך ביי מיין עהרען־וואָרט! [שרה הערט ניט אויף צו רופען די מאַכטער מיט צייכענס].

ב ע ט י [שוין נאָר צעמישט]. אַצינד וויים איך שוין וויעדער ניט, וואָס דאָ קומט פאָר... וואָס טהוט זיך דאָ אַרום מיר?... אַז איך וועל ניט אַראָפּ פונ׳ם זינען, וועט טאַקי זיין אַ וואונדער!... [חאַפּט זיך ביי׳ם קאָפּ].

ש ר ה ש פ י ר א [מיינט, אַז די טאַכטער האָט ניט געזעהען, אַדער ניט פאַרשטאַנען, איהרע צייכענס, רופט זי הויך]. קום נאָר אַהער, בעטי, אויף אַ וויילע — איך דאַרף דיך האָבען! נו־זשע! גיכער! דער טאַטע וועט באַלד קומען פון שוהל, און איך דאַרף נאָך ליכט בענטשען, האַסט דו געהערט אַ ביסעל! [בעטי הויבט זיך אויף אַהן חשק, געהט צו דער מוטער].

ש נ י א ו ר ס א ן [א איבערראַשטער, שפּאַנט־אום עטלעכע מאָל הין און הער, שטעלט זיך אָפּ, לענט־צו אַ פינגער צום שטערן. נאָך אַ קורצער פּויזע]. אַאַ?... איצט פאַרשטעה איך שוין!... [וויזט אויף יענער זייט טיר,

שרה שפירא. דיין איוואן איוואנאוויטש! [בעטי חאפט זיך אויף, ווישט זיך אוים די אויגען, מאכט א באוועגונג אוועקצוגעהן, נאר בלייבט שטעהן. שרה שפירא נעהט־אפ אין דער טיר, פון וואנען איהר מאן איז פריהער ארויסגעקומען, רעדט בעת מעשה צו דער טאכטער]. איך גיה זיך דערווייל אנטהון און בענטשען ליכט. [עס קומט־אן שניאורסאן, וואס גילט אלס איוואנאוו, שוין ניט אין סטודענטישער אוניפארם, נאר אין א שווארצען אנצוג, אין וועלכען עס זעהט זיך נאך מעהר רעליעף ארויס זיין מעמיטישער טיפ. די הער, אנגעפארפומירט מיט פעטען, זעהען־אויס נאך מעהר שווארץ און נאך מעהר גענרייזעלט, ווי אלע מאל].

שניאורסאן [אויפגעלענט, צו בעטין, ניט איהר די האנט]. אייער פאטער איז געווען אזוי ליעבענסווירדיג און האט מיר דער־לויבט בייצוואוינען מיט אייך די צערעמאניע פון אייער יום־טוב... [קוקט זיך ארום]. וואו איז ער? מסתמא נאך אין שוהל? א שאד, וואס ער האט נישט געוואלט מיך מיטנעמען אויך אין שוהל. דאס וועט שוין זיין, זאגט ער, צו פעט... [בעטי זעצט זיך, בעט איהם אויך זיצען. זי איז צעטראגען]. וואס איז עפעס אייער מוטער אזוי בייז אויף מיר? זי האט מיר ניט געענטפערט אויף מיין גוטען־אוועג, און אויף מיין גראטולירען זי מיט'ן פייערטאג האט זי עפעס א מורקע געגעבען און איז אנטלאפען געוואלטן... [פויזע]. און איהר, בערטא דאווידאוונא, אויב איך האב קיין טעות ניט, זענט מיר עפעס אויך נישט אזוי, ווי אלע מאל... [בוינט זיך צו צו איהר נאהענט]. וואס איז געשעהען, בערטא דאווידאוונא? וואס קוקט איהר אויף מיר מיט אזעלכע אויגען?

בעטי [קוקט איהם גליך אין די אויגען. רעדט שטיל. דאס קוק ציטערט]. איהר האט מיר פארשאפט, איוואן איוואנאוויטש, גרויסע, גרויסע אומאנגענעהמלעכקייטען! [פון יענער זייט טיר באווייזט זיך שרה שפירא, א האלב־אויסגעטאנענע, און ווינקט צו דער טאכטער מיט די הענט, ניט איהר צייכענס, זי זאל ניט רעדען. בעטי זעהט דאס, און שניאורסאן, וואס זיצט מיט'ן פנים צו בעטין און מיט'ן רוקען צו דער טיר, זעהט דאס ניט].

שניאורסאן [צו בעטין]. איך? אייך? אומאנגענעהמ־לעכקייטען? מיט וואס, צום ביישפיעל?

א ו ו א נ א ו ו [איבערראשט]. פון וואנען ווייסט דו, אז איך בין נעווען ביי׳ם רב?

ש נ י א ו ר ס א ן [מיט ניפּט]. חא־חא! פון וואנען איך וויים? איך וויים אלסדינג — האָב איך דיר שוין לאנג געזאָגט. איך וויים אפילו, וואָס דו האָסט ביי איהם געטהאָן...

א ו ו א נ א ו ו [קוקט אראָפּ]. צום ביישפּיעל?

ש נ י א ו ר ס א ן [אירגעניש]. ווי עס זעהט אוים, האָסט דו זיך א נעם געגעבען ווערען א איד טאקי גאָרנים אויף קאטאָווען?

א ו ו א נ א ו ו [ווייך זיין רוהיג]. עס קאָן גאנץ מעגליך זיין.

ש נ י א ו ר ס א ן. און מסתמא אלץ צוליעב יענעם נעווייסען צוועק?...

א ו ו א נ א ו ו [ווי פריהער]. זעלבסטפּארשטענדליך.

ש נ י א ו ר ס א ן [אלץ מיט דעם זעלבען ניפּט]. אזוי זיכער ביזט דו אין דיין זיעג?

א ו ו א נ א ו ו. אָהן צווייפעל.

ש נ י א ו ר ס א ן. און וועגען שטעהרונגען טראכסט דו נאָרניט? האָסט קיין מורא פאר... קאָנקורענטען, למשל?

א ו ו א נ א ו ו [הויבט־אויף די אויגען]. קאָנקורענטען?... אפשר ביזט דו דאָס פון די קאָנקורענטען? א־זוי?... איצט פאר־שטעה איך שוין, פאר וואָס דו וויסט אזוי פיעל...

ש נ י א ו ר ס א ן. נישט מעהר וויפיעל מיר איז נויטיג.

א ו ו א נ א ו ו. אויף צו טרייבען שפּיאָנאזש ארום מיר און אָנצוהאלטען די קאָנקורענציע?...

ש נ י א ו ר ס א ן. דו וועסט מיך ניט איבערשרעקען מיט קיין וועדטער...

א ו ו א נ א ו ו. איצט פּארשטעה איך שוין, פאר וואָס עס טהוט דיר אזוי וועה דער קאָפּ פאר מיר...

ש נ י א ו ר ס א ן. וויל איך ניט, זאלסט זיך מאכען צום נאר... עס וועט דיר ניט העלפען קיין רב, קיין צעהן רבנים אויך — זאג איך דיר פריהער!

וואו זיין חבר'ס ציפער נעפינט זיך]. אט דא ליגט דער הונט באגראבען!...
[נאזט זיך אהין, הערט זיך איין, קלאפט־אז אין דער טיר. איז דעם קומט־אן פון פאדערציפער דער אמת'ער איוואנאוו, וואס גילט אלס שניאורסאן, יום־טוב'דיג אנגעטהאן, מיט א פריש גערוירט פנים און מיט א גרויסען בוקעט בלומען אין האנט. דער אמת'ער שניאורסאן נעהט איהם אקעגען. זיי באגריסען זיך. שניאורסאן צום חבר]. אהן א קלונג?

א י ו ו א נ א ו ו. איך האב א שליסעל. [באווייזט איהם דעם שליסעל. לעגט־אוועק דעם בוקעט אויפ'ן טיש].

ש נ י א ו ר ס א ן. וואס פאר בלומען אין מיטען דרינען?

א י ו ו א נ א ו ו. לכבוד אייער פאסחא...

ש נ י א ו ר ס א ן. פאר וואס האסט דו שוין ניט פארחאפט אין איינוועגס א חמצ'דיגען טארט אויך? וואלט דיך שפיריכע ארויסגעווארפען מיט'ן טארט און מיט די בלומען אינאיינעם...

א י ו ו א נ א ו ו [לאכט]. א חאמעץ — דאס וויים איך, אז מע מאר ניט. [קוקט זיך ארום]. איך זעה, הערשקא, אז דו ביזט שטארק אויפגעלעגט לכבוד יום־טוב? דאס האב איך דיר צור־נעהאלפען ביי'ם בעל־הבית, ער זאל דיר דערלויבען צו זיין ביי דער צערעמאניע פון אייער פאסחא.

ש נ י א ו ר ס א ן. אזוי? א שענעם דאנק דיר דערפאר!

א י ו ו א נ א ו ו [לאכט]. א קאמישער מענטש אט דער שפירא! ער האט זיך א מאל דריי מיט מיר בארעטען, צי זאל ער דיר עס דערלויבען, צי ניין? אט איז ביי איהם אויסגעקומען יא, און אט — ניין. ער האט אלץ געציטערט, טאמער זאנט ער דיר אפ, זאלסט דו ניט איבערטראכטען וועגען אידען גאט וויסט וואס, חא־חא! [באטראכט דעם חבר איז זיין שווארצען אנצוג]. אינ'ם דאזיגען קאסטיום זעהסט דו אוים, הערשקא, ווי איין עכטער סעמיט, טשארט וואזמי!

ש נ י א ו ר ס א ן. און דו, וואניא, זאלסט זיך אנטהון אין דריי סעמיטישע קאסטיומען, וועסט דו אלץ אויסזעהען, ווי א פאני, עס וועט דיר אפילו ניט העלפען די לעקציעס, וואס דו געהסט נעמען ביי אונזער רב, ביי הייליפערין...

אויפגעלעגט, שפּיגעלט זיך אין דעם פינקעלדינעז וויין, וואס אויף ארבע כוסות, אוז בלעטערט די הגדות, וואס ליגען אויפ'ן טיש].

ד ו ד ש פ י ר א. [וויל צעשלאגען די שטימונג, באטראכט דעם טיש מיט דער קערה מיט אלע זאכעז, פארקאטשעט די ארבעל, רעדט ווי צו זיך אליין]. נו? איז שוין צוגעגרייט, הייסט עס, אלסדינג ביי דיר? די קערה מיט די מצות מיט די הגדות, און אליהו הנביא'ס פוס איז אויך דא? קאן מען, הייסט עס, זיך נעמען צו דער ארבייט? [זיפצט]. שוין לאנג אזא פסח ניט געווען! אט די מימרות מיט די זאגעכצען, וואס אין שטאדט, מיט די פחדים פאר א פאגראם, מיט די דעפּר־טאציעס צום גובערנאטאר, און ועל פולם — אט דאס פעקעל מיט דער דיעלא — אלסדינג ארום און ארום... [ווייזט מיט דער האנט ארום קאפּ]. אזא פסח זאל זיך שוין נישט אומקאהרען!...

ש ר ה ש פ י ר א. נישט פראי פאר'ן סדר צו דערמאנען... גאט וועט העלפען, וועלען מיר עס, אם ירצה שם, איבערלעבען.

ד ו ד ש פ י ר א. געווים וועלען מיר עס איבערלעבען! מיר וועלען זיי אלע איבערלעבען!... מיר האבען איבערגעלעבט גרעסערע צרות, מיט גרעסערע המנס, מיט א פּרעה מלך מצרים... [טרעט־אפּ פוג'ם טיש]. נו? קינדער! קודם כל [צום קוואדרעט], זאגט אייער חבר, ער זאל זיך מטריח זיין אקאדשט אנטהון דאס היטעל. ביי'ם סדר איז מען זיך נוהג ביי אונז, מע זיצט אין היטעלען. און איהר אליין, הער שניאורסאן, זייט מוחל אויך דאס אייגענע... דאס, וועניגסטענס, וואלט אזא איד, ווי איהר, וואס קומט־ארוים פון די ליבאוויטשער שניאורסאנס, כלעבען, געמעגט וויסען... [בייזיד חברים נעהעז־אפּ אין פאדערצימער, יעדער נאך זיין היטעל, און קומען בייזיד צו נעהן שוין אנגעטהאן אין די היטלעז. אין דער זעלבער צייט טהוט־אן דוד שפּירא אויבען, אויף דער קאפּאטע, דעם צוגעגרייטעז וויסען קיטעל מיט די בריטע ארבעל און די וויסע פּארגעלבטע, מיט זילבער באברעמטע, יארמעלקע מיט'ן קאטעס, און האלט ביי ארומגארטעז זיך מיט'ן וויסען אלטען זיידענעם נאדטע. די אריינגעקומענע חברים גרופירען זיך ארום בעטין, בש־טראכטען פון דער וויטען שפּיראז אין זיינע וויסע בגדים].

א י ו א נ א ו [שטארק אויפגערעגט. שוין אויך מיט גיפט]. אלס גוטער פריינט, נאטירליך, זאגסט דו דאך עס מיר... און איך בין געווען אזא נאר און האב דיר טאקי געגלויבט ביז אהער... איך האב געמיינט, עס האט זיך מיר נעראכט, אז עס געהט ביי דיר טאקי פון דיין גוטפריינטשאפט. איצט באווייזט זיך גאר ארויס אין דיר א קאנקורענט... און אפשר נאך א „נעפעהרליכער" קאנקורענט? חא־חא!...

ש נ י א ו ר ס א ן [רייסט]. זאלסט דו טאקי וויסען! און ס'איז זעהר גוט, וואס דו ווייסט עס! די קארטען זענען אפען, וועלען מיר, הייסט עס, שפיעלען אין אפענעם זעפס־און־זעכציג!

א י ו א נ א ו. גוט. איך נעם־אן דעם קאמף!

ש נ י א ו ר ס א ן [שטארק אויפגערעגט]. אומזיסט לאכסט דו אזוי, וואניא. וועסט זיין געשלאגען, ווי א...

א י ו א נ א ו [נישט ווינציגער אויפגערעגט]. מיר וועלען שוין זעהן, וער וועמען!... [עס קומט־ארויס שרה שפירא. אנגעטהאן יום־טוב־דיג, זעהט־אויס א סך יונגער און שענער — גארנישט צו דערקענען. זי טראגט צוויי זילבערנע לייכטער מיט אנגעצונדענע בענטשליכט. נאך איהר געהט בעטי אויך מיט צוויי זילבערנע לייכטער. אלע פיער לייכטער וועדען אוועקגעשטעלט אויפ'ן טיש. ביידע חברים פלייסען זיך באגעגענען די דאמען מיט א שמייכעלע. שרה שפירא ענטפערט דעם קוואדרטיראנט מיט א פרייונטליכען גום יום־טוב, און אויך זיין חבר, אויפ'ן אמת'ען שניאורסאן, וואס גילט אלס איוואנאוו, וויל זי אפילו קיין קוק נישט טהון. אקענען אבער בעטי איז מעהר צוגעלאזט צום אמת'ען שניאורסאן, ווי צום אמת'ען איוואנאוו. אלע פיהלען זיך ניט גוט. עס נעמט אבער נישט קיין סך צייט, ווינציגער ווי א מינוט. עס קומט־אן דוד שפירא מיט א בריוטען גום יום־טוב. נאך איהם סיאמקא].

ד ו ד ש פ י ר א [אויף אידיש]. גוט יום־טוב! גוט יום־טוב!

ס י א מ ק ע [נאך איהם]. א גוט יום־טוב!

ש ר ה ש פ י ר א. גוט יום־טוב, גוט יאהר!

ב ע ט י. גוט יום־טוב. [ביידע חברים פארנייגען זיך פאר'ן בעל־חבית נאנץ העפליך. — נישט קוקענדיג אויפ'ן בריוטען „גוט יום־טוב", זעהט־אויס דוד שפירא שטארק צערודערט. שרה און בעטי זענען פארווייניגט. ביידע חברים זענען אנגערודעלט אייניג אויף דאס אנדערע. נאר איין סיאמקא איז

דאָס, וואָס איהר אַליין, בערטא דאָווידאָוונא, זעהט מיר אויס היינט אזוי טרויעריג... עס טהוט מיר וועה דאָס הארץ קוקענריג אויף אייך... איך פּארזיכער אייך, אז דאָ איז פּאָרגעקומען א מיספּאר־שטענדעניש, וואָס מיט דער צייט וועט זיך עס ארויספּאוויזען...

ב ע ט י [קוקט אויפ'ן פּאָטער און רעדט צו שניאורסאָנעז שטיל, אזוי אז ער אליין זאָל זי הערען]. פּאָר מיר איז אַלסדינג איין מיספּאר־שטענדעניש... א רעטענים פּונ'ם אָנהויב ביז'ן סוף... עס דרעהט זיך מיר דער קאָפּ, און אַלץ זעהט מיר אויס, ווי א חלום, ווי א פּאַרדרעהטער, פּאַרפּלאָנטעטער חלום...

ד ו ד ש פּ י ר א [צו דער טאָכטער, זעהט פּון דערווייטען, אז זי רעדט עפּעס מיט'ן קוואַרטיראָנט'ס חבר. שטרענג]. בעטי! וואָס דער־צעהלסט דו דאָרטען איוואָן איוואָנאָוויטששען?

ב ע ט י [צום פּאָטער, הויך]. פּונ'ם סדר רעדען מיר...

ד ו ד ש פּ י ר א. א? דו מאכסט איהם קלאָר דעם סדר, ווי אזוי עס קומט ביי אונז פּאָר? דאָס טהוסט דו זעהר גוט! דערקלער איהם שוין אַלסדינג. און וואָס האָט איהר זיך צוועק־געשטעלט אזוי ווייט? קומט אהער א ביסעל נעהענטער! [בעטי און שניאורסאָן נעהענ־צו נעהענטער צו שפּירען]. פּאָר וואָס זאָל ער ניט זעהען אַלסדינג פּון דער נאָהענט? [צום קוואַרטיראָנט, ווייזט איהם אויף דער קערה]. אָט זעהט איהר אָט די קערה? [איוואָנאָוו, שניאורסאָן און בעטי קוקען־אריין אין דרייי איין דער קערה]. זאָגט איהם, פּאָני שניאור־סאָן, זאָגט איהם, אייער חבר, — איהר וועט דאָס איהם בעסער קאָנען געבען צו פּארשטעהן, — אז דאָס אַלסדינג איז א זכר פּון מצרים. [באוויזט אויפ'ן מרור]. דאָס, למשל, איז חריין... מרור וועהרט דאָס ביי אונז אָנגערופען. די טייטש איז — ביטערניש. א וואונק אויפ'ן וימררו — וואָס מע האָט אונז פּארביטערט דאָס לעבען אין מצרים, ניט ערגער ווי מע פּארביטערט אונז דאָס לעבען איצט אויך... און דאָס [ווייזט אויפ'ן חרוסת] איז ביי אונז א „זכר לטיט", וואָס אונזערע עלטערען האָבען געקנאָטען לעהם און געמאכט ציגעל, איהר פּארשטעהט צי ניין, פּאָר פּיתום מיט רעמסס... [די דריי קוקען־

א י ו ו א נ א ו ו [צו בעטיז]. אייער פאטער זעהט אוים ווי א פאסטאר, ווי איין ארכיערייי...

ש נ י א ו ר ס א ן [אויף צו בעטיז]. גיכער — ווי א כהן גדול אינ'ם אלטען בית־המקדש...

ד ו ד ש פ י ר א [רופט־צו צו זיך מיט'ן פינגער דעם קוואַרטיראַנט, דעם אמת'ען איוואַנאוו]. פאַני שניאורסאן! זייט זשע מוחל! [ער נעהמט־צו צו שפירא, אוז דער אמת'ער שניאורסאן, וואס גילט אלם איוואַנאוו, בלייבט שטעהן מיט בעטיז פוז יענער זייט טיש]. זעהט איהר אט דאס א?

[ווייזט אויף דער יארמעלקע אוז אויפ'ן נאַרטעל]. דאס האב איך א ירושה פון מיין עלטער־עלטער־זיידען, פון די סלאַוויטער... פון יענע סלאַ־ווישער, וואס אט דעם עשו'ם [באַווייזט מיט די אויגען פוז דער ווייטעז אויף שניאורסאנעז, וואס גילט אלם איוואַנאוו] — אט דעם עשו'ם עלטער־עלטער־זיידע האט אמאל געמשפט מיט גנאט...

ש ר ה ש פ י ר א [צום מאז, אויף אידיש]. צו־וואס דערמאנען איצט אזעלכע זאכען אוז דבר־עז פאר'ן ערל אזעלכע רעד?

ד ו ד ש פ י ר א [צום ווייב, אויף אויף אידיש, ווייזענדיג מיט די אויגען אויף שניאורסאנעז]. זעהסט דאד, ווי עס אהרט איהם, דעם נר־צדק, ווי דער פאראיאהרינגער שניי...

ב ע ט י [אויפגעטראנגען פוז פריהער אוז פוז דעם, וואס פאטער אוז מוטער ווארפען זיך דורך מיט אידישע רעד, וועגדט זיך מיט איין אויסגעפוטשטע שמייכעל צו שניאורסאנעז. זי ווייל איהם ארויסבאַווייזען מעהר פרייגטליכקייט איבער דעם, וואס איהר פאטער איז פלוצים צו איהם געווארעז אזוי פאלט אוז רעדט כסדר נאר מיט'ן קוואַרטיראַנט]. אייך, איוואַן איוואַנאַוויטש, באַ־דארף זיך אויסווייזען מאַדנע [באַווייזט איהם אויפ'ן טיש] אט דער גאַנצער פאראד מיט דער גאַנצער צערעמאַניע...

ש נ י א ו ר ס א ן [וואס שטעהט נאהענט צו בעטיז אוז הערט זיך צו מיט איין אויהער, וואס שפירא רעדט מיט זיין חבר, ענטפערט איהר אויך מיט א שמייכעל אוז שטיל, אזוי אז נאר זי אליין זאל הערען]. א סך מעהר מאַדנע ווייזט מיר אוים אט דאס, וואס אייער פאטער איז אויף מיר אזוי אנגעשטויסען. אוז מעהר פוז אלסדינג אהרט מיך אט

דאָס איז ביי מיר אויך א ירושה פון די סלאָוויטער... [מישט־אויף דאָס שער־בלאָט]. טאַקי נעבאָך פון זייער אייגענער דרוק, „רפּוס סלאָוויטא" — נעדרוקט אין סלאָוויטע... [זיפּצט]. ער־ער־ער! די הגדה זאָל קאָנען רעדען, וואָלט זי געהאָט וואָס צו דערצעלען... אַצינד הויבען מיר אָן! [נעמט א קאַראָפּין מיט ווייז אָן הויבט־אָן צו גיסען אין די כוסות, רעדט דערווייל צו סיאָמקען]. ווי מיינסט דו, זוהנעניו, וועסט זיך מיר ניט פּאַרפּלאָנטען, דו שקאָץ אייגער, אין די פּיער קשיות, ווי פּאַראיאָהרען אין דער צייט?

ס י א מ ק ע [לאכט]. זאָל גאָט היטען! איך קען זיי אויף אויסוועניג, ווי א וואָסער!

ש ר ה ש פ י ר א [קוועלט, שעפּטשעט]. מיר פּאַר דיין פּיסק! [שפּירא האָט נאָך ניט אָנגעפּילט קיין צוויי כוסות, דערהערט זיך א שארפּער אָן א לאַנגער קלונג. אלע טהוען א ציטער־אויף אויף די ערטער].

ד ו ד ש פ י ר א [שטעלט־אָוועק דעם ווייז]. וואָס איז דאָס? פּלוצים גאָר אין מיטען דרינען? וועט קאָן דאָס זיין?

ש ר ה ש פ י ר א [טוידט]. דער קלונג, האָב איך מורא, שמעקט מיט פּאָליציע... סיאָמעניו, זיי זיך מטריח. [נאָך איידער זי זאָגט דאָס ארוים, איז שוין סיאָמקע אויף די פּיס. ער לויפט־אראָפּ עפּענען. אלעמען'ס אויגען זענען נעווענדט צו דער טיר. עס נעמט נישט קיין האלבע מינוט, איז שוין סיאָמקע דא צוריק איין איבערגעשראָקענער].

ס י א מ ק ע. זשאַנדאַרען מיט נאַדזיראַטעלים אָהן א שיעור, און אונזער דוואָרניק אויך מיט זיי!...

ד ו ד ש פ י ר א [טוידט]. איין אבלאָווע? פּסח צום סדר?! דאָס טרעפט מיר דעם ערשטען מאָל אויף מיין לעבען!... [עס עפּענט זיך די טיר און עס קומען־אַריין א נאָנצע חאָליאַסטרע זשאַנדאַרמען, נאַדזיראַטעלים, געהיימפּאָליציסטען, און א נוי א דוואָרניק מיט א בלעכל אויפ'ן היטעל, אויף וועלכען סע שטעהט אָנגעשריבען אויף רוסיש: "Дворникъ", און מיט א גרויסען בוך אונטער'ן ארעם. דער עלטסטער צעשטעלט די זשאַנדאַרמען מיט די נאַדזיראַטעלים, ביי יעדער טיר א זשאַנדאַרם מיט א נאַדזיראַטעל, און אלייז געהט ער צו מיט צוויי נאַדזיראַטעלים צום טיש. דוד שפּירא וויל אויפשטעהן אָפּקענען די נעסטן].

אריין אינ׳ם חרוסת, אוז מעהר פוז אלעמעז קוקט טאקי אריין איוואנאוו, דער וואס גילט אלם שניאורסאז). איהר מיינט, ס׳איז טאקי לעהם? ניין, עס חאפט נאר דעם אפבליק, עס זעהט־אוים ווי לעהם, רויטע לעהם. בסך־הכל איז עס צעריבענער עפעל מיט צעשלאגענע ניס. אוז דאס, וואס ס׳איז באגאסען מיט רויטען, זאלט איהר זיך ניט שרעקען — ס׳איז חלילה נישט קיין בלוט... ס׳איז ווין... [ערשט צום קוואַרטיראַנט אוז קוקט אויף זיין חבר]. קוקט אייך נאר גוט צו!... [אלע דריי קוקען, אוז מעהר פוז אלע — איוואנאוו, דער, וואס גילט אלם שניאורסאז). „חרוסת" ווערט דאס אנגערופען ביי אונז... איהר פארשטעהט צי ניין, חרוסת!... נו, אוז דאס איז א פליגעלע מיט א גערגעלע פוז א הוהן — א זכר פוג׳ם „קרבן־פסח", וואס איז נעווען אמאל ביי אידען... אבער נאר א זכר, מעהר ניט אז א זכר, איהר פארשטעהט צי ניין! ווארום קיין קרבנות איז שוין ביי אונז היינט ניטא. א סוף! שוין העכער צוויי טויזענט יאהר אז ס׳איז ניטא ביי אונז קיין שום קרבנות, קיין סימן ניט!... אצינד, אז איהר זענט שוין א ביסעל קלאר געוואָרען אין די אלע זאכען, מעגען מיר זיך שוין נעמען אפריכטען דעם סדר, ווי מיר האבען עס בירושה פוז אונזערע עלטער־עלטער־זיידעם. איך וועל מיך באזעצען אויבענאז, אט אויף א דעם העסעבעט [טהוט זיך א זעץ־אריין איז די אויסגעבעטע קישענס אוז מאסטעט זיך אייז], ווי א מלך, צו באווייזען. אז מיר זענען א פאלק פוז מלכים, פוז פרייע מענטשען, ניט פוז קנעכט, פארקויפטע, ווי אמאל, צו פרעה מלך מצרים... אוז איהר זעצט זיך נאר אוים אלע ארום טיש, נעהענטער צום מלך... אט אזוי... [אלע זעצען זיך אוים ארום טיש. שרה שפירא — אין דער רעכטער האנט פוג׳ם מאז. פוז דער לינקער האנט זעצט זיך בעטי. נעבען איהר — דער קוואַרטיראַנט. אקעגען — דעם קוואַרטיראַנט׳ס חבר מיט סיאמקען. דור שפירא האט פאר זיך איין אלטע הגדה. שרה שפירא — א נראבען „קרבן־מנחה". צו בעטין איז דער הגדה קוקט־אריין דער קוואַרטיראַנט, וואס גילט אלם שניאור־סאז. צו סיאמקען איז זיין קליין הגדה'לע קוקט־אריין דעם וואַרטיראַנט׳ס חבר, וואס גילט אלם איוואנאוו. דור שפירא עפענט־אויף די אלטע הגדה, באוויזט זי דעם קוואַרטיראַנט איוואנאוועז). זעהט איהר אט די אלטע הגדה?

דער עלטסטער [א מאך מיט דער האנט]. דאס איז ניט אינטערעסנט! איהר זאגט מיר בעסער איין אנדער זאך, ליעבער מענטש. ביי אייך דארף דא זיין איינער א איד, פון די שניאור־סאנס... וואו איז ער ערגיץ?... [קוקט זיך ארום].

דוד שפירא [קוקט זיך איבער מיט'ן וויב, דערשראקען, רעדט שטיל, אויף אידיש]. א גוט יום־טוב! קעצעלע האט אבער געזאגט, או מע זוכט איהם מיט ליכט!...

שרה שפירא [ברעכט די הענט, שטיל]. וועה איז מיר, וואס זשע וועט זיין?

דער עלטסטער [צו דוד שפירא, צעציהט די ווערטער]. ביי דיר געפינט זיך א איד שניאור־סאן. וועסט זיך ביי מיר ניט אויסדרעהען! אט באלד וועלען מיר זעהען. [צום דוואַרניק]. דוואַרניק, סטופאי סיודא! [דער דוואַרניק מיט'ן בלעכעל און מיט'ן בוך געהט־צו צום עלטסטען. דער עלטסטער נעמט ביי איהם דאס בוך, עפענט דאס אויף, זוכט, באווייזט מיט'ן פינגער שפירא]. אט איז די פאַרוואַרנע קניגא, און אט שטעהט פארשריבען שוואַרץ אויף ווייס, או... [אלע פאלי־ציסטען בוינען זיך או, קוקען־ארייו אין בוך. דער דוואַרניק מיט'ן בלעכעל בוינט זיך אויך או איבער'ן עלטסטען און קוקט אויך אין בוך ארייו. דער עלטסטער הויבט־אויף דעם קאפ, דערזעהט דעם דוואַרניק'ס פיזיאנאמיע, טהוט א הוק אויף איהם]. פשא!... [דער דוואַרניק שפרינגט־אפ, דער עלטסטער זעצט־פאר]. אט דא שטעהט פארשריבען, הייסט עס, או ביי אייך וואוינט איינער א שקלאַווסקי מיעשטשאנין מיט'ן נאמען הערש מאַווושאַוו שניאורסאן. וואו איז ער? [קוקט טריאומפירענד אויף שפירא]. דוד שפירא קוקט אויפ'ן וויב, און איידער ער באווייזט צו זאגען א וואַרט, רופט זיך אפ פון זיין ארט, ניט אויפשטעהענדיג, דער אמת'ער איוואנאוו, וואס גילט אלס שניאורסאן].

איוואנאוו [רוהיג און הויך]. שניאורסאן — דאס בין איך.

דער עלטסטער [קוקט זיך איין אין איוואנאוועו]. איהר זענט דאס דער שניאורסאן? [קוקט זיך איבער פארוואונדערט מיט זיינע חכרה־לייט. איינער נעמט־ארויס א קליין עלעקטריש לאמטערענדעל, טהוט א

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר [הויבט־אויף די האנט]. ווסיע נא מיעסטאך — אלע זאלען בלייבען זיצען אויף זייערע ערטער! [צו דוד שפירא]. וועך איז דאָ דער חאָזיאַין?

ד ו ד ש פ י ר א [קוים וואָס ער קאָן ארויסרעדען א וואָרט, נאָר רעדט מיט שטאַלץ]. דער חאָזיאַין, דער בעל־הבית — דאָס בין איך.

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר. אייער נאָמען?

ד ו ד ש פ י ר א. סלאָוואוטסקי מיעשטשאנין דאָווידָ שליאָמאָוו שאפירא. שא־פי־רא.

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר [ווייזט אויף שרה'ן]. און דאָס איז?

ד ו ד ש פ י ר א. מיין וויב סאָרא יצחק־לייבאָווא שאפירא. [ווייזט אויף בעטין און אויף סיאמקען]. און דאָס זענען מיינע קינדער בערטא און סאָלאָמאָן.

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר. בערטא און סאָלאָמאָן... און ווער איז אָט דער? [ווייזט אויף שניאורסאָנען, וואָס גילט אלס איוואַנאָוו].

ד ו ד ש פ י ר א. דאָס איז א נאָסט ביי אונז. א פריסט. איוואַן איוואַנאָוויטש איוואַנאָוו. א דעיסטוויטעלני סטאָטסקי סאָוועטניק'ס א זוהן...

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר [קוקט זיך איבער מיט זיינע חברה־לייט]. א כריסטיאנין? א פראָווסלאָונעי? איוואַן איוואַנאָוויטש איוואַנאָוו? ווי קומט אהער א כריסטיאנין? אויף א אידישען מאָהלצייט? אין א אידישען פראָזדניק?

ד ו ד ש פ י ר א [הויבט־אָן קומען צו זיך, רעדט ניך]. דער פריסט איז, אייגענטליך, ניט אונזער נאָסט, נאָר דער נאָסט פון אונזער קוואַרטיראַנט. מיר האָבען א קוואַרטיראַנט א דאַנטיסט. [ווייזט אויף איוואַנאָווען, וואָס גילט אלס שניאורסאָנען]. דאָס הייסט, זיין וואָלט ער באַדאַרפט זיין א סטודענט, נאָר איזען איז ער א דאַנטיסט, איבער די פראָצענטען און איבער די זשערעבעס, וואָס מע האָט היינט צוגעטראַכט אין אוניווערסיטעט, אזוי ווי, למשל, צום פַּריזיוו אז מע גיהט...

ש נ י א ו ר ס אַ ן [חאפט זיך אויף פון זיין ארט, טהוט א ציה די הענט צום עלטסטען]. פֿאַרדאַן! [באווייזט אויפֿ'ן חבר]. לאָזט איהם צו־רוה. ער איז ניט שניאורסאָן. דער אמת'ער שניאורסאָן — דאָס בין איך! [אלע קוקען אויף שניאורסאָנען. די הייסישע מיינען, ער איז אַראָפּ פונ'ם זינען. דער נאדזיראטעל שטעלט־אַן אויף שניאורסאָנען דאָס לאמטערענדע. אלע קוקען זיך איין אין זיין פנים, קנייטשען מיט די פּליצעס, פּארשטעהען ניט, וואס דא קומט־פאר].

ד ו ד ש פּ י ר א [צום ווייב, אויף אידיש]. וואָס איז דאָס פאַר איין אָנשטעל, איך בעט דיך?

ש ר ה ש פּ י ר א. אלע בייזע ווייסטע חלומות!...

ש נ י א ו ר ס אַ ן [באלויכטען פונ'ם לאמטערענדע, צו פּאליציי]. קוקט, קוקט זיך צו גוט!... מיר דאכט, אז מע קאָן דאָס אַרויס־זעהען אין דער פינסטער אויך, וועט פון אונז ביידע איז דאָ דער אמת'ער שניאורסאָן... א צדיק, אָדער ניט קיין צדיק — נאָר דער אמת'ער שניאורסאָן — דאָס בין איך!

א י ו ו א נ א ו ו [פון זיין ארט]. ניין, איך! וואָס הערט איהר איהם? ער שפּאסט, ער טרייבט קאטאָווע. אָט זענען מיינע פּאפּיערען...

ש נ י א ו ר ס אַ ן [צו איוואנאוועו]. וואניא! געגוג! איצט געהט ניט מעהר קיין קאטאָווע. די זאך איז צו ערנסט. [צום עלטסטען]. פּאפּיערען האָב איך אויך! [נעמט אויף ארויס פּאפּיערען פון קעשענע]. די פּאפּיערען זענען אָבער גאָרנישט. די פּאפּיערען זענען געביטענע. די פּאפּיערען, וואָס מיין חבר האלט, — דאָס זענען, אייגענטליך, נאָר מיינע דאָקומענטען. און אָט די פּאפּיערען, וואָס בייי מיר אין האנט, — דאָס זענען די דאָקומענטען פון מיין חבר איוואן איוואנאוויטש איוואנאוו. אין דעם איז א גאנצע געשיכטע. איך קאָן זי אייך דערצעהלען אין דריי וועהרטער. זייט אזוי גוט!

[ציהט־אויס צום עלטסטען די פּאפּיערען. דער נאדזיראטעל שטעלט־אַן נאָך א מאל דאס לאמטערענדע אויף ביידע יונגעלייט, קוקט זיך איבער פיעלדייטיג מיט זיינע קאלענען. דער עלטסטער נעמט־צו בייי ביידע חברים די פּאפּיערען אוו קוקט אין זיי אריין אינאיינעם מיט זיינע קאלענען. דערזעהען, אז פּאליציי

שטעל־אן דאס ליכט גלייך אויף איוואנאווען. אלע באטראכטען איהם פאר־ווונדערט. — דער עלטסטער צו שפירא]. ניין, גאספאדין שפירא! איהר זענט מיר צו א קלוגער איד! איהר באווייזט אונז דעם אמת'ן שניאורסאן, פון יענע, פון די ליבאוויטשער...

דוד שפירא [קוקט אויפ'ן ווייב, צענעמט די הענט]. וואס ווילל ער פון מיין לעבען?

איוואנאוו [נעמט־ארוים פון דער זייט־קעשענע א פאק פאפיערען, ציהט זיי אוים צום עלטסטען, רעדט מיט אירא־ניע]. איהר גלויבט ניט, אז איך בין שניאורסאן? אט האט איהר מיינע דאקומענטען, וואס וועלען אייך איבערצייגען, אז דאס בין איך דער „צאדדיק" שניאור־סאן, וואס איהר זוכט איהם און וואס איהר דארפט איהם אזוי נויטיג האבען צו אייער אומגעלומפערט־געקינצעלטען פראצעס, מיט וועלכען איהר מאכט זיך לעכערליך פאר דער גאנצער וועלט...

דער עלטסטער [אויפגערעגט, צו איוואנאווען]. קאק ווי סמעיעטיע — ווי וואגט איהר צו רעדען מיט פאליציע מיט אזא שפראך?!

איוואנאוו [מיט פייער]. דערפאר, ווייל איהר און די, וואס האבען אייך געשיקט אהער, ווייסט ניט, וואס איהר טהוט! אין אייער פארבלענדעניש דעקט איהר צו מיט שאנד דאס גאנצע לאנד אונזערס...

דער עלטסטער [אויסער זיך פאר כעס, צו איוואנאווען]. ניע ראזסוושדאט!... [צו די קאלעגען]. זייער לאנד!... [קוקט זיך איבער מיט א אראניש געלעכטער מיט זיינע חברה־לייט, וואס שטוינען, הערען־דיג פון א אידען אזעלכע ווערטער].

איוואנאוו. נו־יא! אונזער אלעמנ'ס לאנד, ניט נאר אייערס!

דער עלטסטער [א טופ מיט'ן פוס]. מאלטשאט, זשיד פראקליאטעי!... אט היים איך, מע זאל דיך נעמען, וועסט דו ביי מיר אנדערש רעדען!... [אלע ווערען פארגליווערט פאר שרעק, אויסער איוואנאוו און זיין חבר, דער אמת'ער שניאורסאן].

סטראננא! א מאדנע געשיכטע! דא קומט־פאר עפּיס א שווינ־דעל! א אידישע מאכענאציע!

ש נ י א ו ר ס א ן [פון זייך ארט]. קיין שום שווינדעל! קיין שום מאכענאציעס! דא איז געווען — איך וועל עס אייך דער־קלערן אין צוויי־דריי ווערטער — דא איז פאַרגעקומען א פּראָסטע וועטע צווישען צוויי חברים, וואָס האָבען נאָר־וואָס געענדיגט גימנאזיע. איך, שניאורסאן דער איד, האָב געענדיגט מיט א גאָל־דענער מעדאַל, און מיין חבר, אָט דער פּריסט איוואַנאָוו, האָט קוים־קוים געענדיגט. נו, האָבען מיר געהאַלטען א וועטע. איך האָב געזאָגט, אז ס'איז שווער צו זיין א איד, און מיין חבר האָט געזאָגט, אז ס'איז ניט אזוי שרעקליך. האָבען מיר זיך — פּאַראַ־יאָהרען ענדע מאי איז דאָס געווען — געביטען מיט די דאָקומענטען און געקומען צו פּאָהרען אהער, אין אוניווערסיטעט. איך מיט זיין שוואַבען אטעסטאַט מיט סאמע דרייען, אלס איוואַנאָוו, און ער מיט מיין י׳ענצענדען אטעסטאַט פון סאמע פינפען און מיט א גאָלדענער מעדאַל, אלס שניאורסאן. זעלבסטפּאַרשטענדליך, אז מיך האָט מען האַלר צוגענומען אין אוניווערסיטעט, און איהם האָט מען געוויזען די טיר, וואָרום אירער מיר זענען געקומען אהער, איז שוין דא געווען צוגעגרייט א צירקוליאר וועגען ציהען זשערעבעס. נו, האָט ער זיך צוגעשריבען צו א דאנטיסט און איז אויסגעריסען געוואָרען מיט זיין פּראַוואָזשיטעלסטוואָ אויף וואָס די וועלט שטעהט — ער ווינסט שוין דעם טעם, ווי גרינג ס'איז צו זיין א א ד! נאָר אַווי ווי מיר האָבען זיך דאָס וואָרט געגעבען, ס'זיל זיין א סוד ביז דאָס יאָהר וועט זיך ענדיגען, האָבען מיר ביידע געהאַלטען וואָרט. און מיר וואַלטען דאָס וואָרט ניט געבראָכען איצט אויך, ביז ענדע מאי. האָט זיך אָבער איצט געטראָפען אזא צופאַל, וואָס קיינער האָט נישט געקאָנט פּאַראויסזעהען, באטראכט איך מיך פּריי פון מיין וואָרט. דא געהט דאָך אין ערעכטיגקייט — איהר זוכט מיט ליכט א שניאורסאן, וואָס האָט א שייכות צום געווינסען ריטואל־פּראָצעס, און איך בין דאָך דער אמת׳ער שניאור־

שטודיערט די פאפיערען, נעהמט־צו וויערער א טאל דער דוואַרניק מיט'ן בלעכל אוו שטעקט אריין זיין נאז אויך].

דער עלטסטער [טהוט א דרעה־אויס דעם קאפ צום דוואַרניק אוו א הוק אויף איהם]. פשאל!... [דער דוואַרניק שפרינגט־אפ. — אין דער זעלבער צייט קומט־פאר א געשפרעך אין אידיש צווישען שניאורסאן, דוד שפירא, שרה שפירא אוו בעטי, וואס זיצט אקענען שניאורסאנעו אזוי איבערראשט, אז זי האלט כמעט ביי פאלען אין חלשות].

שניאורסאן [צו בעטין, אויף אידיש]. זייט נאר רוהיג, בערטא דאווידאוונא, דא וועט זיך באלד דערקלערען דאס רעטעניש, ווי איהר רופט דאס, און איהר וועט פארשטעהן אלסדינג... [צו דוד שפירא, אויף אויך אידיש]. און איהר זאלט נאר קיין מורא ניט האבען, רב דוד, איך בין דאס טאקי דער אמת'ער שניאורסאן, וואס זיי דארפען האבען צום רומעל, נאר איך הער זיי, ווי די קאץ!

דוד שפירא [צום ווייב]. דו הערסט, שרה? ער רעדט דאך אידיש!

שרה שפירא. נסים פון גאט — א איד רעדט אידיש!

דוד שפירא. האב איך ניט געזאגט די גאנצע צייט, אז ער האט א אידישע נאז?

שרה שפירא. דאס האב איך געזאגט, אז ער האט א אידישע נאז.

דוד שפירא. און איך וואס האב געזאגט?

שרה שפירא. דו האסט געזאגט: א אידישע נשמה.

דוד שפירא. גוט. לאז זיין א נשמה... ווער זשע פון די צוויי איז געווען ביי'ם רב, ביי רב לוי היילפערין?

שרה שפירא. איך פארשטעה דא גארניט... און די באבושקע וועמע'ס איז?

דער עלטסטער [איבערגעקוקט ביידע'ס פאפיערען, איבערגעגעבען זיי איינעם פון די נאדזיראטעלים, וועגדט זיך צו דוד שפירא אוו צו שרה שפירא. שטרענג]. און איהר זאלט דא מיר נאר נישט איבעררעדען זיך אויף אייער זשידאווסקי דיאלעקט: גער־גער־גער! פאַ־רוססקי זאלט איהר רעדען! אלע פאַ־רוססקי! [צו זיינע קאלעגען].

טיש, קוקען זיך איבער. אויף זייערע פנימ'ער איז אַנגעצייכענט וואונדער, קאַנפוז, איבערראַשונג און שרעק].

ד ו ד ש פ י ר אַ [אויף אידיש]. חידושים ונפלאות — ממש יציאת מצרים!

ש ר ה ש פ י ר אַ [ברעכט די הענט]. וועה איז מיר! וואַס טהוט זיך דאָ?...

ב ע ט י. מאַמע! ס'איז מיר ניט גוט! [פאַרוואַרפט דעם קאַפּ אויפ'ן שטוהל].

ש ר ה ש פ י ר אַ [לאָזט זיך צו דער טאַכטער]. אוי, אַ דונער האָט מיך דערשלאָגן! וואַסער! וואַסער!! [ביידע חברים ווילען זיך אַ ווארף טהון נאָך וואַסער. די נאַרוויראַטעלים מיט די זשאַנדאַרמען האַלטען זיי אָפּ. סיאַמקע ציטערט און ווייַנט שטיל].

ד ו ד ש פ י ר אַ [שטעהט־אויף, לאָזט זיך צו דער טאַכטער מיט זיין אַנגענאַסענעם כוס מיט ווייַן]. נעם, טאַכטער, אַ קאַפּעלע ווייַן, נעם! [ניסט איהר מיט ציטעריגע הענט אין מויל אַריין]. אָט אזוי. [צום ווייב]. ס'איז גאַרנישט! ס'איז גאַרנישט! ס'ווערט איבערגעהן!... און איהם [ווייזט אויף שניאורסאָנען] ווערט אוך גאַרניט זיין. ס'איז נישט דער ערשטער בלבול. ס'איז ניט ווערטה אַ שאָם פּולווער... און דעם [ווייזט אויף איוואַנאָווען] ווערט אודאי גאַרניט זיין! אַ דעיסטוויטעלני סטאַטסקי סאַוועטניק'ס אַ זוהן!... [גלייכט זיך אויס ווי לאַנג ער איז, רעדט הויך]. חידושים ונפלאות! יציאת מצרים! אזא מעשה טרעפט זיך [צעציהט די ווערטער] איין מאָל אין צעהן טויזענט יאָהר! און נאָר ביי דוד שפּיראַ אין שטוב!...

דער פאַרהאַנג פאַלט.

ענדע פונ'ם פערטען אַקט.

סאָן, — ווי קאָן איך דערלאָזען, אז פאר אַ אידען שניאורסאָן זאָל לייגען אַ כריסט אויואנאָוו? ווי אזוי וועט איהר באשולדיגען אייערען אַ כריסט, אַ איואנאָוו, אַ זוהן פון אַ דעיסטוויטעלני סטאטסקי סאָוועטניק, אז ער באנוצט אייער כריסטליך בלוט אויף פסח? אז באשולדיגען — וועט איהר שוין באשולדיגען מיך, דעם אמת'ען שניאורסאָן, וואָס איך געהער מיך אזוי אָן מיט אייער ריטואל־פראָצעס און מיט ריטואל בכלל, פונקט אזוי ווי עס געהער זיך אָן אהער מיין חבר איוואן איואנאָוויטש איואנאָוו! [וווייזט אויף זיין חבר].

א י ו ו א נ א ו ו [צו שניאורסאָנען]. האָסט אראָפגעריסען פון אונז ביידען די מאסקע פאר דער צייט, הערשקא. פארפאלען! נאָר ס'איז אַ שאָד, וואָס דו האָסט דאָס געטהאָן. וואָלט איך געווען שניאורסאָן ביז'ן סוף, וואָלט דאָס מיר געמאכט פארגעניגען צו זיצען אויף דיין אָרט אויפ'ן באשולדיגונגס־בענקל. איך וואָלט זיי באוויזען [וווייזט מיט'ן פינגער אויף אלע פאליציסטען מיט'ן דוואַרניק אינאיינעם], אָט די אָ, וואָס האָבען מיך געוויגען א נאנצען ווינטער, ווי נאריש און ווי לעבערליך ס'איז די נאנצע געשיכטע זייערע מיט'ן ריטואל!... איך וואָלט זיי באוויזען, אָט אַ די אָ...

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר [צו ביידע חברים]. וואָס האָט איהר זיך אַוועקגעשטעלט פרעדיגען אָט א דאָ אָ? [איוואנאָוו ווי ענדיגען. דער עלטסטער טהוט א טוף מיט'ן פוס אויף איהם]. מאָלטשאָט! איך וועל אייך בייידען דאָס מויל פארשלייסען! איך וועל אייך בייידען הייסען נעמען אהין!...

א י ו ו א נ א ו ו. דאָס וויל איך טאָקי!

ד ע ר ע ל ט ס ט ע ר [מלא רציחה. צו די נאדזיראטעלים]. ביידען זאָלט איהר זיי נעמען און אָפפיהרען! וועד פון זיי איז דער אמת'ער שניאורסאָן — דאָס וועט מען שוין דאָרטען דערנעהן — טאָם ראזבערוט! מארש!... [ביידע נאדזיראטעלים לאָזען זיך צו די צוויי חברים. די איבעריגע חברה רינגלאָן זיי ארום. אלע, וואָס ארום

קוקען זיך איבער, קענטיג, זעהר פריעדליך, מיט גוטפריינטשאפט אוז מיט ליעבשאפט. — אז דער פארהאנג הויבט זיך אויף, טהוט דער אבערקאנדוקטאר א פייף אוז א מאך מיט דער האנט ערניץ ווייט ארויף — קענטיג, צו די איבעריגע קאנדוקטארען, מע זאל זיין גרייט. איוואנאוו שפרינגט דעמאלט אראפ פונ'ם וואגאן, לאזט זיך צום פארפאלק).

א י ו ו א נ א ו ו. צום לעצטען מאל לאמיר זיך נאך א מאל נעזעגענען! [ניט זיין חבר שניאורסאנעז די האנט].

ש נ י א ו ר ס א ן. פאהר געזונט, וואניא, און פארגעס, פארגעס אלסדינג, וואס געווען... און דאנק גאט, וואס דער שפאס, וואס דו ביזט געווען זיין אויפטהוער, האט זיך נישט אויסגעלאזט מיט קיין ערנסט...

א י ו ו א נ א ו ו. גאט צו דאנקען — וויים איך ניט פאר וואס, נאר דיר בין איך יא שולדיג א דאנק פאר דער לעקציע, וואס דו האסט מיר געגעבען. איך האב אין דעם פארלארענעם יאהר א סך, א סך געלערענט... און איך בעט דיך, הערשקא, זאלסט מיר שרייבען פון אויסלאנד, וועז איהר ביידע, דו און בערטא דאווי־דאוונא, וועט אהין פאהרען שטודיערען. און לאמיר אויף אוגזער רוסישען שטייגער צעקושען זיך דריי מאל. [ביידע חברים נעמען־אראפ די היטלעז אוז צעקושען זיך דריי מאל גאנץ נעשמאק, כמעט מיט טרערען אויף די אויגען. דערנאך געהט־צו איוואנאוו צו בעטין, נעמט־אראפ דאס היטעל, דריקט איהר די האנט לאנג אוז הייס]. זייט געזונט, בערטא דאווידאוונא, און גליקליך! דערמאנט מיך נישט צו בייזען! [טהוט איהר א קוש די האנט].

ב ע ט י. און איהר, איוואן איוואנאוויטש, פארגעסט ניט, אז איהר האט אונז דאס ווארט געגעבען, אז מיר בלייבען שטענדיג גוטע פריינט. אויף אייביג! [דריקט איהם די האנט זעהר ווארעם. — דער אבערקאנדוקטאר טהוט א מאך מיט דער האנט צו איוואנאוון, ער זאל ארויס אין וואגאן, און טהוט א פייף צום צווייטען מאל. איוואנאוו קושט בעטין די האנט נאך א מאל אוז שפרינגט־ארויס אין וואגאן, בלייבט שטעהן אויפ'ן זעלבען טירעל, נעמט־אראפ דאס היטעל, גרייסט פרייגטליך

עפילאג

[א דעבארקאדער פון אייזענבאהן. — עס דרעהען זיך ארום אלערליי פאסאזשירען, מיט אזן אהן האנטגעפעק. — א גלאק, א זייגער, עטליכע טאטשקעס (פושקארדס), וועגלעך, מיט אזן אהן באגאזש. — טרעגערס מיט בלעכלעך אויף די היטלען אזן מיט נומערען. — רעכטס, ביי דער וואנט, דריי גלעזערנע טירען: ערשטע, צווייטע אזן דריטע קלאס. אויפשריפטען אויף רוסיש. אויף „בופעט" אויף רוסיש. — לינקס, ביי דער אקענען־וואנט, זעהט זיך א לאנגער וואגאן, בלויע פארב. אנגעשריבען: J. K. I. — נעבען וואגאן — איין אבערקאנדוקטאר מיט א פייפעלע אויפ'ן האלז. איין טיר פון וואגאן איז אפען. פון די פענסטער זעהען זיך ארויס פנימ'ער פון פאסאזשירען, הערען אזן דאמען. — אויפ'ן טירעל פון וואגאן שטעהט איוואנאוו, דער וואס האט בין אהער נעגילט אלס שניאורסאן, אנגעמהאן אין א קעסטעלרינער רייזעמיץ מיט א גלעזען רייזענטאש איבער די פלייצעס. איהם זענען ארויס באגלייטען אזן געפינען זיך נאהענט צום וואגאן: דוד שפירא, שרה שפירא, אזן סיאמקע נעבען זיי, זייער טאכטער בעטי מיט'ן אמת'ען שניאורסאן, וואס האט נעגילט אלס איוואנאוו. די ביידע שטעהען געארעמט, זעהען־אויס ווי א פארפאלק, נאר־וואס נאך דער חתונה, אדער ווי חתן־כלה פאר דער חתונה. דאס איז צו זעהען פון דעם תענוג, וואס פאטער אזן מוטער האבען, קוקענדיג אויף זיי. דוד שפירא ווייזט עס ארויס דורך דעם, וואס ער ווינקט צו שרה'ן, זי זאל קוקען. שרה שפירא קוקט אויפ'ן פארפאלק אזן קלויבט נחת. — אויסער דער פאמיליע שפירא, זענען ארויסגעקומען באגלייטען איוואנאוון אלע זיינע באקאנטע: גרינסבערג, פראסקיז, הורוויטש אזן קעצעלע; אויך די חאליאסטרע מיידלעך, וואס זענען געווען ביי בעטין אויף די אימעניגעס. — נעהענטער פון אלע צום אפרייזענדען איוואנאוו שטעהט דאס פארפאלק, שניאורסאן אזן בעטי. אלע דריי

מביה דער מילכיגער

© פאטיליעבילר אין פיער אקטען.

געשריבען אין יאהר 1915.

צו אלעמען. אלע גריסען מיט דער זעלבער פריינטליכקייט צו איהם, מאנסביליען מיט די היטלען, פרויען מיט די טיכעלעך. אין דער דאזיגער צייט רעדט דור שפירא דאס לעצטע וואָרט, ארויסגעטראטען א פאר שריט].

ד ו ד ש פ י ר א [מיט'ן קאפעליש אין האנט]. נאָך א מאל פאהרט געזונטערהייט, איוואן איוואנאָוויטש, און לאָזט זיי גרישען דאָרטען אלע אייעריגע, און דערצעהלט זיי אלץ, וואָס איהר האָט געזעהען און וואָס איהר האָט געהערט! לאָזען זיי וויסען, אז ס'איז גרינג פון א אידען צו רעדען, אדער צו שרייבען, אפצולאכען, באשולדיגען, אויסטראכטען בלבולים, און נאָך אזעלכע זאכען. נאָר זיין א איד, איהר פארשטעהט צי ניין, איז ניט אזוי גרינג! שוועך צו זיין ט אי ד!... [דער אבערקאנדוקטאר פיהרט צום דריטען מאל. — דער פארהאנג פאלט].

ע נ ד ע.

פערזאנען:

טביה דער מילכיגער. א שטארקער איד פון אריבער פופציג. האנדעלט מיט קעז און פוטער. אנגעטהאן דארפיש. די קאפאטע אונטער־געשטעקט. די פאות אונטערגעהאקט. אין בארד געצעהלטע גרויע האר. גוטע שמייכלענדיגע אויגען.

גאלדע. זיין ווייב. געווען אמאל א שענע.

ציוטעל. זייער טאכטער. איין אויסגעצייכענטע.

חוה. זייער צווייטע טאכטער. א מיידעל.

שלמה'לע.
שוינדעלע. } צייטעל'ס קינדערלעך.

מיקיטא גאלאגאן. א געווען־ענער וואלאסטנאי שרייבער, איצט א בעל־הגוף. א גוי א יאבערניק.

טעקלא. זיין ווייב.

פעדיא. זייער זוהן. טראגט לאנגע האר, א שווארץ העמדעל, הויכע שטיוועל — א לא נארקי.

סטארשינא. א בכבוד'ער גוי. האט ליעב דעם טרונק.

סטארא סטא. א נידערינער גויען, א גרויסער טרינקער.

סאטסקי. געווען אמאל א טשערעדניק. א גוי מיט רויטע האר.

אוראדניק. א יונג מיט ביינער. שטרענג, ווי א ענגערא־גובערנאטאר.

זאזולי א. א שרייבערל אין וואלאסט. א יונגער שייגעץ. געפוצטע שטיוועל. מעשה פאניטש.

גויים און גויעס, פארובקעס און שיקסעס מיט קארעלען און רויטע שיך.

אלע פיער אקטען שפיעלען זיך אף אין דארף: די ערשטע דריי — אין פאר־לויף פון איין זומער; דער לעצטער אקט — אין א פאר יאהר ארום.

ערשטער אקט

[א דארפשטוב. — א גראָם חדר. וויס־געשמירטע וועגט. דרייַ טירען: איינע — אנפאָס, אין דרויסען ארויס; איינע רעכטס, אין קיך צו; איינע — לינקס, אין א צווייטען חדר אריין. צוגעקלויבען פראָסט, בעל־חבתיש, נאָר ריין און זויבער. א דעמבענער טיש מיט היל־צערנע בענקלעך. פון שפּעט קוקט־ארויס א סאמאוואר, א קופערנע קווארט, איין אלטמאדישער קראָפּין מיט א קירוש־נלעזל פון פאר־ביגען קרישטאל, אויף א גראָבע וואכסענע הבדלה. אויף די וועגט — בילדער אהן רעמלעך פון עפּים א רב, פון רב משה מאנטעפיאָרע, פון דאקטאר הערצל און פון גראף טאלסטאי. אויף א אידישער וואגט־לוח. איין אלטמאדישער וואגטזייגער. — אין מיטען שטוב, אויף א טאבורעט, זיצט נ א ל ד ע איבער א היל־צערנער קאדושקע און שלאָגט פוטער].

נ א ל ד ע [דרעקט־אויף די קאדושקע, קוקט־אריין, דרעקט־צו צוריק]. א מעשה אהן איין עק! מע שלאָגט און מע שלאָגט! מע שלאָגט און מע שלאָגט! — און קיין פוטער זעהט מען ניט!... עס איז נאָר איין עין־הרע האָט עמיצער געגעבען — הלואי איך זאָל ליגען זאָגען... [שלאָגט וויטער. עס עפענט זיך די דרויסען־טיר און עס באוויזט זיך ציטעל, איינגעהילט אין א שאל].

צ י ט ע ל [קוקט זיך ארום, בלייבט שטעהן, זעהט, אז מע באמערקט זי ניט, טהוט זי א הוסט מיט א שמייכעל]. ט'מארגען, מאמע!

נ א ל ד ע [הויבט־אויף דעם קאפּ, דערזעהט ציטלען, טהוט זי א רוף־צוזאָק פון זיך די קאדושקע, חאפּט זיך אויף]. א וועהטיג איז דער מאמע א גרוי־סער! א גאסט! ציטעל! אט א גאסט! [חאפּט זיך ארום סיט איהר קושען]. וואָס זשע מאכסט דו, מאכטער? טהו זיך אויס!

צ י י ט ע ל [האלט זי אפ מיט דער האנט]. מע דארף נישט, מאמע, נאָרנישט... דו באקלאָגסט זיך אויף חוה'ן — וואָס איז מיט איהר געשעהען?

ג א ל ד ע. נאָרנישט. וואָס זאָל זיין? א מיידעל פון היינטיגע מיידלעך... שוין צופיעל היינטיג!... ווי זאָגט דער טאטע: „איין אפס האָט א לאנגע צונג — און קאָן קיין שופר ניט בלאָזען"... [זיפצט]. שווייג איך — איז מיר שלעכט. רער איך — איז נאָך ערגער... איין שטיקעל גליק, וואָס דער טאטע וויסט נאָך ניט. ער זאָל וויסען — וואָלט זיך געטהאָן חושך!

צ י י ט ע ל [חאפט זיך אויף]. דו שרעקסט מיך, מאמע!

ג א ל ד ע [בארוהיגט זיך]. קינד! וואָס שרעקסט דו זיך? ס'איז נאָרנישט! דו מיינסט חלילה עפּים וויים איך וואָס? א נעלעכטער! נישט מעהר, ס'איז ניט שען... עס פאסט נישט! פאר טביה'ס טאכטער פאסט נישט אזא זאך... [זי קוקט זיך ארום, רערט א ביסעל שטיל‌ער]. מיקיטע נאלאָגאן נערענקסט דו נאָך?

צ י י ט ע ל. אט דער, וואָס איז נעווען אמאָל שרייבער אין וואָלאָסט?

ג א ל ד ע. אט־אט! אט דער א!

צ י י ט ע ל. נו?

ג א ל ד ע. און זיין זוהנדעל נערענקסט דו?

צ י י ט ע ל. חוועדקע? נו־נו?

ג א ל ד ע [בויגט זיך אן צו איהר אויפ'ן אויהער]. איז זי מיט איהם א נאנצער רב שמעלקע...

צ י י ט ע ל. א נאנצער רב שמעלקע? דהיינו?

ג א ל ד ע. דהיינו... זי נעמט ביי איהם ביכלעך אויף צו לייענען.

צ י י ט ע ל. אט דאָס איז נאָר?

ג א ל ד ע. וואָס נאָך ס'טו נעוואָלט? זי זאָל מיט איהם נעהן טאנצען?... ס'איז, מאהל דיר, נענוג, אז מיין טאכטער שטעהט־אפ שעה'ן־וויי‌ז ביי'ם טין אדער ביי'ם טויער מיט'ן

[וויקעלט זי ארויס פון דער שאך]. און מאטעל וואס טהוט? און די קינדער וואס מאכען?

צ י י ט ע ל. אלע געזונט, דאנק גאט. וואו איז דער מאטע? און חוה וואו איז? וואס מאכט זי?

ג א ל ד ע. דער טאטע, ווי אלע מאל, אין בויבערים מיט'ן ביסעל מילכיגם. און חוה איז אין גאַרטען ביי דער ארבייט — האסט זי נישט באגעגענט? איז וואס טהוען די קינדערלעך דיינע — זיי וואכסען? [וואַרפט זיך היין אוו תער]. וועסט אפשר עסען?

צ י י ט ע ל. א דאנק, כ'בין שוין א געגעסענע. [באטראכט די וועגט]. ביי אייך איז אלץ ווי געווען... [שטעלט זיך אפ ביי'ם גראף טאלסטאי'ס ביקד]. אט דאס איז ביי אייך צוגעקומען. וועמע'ס פארטרעט איז דאס?

ג א ל ד ע. ווייס איך, עפיס א שלימ־מזל א גראף, פון איהרע לייט, חוה'ס גראפען... וועסט אפשר טרינקען?

צ י י ט ע ל. א דאנק, איך בין שוין א געטרונקענע... א גראף זאגסט דו — וואס זשע געהט ער באַרוועם?

ג א ל ד ע. פרעג מיך עפים גרינגערם! וואס איהר קומט־אויס! זי לויגט מיר גוט אין האַרצען, די שוועסטער דיינע!... זיץ, פאר וואס זיצסט דו ניט? [זעצען זיך ביידע אוועק צום טיש]. זיי קעהרען שוין זיין גרויסע, די קינדער דיינע, קיין עין־הרע ניט?

צ י י ט ע ל. און קלוג — מיט ספנת־נפשות! דו פאהרסט, זאגען זיי, צום זיידען — לאז גריסען דער באבע!...

ג א ל ד ע [וועדט צענאנגען פאר נחת]. מיר פאר זייערע ביינדעלעך!

צ י י ט ע ל. און שען — זאלסט אנקוקען א שלמה'לע! זאלסט זעהן א שיינדעלע! אין זייערע פנימ'לעך ניט אריינצוקוקען!

ג א ל ד ע [וועדט צעשמאלצען]. טפו־טפו־טפו! געזונט און שטארק זאלען זיי דיר זיין! [חאפט זיך אויף]. טאמער וועסט דו פארט עפיס נעמען אין מויל אריין, צייטעל־קרוין?

זעהען גוטס אין אייך אלעמען, און כ'האב אליין געהערט, איך זאל אזוי הערען בשורות טובות מיט ישועות ונחמות, ווי זיי האבען זיך געגריסט...

צ י י ט ע ל. אט דאס איז אלץ?

ג א ל ד ע. וואס נאך האסט דו געוואלט — זיי זאלען זיך ארומחאפען קושען? וואלט איך עס חאטשבע געקאנט דערצעהלען דעם טאטען — דערלאזט מיך נישט דאס הארץ, ווארום ער וועט עס ניט איבערטראגען, הלואי איך זאל ליגען זאגען, דער משוגע'נער טאטע אייערער, וואס פאר א קינד וועט ער זיך מפקיר זיין, ובפרט נאך פאר חוה'ן — אז יענע איז ביי איהם דאס אויג אין קאפ!... אנומעלטען איז זי עפּיס געווען ניט מיט אלעמען, פארקיהלט זיך — נו־נו, האסט דו באדארפט זעהען, וואס דער איד האט צעארבייט! און ווער איז שולדיג אין דעם גאנצען אומגליק מיט חוה'ן, וועז ניט ער אליין טאקי, דער אבי דיינער?

צ י י ט ע ל. דער טאטע? מיט וואס איז ער שולדיג?

ג א ל ד ע. מיט דעם, וואס ער קען צופיעל... ער קען אליין א סך און וויל, אז זיין טאכטער זאל זיין אזא קענערקע, ווי ער... ניין, שענער פון אלץ איז, וואס ער אליין זאגט, אז ס'שטעהט געשריבען אין די הילינע ספרים, אז וויבאלד א הוהן הויבט־אן צו קרעהען קוקאריקו, ווי א האהן, טראגט מען זי אוועק צום שוחט...

[עס הערט זיך פון דרויסען חוה'ס קול. עס הערט זיך אלץ מאל נעהענטער].

ח ו ה [זינגט א נוייש ליעדעל מיט א באקאנטער מעלאדיע].

און עס בלאזט, און עס דרעהט,
און א רעגענדעל גיהט.
ווער זשע וואלט מיך, אזא מיידעל,
ביז אהיים מיך באגליים?

ג א ל ד ע [צו צייטלען]. א! חוה'ס קול. וואס זאגסט דו אויפ'ן ליעדעל?

ח ו ה. רופט א בחור זיך אפ,
שפרינגט פון וועלדעל ארויס:

וואלאסטנאי׳ס זוהנדעל און מע רעדט און מע רעדט, און מע רעדט און מע רעדט... פון וואס רעדט מען אזוי לאנג? און מיט א נוי נאך?... דערצעהלען דעם טאטען — האב איך מורא; קענסט דאך דעם טאטען! און חוה׳ן קענסט דו דאך אויך! א שוועבעלע! און איין עקשנ׳טע — דער טאטע מיט די ביינער!

צ י י ט ע ל. מאמע, דיר שטעלט זיך פאר שוין צו פיעל! עס ווייזט זיך דיר מעהר אויס, ווי ס׳איז...

נ א ל ד ע. אוי, צייטעל, מיר ווייזט זיך שוין נארניט אויס, הלואי איך זאל לינגען זאגען. נאר טאמער ווערט נעווארהרע דער טאטע, איז ווינטש איך מיר נארניט אויף דער וועלט צו זיין!... איך שלאף ניט קיין נעכט, דער קאפ ווערט מיר שיער ניט צע־ שפאלטען! [פויזע]. מילא, דאס, וואס זי קען זיך מיט מיקיטע׳ס זוהנדעל, איז נאך, ווי זאגסט דו, א האלבע צרה. איך פרעג אבער איין אנדער זאך: פון וואנען נעמט זיך איהר באקאנטשאפט מיט׳ן גלח, די כפרה זאל ער זיין פאר איהר מינדסטען נאגעל?...

צ י י ט ע ל. מיט וועלכען גלח?

נ א ל ד ע. מיט׳ן גלח פון אונזער דארף, איינגעוונקען זאל ער ווערען!

צ י י ט ע ל. פון וואנען ווייסט דו? ווער האט דיר נע־ זאגט?

נ א ל ד ע. מע דארף מיר זאגען? איך האב קיין אויגען ניט? איך בין דאך א מאמע, האסט דו געהערט א ביסעל, און א מאמע האט אויגען און זעהט אלסדינג!...

צ י י ט ע ל. וואס זשע האסט דו געזעהען אזעלכס?

נ א ל ד ע. וואס איך האב געזעהען? הלואי וואלט איך עס ניט געזעהען, וואס איך האב געזעהען... איך האב געזעהען איהם דורכגעהן פארביי אונזער נארטען, ארויסגעהן זאל איהם די נשמה! שטעלט ער זיך אפ, שטעלען זאל זיך איהם דער ערשטער ביסען פאפעריק! און חוה, זיין זאל ער פאר איהר די כפרה, איז געווען אקוראט אין נארטען. האב איך אליין געזעהען, איך זאל אזוי

צ י י ט ע ל. ניין. אזוי איז ער דוקא נישקשה. נאר עס מאכט זיך צייטענווייז, קלאגט ער זיך אויפ'ן הארצען. טרינקט ער ביי מיר טשאקעלאדע מיט פוטער אלע טאג...

ג א ל ד ע. וואם זשע? ער פיהלט עפיס חלילה אינוועניג? צי וואם?

צ י י ט ע ל. זאל גאט היטען! געזונט און שטארק. נאר דער הוסט... אז ער הויבט־אן צו הוסטען — הוסט ער און הוסט!

ג א ל ד ע [ברעכט די הענט]. אזוי? צום הוסט איז גוט שאלווי מיט פאלדראק, געקאכט אין סיראוועטקע, און אויף ביינאכט גוט ארומוויקלען דעם האלז מיט איין איבערגעקעהרטער זאק...

ח ו ה [שיסט־אויס א געלעכטער]. חא־חא־חא! [נאלדע אוו צייטעל טהוען זיך אזש א ווארף].

ג א ל ד ע [צו חוה'ן]. טפו אויף די שונאים'ס קעפ! האסט דאך אונז איבערגעשראקען אויף טוידט — הלואי איך זאל ליגען זאגען! [צו צייטלען]. אט אזוי, ווי דו זעהסט, איז אלע מאל. באלד עפיס וואם דו זאלסט ניט זאגען — איז חא־חא־חא! און עס וועט דיר נאר חוזק מאכען פון דער גאנצער וועלט! דער טאטע מיט די ביינער!

ח ו ה. קומט־אויס, אז ס'א חסרון, וואם איך בין געראטען אינ'ם טאטען? און ביי מיר איז דאם א גדלות... [הערט נישט אויף צו שלאגען די פוטער, זינגט אונטער דער נאז און צום טאקט]:

און עס בלאזט, און עס דרעהט,
און א רעגענדעל גיהט,
וועד זשע וואלט מיך, אוא מיידעל,
ביז אהיים מיך באגלייט?...

ג א ל ד ע [צו חוה'ן]. וואם זשע, טאכטער? האסט שוין נאר קיין אנדער ליעדעל ניט געקאנט געפינען, נאר אט דאם, וואם אלע שיקסעס זינגען?

צ י י ט ע ל [וויל צערייבען]. וואו איז דער טאטע? אזוי שפעט? [עס עפענט זיך די דרויסען־טיר און עס קומט־אריין ט ב י ה].

„וואָרט א ביסעל, שענע מיידעל, —
איך באַגלייט דיך צו הויז!"...

[דאָס לייענען פּאַרענדיגט זי שוין אין שטוב. דערוועהען צייטלען זיצען מיט דער מוטער]. זעה־נאָר — צייטעל, א גאַסט! [קוים־צו. צייטעל שטעהט־אויף. זיי צעקושען זיך]. ווי קומסט דו אַהער?

צ י י ט ע ל. ווי איך קום? מיט א פוהר.

ג א ל ד ע. זיך פּאַרבענקט נאָך דער מאַמע, האָט זי געדונגען א נוי און איז געקומען.

צ י י ט ע ל [באַטראַכט די שוועסטער]. אויסגעוואַכסען!...

ג א ל ד ע. קיין עין־הרע ניט...

צ י י ט ע ל. און שען געווארען — א קראַסאַוויצע!

ח ו ה [מאַכט א גריפּאַסע]. א קראַסאַוויצע? נאָר ווייט, מאַהל דיר!...

ג א ל ד ע [צו צייטלען]. זאַלסט אַנקוקען, אז זי טהוט זיך אַן — א פּרינצעסין! א קייסעריני! [צו חוה'ן]. הערסט דו, חוה, האַב איך ניט געווואוסט, אז מיר האָבען היינט א גאַסט — וואָלט איך שוין אַזוי געוואוסט פון אַלדאָם גוטס!

ח ו ה. וואָס איז? די קאַץ האָט זיך געוואַשען? פונקען זענען געפּלויגען פון אויוון?

ג א ל ד ע [צו צייטלען]. שוין — אַט האַסט דו זי! באַלד מאַכט זי דיר חוזק! אקוראַט ווי דער טאַטע אייערער! די עפּעלעך פאַלען ניט וויים פון בוימעלע.

ח ו ה [לאַכט]. לאַז מיך, מאַמע, איכ'ל דיר העלפען אויס־שלאָגען די פּוטער. [פּאַרנעמט דער מוטער'ס ארט].

צ י י ט ע ל [צו חוה'ן]. וואָס איז טאַקי פּאַר א לאַכען?

ג א ל ד ע [צו צייטלען]. וויים איך, וואָס הערסט דו זי? דערצעהל בעסער, וואָס מאַכט דיין מאַמע? ער איז עפּים ניט מיט אַלעמען?

ח ו ה [וואס האט שוין נעחאפט א קוק אין בוך צרייז]. דאס זעהט מען...

ט ב י ה. א פגירה וואלט איך מיך פריהער גערייבט אויף דעם יאקל בן פלעקל! שרייבט ער גאר ביכער, אט דער שמויגער! [וועדט שיער דערשטיקט פאר געלעכטער]. אז ס'איז דא געלט, הערט איהר, איז דא אלסדינג. ווי זאגט די נמרא: א ס ק א ק ו ר ד ע ד מ ס ק נ ת א ד ק א ר נ א ס ע ד פ א ר ש מ א כ ט ע, מאכט רש"י: יאס פשענא — טא אי דורען קאשו נאווארע... איך זאל האבען זיין מאמע'ס געלט, וואלט איך — עהע־הע! — אננע־שריבען אט אזא בוך! [ווייזט מיט ביידע הענט, וואס פאר א בוך ער וואלט אננעשריבען].

ג א ל ד ע. דאס איז יא — וועמען גאט ניט מיט'ן לעפעל, און וועמען מיט'ן שעפעל...

ט ב י ה [קוקט־ארא׳ף צו זיך אויף די שטיוועל]. גוט מארגען, נעלי, רעטאך טראג איך!... א משל, דעריבער געהען קאטשקעס באדוועס... [צום ווייב]. צו וואס טוג דיר, גאלדע־ברודער, משלים? אמעהר, האב איך דיר געבראכט צו פיהרען נייעס פון בויבעריק — אט אזעלכע פעק! [ווייזט מיט די הענט]. א פולען וואגען!

ג א ל ד ע. אט דערפאר, אפנים, האסט דו זיך היינט אזוי געזאמט, טביה?

ט ב י ה [שטעקט־אפ די פאלעס]. א ביסעל דערפאר און א ביסעל ניט דערפאר... ווייסט דאך, אז מע קומט קיין בויבעריק, ווערט מען פארפאלען, ווי אין פסוק שטעהט: מ ש ו ט ב א ר ץ ו מ ת ה ל ך ב ה — טא דער, טא יענער: „רב טביה, אהער! רב טביה אהין!" ווי די שטיינער, וואס האבען זיך געקריענט ביי אברהם אבינו צו־קאפענס... דער שרייט: „רב טביה, קעז!" דער שרייט: „רב טביה, פוטער!" א רוח אין אייער פארענט און מיטען ארין — וואס וואלט איהר געטהאן, אז ס'זאל קיין טביה גאר ניט זיין? אוים טביה! געשטארבען טביה!

ט ב י ה (די פאלעס אונטערגעשטעקט, די בייטש אין גארטעל, דאס פנים פרייליך, שיינקן). וואו איז דער טאטע? אט איז ער דא! הנה זה בא! מאכט רש"י: משארט לעראשטשע נע וויזמע... (נעמט־ארויס די בייטש פון גארטעל, טהוט זי א וואַרף פון זיך אין וויגקע אריין, נעהט־צו צו צייטלען). א נאסט! וואס מאכסט דו עפּים, צייטל? (צעקושעט זיך). וואס מאכט דיין ברויטגעבער?

צ י י ט ע ל. וואס זאל ער מאכן? ער ארבייט.

ט ב י ה. אבי ער האט ארבייט... מיר אלע ארבייטן, ווי אין פסוק שטעהט: יגיע כפיך כי תאכל — אז דו וועסט ארבייטן, וועסט דו עסן, אניט וועסט דו לעגן די צייהן אויף די באנטענעס... און די קינדער וואס מאכן?

צ י י ט ע ל. וואס זאלן זיי מאכן? שפּיעלען זיך. נעך בעטן מיך לאזן גריסן דעם זיידן.

ט ב י ה (קוועלט־אן). גאלדענע קינדער! בארליאנטענע קינדער! איך האב זיי ליעב, ווי אייגענע. אז די הייליגע תורה זאגט: פרחם אב על בנים, איז דאס ניט אומזיסט. (צעהלט די וועדטער). כ־ר־ח־ם אב על ב־נים — איהר הערט וועדטער? (צו חוה'ן). דיר, חוה'לע, האב איך געבראכט א מתנה, וואס וועט זיין ביי דיר אנגעלעגט. (לענט־אריין די האנט אין בוזעם און ציהט־ארויס פון דארט א בוד). איך זאל דערצעהלן, פון וואנען און ווי אזוי אט דער בוך קומט צו מיר — איז נסים ונפלאות, טאקי נאר יציאת־מצרים! נא! (גיט איבער דאס בוך צו חוה'ן). דו וועסט עס נאכדעם לייענען און דערצעהלן מיר, וואס סע שטעהט דארטען. איך דארף עס וויסן, מחמת דער דאזיגער, וואס האט געמאכט אט דעם בוך, איז טאקי מיינער א קונה. דאס הייסט, ניט ער, די מאמע זיינע איז פון מיינע קונה'טעס, גיט מיר פיין צו לייזען פאר קעז און פוטער, און האט א זוהן, איז דאס א לאקש! (חאפט זיך ביי'ם בויך לאכענדיג). זינט גאט האנדלט מיט לאקשן, איז נאך אזא לאקש ניט געבוירן!

טביה, אזוי זאָגען זיי. וואָס ענטפערט מען זיי דערויף? זאָג איך: וואָס קומט ארויס, זאָג איך, אז איין אידען איז גוט? אלע יעהופּעצער נגידים, זאָג איך, וואָלט געמעגט זיין אזוי ווי מיר... חוץ מיין שאָדען... [וואָשט זיך, ווישט די הענט מיט א גראָבען האנטוך אוז זאָגט שטיל דעם „שאָרידיכם", זעצט זיך צום טיש, מאכט המוציא].

ג א ל ד ע [צו די טעכטער]. זעצט זיך צום טיש, קינדער, איכ'ל אריינטראָגען עסען. [צייטעל אוז חוה זעצען זיך צום טיש. נאלדע אפּ אין קיך].

ט ב י ה. און רעד מיט זיי, מיט די היינטיגע, זאָגען זיי, אז ס'א פּאסקודנע וועלט, מע דאַרף זי איבערמאכען. חא־חא, שוטים! נאראָנים! ס'א־נ־אומזיסטע ארבייט! וואָרום זי בעט אייך ניט, די וועלט, אז איהר זאָלט זי איבערמאכען. [קייעט]. דער וואָס האָט זי געמאכט — יענער זאָל זי איבערמאכען... תּוֹלה אָרץ עַל בְּלִימָה — שטעהט געשריבען... דער פּשט איז: לאָז זי זיך שטעהן, ווי זי שטעהט... צו וואָס זאָלט איהר זיך מישען אין פרעמדע עסקים? [עס קומט־אן נאלדע מיט'ן עסען]. אט, למשל, לאָם איך מיך אריינמישען צו אייער מאמע'ס טעפּ אין קיך אריין — וואָס וועט זי מיר זאָגען?

ג א ל ד ע. יום השישי פּריפּעטשיק — קיין אנדער פּאר־גלייכען נישט געפונען? דערצעהל בעסער נייעס, זאָגסט דו, האָסט גאָנצע פּעק. [זי צעניפּט איטליכען אין די טעלער דאָס עסען, זעצט זיך דערנאָך אליין אויף אוועק ביי'ם עק טיש].

ט ב י ה [עסענדיג]. מענדעל ווערעביווקער קענט איהר? א איד א בעל־הגוף, זיצט אין ווערעביווקע נאָך פון פאר מתּן־תּורה אן... א סברה, אז נאָך זיין טאטע און זיין טאטענ'ס טאטע, דאָס הייסט זיין זיידע און זיין עלטער־זיידע און זיין עלטער־עלטער־זיידע זענען געווען ווערעביווקער, ווי מיר זאָגען אין דער הגדה (זינגט מיט'ן נוסח פון דער הגדה): הרי אָנו! ובניניו! ובני בניניו!...

ג א ל ד ע. בייס דיר אָפּ די צונג, לאָזען די שונאים שטאַר־בען, האָסט דו נעהערט א בּיסעל!... געה בּעסער וואש דיך, וועסט דו עפּיס נעמען אין מויל אַריין. א גאַנצען טאָג ניט געגעסען, הלואי זאָל איך לּיגען זאָגען!

ט ב י ה. זעהסט דו, גאָלדע־ברודער, וואָס אמת איז אמת. ווי אין פּרק שטעהט געשריבּען: אם אין קמח אין תורה — אז מע'ט מפות עסען, וועט מען קרחת קענען... וועז האָט מען צייט צו טראַכטען וועגען אכילה, אז דער קאָפּ איז אין דער אדמה, צו אַלדי שווארצע יאָהר? טאָג־איין טאָג־אויס איז מען פּארטאַרראַמט און פּארטראַסקעט, הו־הא, פּרנסה!... און געה פּרעג דעם רבונו־של־עולם קשיות, למאי זאָל טביה דער מילכיגער האָרעווען מעהר פּאר אַלעמען? פּארפּאַלען! נאָט האָט שוין אזוי איין מאָל באשאפען זיין וועלטעל, און קיין עצות באַדאַרף ער ניט פון קיינעם! ווי אין פּסוק שטעהט געשריבּען: מי ברכב ומי בסוסים — ווער עס פּאהרט, און ווער עס געהט צו־פוס... מסתּמא דארף אזוי צו זיין, אז די נגידים זאָלען זיך נעבּאַך וואַל־גערען אין בויבּעריק אויף די דאטשעס, און אַנטהון זיך פֿל הפּאר־געניגענס וכל הוואויל־טאָגען שבּעולם, און דו, טביה, ביזט ניט קליין אויפצושטעהן נאַנץ פריה, פֿלחוך השור, אז נאָט אַליין שלאָפּט נאָך, איינשפּאַנען דאָס פערדעל און אַוועקפיהרען פון זייער כּבוד וועגען דאָס נאַנצע דאָבּרע־מזל, פון קעז און פון פּוטער און פון סמעטענע און פון שאָר ירקות, טאַקי פון פֿל מאמינים שהוא, ווי אינ'ם הייליגען מחזור שטעהט געשריבּען...

ג א ל ד ע. אָבּער מע וווייסט, אז דו קענסט! געה וואש דיך, וועסט דו עסען!

ט ב י ה. איך געה, איך געה! [לאָזט זיך צום עסער מיט דער קוואַרט, פּארקאַטשעט די ארבעל, הערט ניט אויף דעם שמועס]. דאָס הייסט, איך באַקלאָג מיך ניט, חס ושלום! טביה איז ניט פון די, וואָס באַקלאָגען זיך און ווייגען אויף „מי יחיה", וואַרום ס'איז דאָ אידען, וואָס זענען מיר מקנא. אייך איז, קיין עין־הרע, גאַנץ גוט, רב

טרעפען... [צו חוה׳ז]. דו מענסט עס אַנרופען, חוה, פֿאַנאַטיזמע, און כּדומה, און איך זאָג מיר מיינס, אז א גלח געהט־איבער דעם גוּעג — איז שלים־שלים־מזל... והראיה [צו אלעמען]: וואָס איז עפּים נראָד היינט מיין פערדל געפֿעלען געוואָרען זיך צעלאָזען משוגע־נערווויז באַרג־אַראָפּ, און ויברח יעקב — פֿוּץ מיט'ן וואָגען אין דער בלאָטע, און באַץ א קריגעל מיט צוויי טעפּלעך, פֿראַוודע — לעדיגע, וואָרום דאָס איז שוין געווען צוריקווועגס, וווייטער וואָלט איך געקאָנט האָבען א גרויסען שאָדען... און ווער איז שולדיג, אז ניט דער גלח? ווי קומט אהער א גלח — וועט איהר האָרכען. פֿאָהרענדיג אהינצוווועגס מיט דעם גאַנצען דאָבֿרע־מזל, פֿאַרטיפּט אין מחשבות, ווי געווויינטלעך אויפ'ן ניכטערען האַרצען, און דער וואָלד איז שטיל, און די זון שיינט ווי א מנורה, מחיה נפשות, — איך טהו א קוק: ער פֿאָהרט מיר אקעגען, מיט זיין גלעזער בריטשקע, און די באַרד זיינע איז פונ'ם וויינט צעטיילט אויף צווייען, און די בוימעלדיגע אייגעלעך שמייכלען צו מיר פון דער וווייטען. מאַך איך מיך פּלא ידע — גלייך ווי איך זעה ניט, ווי אין תהלים שטעהט געשריבען: עם חסיד תתחסד — מע דאַרף וויסען מיט א גוי ווי צו האַנדלען... דערזעהען, אז איך זעה איהם ניט, טהוט ער, דער גלח ימח שמו, א זאָג צו מיר: „טפֿררו, מעוועל, וואָס מאַכסט דו גוטס?" קאָן מען שוין אַזוי גראָב ניט זיין, און איך ענטפֿער איהם: „טפֿררו, באַטיושקא, וואָס הערט זיך עפּים בייַ דיר?"... מאַכט ער צו מיר: „דו זעהסט־אויס, טעוועל, זעהר גוט!"... טראַכט איך מיר: „זאָלץ דיר אין די אויגען, שטיינער דיר אין הארצען!"... און ענטפֿערען ענטפֿער איך איהם: „דו זעהסט־אויס, פֿאַטערעל, נאָך בעסער"... „וווייסט דו, זאָגט ער, טעוועל, וואָס אין וועריוווקע האָט זיך געטראָפען?" זאָג איך: „ניין, פֿאַטערעל, איך וויים ניט, וואָס אין וועריוווקע האָט זיך געטראָפען. קטונתי, זאָג איך, וועד בין איך אזעלכער, איך זאָל מטריח זיין, זאָג איך, אזא הייליגען באַטיושקא, ווי דו ביזט? נאָר, זאָג איך, אויב איך האָב געפונען, זאָג איך, לייט־

ג א ל ד ע. מע ווייסט, אז דו קענסט, מע ווייסט! דו זאָג בעסער, טביה, וואָס'ט זיך געטראָפען מיט מענדעל׳ן וועראָביוווקער? האָט זיך צעוונגען א ביסעל!

ט ב י ה. האָסט קיין צייט ניט? [קוקט ארויף]. דאָכט זיך, עס רעגענט ניט. [עסט ווייטער]. האָט זיך געטראָפען מיט איהם איין אומגליק. דהיינו? ער, מענדעל׳ן הייסט עס, האָט, ניט דאָ געדאָכט, ניט פאַר קיין שום אידען געדאָכט, זיין אייגענס זיעבען טעכטער, ווי די בעכער, הויכע, געזונטע, קיין עין־הרע, קיין בייז אויג, ווי אין פּסוק שטעהט: וירחצו הבנים — די טעכטער זענען אויסגעוואָפסען. טעכטער האָבען שוין אזא טבע: בייטאָג עסען זיי, ביינאכט וואָפסען זיי...

ג א ל ד ע. זאָלען זיי וואָפסען געזונטערהייט — א ביסעל א זאָג פון א מענטשען, האָסט דו נעהערט א ביסעל? !

ט ב י ה [לאזט עס דורך פּערבּיי מיט א שמייכעל]. הקיצור, איז זיך מיישב די עלטערע טאָכטער מענדעל׳ס און זאָגט דעם פּסוק „אהבתי", דאָס הייסט, זי פּאַרליאָפעט זיך אין א גוי, עפּיס א שייגעץ פון וועראָביווקע טאָקי, און שמד׳ט זיך צוועק און האָט חאָסלירע פאַר׳ן גוי, און ושם נאמר — רוף מיך קנאָקניסעל׳!... [נעמט זיך צוריק צום עסען].

ג א ל ד ע [בראָכט די הענט]. א וועהטיג איז דער מאַמע איהרער!... [חוזר האט באלד אויפגעהערט צו עסען. צייטעל׳ן בראָכט די הענט, ווי די מומער].

צ י י ט ע ל. פון וואָנען ווייסט דו עס, טאַטע?

ט ב י ה. פון וואָנען איך ווייס? איך ווייס עס פון׳ם סאַמע רעכטען צאָפּען. פון׳ם גלח אַליין ווייס איך עס, ימח שמו וזכרו! [הערט־אויף עסען]. איך ווייס ניט פאַר וואָס, נאָר איך האָב איהם פיינט, אָט דעם אָטיץ אַלעקסיי... דאָס הייסט, האָבען האָב איך צו איהם נאָרניט, וואָס איך ווינטש איהם — מעג איהם אָנקומען חאָטש האַלב, נאָר כ׳האָב איהם פיינט!... דעם טאָג, ווען איך באַגעגען מיך מיט איהם, ווייס איך פריהער, אז ס׳וועט זיך עפּיס

מיר: „דו ביזט דאָך, זאָגט ער, טעוועל, א איד א חכם. ווי וואָלט געווען, למשל, ווען מיט דיר טרעפט זיך, זאָגט ער, אזא מעשה? ווען דיין טאָכטער, זאָגט ער, פארליעבט זיך אין א אונזעריגען און זי וויל, זאָגט ער, פאר איהם חתונה האָבען?"... „אה, ניט דער־לעבען וועסט דו דאָס, דו פאסקודנער פאָפ!" — טראכט איך מיר אין הארצען און ענטפערען ענטפער איך איהם אזוי: „קטונתי, זאָג איך, ווער בין איך, וואָס איך זאָל זוכה זיין צו אזא כבוד? נאָר, זאָג איך, ווען מיט מיר, זאָג איך, טרעפט זיך אזא גליק, איז אָדער לאָם איך דאָס ניט דערלעבען, אָדער, זאָג איך, מיין קינד וואָלט בעסער אריין אין דער ערד, אָדער מיר ביידע, זאָג איך, וואָלטען איינגענומען א מיתה משונה, ווי אין פסוק שטעהט: תמות נפשי עם פלשתים!... און ווען אפילו, זאָג איך, טביה זאָל פארמאָגען, זאָג איך, צעהן טעכטער, וואָלטען אלע צעהן, זאָג איך, גיכער געמענט זיין די כפרה אין איין טאָג, אירער איינע פון זיי, זאָג איך, זאָל אויסבייטען דאָס רענדל!"...

[ביי די ווערטער טהוט חוה א פאָל צו צייטלען אויף די הענט].

צ י י ט ע ל [חאפט זי אונטער]. נאָט איז מיט דיר, חוה!

ג א ל ד ע. א דונער האָט מיך געטראָ־פען! דאָס קינד חלש'ט! חוה'ניו! טאָכטער מיינע! [בויגט זיך אן איבער איהר]. נשמה מיינע!...

ט ב י ה [האט א ווארף געגעבען דאס לעפעל, זיך אויפגעהאפט פון טיש, ווי א משוגע'נער, די אויגען פול שרעק, די הענט טרייסלען זיך]. גע'חלש'ט?... ווא ו?... חוה'לע?... לאָזט מיך!... [בויגט זיך אן צו איהר, גלייכט זיך אויס צוריק און צעשרייט זיך]. וואָס זשע שטעהט איהר, ווי די לעהמענע גולמס? וואסער גיט אהער! וואסער! ראטעוועט! [גאלדע לויפט נאָך וואסער, צייטל האלט די שוועסטער]. זי האָט גע'חלש'ט!... ביי די שלייפען באראף מען זי קוועטשען!... אָט אזוי!... [בויגט זיך אן וויערער צו חוה'ן, קוועטשט איהר דעם קאָפ מיט ביידע הענט. חוה עפענט־אויף די אויגען, קוקט זיך ארום אויף אלע זייטען און הויבט זיך פאסעליך אויף. טביה'ס הארץ באוועגט זיך. זיין פנים שיינט].

זעליגקייט אין דיינע אויגען, וועסט דו אפשר זיין, זאג איך, אזוי גוט און וועסט מיר דערצעהלען?"... פויל'ט ער זיך ניט און נעמט און דערצעהלט מיר די גאנצע געשיכטע, הויבט־אן ניט גלייך, נאר פון פצון־זייט, „נאש בחת, וואש בחת", ווי זיין שטייגער איז, אח איך זעה, עס קומט איהם צו א שטיק געזונט, ימח שמו וזכרו! ניין, הערט ווייטער, וואם א גלח קאן! דאם אליין איז איהם קארג, וואם מיר צאפט זיך בלוט, האט ער נאך אין זיך א פאטעפאלנאסט פאר מיר צו באריהמען זיך, אז ער האט א גרויסען חלק אין דעם דאזיגען שטיקעל ארבייט, און אז ער האט דאם באוואהרענט מענדעל ווערעביווקער'ס טאכטער!... ווער איך שוין גוט אין פעם און עס וויל'ט זיך מיר איהם אפענטפערען מיט א משל און מיט א מדרש און מיט א פסוק, ווי טביה קען; נאר איך האלט מיך איין — וואם טויג מיר האבען צו טהון מיט א גלח?

ג א ל ד ע. זעהר רעכט האסט דו געטהאן, טביה...

ט ב י ה [צו די טעכטער]. אט איז זי אויך מסכים! [צום וויב]. וואם וואלסט דו אבער געטהאן, גאלדע־ברודער, וען דו הערסט פון איהם די וויטערגיג דבורים?

ג א ל ד ע. וואם וויטער?

ט ב י ה. וואם וויטער אליץ בעסער. ווי זאגט מען דאם: „טיעפער אין וואלד, גערייכטער די בוימער"... איך אבער האב איהם געלאזט רעדען. רעד צעזעצטערהייט — וואם אהרט עס מיך, אז דו רעדסט?... נאר ער האט פארשטאנען, אז עס פאר־דריסט מיך, זאלצט ער מיר אויף די וואונדען און דערצעהלט, פלומרשט אזוי זיך, פארבייגעהענדיג, וואם פאר א גליק מענדעל ווערעביווקער'ס טאכטער האט געמאכט. „מהכתיתי, זאג איך, לאז איהר נאט העלפען"... דערזעהען, אז ער קאן מיך ניט אייך־בייסען, טהוט ער א זאג צו מיר מיט זיין צוקערדיג שמייכעלע: „איך האב געוואלט, זאגט ער, ביי דיר, טעווע, עפים פרעגען". „פרעג, זאג איך, באטיושקא, איכ'ל דיר, זאג איך, אפענטפערען על ראשון ראשון"... טהוט ער א גלעט די בארד און א מאך צו

צוויטער אקט

[א גרויסער הויף. אויף יענער זייט הויף — א נאַרטען. פון ווייטען, רעכטס, זעהט מען אַרויס די שטוב, א דאַרפישע געבויעדע מיט א פּריזבע. לינקס — א שטאַל. נאַהענט צו דער ראַמפּע — א ברונען מיט אלץ וואַס געהערט צו א ברונען, אויף שעפּען וואַסער. דער נאַרטען ענדיגט זיך מיט א געפלאַכטענעם פּלויט. — מיט א נראַבאַייזען אין די העכט שטעהט חוה אַנגעבוינגען און פּאַלעט דעם נאַרטען. אַנגעטהאַן איז זי ווי א דאַרפסמיידעל: צוויי צעפּ מיט רויטע סטיינענעם, איין אויסגענייהט מאַלאַראַסיש העמד מיט בריייטע ארבעל, א גרינער קאַרסאַוש אויף א קורץ שוואַרץ קלייד[ל].

חוה [ארבייט מיט'ן גראַבאַייזען לאַנגזאַם און זינגט מעלאַנכאַליש־ייס]:

ווינטען וועהען, אזש
די בוימער ווע־
רען אויסגעריסען.
ס'טהוט מיין הארץ מיר
וועה, נאָר טרערען
קאָנען זיך
ניט גיסען.

אוי! איך פּטר וויסט
און פּינסטער מיי־
נע יונגע יאָהרען!
וואַלט איך קאָנען
ווייגען ביטער,

ח ו ה [מאכט זיך צוריעכט די האר]. וואָס איז דאָ געווען?

ט ב י ה [שויז נאר אייז אנדער מענטש]. נאָרנישט, קינד מיינס, נאָרנישט! [נעמט זי איבער'ן קאָפּ].

ג א ל ד ע [מיט א קוואָרט וואסער]. נעם א קאָפּעלע וואסער! דיר איז ניט גוט געוואָרען אויף צו חלש'ען, הלואי איך זאָל ליגען זאָגען!...

ט ב י ח. וואָס חלש'ען? ווער חלש'ען? אטשאָרעט גע־וואָרען!... [שטופּט־אַפּ דאָס וויב מיט דער קווארט וואסער]. צו וואָס וואסער? מע דארף נישט קיין וואסער! איהר זעהט דאָך — אטשאָרעט! פּאָרדרעהט זיך דער קאָפּ — נו, איז איהר ניט גוט געוואָרען! זעה־נאָר, וואָס דאָ טהוט זיך א ביסעל! מאכט זיך אמאָל, א מענטשען דער קאָפּ טהוט וועה... [צו חוה'ן]. ווי אזוי איז דיר איצטער, חוה'לע? איבערגעגאַנגען? [נעמט זיך אויס]. נו, ווי דען? איך האָב דאָך באָלד געזאָגט, אז ס'איז גאָרנישט מיט גאָרנישט... איז דאָך עס אָבער מיט וויבער, נשים, ניט נעדאכט זאָלען זיי ווערען! א ביסעל א טאָראָם! א געפּילדער! „זי חלש'ט!"... „ראטעוועט!"... ווער חלש'ט? וואָס ראטעוועט? א שרפה — מע זאָל ראטעווען?... ערך, וויבער, וויבער! [מיט פּאטהאָס]. ניט אומזיסט האָט אייך שלמה המלך אזוי ניט ליעב געהאט! ניט אומזיסט זאָגט ער אין שיר־השירים אויף אלע וויבער, אז... אז... אז... [טהוט זיך א פּאָטש איז שטערן]. ברוך מזכיר נשמות — לאָם איך מיך דערמאָנען, וואָס ער זאָגט אויף אייך?... [מיט כעס]. אז איהר פּארדולט מיר מיין קאָפּ!!!...

פּאָרהאַנג.

ענדע פון'ם ערשטען אקט.

ח ו ה. אויף וועמען? פארשטעהט זיך, אויף דיר! [צעלאכט זיך].

פ ע ד י א. וואס זשע לאכסט דו?

ח ו ה [טראגט איהם אונטער דאס ביכעל]. נא זעה! צוויי טראפען וואסער!...

פ ע ד י א [קוקט נישט אין ביכעל, קוקט אויף איהר]. ווי שען דו ביזט היינטיגען פריהמארגען! ווי די זון — אזוי שיינסט דו! ווי דער הימל זענען דיינע אויגען! און דער קאסטיום, האלטע מיינע, דער דאזיגער קאסטיום ווי ער פאסט דיר! [באטראכט זי]. אונזער נאציאנאלער קאסטיום פון מאלארסיע! ווי שען דו ביזט, עווא!...

ח ו ה. און ווי שען דו האסט אויסגעלערנט זיך רעדען, פעדיא! ווי פון א ביכעל אקוראט!... [צעלאכט זיך ווידער].

פ ע ד י א. עפעס לאכסט דו מיר היינט צו־פיעל, האלעטשקע?

ח ו ה. ס'איז מיר פרייליך — לאך איך...

פ ע ד י א. אט ערשט איז דיר געווען אומעטיג, איצט — שוין פרייליך!...

ח ו ה. געווען פינסטער, אויפגעגאנגען די זון, געווארען ליכטיג... [קוקט איהם טיעף אין די אויגען אריין].

פ ע ד י א [קאן נישט בייקומען איהר קוקען]. א האלבע מלוכה פאר א טרונק וואסער, טייבעלע מיינס!

ח ו ה. קום, איכ'ל דיך אנטרינקען! [זיי לאזען זיך ביידע צום ברונען. חוה פריהער, פעדיא נאך איהר. נעשיקט, בריה'ש, ווי איין אמת דארפיש מיידעל, האפט זי דעם עמער, פארווארפט דעם שטריק אין ברונען אריין, א טרייסעל אהער און אהין — פארטיג איין עמער וואסער]. האב איך עהרליך פארדיענט מיין האלבע מלוכה?

פ ע ד י א [טרינקט זיך א:]. א גאנצע מלוכה, קעניגין מיינע!... ווייסט דו, וואס איך בין געקומען? איך האב געוואלט מיט דיר עפעס רעדען, עווא...

וואָלט מיר גרינג נעוואָרען...

[זינגענדיג קומט זי צו אַלע מאָל נעהענטער צו דער ראַמפּע. — פּוץ יענער זייט פּלוים באווייזט זיך פּעדיא גאָלדענזאָן. אויף זיין שווארץ העמדל — א פּידושאק, דאָס היטל? אויף א זייט, אין האנט א ביכל. אננעשפּאַרט אן פּלויט פּוץ יענער זייט, הערט ער זיך אייו, ווי חוה זינגט].

פּ ע ד י א [אפּלאדירט]. בראַוואָ! בראַוואָ!

ח ו ה [חאפּט זיך בייַם הארצען]. אוי, האָסט דו מיך דערשראָקען, פּעדיאַ! [וואַרפּט צוועק דעם גראבאייזען, לאזט זיך צו איהם].

פּ ע ד י א [לאכט]. איך האָב גאָרנישט געוואוסט, אז דו ביזט אזא איבערגעשראָקענע... [שפּאַנט־אריבער פּוץ דער זייט פּלויט]. אוּן וואָס איז די מעשה, וואָס דו זינגסט עפּעס אזוי, אזוי... ווי אזוי זאָל איך דיר זאָגען? עפּעס הארצעדיג? אומעטיג?

ח ו ה. אומעטיג אויפ'ן הארצען, זינגט זיך אומעטיג...

פּ ע ד י א [נעהט־צו צו איהר נאהענט, גיט איהר די האנט]. אומעטיג אויפ'ן הארצען? [פּארקוקט איהר אין די אויגען]. וואָס איז דיר, הערצעלע מיינס? טייבעלע מיינס? [וויל זי ארומנעמען, זי לאזט זיך נים].

ח ו ה. דו פּארגעסט, וואָס מיר שטעהט פּאָר?... [זיפּצט].

פּ ע ד י א. נארישקייטען!

ח ו ה. ביי דיר איז עס אפּשר נארישקייטען... [דערזעהט ביי איהם דאָס ביכעל]. דאָס וואָס איז?

פּ ע ד י א. וואָס כ'האָב דיר צוגעזאָגט. מאָסים גאָרקי.

ח ו ה [לעבעדיג]. אָך, גאָרקי!... [נעמט דאָס ביכעל, מישט־אויף, דערזעהט דאָס ביילד]. דא איז דאָס בילד א סך שענער!... ווי פּראָסט! ווי איינפאך! אָט דאָס איז א מענטש! אָט דאָס איז א כאראקטער!... א דאנק. [דרייקט איהם נאך א מאל די האנט, קוקט אויפ'ן פּארטרעט, וואָס איז ביכעל, און אויף פּעדיאן]. ווייסט, אויף וועמען ער איז פּאַחאָזשע?

פּ ע ד י א. אויף וועמען?

פ ע ד י א [אויפגעבראכט]. א, ניין! זעהסט דו, דאס זאגסט דו שוין דורכאוים ניט אמת — און דו אליין ווייסט עס!... [מיט פייער]. דו ווייסט גאנץ גוט, אז די וועלט — דאס ביזט דו!... אז פאר דיר בין איך גרויט... [פארוואנדפט דעם פאפיראס].

ח ו ה [ענדיגט פאר איהם]. אין פייער און אין וואסער... ווי אין די ביכלעך שטעהט געשריבען... איך וואלט וועלען וויסען אט וואס, פעדיא. איך וואלט וועלען וויסען, ווי וואלט געווען, ווען דו זאלסט דארפען מאכען דעם שריט, וואס מיר שטעהט־פאר?

פ ע ד י א. וואלט איך איהם געמאכט און ווינציגער גערעדט, טייבעלע מיינס! איבעריגענס, צו וואס איז דער עקזאמען, עווא?... און איבערהויפט, וואס טהוט זיך עס מיט דיר? אדער ביי דיר איז עפיס־וואס פארגעקומען, אדער איך האב דיך נישט נעקענט?

ח ו ה. אזוי שפעט זיך ארומגעקוקט, אז דו קענסט מיך ניט?

פ ע ד י א [האט זיך פארחאפט]. איך זאג ניט, אז איך קען דיך ניט — ניין! איך זאג, אז איך דערקען דיך ניט... און אהן אלעמען, זעה איך ארויס, עווא, אז דו ביזט היינט גלאט ניט אויפ־געלעגט... וועז איך וויס, אז דו ביזט היינט אזא... [שטרעקט איהר אויס די האנט]. זיי געזונט, עווא!

ח ו ה [א לאז צו איהם מיט ביידע הענט]. פעדיא! מיין קאפריזנע העלד! גאה ניט אוועק! לאז מיך ניט אליין! איך נויטיג זיך אין א גוט ווארט!... איך האב דעם גאנצען פריהמארגען ארויס־געקוקט אויף דיר!... [איז פארצווייפלונג]. איך האב מיט דיר אזוי פיעל צו רעדען! אזוי פיעל!

פ ע ד י א [וענדט זיך אוועק צוריק]. פאר וואס זשע רעדסט דו ניט? דו ווייסט, אז איך האב ליעב הערען, ווי דו רעדסט, קענינין מיינע!

ח ו ה [וואהרענד זי רעדט, שפיעלט זי זיך מיט איהרע צעפ, צעפלעכט זיי אוו פארפלעכט]. דו ווייסט ניט, וואס איך טראג־איבער. פון אימליכען באזונדער! פון איטליכען באזונדער!... מיינע היימישע

ח ו ה [מיט א מאל איז פארשוואונדען איהר פרייליכקייט]. עפּים רעדען?... זיץ. [זעצט זיך צוועק אויף די הילצערנע צאמרינגעס פון ברונעז, ווייזט איהם איין ארט נעבען זיך].

פ ע ד י א [זעצט זיך צוועק, נעסט־ארויס א פאפּיראס]. איך האב זיך געוואלט זעהען מיט'ן באטיושקא, מיט'ן פּאטער אלעקסיי, מיט אונזער גלח...

ח ו ה [א מאל מיט דער האנט]. נאר נישט וועגען דעם!...

פ ע ד י א [פארוואונדערט]. פאר וואס עפּים, טייבעלע?

ח ו ה. אזוי... היינט נישט... נישט אויפגעלעגט...

פ ע ד י א. איך זעה טאקי, אז דו ביזט ניט אויפגעלעגט...

[פארוויכערט דעם פאפּיראס, זעהט־אויס אומצופריעדען. חוה באמערקט עס].

ח ו ה. דו פארגעסט, וואס מיר שטעהט־פאר, פעדיא! מאכען אזא שריט... אפּגעזעגענען זיך מיט אלץ... מיט מיין נאנצען פארגאנגענעם, מיט טאטע־מאמע און מיט אלע מיניגע אויף שטענדיג...

פ ע ד י א. אויף שטענדיג?

ח ו ה. אויף אייביג!... דו קענסט ניט מיין טאטען, פעדיא! דאס איז א מענטש מיט א כאראקטער! ער וועט מיך גיכער זעהען א טוידטע, אידער מוחל זיין מיר דעם שריט! קיינמאל ניט!

פ ע ד י א. קיינמאל ניט?

ח ו ה. קיינמאל ניט! חאטש ליעב האט ער מיך — נישטא נאר אזא פאטער דער צווייטער!... [פויזע. רעדט מיט געבעט]. וואס טהוט מען, פעדיא טייערער, וואס טהוט מען, אז מיין טאטע זאל מיך פארשטעהן און... זאל מיר מוחל זיין? ווי אזוי מאכט מען?...

פ ע ד י א [מאכט א אומפרייוויליגע מינע]. דו זאלסט זיך פאר דיין טאטען מעהר ווי פאר זיך. דו האסט אין זינען דיין טאטען מעהר ווי די גאנצע וועלט...

ח ו ה [פארראסינג]. און דו האסט אין זינען זיך מעהר ווי די גאנצע וועלט, און אפילו מעהר ווי מיך...

ח ו ה [האפט איהם ארום אין עקסטאז מיט ביידע הענט ארום האלז].
אוי! פעריא! פעריא! [לאוט איהם אפ]. דו מאכסט מיך קראנק!
דו מאכסט מיך משוגע! איך וועל ארָאפּ פונ'ם זינען — אזוי
ליעב האב איך דיך! איך בין א פארפאלענע — איך ווייס דאס,
איך פיהל, אז איך געה צו גרונט, נאר איך קאן מיך ניט בייקומען!
איך געה פארלוירען, איך בין א פארלוירענע!... [באהאלט דאס פנים
אין די הענט].

פ ע ד י א. א פארלוירענע? צו וואס זאלסט דו עס זאגען,
קריינדעלע, אז דו ווייסט, אז ס'איז ניט אזוי? צו וואס, הארציגע,
אזעלכע ווערטער, אז דו ווייסט אליין, אז דיין נשמה איז לויטער,
ווי קרישטאל, און אליין ביזט דו ריין, ווי א מלאך? [נעמט־ארום
איהר טאליע, רערט איהר גליידְ אין אויהער, קושט איהרע צעפּ]. איך זעה
דיך א פרייליכע, א צופריעדענע, א גליקליכע, א, טייערע געטרייע
עוואּ מיינע! דיין פנים שיינט, זעה איך, אזוי ווי די זון אין
האלבען טאג... דיינע אויגען לויכטען, זעה איך, ווי די שטערען
אין האלבע נאכט... פון גליק, פון ליעבע... און גיך וועט דאס
זיין, גאר־גאר גיך... מיר'ן נאך היינט זיין בוידע ביי'ם באטיושקא
אלעקסיי...

ח ו ה [האט זיך ארויסגעריסען פון זיינע ארעמס, גליידְ אזוי ווי א
שלאנג האט זי א בים נענעבט, און איז שטעהן געבליבען אויף די פים].
א, ניין! ניין! ניט היינט! היינט ניט!... איך וויל ניט!
איך קאן ניט! [פעריא צו איהר — ער וויל זי ארומנעמען]. לאז מיך!
לאז מיך אפּ! נענוג אנגערערט זיך! פעריא, אנטלויף! פאלג
מיך — טראג זיך אפּ!... פארנאכט זעהען מיר זיך נאך א מאל,
וויעדער אט א דא... געה, פעריא! געה, טייערער!

פ ע ד י א [קאן ניט צוועקגעהן, קוקט איהר אין די אויגען, דריקט
איהר די האנט, לאזט זיך נעהן, קוקט זיך אום צוריק, מאכט צו איהר טיט'ן
היטעל. זי שיקט איהם א קוש איז דער לופט, און נאך א קוש, און נאך א קוש. —
אומבאמערקט באווייזט זיך פון דער וויייטען טביה, איז דער צייט, ווען
פעריא שפאנט־אריבער צוריק איבער'ן פלויט און חוה נעמט זיך צוריק צום
גראבאייזען. ער קומט־אן מיט'ן עמער איז האנט, די פאלעס אונטערגעשטעקט,

קוקען מיר נאָך, היטען מיר די טריט... זיי שטויסען זיך, אז איך בין צו דיר... אז... עס ציהט מיך צו דיר !... מיין שוועסטער — די האָט זיך דערלויבט מיר צו לייענען א נאָטאציע ! די מאַמע מיינע זאָגט מיר גאָרנישט, נאָר זי קוקט אויף מיר און זיפצט... הלואי וואָלט זי בעסער מיר שוין געזאָגט, פירגעהאַלטען, געשאָלטען !... וואָרום יעדער זיפץ איהרער רייסט־אויס ביי מיר א שטיק הארץ !... היינט די מלחמה, וואָס מיר שטעהט־פאָר מיט'ן טאטען !... איהם זאָגען, אז איך האָב דיך ליעב, אז איך קאָן אָהן דיר ניט לעבען ?... אָט האָב איך דיר, זעהסט דו, אויסגעזאָגט דעם גאנצען אמת...

פ ע ד י א. איך דאַנק דיר, עווא ! [נעמט איהר האנט, וויל זי ארומנעמען אינגאנצען, זי לאזט זיך ניט]. וואָס איז מיט דיר, הארציגע ?

ח ו ה. איך וויים אַליין ניט, וואָס מיט מיר איז ! זעה איך דיך ניט — שטאַרב איך עוועק... דערזעה איך דיך — צינדט זיך אָן אין מיר א פייער — ניט אויף דיר, ניין ! נאָר אויף יענע, וואָס האָבען אויסגעטראכט, אז מענטשען זאָלען זיין אָפגעווייטערט איינס פון דאָס אנדערע מיט זייער גלויבען און מיט זייער...

פ ע ד י א. מיר באַראַרפען זיך עוועקשטעלען העכער פון די אַלע קינדערייען, וואָס מענטשען האָבען צוגעטראכט ! [רוקט זיך צו]. איך זאָג דיר, דו קענטיגין פון מיין נשמה, אז ס'נישטאָ די זאַך אויף דער וועלט, וואָס זאָל שטעהן אונז אין וועג... באַרוהיג דיך, עווא, פארגעס ניט, אז איך בין מיט דיר אַלע מאָל און אומעטום, און אז דיין גליק [באַנייסטערט] — דאָס איז דער אינציגער צוועק פון מיין לעבען ! צוליעב דיר וועט מיר שיינען אָט די זון, זיך פארבען אָט דער הימעל, גרינען אָט דאָס גראָז, בליהען אָט די קווייטען... צוליעב דיר וועט מיר די גאנצע וועלט זיך פארוואַנדלען אין א גן־עדן, און דו וועסט זיין פאר מיר די קענטיגין פון דעם גן־עדן, און איך וועל זיין דיין געטרייער קנעכט ! איך וועל היטען דיינע טריט, דיין שלאָף, דיינע קאפריזען, קוקען אין דיינע אויגען. אין די שענע קלאָרע אויגען דיינע !...

ט ב י ה. איך מיין... מסתּמא האָט מען געשמועסט?

ח ו ה. נעווים האָט מען געשמועסט.

ט ב י ה. פון וואָס, למשל? אז פון געשעפט — זיבער ניט, פון פּאָליטיקע — ניט, און פון ביבער אויך ניט...

ח ו ה. האָסט נישט געטראָפען, טאטע... מיר האָבען אקוראט געררעדט וועגען ביכער... [ציהט־ארויס פון קארמאשז דאס בוך, וואס פערזיא האט איהר איבערגעלאזט]. אט דאס האָט ער מיר געבראכט צו טראגען...

ט ב י ה. א ביכע!? [נעמט און באטראכט דאס בוך]. מהכתיתי. ביכער דארף מען לייענען... פון ביכער ווייסט מען אלץ, וואס אויף דער וועלט טהוט זיך, סאי אויפ'ן הימעל, סאי אויף דער ערד. נאָר וואס דען? איין זאך פארשטעה איך ניט: מיט ביכלעך קאָן מען, דאכט מיר, טרעפען גלייך אין שטוב אריין. צו וואס שפּאנען איבער א פּלויט, ווי א יון אין סופה?... צי אפשר איז דאס אזא סחורה, וואס האָט מורא פאר א גוט־אויג?... פון די גוטע ביכלעך, וואס מע דארף זיך מיט זיי באהאלטען אויפ'ן בוידעם?...

ח ו ה [נעמט־צו דאס ביכע]. ס'איז דוקא א לענאל ביכע! און מע מעג עס לייענען — ס'איז פון גאָרקין.

ט ב י ה [מאכט־צו איין אויג]. פון גאָרקען? וואר איז געווען דער גאָרקע?

ח ו ה. מאקסים גאָרקי — א שרייבער א רוסישער... דער צווייטער פון טאָלסטאָי, פונ'ם גראף טאָלסטאָי, וואס זיין פּארטרעט העננט בייי אונז אויף דער וואנט...

ט ב י ה. א? אט א יענער גראף טאָלסטאָי, וואס זאגט, אז מע שטעקט דיר אָפּ א פּאטש אין איין באק, זאָלסט דו זאגען יישר כּח, דערלעבט איבער א יאָהר — און אונטערשטעלען די אנדערע באק?... און וואס דרשנ'ט ער, אט דער דאָזיגער מאקסים דיינער? ווי אזוי היסט ער — גאָרקע?

ח ו ה. חוזק קאָנסט דו מאכען, טאטע, פון וועמען דו ווילסט, נאָר ניט פון אזעלכע מענטשען, ווי דער גראף טאָלסטאָי אדער

נעהט־צו צום ברונעז, בעת פעדיא איז שויז פון יענער זייט פלויט, שטעלט זיך אוועק פון אונטער דער האנט ארויס איינצוקוקען זיך איז דער ווייטען, דערזעהט די טאכטער מיט'ן גראבאייזען איז די הענט, באקלערט זיך פריהער וואס ער זאל טהון, נעמט זיך דערווייל צו דער ארבייט — שעפען וואסער].

ט ב י ה [גרייט אראפצולאזען דעם עמער אין ברונעז אריין, בלייבט שטעהן, רופט די טאכטער מיט'ן פינגער]. אנו, קום נאָר אהער, חוה'לע! זיי זשע מוחל...

ח ו ה [נעהט־צו מיט'ן גראבאייזען]. וואָס איז, טאטע? מיך רופסט דו?

ט ב י ה [ווייזט מיט דער האנט]. ווער איז אָט א יענער א אָט דאָרטען?

ח ו ה [קוקט זיך אויז]. וואו?

ט ב י ה [ווייזט איהר ארויף, אהיז, ווייט]. אָט א דאָרטען א, פון יענער זייט פלויט... צי עס ווייזט זיך מיר אויסעט?

ח ו ה. עס ווייזט זיך דיר אוים.

ט ב י ה [הערט ניט אויף אויינצוקוקען זיך]. איך וואָלט אָבער נעמענט שוועדען, אז ס'א מענטש...

ח ו ה [קוקט אויף אהיז]. יאָ, ס'א מענטש.

ט ב י ה. און אויב כ'האָב קיין טעות ניט, דאָרף עס זיין חוועדקע גאָלאָנאן, זאָל מאריך ימים ונשים זיין... איז דאָס ער?

ח ו ה. ער...

ט ב י ה [מיט'ן פנים צו דער טאכטער]. נעהט ער נישט פון דאָנען?

ח ו ה [דרייסט, דעם פאטער איז די אויגען]. פון דאָנען...

ט ב י ה. צו וועמען האָט ער עס באדארפט, דער קדיש?

ח ו ה. צו מיר.

ט ב י ה. צו דיר?

ח ו ה. צו מיר.

ט ב י ה. וואָס זשע האָט ער נעווואָלט, דער תכשיט?

ח ו ה. וואָס זאָל ער וועלען?

ט ב י ה. דאָס איז א באַוונדערע זאַך, קינדעניו! דערויף איז פֿארהאַן א פּסוק א בפירוש'ער, פֿארשטעהסט דו מיך, אין דער תּורה: בזיעת אפיך תּאכל לחם — דאָס שטיקעל ברויט דאַרף מען פֿארהאַרוווען, אומזיסט ניט קיינער ניט... נאָר וואָס דען? נישט דאָס האָב איך דיר געוואָלט זאָגען... געוואָלט האָב איך פֿרעגען ביי דיר, זאָלסט מיר זאָגען, וואָס פֿאר א באַקאַנט־שאפטען פֿיהרט איהר עס? און וואָס פֿאר א מחותן איז מיט טביה'ס טעכטער, איינענטליך, אזא חאַם?

ח ו ה [איין סריט צוריק]. פֿאר וואָס קומט איהר אזא נאָמען? דו קענסט איהם?

ט ב י ה [ציהט די שטריק פיט'ן עמער פון ברונעז]. וואָס דען איז ער? מר־בר־רב־אשי'ס איין אייניקעל? רב חוועדקע ברב מיקיטע נאַלאַנאַן — א קליינינקייט! אזא גוי א יאָבעדניק, ווי מיקיטע, וואָס קומט־ארויס פון סאָמע מיוחסים... דער זיידע טערענטי עליו השאָלעכץ געווען א שפּור הגדול הגבור והנורא און געשלאָגען דאָס ווייב דריי מאָל א וואָך, און דער עלטער־זיידע עליו הפּאָקרישקע איז געזעסען יומם ולילה און אכטונג געגעבען אויף די חזירים...

ח ו ה [פֿאַרדראָסען, נאָר האַלט זיך איין]. דו אַליין זאָגסט וויפיעל מאָל, אז דער עיקר איז דער מענטש אַליין, ניט דער יחוס, פון וואַנען ער שטאַמט... סע שטעהט געשריבען, זאָגסט דו, אז אַלע מענטשען קומען־ארויס פון איין טאַטען, און אז איין גאָט האָט זיי באַשאַפֿען, און קומט צו עפּים...

ט ב י ה [שטעלט־אוועק דעם אננעשעפֿטען עמער וואַסער אויף דער הילצערנער צאַמרינע פון ברונעז]. עה, נאָרעלע, ווייסט דו דאָך נאָרניט וואָס דו רעדסט. דאָס איז עפּים אנדערש, און דאָס איז ווידער עפּים אנדערש. ביי גאָט זענען טאַקי אַלע אַליינע מיוחסים. נאָר וואָס דען? וואָס צו גאָט איז צו גאָט, און וואָס צו לייטען איז צו לייטען, ווי דער מדרש זאָגט...

נאָרקי... מאַסקים נאָרקי איז א מענטש, וואָס זיין נאָמען לאָזט זיך הערן וויט, זיינע ביכער וועלן איבערנעזעצט און געלייענט אומעטום. אלסדינג, וואָס ער איז דערגאַנגען, איז ער דערגאַנגען פון זיך אליין, אין ערגיץ ניט געלערנט... א פראָסטער מענטש, נאָר א גרויסער מענטש... אט האָסט דו זיין פּאַרטרעט. [טראָגט־צו דעם פּאָטער דאָס ביכעל, ווייזט איהם אויפ'ן בילד].

ט ב י ה [שפּעלט־אוועק דעם עסער, ווישט־אָפּ די הענט אן דער פּאָלע, נעמט דאָס ביכעל, קוקט אויפ'ן בילד מיט איין אויג צונעמאכט, ווי א מבין]. פּסס! א גדול! [שאָקעלט מיט'ן קאָפּ, פּארבייסט א ליפּ]. טאָקי נאָר פון די גדולים!... ווי אין פּסוק שטעהט: הידים ידי עשו — א פּלייצע א ביסעל! נו־נו! ווי קאָן נאָר א איד אזוי אויס־וואַכסען? וואו וועט זיך ביי אידען נעמען אזא פּלייצע מיט אזעלכע ידים?... [פּוויזט]. נאָר ווייסט דו, וואָס איך וועל דיר זאָגען, טאָכטער? מיר דאכט זיך, אז ער איז מיר עפּים זעהר קענטליך! איך וואָלט געמענט שווערען, אז איך האָב איהם געזעהען, אט דעם נפש!

ח ו ה. וואו האָסט דו איהם געקאָנט זעהען?

ט ב י ה. וואו — נעדענק איך שוין ניט אקוראט. נאָר אויב איך האָב קיין טעות ניט, איז אָדער ביי דער באַהן טראָגען זעק, אָדער אין וואָלד שלעפּען קלעצער...

ח ו ה [נעמט־צו ביי'ם פּאָטער דאָס ביכעל, באַהאלט עס צוריק אונטער'ן קאַפּאָזש]. קומט־אויס נאָך דיינע רעד, אז טראָגען זעק, אָדער שלעפּען קלעצער, איז א בזיון? און דו אליין, טאָטע, פלענסט ניט שלעפּען קיין קלעצער?...

ט ב י ה. ניט היינט געדאכט, פּאר וואָס ניט? [נאָזט אראָפּ מיט'ן שטריק דעם עסער אין ברוגען].

ח ו ה. און איצט האָרעווסט דו ניט? און מיר אלע האָרעוון ניט? [קוקט ווי דער פּאָטער פּארוואַרפט דעם שטריק מיט'ן עסער אין וואסער].

ט ב י ה. איך האָב מיך דערמאָנט אָן מענדעל׳ס ווערעיווסקער, וואָס פֿאָר א סוף ער האָט געהאָט. [נעמט־אָן די טאָכטער פֿאָר א האָנט]. האָרך נאָר אויס, חוה, וואָס איך וועל ביי דיר פֿרעגען...

ח ו ה. וואָס וועסט דו פֿרעגען?

ט ב י ה. נאָר זאָלסט מיר זאָגען אָקוראָט, ניט ווי פֿאָר א טאָטען, נאָר ווי פֿאָר א גוטען פֿריינט, וואָס האָט דיך ליעב און זיין אייגציגער וואונש איז דיך צו זעהען גליקליך...

ח ו ה [שטאַרק אומרוהיג]. צו וואָס אזא לאַנגע פֿאַררעדע?

ט ב י ה [נעמט זיך ביי דער בארד]. ווי וואָלט געווען, למשל, וועז איך קום צו דיר און זאָג דיר: טאָכטער לעבען! טהו פון מיינעטוועגען א זאַך, וואָס דיר קאָן דערפון ניט אַרויסקומען קיין דעה און מיר וועט דאָס זיין די גרעסטע טובה — וואָלסט דו עס מיר געטהאָן, צי ניין?

ח ו ה. געווים יאָ...

ט ב י ה. און אז ס׳זאָל זיך דיר מאכען טהון א זאַך, וואָס קאָן אַוועק׳הרג׳ענען דעם טאָטען, וואָלסט דו דאָס געטהאָן?

ח ו ה. געווים ניט...

ט ב י ה. וויבאָלד אזוי [פרייליך], היינט וואָס האָבען מיר נאָך צו שמועסען? וויבאָלד אזוי, איז לא אמר כלום — האָט קלים גאָרניט געזאָגט!... ניט איך האָב דיך געפרעגט, ניט דו האָסט מיר געענטפערט... און ווי אין פסוק שטעהט: ויש פחהו — מאַכט רש״י: „נע בולא ניקאָלע או מיקאָלע״... חבר ווי געווען!... [ציהט איהר אויס זיין האָנט. חוה נעמט ביי איהם די האָנט מאשינאל. ער חאפט דעם עמער וואסער און לאזט זיך צו דער שטאהל צו. חוה איז נעבליבען שטעהן און קוקט איהם נאך, ביז ער ווערט פארשוואונדען. זי לאזט זיך נעהן גלייך ווי צו איהם אוז קעהרט זיך אבער אום צוריק].

ח ו ה [א מאך מיט דער האָנט, צו זיך אליין, אנטשלאסען]. נו! מיר׳ן נאָך זעהען!... [זי לאזט זיך צו דער שטוב צו].

פֿאַרהאַנג.

ענדע פונ׳ם צווייטען אקט.

ח ו ה [לאזט איהם ניט ענדיגען]. אויף אלסדינג איז ביי דיר פארהאן, טאטע, אדער א מרדש, אדער א פסוק, אדער ווי אזוי נאך הייסט עס דארט ביי דיר... וואס פאר א פסוק וועסט דו מיר אויסזוכען דערויף, וואס אט האט נאט באשאפען אזא וועלט, אזא שענע וועלט [ווייזט מיט די הענט ארום זיך], און אזא גרויסע וועלט, און מענטשען קאנען זיך ניט איינטיילען. דער זאגט: צוליעב מיר האט נאט באשאפען די וועלט, און דער זאגט — צוליעב איהם. דער באריהמט זיך, אז זיין נאט איז דער אמת'ער, און דער זאגט: ניין, מיין נאט איז דער אמת'ער!...

ט ב י ה [פארשטעלט זיך די אויהערען]. טע־טע־טע! פילא־זאפיע! פידרוך! נעכטיגע טעג! אויפ'ן הימל א יאריד! הקיצור, ניט איך וועל דיך, ניט דו וועסט מיך איבערשפארען, ווי אין חומש שטעהט געשריבען: כל עורב למינהו — איט־ליכער וועט בלייבען ביי זיין משוגעת... וואו זשע האלטען מיר, ברוך מזכיר נשמות? יא! ביי דעם האלטען מיר, אז פאר'ן רבונו־של־עולם זענען אלע מענטשען גלייך. לי השמים ולי הארץ — אידען און, להבדיל, גויים — אלע גלייך. נאר דאס וויסט דו, אז די תורה האט אונז אנגעזאגט, אז מיר זאלען ליעב האבען אלע מענטשען, נאר עמלק'ן זאלען מיר געדענקען?!...

ח ו ה. אקעגען וואס זאגסט דו דאס, טאטע?

ט ב י ה. אקעגען דעם, וואס איך זיץ צווישען גויים אזוי פיעל יאהר, דער סטארשינא וועט פאר מיר קיין זאק באָרשט ניט אוועקגעבען, און דער סטאראסטא — יענער איז נאך מיר נאר די כפרה. איא? פון דעסטוועגען, לאז נאט היטען ביי א שמחה, איך מיין ביי א פאגראם, וויים איך ניט, אויב עס וועט זיך ניט פארוואלגערען ביי זיי אין בוזעם א פאר שטיינער פון מיינעט־וועגען...

ח ו ה. צו וואס אזעלכע טרויעריגע געראנקען?

מ י ק י ט א ג א ל א ג א ן . צוויי מאָל איז ער געווען ביי מיר, דער איד. איין מאָל נאָך נאַנץ פּריה, באַלד נאָך דעם, ווי מיין ווייב האָט פּאַרטריבּען די קוה אין משערעדע, און דאָס אַנדערע מאָל שוין נאָך האַלבּען טאָג — שוין ביידע געווען, אי ער, אי זי, זיין ווייב, הייסט דאָס. מיך נעבעטען, געווייגט, גע׳חלש׳ט, אין די הענט מיר געקושט, איך זאָל זיי נאָר זאָגען, וואו זייער חוואוואַ איז?

ס ט א ר ש י נ א . נו, און דו ווּאָס?

מ י ק י ט א ג א ל א ג א ן . איך ווּאָס? גאָרניט! איך וויים ניט! פון וואַנען זאָל איך וויסען? און זיי וויעדער א מאָל אין אָבער א מאָל! פאַלען מיר צו די פּיס, קושען מיר די הענט און ווייגען און קלאָגען און יאָמערען... און ער, טעוועל הייסט עס, ווייזט מיר אויף גאָט און אויפ׳ן הייליגען לעמפּעל — איך זאָל איהם צולאָזען צו זיין חוואוואַן נאָר אויף צוויי מינוט, נאָר אויף צוויי ווערטער!... טשעפּע זיך אָפּ, קלעשטש! איד איינגענע־סענער, טפו!... [שפּייט אויס].

ס ט א ר ש י נ א . און דו ווּאָס?

מ י ק י ט א ג א ל א ג א ן . איך ווּאָס? גאָרניט! טשעפּע זיך אָפּ, זאָג איך, קלעשטש ווּאָס דו ביזט! איינגענעסענער איד, טפו!... [שפּייט־אויס]. און דאָ ציטער איך, טאָמער טהוט ער א קוק אריין אין דער צווייטער האָרניצע — דאָרט זיצט דאָך אקוראט זיין חוואוואַ! ווּאָס טהוט מען? זאָג איך צו זיי: איהר וועט אוועק־געהן, זאָג איך, מיט גוטען — איז גוט, אנים, זאָג איך, האָבען מיר א זאקאָן, זאָג איך, און פּאַזאקאָנו קאָן איך, זאָג איך, אראָפּברענגען דעם אוראַרניק אהער!... מיינט איהר, ער האָט זיך איבערגע־שראָקען? דרייי אוראַרניקעס, זאָגט ער, און אפילו דער גובער־נאַטאָר אליין קאָן איהם אויך נאָרנישט טהון! וואָרום פּאַר זיין קינד קאָן ער אָנשפּאַרען צום קייסער — איהר הערט וועלטער? צום קייסער!...

דריטער אקט

ערשטער בילד.

[ביי'ם וואלאסטנאי שרייבער מיקיטא נאלאגאז אין הויף. — קאנטורען פון א שטוב. עס דארף צו זיין פארנדערט פון דער דעקאראציע וואס אין צווייטען אקט דערמיט, וואס אנשטאט דעם ברונען קאז זיין אדער א בוים מיט א בענקל אדום בוים, אדער א סמורדע היי מיט הראבלים אנגעוואלפען, אדער שטיינער, אדער לעהם־ציגעל, אדום וועלכע מע קאז זיצען צוגעשפארט אוז רויכערען ליולקעם. — די דעקאראציע פונ'ם ערשטען בילד פון דריטען אקט באדארף זיין צו־נויפגעשטעלט אזוי, אז וויינאר דאס בילד ענדיגט זיך, זאל דער צווייטער פארהאנג זיך אויפהויבען אוז דאס צווייטע בילד פון דריטען אקט זאל שוין קאנען אנפאנגען. אוז אזוי ווי דאס צווייטע בילד פון דריטען אקט הויבט זיך אן שבת־צו־נאכטס, ביי שטארקען פינסטערניש, וועלען די איבעריגע אקטיאסורען פון דער פריחעריגער דעקאראציע קאנען אומבאמערקט צוגענומען ווערען. — דער הויף דארף זיין מעהר אין דער פערספעקטיוו, ווי אין דער ווירקליכקיט. אין דער פערספעקטיוו קאנען זיין בוימער, וועגען, רעדער אוז אויף, אויב מעגליך, געמאהלטע קיה. — אויפ'ן גראז, אדער אויף די שטיינער, אדער ביי'ם היי, זיצען צוגעשפארט דער בעל־הבית פונ'ם הויף, מיקיטא נאלאגאז, דער סטארשינא מיט'ן סטאראסטא אוז מע רויכערט ליולקעם. אננעטהאן איז מען יום־טוב'דיג, מיט רויטע, בלויע אוז גרינע גארטלען, מיט ווייסע אוז גרויע שמויסענע היטלען, האטש ס'איז זומער. דער סטארשינא מיט'ן סטאראסטא טראגען גרויסע בלעכלעך אויפ'ן הארצען. ביי דער זייט שטעהט, מיט'ן היטל אין איין האנט אוז מיט א גרויסען שטעקען אין דער אנדערער האנט, דער סאטסקי, אויף מיט א בלעכל אוז מיט נעלע הער אויפ'ן קאפ, קוקט מיט רעספעקט אויפ'ן סטארשינא מיט'ן סטאראסטא, ווארט אויף זייער באפוי'ל].

ס ט א ר ש י נ א. וואלסט נאך איצט אויך געווען א וואָ־
לאסטנאי שרייבער, זאלסט ניט געווען גראבען, דערלאנגען און
יאבעדען אויף דער הראמארע... מיט א הראמארע טאר מען זיך
ניט זאטשעפען. האב איך רעכט, סטארשסטא?

ס ט א ר ש ס ט א. זעהר גערעכט, האספאדרין סטארשינא!
מיט הראמארע טאר מען זיך ניט זאטשעפען!

מ י ק י ט א. גאלאגאן. וואס איז מיר אייער הראמארע?
אט דא, אין דעם קולאק [וויזט א קולאק], איז ביי מיר אייער הרא־
מארע!

ס ט א ר ש י נ א. רער נאך א ביסעל, וועסט דו זיך ביי מיר
דערערדען!... [צום סאטסקי]. עה! סאטסקי! וואו ביזט דו?

ס א ט ס ק י [געהט־צו מיט גרויס רעספעקט]. אט דא בין איך,
האספאדרין סטארשינא!

ס ט א ר ש י נ א. אנו, טהו־נאר א שפרונג צום באטיושקא
בלאהאטשינע, וואס דויערט עס ביי זיי אזוי לאנג? די זון האלט
שוין וויים [קוקט ארויף], מע וועט שוין באלד קלינגען צו דער וע־
טשערני — ביז וואנען וועלען מיר דא זיצען? מיר האבען נאך
צו טהון אין וואלאסט אויך גענוג. האב איך רעכט, סטארשסטא?

ס ט א ר ש ס ט א. זעהר גערעכט, האספאדרין סטארשינא,
מיר האבען נאר צו טהון און צו טהון!... [דער סאטסקי געהט־אפ. עס
קומט־ארויס פון שטוב די בעל־הבית'טע, טעקלא, אנגעטהאן אין איהרע
יום־טוב'דינע מלבושים, מיט דער גרינער זאפאסקע און רויטען קאקאשניק. זי
ווערט שיער ניט אומגעוואלגערט פונ'ם סאטסקי, וואס האט זיך צעלאזט אזוי
האסטיג אויפ'ן באפויי פון זיין נאטשאלסטוועו].

ט ע ק ל א [שפייט־אויס, שעלט דעם סאטסקי מיט דער תוכחה און
מיט א קוויטש]. זאלסט נאר קיין גוטס ניט האבען, דו רויטער הונט!
רוק און לענר זאלסט דו ברעכען אויפ'ן גלייכען וועג! [בייט־איבער
דעם טאז, געהט־צו זעהר העפליך, בוקט זיך נידעריג פריהער צום סטארשינא,
דערנאך צום סטארסטא, פארנעסט ניט גריסען דעם מאן אויך]. געזונט
זאלען זיין דער האספאדרין סטארשינא, דער האספאדרין סטארסטא
און דער האספאדרין חאזיאאין! מע האט אייך געלאזט בעטען אין

ס ט א ר ש י נ א [צום בעל־הבית]. און איך אויף דיין אָרט וואָלט ניט אזוי געטהאָן... טעוועל איז פּאָרט איין אייגענער מענטש... [צום סטאראסטא]. האָב איך רעכט, סטאראסטא? [שפּייט־אויס].

ס ט א ר א ס ט א [רויכערט]. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאר־שינא, טעוועל איז איין אייגענער מענטש.

ס ט א ר ש י נ א. און א גוטער מענטש, חאָטש ער איז א זשיד. האָב איך רעכט, סטאראָסטא?

ס ט א ר א ס ט א. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינא, טעוועל איז א גוטער מענטש, חאָטש ער איז א זשיד.

מ י ק י ט א ג א ל א ג א ז [צום סטאַרשינא]. ווי אזוי זשע דען וואָלסט דו געטהאָן, האָספּאָדין סטאַרשינא?

ס ט א ר ש י נ א [רויכערט]. איך ווי אזוי וואָלט געטהאָן? איך וואָלט ניט געווארט, ביז ער'ט קומען צו מיר, בעטען זיך און בוקען זיך... כ'וואָלט געקומען צום אידען און וואָלט איהם געזאָגט: הער נאָר, טעוועל, אזוי און אזוי איז די מעשה. מיין זוהן חוועדאָר און דיין טאָכטער חוואָוא האָבען זיך פּאָליובעט און זיי מוזען זיך נעמען. און אזוי ווי מיין זוהן איז א פּראָוואָסלאָווע און דיין טאָכטער ניט, באַראַף דיין חוואָוא אָננעמען אונזער פּראָוואָסלאָוויע... [שפּייט־אויס]. האָב איך רעכט, סטאראָסטא?

ס ט א ר א ס ט א. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינא! חוואָוא מוז אָננעמען אונזער פּראָוואָסלאָוויע! [שפּייט־אויס].

מ י ק י ט א ג א ל א ג א ן. וואָס פאַר קלוגע קעפ איהר זענט ביידע! איהר פאַרגעסט, אז טעוועל איז א איד און איז קליגער פון אונז אלעמען. איידער מיר וואָלטען זיך ארומגעקוקט, וואָלט ער זיין טאָכטער באשטאָט און אזוי פּאַרטאָכטארעט, אז דער ריח אליין וואָלט זי נישט געקאָנט געפינען! — דערצעהלען מיר מעשיות! אומזיסט בין איך געווען א וואָלאָסטנאי שרייבער גוטע פינף און דרייסיג יאָהר?

ח ו ה. ניין, נישט דאָס... דו פּאַרשטעהסט ניט. דאָס איז איבער מיינע כּחות!...

פ ע ד י א. וואָס איז איבער דיינע כּחות?

ח ו ה [הערט זיך צו, ווי די נעלעקער קלינגען]. ווי פּאַרשטעהסט דו ניט? אָט דאָס אָ... אָט די אַלע צערעמאָניעס... און דאָס אָפּ־זאָגען זיך פון טאָטע־מאָמע, און פון אַלץ... אַך, פעדיא! וויפיעל נידערטרעכטיגקייטען!...

פ ע ד י א. נאַרישקייטען! ווערטער בלויז...

ח ו ה. סאָמע לינגען! לינגען און פאַלשקייט!

פ ע ד י א. צולייב אַזא הייליגען צוועק, ווי אונזער ליעבע... [עס ווערט נאָך פינסטערער].

ח ו ה. באַגרעכן א פאַרברעכען?... הרג'ענען טאָטע־מאָמע?...

[פון שטוב באַווייזט זיך טעקלא].

ט ע ק ל א [דרעהט־אויס דעם קאָפּ איז שטוב אריין]. אָט זענען זיי אָ!... [אָפּ איז שטוב צורוק. דאָס פּאַרעכּ חאָפּט זיך אויף].

ח ו ה [צו פעדיאָ, גיט איהם די האַנט]. קום, פעדיא, קום, איך בין נרייט! [נעהען־אָפּ בייַדע איז שטוב אריין. פון דרויסען קומען־אָן א נאַנצע חאַליאַסטרע פּאַרבּקעס און שיקסעס, אַלע יום־טוב'דיג, אַלע מיט בלומען אין די לאָנצען און איז די היטלעך. איינער פון דער חברה סקריפּעט אויף א פּיעדעל. דער אַנדערער באַראַבאַנעט אין א פּייקעל. די יונגערע פּאַרובּקעס מיט די שיקסעס טאַנצען און זינגען צו:

טשאַביטע, טשאַביטע ווי מאַי!
טשאָם זשע ווי נע ראַביטע, ווי מאַי?

זיי נעהען און טאַנצען פּאַרלעבּווייז. עס ווערט אַלע מאָל פינסטערער און פינ־סטערער. דאָס טאַנצען ווערט לאַנגזאַמער און דאָס זינגען לאָוט זיך אויס מיט א מינארנע טאָן אויסגעצויגען:

כאַנצע ניזענקא,
וועטשער בליזענקא...

ביז עס ווערט שטאַרק פינסטער, און אויף דער ביהנע איז שוין ניטא קיינער. דעמאָלט ווערט פּאַרשוואונדען די דעקאָראַציע פונ'ם ערשטען בילד און עס דערשיינט די דעקאָראַציע פונ'ם צווייטען בילד פונ'ם זעלבען אקט, וועלכער נעהט אומאונטערבראָכען].

האַרניצע אַריין. עס דאַרף בא֫לד קומען דאָס פּאַרע֫ל פּונ׳ם באַטיושקא דעם בלאָהאַטשינע, וועל֫ען מיר פון דאָנען גיהן אינ־איינעם אין דער צערקווע, און דערווייל֫ע וועט איהר חאָטש נעמען צו גל֫עזל֫ער, ל֫כבוד דעם היל֫יגען שבת...

ס ט א ר ש י נ א [הויבט זיך אויף, גלייכט זיך אוים די ביינער]. דאָס האָט מען שוין ל֫אַנג באַאַרפט! ס׳איז היים אין דרויסען און עס טריקענט אין גאָרגע֫ל... האָב איך רעכט, סטאַראָסטא?

ס ט א ר א ס ט א [אויפגע֫עכט]. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינא, עס טריקענט אין גאָרגע֫ל. [פּאַרהוסט זיך אוש. אל֫ע גיהען אָפּ צו דער שטוב צו. עס דערהערט זיך פון דרויסען א רעש פון א צונעפּאַה־רענער פּוהר און א קול „טפּרררו!" דערנאָך באַווייזט זיך דאָס פּאַרע֫ל. ח ו ה — אַנגעטהאָן ווי א כלה, מיט א הויכען קאָקאָשניק, איין אויסגעגייהט העמד, א סך סטיינגעם פון אל֫ערל֫יי קאָל֫ירעז און רויטינקע שיכל֫ען אויף די פיס. פ ע ד י א נא ל֫א נ א — מיט א בלום אויף דער ל֫אַז. דאָס נרויע שמויסען־היטע֫ל פּאָסט זיך איהם זעהר צום פּנים מיט די שווארצע וואנסעם].

ח ו ה [גיהט אויף צו־פּריהער, זעצט זיך צו אויפ׳ן בענקע֫ל, וואָס נעבען בוים, פּאַרוואַרט דעם קאָפּ]. אוף!... איך וויל֫ א ביסע֫ל אָפּרוהען זיך אָט א דאָ. [עס רוקט זיך אן דער פּארנאכט].

פ ע ד י א [וועצט זיך נעבען איהר]. ביזט מיעד?

ח ו ה. ניט מיעד, נאָר כ׳וויל֫ אזוי א ביסע֫ל זיצען... [בויגט זיך צו איהם, שפּאַרט־אָן דעם קאָפּ אויף זיין אכסע֫ל. פּעדיא נעמט זי ארום, גל֫עט זי. — פון וויי֫טען דערהערט זיך א קל֫ינגערייי אין די קל֫וסטער־נל֫עקער: גל֫ין־גל֫ין־גל֫אָן! גל֫ין־גל֫ין־גל֫אָן! חוה טהום זיך א חאָפּ־אויף].

פּעדיא! ל֫אָז מיך!

פ ע ד י א [האל֫ט זי צו]. וואָס איז מיט דיר, עווא?

ח ו ה [בעט זיך]. ל֫אָז מיך, פּעדיא! ל֫אָז מיך, טיערער! איצט איז נאָך צייט!... [אין דרויסען וועדט פּינסטערער און פּינסטערער].

פ ע ד י א. וואָס צייט? האָסט חרטה? וויל֫סט מיך איבערל֫אָזען אל֫יין? האָסט אויף מיר קיין קאָפּ רחמנות... איך בין ביי דיר גאָרניט... [לאזט זי אָפּ].

די וואָך, וואָס נעהם אָקענעז, זאָל אונז קומען
צו נעזונט און צו פרנסה,
צו מזל און צו ברכה,
צו גליק און צו הצלחה,
צו תורה, צו מעשים טובים
און צו יראת־שמים,
צו ישועות ונחמות
און צו אַלעם גוטען נעווען — אָמן!

טראָנט־אַריין דאָס אַננעצונדענע לעכפעל, שטעלט עס אויוק אויפ'ן טיש. זיפצט). הלואי חאָטש אין דעם זכות פון שבת־צו נאכט, צוליעב א פולער וואָך, טאָמער וועט פאַרט דער אויבערשטער רחמנות האָבען, טהון א נם... ער, אז ער וויל, קאָן ער!... [עס עפענט זיך די טיר און עס קומט־ אַריין פון דרויסען ציטעל, איינגעהילט אין א שאל, א פארשפאכטע].

צ י ט ע ל. א גוטע וואָך, מאָמע! [טהוט־אויס די שאל].

נ א ל ד ע. א גוטע וואָך, א גוט יאָהר אונז אַלעמען! [פאַלט אויפ'ן בענקעל, כרעכט־אויס אין א נעווייז].

צ י ט ע ל. נו, נענוג, מאָמע, נענוג. ס'איז פון גאָט, ווי דער טאָטע זאָנט... וואו איז דער טאָטע? ניטא נאָך? [נאָלרע הויבט־אויף דעם קאָפ, ווישט־אויס די אויגען].

נ א ל ד ע. נישט געווען פון דעמאָלט אָן... לויפט ארום, ווי א פאר'סמ'טע מויז, פון אינדערפריה אָן, קלאָפט אין אַלע מירען — א נעכטיגער טאָג! קאַלטע פּריפּאַרקעס!...

צ י ט ע ל. זאָג עס ניט, מאָמע. אויפ'ן טאָטען איז דאָ א האָפענונג. דער טאָטע קאָן רעדען...

נ א ל ד ע. וואָס העלפט דאָס קאָנען רעדען פוילישׁ, אז מע לאָזט אין הויף נישט אריין?... מע דארף נישט מעהר, קינדעניו, וויפיעל איך האָב פאר זיי אויסגעוויינט... רעדען קאָן איך ניט, ווי דער טאָטע דיינער, אָבער וויינען? וויינען קאָן איך בעסער פון איהם! נאָר וואָס, משטיינס נעזאָגט? א גוי פאר־ שטעהט דען אידישע טרערען? א גוי פיהלט דען א אידיש הארץ?

צווייטעם בילד.

[בני מביה'ן אין שטוב. די זעלבע דעקאראציע, וואס איז ערשטען אקט. — שבת־צו־נאכטס. דער טיש איז נאך נעדעקט שבת'דיג, מיט א ווייס טישטוך. צווישן מעשענע לייכטער מיט די אויסגעברענטע בענטשליכט. צווישן קוילעטשען, איבערגעדעקט מיט א האנטיכל מיט רויטע פרענזלעך. עס הערשט א סומנע פינסטערניש. די שאטענס קלעטערן אויף די וועגנ. עס הענגט אויף אלץ א מרה־שחורה'דיגע שטילקייט. עס הערט זיך שארף דער טיק־טאק פונ'ם אלטפרענקישען זיידער, וואס אויף דער וואנט. — פון דער דרויסען־טיר קומט־אן גאלדע פארוויקעלט אין א שאל, קוים וואס מע דערקענט זי אין דער פינסטערניש].

גאלדע [שטעהט א ווייל, טהוט־אויס די שאל, זיפצט, רערט צו זיך אליין]. פארשפּיעלט א קינד! פארזינדיגט!... מע לויפט ארום זי זוכען... דעם נעכטיגען טאג זוכט מען... פארפאלען!... גלייך ווי געשטארבען... ערגער ווי געשטארבען, הלואי איך זאל ליגען זאגען... ווי טראגט מען איבער דעם וועהטיג? דעם בזיון?... [פוילוע. פארברעכט די הענט]. גאטעניו, גאטעניו! אדער געב מיר אפּ מיין קינד, אדער נעם מיך צו!... [טהוט א קוק אין פענסטער ארויס]. א דונער איז מיר! שוין שטאק־נאכט — צייט מאכען פייער, זאגען „גאט פון אברהם"... [נעהט־אפּ אין קיך. עס דערהערט זיך אין ניכען פון דערט איין אלטע, נאר איין אנגענעהמע שטימע מיט'ן אלטען באהארצינטען נוסח:

גאט פון אברהם, פון יצחק און פון יעקב!
בטהיט דיין ליעב פאלק ישראל פון אלדאם בייו!
אונזער ליעבער שבת־קודש נעהט צוועק...

[נאָך א קורצער פויזע, טאָטע זיך א פליק כיי דער בארד]. אלטער נאר!... [שרייט הויך]. דו ביזט עס ווערטה!... דער הונט איז ווערטה דעם שטעקען!... וואו זענען געווען דיינע אויגען?... [א פאָסט איז שטערן]. דיין שכל וואו איז געווען?... [פויזע. רעדט שטיל־ער]. דער נאַנצער וועלט געגעבען עצות, און אליין וועסט דו שטארבען א נאר... [פויזע. געהט־ארום, פארלענט די הענט אהינטער, טראכט עפּים. דערנאָך בלייבט ער שטעהן, האלט צוגעמאכט די אויגען. האפט זיך אויף, נאָך א טיפען זיפץ]. נאָר איינס צום אנדערען געהער זיך ניט אן. וואס צו גאָט — איז צו גאָט... קיין צו־להכעיס'ען איהם טהוט מען ניט און קיין ברוגז'לעך טיט איהם פיהרט מען ניט. ס'איז מוצאי שבת־קודש אויף דער וועלט — דארף מען איהנ מאכען הבדלה... [עפענט־אויף די שאפע, נעמט־ארויס דאס קארא־פינטשיקעל מיט ל־ראנפען טיט־ז קידוש־גלעזעל, דערנאָך — די בריטע גענפלאכטענע הבדלה, טראגט עס צו צום טיש, גיסט־אן דאס קידוש־גלעזעל, רעדט דערווייל]. מילא, שלש סעודות פארשפעטיגט — וועט ער מוהל זיין... און מנחה־מעריב האָב איך נעדאוועט — אזא יאהר אויפ'ן גלח'ס קאפ!... [צום ווייב]. געדענקסט דו חאטש, גאלדע, ווי ווייך ער פלענט צו מיר זיין, יחח שמו וזכרו? חאטש צו א מכה איהם צו צולענען!... און תמיד מיט אזלכע זיסע רעדעלעך, אלץ פאר'גנבה'נען זיך הינטען־ארום: „נאש באָח, וואש באָח"... קום איך איצט און טהו איהם [בויגט זיך צו] א פאל צו די פים, אז ער חאפט מיך ניט פאר א האנט, הויבט מיך אויף: „אי־פע, זאגט ער צו מיר, טעוועל! ווי קומט דאס צו דיר, אז דו זאלסט זיך, זאגט ער, אראפלאזען אזוי נידעריג, א מענטש, זאגט ער, פאר א מענטשען?"... „באטיושקא! — זאג איך צו איהם. — עס וואלגערט זיך, זאג איך, פאר דיינע פים ניט קיין מענטש, זאג איך, נאר א טאטע, איין אומגליקליכער פאטער, זאג איך, וואס שלעכטע מענטשען, זאג איך, זענען איהם באפאלען אין מיטען העלען טאג, זאג איך, און וויליען צונעמען, זאג איך, ביי איהם א קינד!... [נאלדע און צייטעל באחאלטען די פנים'ער, ווייגען]. דו ביזט, זאג איך, קלאר, באטיושקא, אין אונזערע הייליגע ספרים,

נוויינט נאך א ווייל, ווישט די טרערעז). דער בראך איז אזוי גרויס, צייטעל, אז איך האָב נאָר פארגעסען א פרעג טהון, וואָס מאכט דיין מאָטעל, און די קינדער דיינע וואָס טהוען?

צ י י ט ע ל. מיין מאָטעל — וואָס זאָל ער מאכען? ער איז קראנק. הוסט!... די קינדער, האָב איך אַנגעזאָגט מאָטלען, ער זאָל זיי לעגען שלאָפען, און אליין האָב איך מיך נעלאָזט אהער צו־פום, ווייל ס'איז נאָך נעווען שבת...

נ א ל ד ע. אָבער צו־פום?

צ י י ט ע ל. און אז דער טאטע איז נעווען היינט צוויי מאָל ביי אונז אין שטעדטעל, און ביידע מאָל צו־פום, זוכען חוה'ן?

נ א ל ד ע. צוויי מאָל נעווען ביי דיר?

צ י י ט ע ל. הערסט! פון וואנען זשע דען וואָלט איך נע־וואוסט פונ'ם אומגליק?

נ א ל ד ע. דער קאָפ איז מיר אזוי דערשלאָגען, אז איך וויים נאָרניט וואָס איך רעד!... מילא איך, ווי אזוי איך וועל עס איבערלעבען — וווייסט נאָר גאָט... ווי אזוי אָבער ער, דער טאטע דיינער, וועט דאָס אריבערטראָגען — איז הלואי איך זאָל ליגען זאָגען!... אז ער לאָזט נאָרניט ווייניען! און אליין איז ער שוואַרץ, ווי די ערד... אז ער האָט זי אזוי ליעב נעהאט! (שלאָגט זיך מיט ביידע הענט אין קאָפ). חוה! חוה! חוה! וואָס האָסט דו נעטהאָן מיט אונז?!...

צ י י ט ע ל (נעמט ארום די מוטער, ביידע ווייגען). אָבער, מאמע!... (עס עפענט זיך די דרויסען־טיר און עס קומט־ארייז ט ב י ה. ס'איז צו זעהען, אז דער מענטש איז צערודערט. די האר צעבורשעט. נאר נים נעווייניט. נעלאָסען, רוהיג, פארטיעפט איז זיך אליין. נאלדע און צייטעל השרעוואוך צו ווייגען, ווארטען וואס וועט זיין).

ט ב י ה (דרעהט זיך פריהער ארום א ווייל אויף אייז ארט, ווי צעמישט, נלייך ווי ער וואלט עפעס נעזוכט ארום זיך, בלייבט שטעהן, רעדט צו זיך אליין). נו, טביה? שען אויסנעפיינט זיך!... פיין — פיין!... צער נידול בנים — אט דאָס חייסט נחת פון קינדער!...

נאָך אַלע היומס... כּל־זמן עס האָט זיך נאָך געשלאָגען איין אָדער, כּל־זמן זי איז ניט אריבערגעטראָטען אויף יענער זייט, האָב איך נאָך געהאַט א האָפענונג אויף גאָט און אויף זיך... איצט, אז זי איז שוין אריבער אהין — איך וויים עס שוין אקוראט, טביה וועט ניט זאָגען דאָס, וואָס ער ווייסט ניט, — איז פארפאַלען, נישטאָ מעהר קיין חוה! געשטאָרבען חוה!... השם נתן, השם לקח — אזוי מוזען מיר זאָגען, און ברוך דיין אמת! [נאָכדע אוו צייטע ווייניגע]. איצט קאָנט איהר ווייניגע... יאָ! איצט האָט איהר ביד צו ווייניגע. נאָר ניט טביה... [דאָס קול איז איהם נעבראָכענע, עם הערעט זיך טרערעז]. בלאָטע! טביה ווייניגע ניט! טביה איז ניט קיין אידינע!... און על־פּי דין באַראַפען מיר זיך זעצען שבעה... אויף איין שעה נאָר... נישט מעהר ווי איין שעה... איין אַנדערער אויף מיין אָרט וואָלט געגאַנגען אָנפרעגען זיך ביי א רב. איך דאַרף ניט פרעגען ביי קיינעם — טביה איז ניט קליין צו ווייסען א דין אליין. וואָרום ער ווייסט, אז ביי אָט אזא־נ־אומ־גליק באַראַרף מען זיך אוועקזעצען אויף דער ערד נאָר אויף א שעה, נישט מעהר ווי אויף איין שעה, און עד כאן אומרים בשבת הגדול! אָפּגעזעסען די שעה, אויסגעווייניגט זיך — געגוג! פּארגעסען! ווי אין פּסוק שטעהט: ו־יש־כ־ח־הו! אָט אזוי ווי מע פּארגעסט א טוידטען! ניין! וואָס זאָג איך? ערגער ווי א טוידטען! א טוידטען דערמאָנט מען אמאָל... נאָך א טוידטען זאָגט מען קריש, מע האָט יאָהרצייט... דאָ — איז ניט שייך קיין קדיש, ניט קיין יאָהרצייט. נאָרנישט! חוה לא יזכר ולא יפקד! [נאָנץ הויף]. אזעלכע קינדער זענען נישט ווערטה קיין טרער! אזעלכע קינדער טאָרפען נישט דערמאָנט ווערען, נישט צו גוטען, נישט צו בייזען — לא יזכר ולא יפקד! איהר הערט, וואָס איך זאָג אייך? [נאָך העכער]. דער נאָמען חוה זאָל מיר ניט דערמאָנט ווערען מעהר!... געשטאָרבען חוה! ערגער ווי געשטאָרבען! חוה איז נאָר קיינמאָל אויף דער וועלט ניט געווען!... [זעצט זיך צוועק אויף דער ערד, ציהט־שראַפ איין שטיוועל. אויף איהם קוקענ־

באדארפסט דו געדענקען, זאג איך, דעם משל, וואס דער נביא האט דערצוהלט דור המלכ'ען, זאג איך, מיט'ן שעפעלע, וואס ביי'ם ארעמאן — איז געקומען דער נגיד און האט אוועקגענעלעגט דעם ארעמאנ'ס שעפעלע"... וואס טויג אייך — איך האב איהם גוט אריינגערעדט! ווי טביה קאן!... [פויזע]. דארף מען, הייסט עס, מאכען, זאגט איהר, הבדלה?... [רופט־צו די טאכטער, גיט איהר, זי זאל האלטען די געפלאכטענע הבדלה. נאלדע נעהט אויף צו נעהענטער, זי זאל הערען, ווי ער מאכט הבדלה. ער פארשטעלט זיך מיט דער לינקער האנט די אויגען, אין דער רעכטער האלט ער דעם כוס, הויבט־אן די ווערטער „הנה אל ישועתי" דוקא נאנץ הויך, און מיט א ניגון, נאר באלד ווערט איהם דאס קול איבערנעהאקט, מעהר קיין ווערטער הערט מען ניט, נאר מע זעהט, אז ער ווייזט, חאטש דאס פנים זעהט מען ניט, ווארום ס'איז פארשטעלט. אויף איהם קוקענדיג, ווייזען שטיל אויף נאלדע און צייטעל, באהאלטען די פנימ'ער אין די פארטיכער. מע הערט נאר, ווי ער לאזט־אויס די ווערטער מיט א ניגון: „המבדיל בין קודש לחול!"... אפגעמאכט די הבדלה און אפגעווופט פונ'ם קעלישעקע, גיסט ער אויס עטליכע טראפען אויפ'ן עק טיש, וואס איז אפ־געקאטשעט פונ'ם טישטוך, צינדט־אן דעם אנגענאסענעם בראנפען מיט דער נעפלאכטענער הבדלה, טונקט־אייז אין פייער ביידע קליינע עקסטע פינגער, טהוט מיט זיי א ווישׁ די אויגען, זאגט עפיס בעת מעשה שטיל־ערהייט, דערנאך שטופט ער אן דערמיט אלע קעשענעס אויף א פולער וואך]. א גוטע וואך! א גוטע וואך!

נ א ל ד ע. } א גוטע וואך, א גוט יאהר!...
צ י י ט ע ל. }

ט ב י ה. האבען מיר זיך מיט'ן רבונו־של־עולם, הייסט עס, צערעכענט: ער מיר מיינס, איך איהם זיינס — קוויט!... אצינד קאנען מיר זיך אומקאהרען צו אונזערע אייגענע געשעפטען, ווי אין פסוק שטעהט: א י ש ל פ ע ל ו... [פויזע]. נו, נאלדע־ברודער? וואס זאגסט דו? הא?...

נ א ל ד ע. וואס זאל איך זאגען? [ברעכט די הענט].

ט ב י ה [קוקט אויפ'ן ווייב, ווי דורך בריל]. אט אזוי!... נישטא שוין ביי אונז מעהר קיין חוה!... איין עק — אוים חוה!... שוין

פערטער אקט

[די זעלבע דעקאראציע, וואס אין דריטען אקט, צוויי־טען בילד. — א פריהמארגען. שלמה׳לע און שיינדעלע, וואס זענען נאר־וואס אויפגעשטאנען, שפיעלען זיך אין איינע העמדלעך מיט דער קאץ].

שלמה׳לע. לאז אפ די קאץ, שיינדעלע!

שיינדעלע. וואס עפים, שלמח׳לע?

שלמה׳לע. לאז אפ, זאג איך!

שיינדעלע. פאר וואס?

שלמה׳לע. אזוי... איך האב מיך דערמאנט, דער זיידע זאגט, אז א קאץ טאר מען ניט מוטשען — ס׳א צער בעלי־חיים.

שיינדעלע. וואס הייסט עס „שערבעלע חיה"?

שלמה׳לע. ניט שערבעלע חיה, נאר צער בעלי־חיים.

שיינדעלע. וואס זשע הייסט עס?

שלמה׳לע. ס׳הייסט, זאלסט דאס אפלאזען, אניט וועט דיך גאט שטראפען און דו וועסט שטארבען!

שיינדעלע [לאוט־אפ די קאץ]. אזוי ווי דער טאטע איז געשטארבען?

שלמה׳לע. אזוי ווי דער טאטע איז געשטארבען און אזוי ווי די באבע איז געשטארבען.

שיינדעלע. נו, און די מוהמע חוה פאר וואס רעבענסט זי ניט?

ריג, זעצען זיך אוועק אויף דאס וויב און די טאכטער, וואס ברעכען־אויס אין א געוויין. טביה, זיצענדיג אין איין שטיוועל, טהוט זיך מיט א מאל א חאפ־אן מיט ביידע הענט ביים קאפ, קוקט ארויף און רופט־אויס נאנץ הויך, ווי ער בייזערט זיך). גאט! גאט! גאט! וואו ביזט דו, גאט?!...

האסטיג פאלט דער פארהאנג.

ענדע פון דריטען אקט.

ט ב י ה. אָנגענפּאָיעט דאָס פערדעל מיט די בהמה'לעך, קאָן מען שוין א טראכט טהון וועגען זיך אויך, ווי מיר זאָגען אין דאוונען: כל זמן שהנשמה בקרבי. א געדאוונענטער בין איך שוין, א נענעסענער אויך, איצט דאַרף מען געבען א פּאָהר־ ארוים קיין בויבערייק מיט'ן בּיסעל סחורה, קעז און פּוטער און שאָר ירקות. נעם, צייטעל, קלויב־צונויף דאָרט אין קעלער וואָס נאָט האָט געגעבען, דאָס נאָנצע בּיסעל גוטס. איכ'ל דערווייל ארויננחאפען א קאפּיטעל תהלים, וועט דאָס זיין ווי געפונען... [צייטעל נעהט־אָפּ דורך דער דרויסען־טיר. טביה זעצט זיך אוועק צום טיש מיט א תהלים, וועלכען ער האָט ארויסגענעמען פון'ם טיש־קעסטעל, צעשאקעלט זיך אוון זינגט שטיל אונטער דער נאז, נאר ער לאזט־אויס מיט א ניגון אוון הויך]. „אשרי כל חוסי בו!" [עם קומט־אן צייטעל מיט א צעשראקענע פּנים].

צ י י ט ע ל. טאטע! דער סטארשינא מיט'ן סטראָסטא מיט עפּים נאָך גויים נעהען אהערצוצו...

ט ב י ה. ערשטענס, פון וואנען ווייסט דו, אז אהער? אוון דאָס אנדערע — וואָס האָסט דו זיך אזוי דערשראָקען? מיט גנבה'שע פערד האנדעל איך ניט? דעם קייסער זאטשעפּע איך ניט?... וואָס קאָנען מיר טהון די גויים, אז מיר האָבען אזא גרויסען גאָט? ווי אין תהלים שטעהט געשריבּען: מה יעשה לי אדם?... [עס עפענט זיך די טיר אוון עס קומען־אריין גויים, צוויישען זיי דער סטארשינא מיט'ן סטאראסטא מיט'ן סאטסקי — אלע דריי מיט בלעכלעך. די גויים טהוען־אויס די היטלעך. טביה בלייבט אין היטעל, נאר ער מאכט־צו דעם תהלים, שטעהט־אויף אוון איז מקבל־פּנים די נעסט מיט א פריינטליך שמייכעל. דער סאטסקי מיט'ן קאנגען שטעקען בלייבט שטעהן ביי דער טיר].

ס ט א ר ש י נ א. געזונט זאָל זיין טעוועל!

ס ט א ר א ס ט א [אוון נאך איהם אלע גויים, אויסער דעם סאטסקי]. א געזונט, טעוועל!

ט ב י ה. א געזונט אויף אייך אלעמען, אויף דער גאנצער הראָמאדע. וואָס וועט איהר זאָגען גוטס? אוון וואָס הערט זיך עפּים נייעס אויף גאָט'ס וועלט? [אלע גויים קוקען אויפ'ן סטארשינא].

ש ל מ ה ׳ ל ע. די מוהמע חוה איז ניט געשטאַרבען. די מוהמע חוה איז ערגער ווי געשטאַרבען...

ש י י נ ד ע ל ע. וואָס הייסט עס ערגער ווי נעשטאַרבען?

ש ל מ ה ׳ ל ע. ניט דיין עסק — שווייג!

ש י י נ ד ע ל ע [בלאָזט זיך אויף]. פאר וואָס זאָל איך שווייגען?

ש ל מ ה ׳ ל ע. אַווי. דער זיידע האָט געהייסען שווייגען.

ש י י נ ד ע ל ע. פאר וואָס האָט ער גהייסען שווייגען?

ש ל מ ה ׳ ל ע. אַווי האָט ער גענאָלט.

ש י י נ ד ע ל ע. פאר וואָס האָט ער גענאָלט?

ש ל מ ה ׳ ל ע. ע! ביזט דו דאָך א קלעשטש! טאָ נא זשע דיר! [ערל־אַנגט איהר א זעץ, זי איהם צוריק. עס קומט־אַן צ י י ט ע ל].

צ י י ט ע ל. שוין? א מלחמה צווישען אייך? א, ניט גענאָט זאָל איהר ווערען — אויפ׳ן ניכטערען האַרצען? געהט אַנטהון זיך, ווען איך אויסרוימען דעם הקדש און דערנאָך אייך געבען אַנבייסען! [שלמה׳ל און שיינדעל׳ע געהען־אַפ אין זייטיגען חדר. צייטען בלייבט און נעמט זיך רוימען די שטוב]. וואר וואָלט זיך דאָס געקאָנט ריכטען, אז אין אזא קורצער צייט זאָל וואַרען אזא מין איבערקאהרעניש אין א שטוב! אזא תל פון א גאַנצער משפחה!... א צאַרן פון גאָט! איוב׳ס צרות, ווי דער טאָטע זאָגט... דעם ערשטען פעטשאָטעק האָב גענאָכט איך: צו איין־און־דרייסיג יאָהר גענבליבען איין אלמנה מיט צוויי קינדער פיסקליאָטעס־יתומים אויפ׳ן טאָטנס קאָפ... און די מאָמע האָט גענומען און איז אַוועקגעשטאַרבען, נישט געקאָנט צוזעהען דעם צער פונ׳ם טאָטען, וואָס חוה האָט איהם אַוועקגעקוילעט אהן א מעסער... [פויזע]. אוי, חוה! חוה! האָסט גענומען און האָסט זיך אליין באַנראָבען א לעבערינג און האָסט אונז אלעמען דעם קאָפ אראָפגענומען, חרוב גענאָכט א גאַנצע סעמייסטוועס... [נעמט זיך פאַרקעהרען דאָס לעצטע ביסעל מיסט. — פון דער דרויסען־טיר קומט־אַן ט ב י ת מיט אונטערגעשטעקטע פאָלעס, ווי אלע מאָל, בעת ער האָלט אין דער ארבייט. אין אויסזעהען הָט ער זיך שטאַרק פאַרענדערט: גרוי ווי א טויב, די פריהער־אונטערגעהאקטע פאות זענען א ביסעל׳ע לענגער געוואָרען, נאר די אויגען שמייכלען, ווי פריהער].

ס ט א ר ש י נ א. ביזט א טשודאק, טעוועל! ס'זאל זיין געוועגדט אן מיר, וואלסט דו דא געמעגט זיצען און זיצען ביז'ן טוידט אפילו... וואס זאגסט דו, סטאראסטא?

ס ט א ר א ס ט א. זעהר גערעכט, האספאדין סטארשינא! ער וואלט דא געמעגט אפילו שטארבען!

ט ב י ה. מוחל! שטארבען שטארב שוין בעסער דו, אדער דער סטארשינא! איהר זענט גויים מיט טשינעס, מיט בלעכלעך, אייך וועט מען באגראבען מיט פאראד... און מיך וועט מען דארפען פיהרען אין שטאדט אריין, וואהרום דא איז דאך נישטא קיין אידישער בית־עולם... ניין, איך מוז נאך לעבען, אזוי לאנג די ערד האלט מיך, וואהרום גאט האט מיך געבענטשט מיט קליינע קינדער יתומים אויף דער עלטער... און וואוהין וועל איך זיך מיט זיי אהינטהון? סיידען נעמען א טארבע און געהן איבער די הייזער? פאר וואס קומט עס מיר?... [נאך די פנים'ער פון די גויים איז צו באמערקען, אז זיי זענען גריהרט פון זייער וויינען וועהרטער]. און נאך א זאך דארפט איהר גערעכטען — אז ס'איז פארהאן א גאט אויף דער וועלט... איך זאג ניט אונזער גאט, איער גאט — איך רעד פון יענעם, פון אונזער אלעמענ'ס גאט, וואס זיצט אט דארט אויבען און קוקט־ארא אהער אונטען און זעהט אלע פאדלאסטען, וואס וועהרען אפגעטהאן ביי אונז, און פארשרייבט דאס אלסדינג צו זיך אין בוך אריין, ווי אין די הייליגע ספרים שטעהט געשריבען... [די גויים קוקען זיך איבער, שאקלען־צו מיט די קעפ].

ס ט א ר ש י נ א [וויפצט]. ביזט אוראי זעהר גערעכט, טעוועל, ביזט גערעכט, ווי נאט אליין. נאר וואס קאנען מיר טהון? קעגען דעם וויליען פון דער הראמאדע קאן מען נישט געהן, וועז דו זאלסט אפילו אוועקשטעלען דריי עמער ברענפען! וואס זאגסט דו, סטאראסטא?

ס ט א ר א ס ט א. זעהר גערעכט, האספאדין סטארשינא, אפילו דריי עמער ברענפען!...

סטאַרשינאַ. נייעס? וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך ווייסט דו בעסער פון אונז. דו ביזט א גראַמאַטנער און פאָהרסט־ארום טאָ הין, טאָ הער. און דערצו ביזט דו א איד, און אידען ווייסען אלץ! [צום סטאַראַסטאַ]. האָב איך רעכט, סטאַראַסטאַ?

סטאַראַסטאַ. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינאַ, אידען ווייסען אלץ!

טבי׳ה. סע קאָן זיין, אז מיר ווייסען א סך, נאָר ניט אלץ. אלץ ווייסט נאָר אָט א יענער א! [וויזט ארויף]. וואָס זשע פאַרט וועט איהר זאָגען גוטס? [אלע גויים קוקען צום סטאַרשינאַ].

סטאַרשינאַ. גוטס האָבען מיר דיר צו זאָגען, טעוועל, ווינציג... מיר זענען געקומען דיר זאָגען, אז מע שיקט דיך ארויס פון דאָנען... ניט מיר — דאָס האָט די גאַנצע הראָמאַדע אזוי געוואָלט... וואָס זאָגסט דו, סטאַראַסטאַ?

סטאַראַסטאַ. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינאַ! די הראָמאַדע האָט אזוי געוואָלט...

טבי׳ה. פאַר וואָס, אשטייגער? מיט וואָס האָב איך זוכה געווען אזא כבוד ביי אייער הראָמאַדע? דאַכט זיך, איך האָב אין די העכער פופציג יאָהר, וואָס איך זיץ מיט אייך, קיינעם ניט באַ׳גנבה׳ט, אדער באַ׳גזל׳ט, אדער אָפּגענאַרט, אדער אזוי באַ־לעדיגט...

סטאַרשינאַ. וועט זאָגט דאָס דען? קיינער זאָגט דאָס ניט! נאָר הראָמאַדע האָט זיך ארומגעזעהען, אז פון אלע דערפער שיקט מען ארויס די אידען... וואָס זאָגסט דו, סטאַראַסטאַ?

סטאַראַסטאַ. זעהר גערעכט, האָספּאָדין סטאַרשינאַ, פון אלע דערפער שיקט מען ארויס די אידען...

טבי׳ה. מעהר נישט? און אז אין אלע דערפער וועלען זיך די גויים אָפּשניידען די נעזער, וועט איהר אייערע נעזער אויך געבען שניידען? [אלע גויים קוקען צום סטאַרשינאַ].

זי מעג איהם אפֿראַרעז!... [צום סטאַרשינא]. געדענקט זשע אוו הערט זיך איין אלע מיט קאַפּ — איך זאג אייך דאָס ווארט: וחלקלקות!... [די גויים קוקען זיך איבער, ריהרען מיט די ליפּען].

סטאַרשינא. ניין, טעוועל, צו גיך! צו ראשיג! עס קומט־אויס ביי דיר חאל־חאל, עפּיס אזוי ווי א קאלב ווארגט זיך... וואָס זאגסט דו, סטאַראַסטא?

סטאַראַסטא. זעהר גערעכט, האַספּאַדין סטאַרשינא, א קאלב ווארגט זיך...

טביה. אויב אזוי, וועל איך אייך זאגען איין אנדער ווארט. [בלעטערט דעם תהלים]. זאגט מיר דאָס ווארט: ממעמקים...

[דער סטאַרשינא, דער סטאַראַסטא, אלע גויים, אויסער דעם סאַטסקי, שטרענגען אן אלע כחות, ריהרען מיט די ליפּען. — פון צווייטען זייטיגען ציטער שטעקט־ארויס דעם קאַפּ צייטעל, רעדט צום פּאַטער].

ציטעל. טאַטע! עס געהט אהער דער אוראַדניק מיט'ן ווילאַסטנאי שרייבער זאזוליא! [אַפּ צוריק, לאוט די טיר א ביסל אפען און קוקט־אריין מיט איין אויג].

טביה. ברוך הבא, נייע געסט! ויבוא המן — מאכט רש"י: דער רוח האט זיי געפּראַכט... [ער טהוט־אויס דאָס היטעל. עס קומט־אריין בריים, ווי א גובערנאַטאָר, דער אוראַדניק אין זיין גאנצער אוניפֿארם, מיט דער שפּאַגע און מיט'ן רעווילווער, און א בייטשעל אויף אין דער האנט. נאָך איהם — דער יונגער שרייבער פון ווילאַסט, זאזוליא, מיט א גרויסען פּאַרטפּעל].

אוראַדניק [פּאַרנייגט זיך קוים־קוים פּאר'ן סטאַרשינא מיט'ן סטאַראַסטא. דער סאַטסקי ציהט זיך אויס, ווי א סטרונע, און ווערט פּאר־שטאַרבען. אלע גויים בלייבען פּאַרגאַפּט]. ע־ע־ע... וואו איז דא דער... דער... דער איר טעוועל?

טביה [טרעט־ארויס גאנץ דרייסט]. דאָס בין איך אט יענער איד, וואָס הייסט טביה... מיר דאכט, אז מיר זהען זיך ניט צום ערשטען מאל... ערשט היינטיגען נאַוויגאַר האָב איך...

אוראַדניק [די וואנסעס ארויף, רערט שטרענג]. איכ'ל בעטען, מיט זייטיגע רעד מיר ניט פּאַרפּאהרען אין דער צייט.

ט ב י ה [טראכט א ווייל]. ווייסט איהר זשע, וואס איך וועל אייך זאגען? שא! אט וועלען מיר באלד וויסען, וואס מיר זאלען טהון. איהר זאגט, אז דאס איז דער וויכטיגסטער פון דער הראמאדע? דער וויכטיגסטער פון דער הראמאדע איז אודאי הייליג. ביי אונז איז אויך אזוי: אז קהל ווייל, איז פארפאלען. די מעשה איז אבער די, וואס דער וויכטיגסטער פון נאט איז נאך הייליגער. וואס קומט־ארוים, וואס קהל ווייל, אז נאט ווייל ניט? סיידען, נאט אליין הייסט, אז איהר זאלט נעמען א מענטשען אומזיסט־אומנישט און צעברעכען איהם אויף שטיקלעך... אויב אזוי, וועלען מיר פרובירען. מיר'ן עס באלד וויסען... [אלע גויים קוקען אויפ'ן סטארשינא].

ס ט א ר ש י נ א. ווי אזוי וועלען מיר דאס וויסען?

ט ב י ה. ווי אזוי מיר'ן דאס וויסען? מיר'ן ווארפען גורל. [לעגט־צוועק די האנט אויפ'ן תהלים]. אט דעם ספר זעהט איהר? ס'איז אונזער תהלים. „פסאלטיר" הייסט דאס ביי אייך... א הייליגער ספר... מעל איך אייך זאגען א וואָרט, איין וואָרט נאָר, ארויסגענומען פונ'ם דאזיגען הייליגען בוך. איז אויב עמיצער פון אייך וועט מיר קאנען נאכזאגען דאס דאזיגע וואָרט, איז א סימן, אז הראמאדע איז גערעכט, און אז ניט — איז א סימן, אז נאט הייסט ניט, איהר זאלט מיר שלעכטס טהון... געהט עס? [אלע גויים קוקען אויפ'ן סטארשינא].

ס ט א ר ש י נ א. וואס א איד קאן צוטראכטען, וועלען קיין צעהן גויים דערויף ניט פאלען, זיי מעגען האבען איטליכער באזונדער א קאפ, ווי א פאס די גרויס! וואס זאגסט דו, סטארשסטא?

ס ט א ר ש י נ א. זעהר גערעכט, האספאדין סטארשינא, א קאפ, ווי א פאס די גרויס!...

ס ט א ר ש י נ א. וואס זשע איז דאס פאר א וואָרט ביי דיר אזעלכעס, טעוועל? לאמיר האָרכען.

ט ב י ה. געב זשע מיר א האנט. [ציהט־אויס דעם סטארשינא די האנט. יענער דערלאנגט איהם א האנט, אבער מיט אזא כח, אז טביה פארקרימט זיך אזש און טהוט א זאג איז א זייט]. נו, א יד ביי דעם ערל —

ט ב י ה [נעמט די פּעז]. גוט ווּאס דו האָסט מיר געזאָגט, וואָרום מיט דער בייטש אַרודעווע איך בעסער, ווי מיט דער פּען... [צום אוראַניק]. שרייבען שרייב איך מיך אונטער אויף אידיש, אי דאָס — קוים־קוים...

א ו ר א ד נ י ק. שרייב ווי דו קאָנסט, נאָר דו דאַרפסט ווייסען, ווּאס דו שרייבסט. דו שרייבסט זיך אונטער, אז דו האָסט אויסגעהערט דעם פּריגאָוואָר און אז אין פּיער און צוואַנציג שעה פּאַרלאָזט דו דאָס דאָרף... פּאַרשטאַנען?

ט ב י ה. ווּאס איז דאָ צו פּאַרשטיין? מע גיט מיר פּיער און צוואַנציג שעה אויף אַרומצוקוקען זיך, חאָפּען דעם אָטעם, פּאַר־קויפען די חאַדאָבע, איינפּאַקען די בעבעכעס — און מאַרש, ווּאו די אויגען וועלען טראָגען? אודאי איז דאָס „גם זו לטובה", ווי אין אונזערע ספּרים שטעהט געשריבען, וואָרום ווּאס וואָלט איך געטהאָן, ווען מע זאָל מיר הייסען, איך זאָל די רגע נעמען די פּיס אויף די פּלייצעס און אָפּטראָגען זיך פון דער דאָזיגער הייליגער ערד, ווּאו מיינע זינדיגע פּיס טאָרען ניט...

א ו ר א ד נ י ק [האָקט איהם איבער שטרענג]. גענוג! איך האָב קיין צייט ניט אויסצוהערען דיינע פּלאַפּלעריין!... אונטערגע־שריבען זאָל מיר ווערען — און אַיין עק!

ט ב י ה. היט זיך — איך שרייב! [פּאַרקאַטשעט די ערבעל, שטעלט־אַוועק דעם נאָמען „טביה" מיט אָזעלכע אותיות, ווּאס מע קאָן זיי זעהען פון דער וויטען אהן א בריל. ניט איבער די פּען צום שרייבער און אַליין אטעמט ער אפּ]. ברוך שפּטרני!

ז א ז ו ל י א [קוקט־אַריין אין פּאַפּיער]. נו, א שריבאַכץ ביי זיי!... [צום פּאַטסקי]. קריג מיר א ביסעל זאמד, ס'וועט זיך קיינמאָל ניט אויסטריקענען!... [דער פּאַטסקי ווארפט זיך אין אַלע ווינקעלעך, קאָן נישט קריגען קיין ביסעל זאמד. זאזוליא ווערט אויפגעבראכט, פּאַכט מיט'ן פּאַפּיער אין דער לופט, דערנאָך טראָגט ער עס צו צו דער וויס־געשמירטער וואַנט, אויף וועלכער עס דרוקט זיך אפּ טביה'ס אונטערשריפט נאָנץ קלאָר. אין דער זעלבער צייט האָט איהם דער פּאַטסקי געבראכט צו טראָגען פון קיך א פּולע זשמעני מיט אש פּונ'ם אויוועז. זאזוליא טהוט עס איהם א שמיץ אין פּנים

וועז איך בין באשעפטיגט מיט די אָנגעלעגנהייטען פון מיין דיענסט! [צו זאזולייא]. אנו, זאזוליא, זיי זיך מטריח, נעם־ארויס דעם פּריגאָוואָר און לייען!

ז א ז ו ל י א [נעמט־ארויס א פּאפּיער פון פּארטפעל, א גרויסען בויגען, באשריבען פון אלע פּיער זייטען, שנייצט־אויס די נאז, הוסט זיך אויס און הויבט־אן צו לייענען אויף א קול]. „פּא אוקאזו יעהא אימפּעראַטאָר־סקאהא וועלישטשעסטווא, מי ניזשעפּאָדפּיסאווישעסיא...“

ט ב י ה [לענט־אוועק די האנט אויפ'ן שרייבער זאזוליא'ס מויל]. שא! איך וויים שוין וואָס וויטער שטעהט. [צום אוראדניק]. דאָס איז דער פּריגאָוואָר פון דער הראָמאָדע, וואָס מע שיקט מיך ארויס פון דאָרף? צו וואָס די אומזיסטע טרחה מיט לייענען פּאפּיערען? דאָס קאָן מען דאָך זאָגען אין דריי ווערטער: „זייט זשא מוחל, רב טביה, מע בעט אייך מחילה“ — קורץ און שארף!

א ו ר א ד נ י ק [אויסער זיך פּאר כעס]. איך פּארשטעה ניט — דו לעהרענסט מיך וואָס צו טהון? מיין ארבייט — איך דאַרף דיר דורכלייענען דעם פּריגאָוואָר, און דו דארפסט זיך אונטער־שרייבען, אז דו האָסט איהם אויסגעהערט! פּארשטאַנען?

ט ב י ה. וואָס איז דא צו פּארשטעהן? די גרויסע תורה? צי די חכמה, וואָס שטעקט דערבּיי? פּחע! און פון אונטער־שרייבען איז אויך קיין מניעה ניט, אבי ס'זאל נאר זיין מיט וואָס מחמת די פּלים אויף צו שרייבען — דאָס איז אין מיין גבול נישטא...

א ו ר א ד נ י ק [צום שרייבער]. זאזוליא! נעם־ארויס דיין שרייבנעצייג, וועט ער זיך אונטערשרייבען! [זאזוליא שלעפּט־ארויס פון קעשענע א פּלעשעל מיט טינט, אייננעוויקלט אין א פּאפּיער, ציהט־ארויס פון פּארטפעל א לאנגע פּען, טונקט־אייז פּארזיכטיג אוז טראגט־אונטער טביה'ן, ווי מע דערלאנגט אייגעם א טייערע מתנה, צעלענט דאס פּאפּיער, ווייזט איהם מיט דער האנט, וואו צו חתם'ענען]. נאָר פּאָוואָלי, זאָלסט ניט מאכען קיין קליאקס!

[צו די קינדער]. אז איהר וועט אונטערוואפסען און לערנען חומש, וועט איהר קומען צו דער סדרה לך־לך, וועט איהר זיך דערמאנען, אז מע האט אייך ארויסגעשיקט מיט'ן זיידען און מיט דער מאמע דערפאר, וואס... דערפאר, וואס מיר זענען אידען. אתה בחרתנו מכל העמים — מע האט אונז ליעב אומעטום. אז איהר'ט אויסוואכסען און ווערען גרויסע, וועט איהר ערשט דעמאלט פארשטעהן דעם אמת'ן פשט פון דער סדרה לך־לך... איהר גהאט אייך דערוויל שפיעלען [פיהרט זיי צוויקע אין צווייטען חדר], און דו, צייטעל, נעם זיך פאקען אין וועג אריין. ביז איך וועל קומען, וועסט דו זיין גרייט. איך וועל אויספארקויפען דאס ביסעל חאראבע, און מיר'ן נאך היינט אויף דער נאכט קאנען אפריניגען זיי דאס היילינג דארף... וואוהין? וואוהין גאט וועט היסען, אבי ניט צווישען אזעלכע חיות, וואס מיר האבען זיי געהאלטען פאר מענטשען... וואו איז ערגיץ מיין בייטש? [נעפינט די בייטש]. אט איז די בייטש. ווי אין פסוק שטעהט: כי במקלי עברתי את הירדן — מאכט רש"י: געקומען מיט'ן בייטשעל און אוועק מיט'ן בייטשעל... חא־חא־חא! [אפ. צייטעל בלייבט שטעהן א ווייל. דערנאך טהוט זי זיך א נעם צו דער ארבייט. עס ווערען אויפגעפענט קאסטענס און קעסטלעך, און זי פאקט וואס זי קאן, צוזאמען מיט לענט־צונויף, מאכט א חורבן].

ציטעל. כ'זאל, זאגט ער, פאקען זיך אין וועג אריין... זאל מיך אזוי וויסען אלדאס ביזן, ווי איך וויים וואס צו פאקעווען! אז צו וואס מע נעמט זיך — איז איין עבירה, און אלסדינג איז טייער, איינגעפאקען אין הארצען!... טאמער איז קארג געווען די צרות וואס ביזן אהער — איז נא דיר א נייע צרה. און אלץ איבער איהר!... חאטש מיר גלויבט זיך ניט, אז חוה... [איז דער מינוט עפענט זיך די דרויסען־טיר און עס באווייזט זיך אויף דער שוועל חוה, מיט א רויטער פעטשייל אויפ'ן קאפ ארומגעבונדען. זי האט זיך פארענדערט, אבער נאך שענער נעווארען. דאס פנים שטאלץ, און אונטער דער רויטער פעטשייל, פארבונדען ארונטער, זעהט זי אויס ווי א שענע ציגייניער־פרינצעסין.

אריין. — דער עולם קלויבט זיך אוועקצוגעהן. פריהער פון אלע שטעהט־אויף דער אורדנונג, נאר איהם נעהט־נאך זאזוליא מיט'ן פארטפעל, דערנאך דער סטארשינא מיט'ן סטאראסטא מיט'ן סאטסקי, און נאך זיי די איבערינע גויים).

ט ב י ה [צום סטארשינא]. נו? צו וואס האסט דו נערערהט א מח? פאר וואס האסט דו מיר באלד ניט נעזאגט, אז ס'איז שוין פארטיג ביי אייך אויף מיר א פרינאוואר?

ס ט א ר ש י נ א [ארויסנעהענדיג]. וואס קאן מען טהון מיט א הראמאדע? הראמאדע אז זי שפארט זיך איין, איז ווי א נארא־ווישטע פערד!... וואס זאגסט דו, סטאראסטא?

ס ט א ר א ס ט א. זעהר גערעכט, האספאדין סטארשינא, ווי א פערד!...

ט ב י ה [שרייט זיי נאך]. הראמאדע שפארט זיך איין? מע ווייסט, ווער די הראמאדע אייערע איז און ווער עס האט אייך אויפ־געבורעט!... מיינט ניט, אז עס וועט אייך אפלויפען גלאט! מיר האבען א גאט! א גרויסען גאט! און א שטארקען גאט!...

[דער גאנצער עולם אפ. — פון זייטיגען חדר רייסט זיך אריין צייטעל מיט א געווייהן. איהרע קינדער האלטען זיך ביי'ם פארטוך].

צ י י ט ע ל [בערעכט די הענט]. וועה איז מיר! וואונד איז מיר! וואס וועלען מיר איצטער טהון? איך האב געהערט איט־ליכם וואר!... וואוהין וועלען מיר געהן מיט אזעלכע קליינע קינדער?... [אויף איהר קוקענדיג, ווייניגע אויף די קינדער].

ט ב י ה [פאלט־אן אויף דער טאכטער]. זעה־נאר, ווי זי האט זיך עס א ביסעל צעיאחמערט, ווי צו ונתנה־תוקף! און אויף איהר קוקענדיג, די ווערעם אויך... שטיא! וואס ווייגסט דו וואס? ס'א גאט'ס זאך!... און איך בין נישט קיין בן־יחיד ביי גאט! ניט דער ערשטער און ניט דער לעצטער... פון וואנען טרייבט מען אונז ניט, און וועז טרייבט מען אונז ניט? האט מען ניט גע־זאגט נאך אונזער עלטער־עלטער־זיידען אברהם אבינו: לך־לך מארצך — זייט זשע מוחל, רב אברהמעל, אל הארץ אשר אראך — אין פיער און צוואנציג שעה, חא־חא־חא?!...

איך האָב איבערגעלעבט ביז אהער? די שרעק מיט די פחדים מיט דעם קאשמאר? אך, צייטל! מיין נשמה איז דאָך געווען די גאנצע צייט אט דא... איטליכס מאל, אז איך האָב דערהערט פון א פאגראָם ערגיץ אין א שטעדטל, בין איך געווען א צעמישטע!... [נעהט־ארום הין און צוריק, רערט איז אויפרעגונג]. מיינע טרערען האָט קיין מענטש ניט געזעהען און מיינע וועהטיגען האָט קיין מענטש ניט נעפיהלט!... [שטעלט זיך אפ אקעגען צייטלען]. און דאָס ווייסט דו, אז אינ׳ם טאָג פונ׳ם יאָהרצייט נאָך דער מאמע בין איך געווען אויף דער מאמע׳ס קבר? ניין, פון וואנען זאָלט איהר דאָס וויסען?... און אז דעם טאָג פון יום־כפור האָב איך געפאסט — דאָס וויסט דו אוראי נישט... פון וואנען זאָלסט דו וויסען?... ביי אייך בין איך א משומדת׳טע... א משומדת׳טע, חא־חא־חא!... [פויזע. נעהט־ארום, שטעלט זיך אפ]. א י ך ב י ן נ י ט ק י י ן מ ש ו מ ד ת ׳ ט ע!... דו קוקסט מיך אן? איך בין ניט משוגע, און איך רעד ניט פון היץ... מע האָט מיך ניט נע׳שמד׳ט דערפאר, וואָס איך אליין האָב מיך ניט אָפגע׳שמד׳ט — דו פארשטעהסט וואָס איך זאג?... דאָס וואָס דער גלח האָט דאָרט געפריימפעלט — איז א פוסטע צערעמאָניע... איך האָב מיך פון מיין א י ך ניט אָפגעזאָגט!... איך בין די אייגענע, וואָס כ׳בין געווען...

צ י י ט ע ל. וועז דער טאטע זאָל דאָס הערען!...

ח ו ה. וואָס זשע וואָלט געווען?... צייטל! איך קען דעם טאטען בעסער, ווי דו! דער טאטע — דאָס בין איך!... איך וויים פריהער, וואָס ער וועט זאגען... נאָר עס אהרט מיך נישט! עס מעג אלסרינג פארברענט ווערען! עס מעג די וועלט זיך איבערקעהרען — איך וועל אויספיהרען מיינס! [נעהט־ארום אויפגערעגט].

צ י י ט ע ל. וואָס זשע רעכענסט דו צו סהון, חוה?

[זי זעצט זיך אוועק צום טיש אין א דראמאטישער פאזע].

ח ו ה. דאָס, וואָס איהר!... דאָרט וואו איהר — דאָרט איך! אייער ארויסטרייבען איז מיין ארויסטרייבען! אין דער

אוים'ן האלז טראנט זי קארעלען, א סך שנירלעך. צייטעל דערזעהט די שוועסטער, לאזען זיך איהר אף די העגט, און זי בלייבט א וויילע אהן לשון. דערנאך האפט זי זיך מיט בייזע העגט ביים הארצען]. חוה?!...

ח ו ה [נאך אלץ אויפ'ן שוועל. א מאל מיט דער האנט]. ששש!... אהן סצענעס! אהן געפילדער! [קוקט זיך ארום]. דער טאטע ניטא? [נעהט־ארויין, מאכט צו די טיר]. איך האב געמיינט, ער איז אין דער היים... [באטראכט דעם חורבן]. איהר פאקט זיך אין וועג ארויין?... [צייטעל גלויבט ניט איהרע אויגען, קוקט זי זיך אויז אין חוה'ן אין טוידט־שרעק].

צ י י ט ע ל. דו... דו... דו ווייסט שוין?...

ח ו ה. געוואוסט שוין לאנג, אז סע קאכט זיך... נאר נישט געגלויבט, אז אזוי גיך... נישט געגלויבט... ווי איז דאס מעגליך? ווי איז דאס מעגליך?!... [נעהט־צו נעהענטער, ווארפט־אראפ פון זיך די רויטע שאל און זעצט זיך אוועק צום טיש, שפארט־אן דעם קאפ אויף דער האנט. צייטעל הויבט־אן קוטען צו זיך, באטראכט די שוועסטער פון קאפ ביז פים, ווארט ביז יענע וועט עפים זאגען. זעהט — יענע שווייגט, הויבט זי אן צו רעדען ווייך, נאר שטראפענדיג].

צ י י ט ע ל. וויבאלד אזוי, אז דו האסט געוואוסט, ווי דו זאגסט, שוין פון לאנג, אז עס קאכט זיך, פאר וואס זשע האסט דו געשוויגען? ניט שוין זשע האסט דו נישט געקאנט גארנישט טהון צוליעב אונזער טאטענ'ס עלטער?... ניט שוין זשע...

ח ו ה [חאפט זיך אויף, ווי איין אפגעבריהטע]. שוועסטער, שווייג!... רער נישט דאס, וואס דו ווייסט נישט! איך בין נישט געקומען אהער אויסהערען פון דיר מוסר! מארא! נאטאציעס!... [צייטעל טרעט־אף איז שרעק, ווייל זיך פארענטפערען].

צ י י ט ע ל. ניט דאס האב איך געמיינט... איך האב געמיינט, וואו ביזט דו געווען ביז אהער? פאר וואס ביזט דו...

ח ו ה [ענדיגט פאר איהר]. פאר וואס בין איך נישט געקומען פריהער? ווי אזוי האב איך געקאנט זיין רוהיג אין דער צייט, וועז איהר האט אזוי פיעל געליטען? פון וואנען ווייסט דו, אז איך בין געווען רוהיג? וואס ווייסט דו פון דער טראגעדיע, וואס

צ י י ט ע ל. זאָלסט איבערזיצען א ווייַע דאָרט ביי מיר... אָדער ניין — די קינדער זענען דאָרט... בעסער אָט דאָ... [ווייזט אויף דער קיך־טיר]. ביז איך וועל דיך א רוף טהון... [ווי? זי פיהרען].

ח ו ה [לאוט זיך ניט]. וואָס פאַר באהאלטערלעך? איך האָב עס פיינט! איך גיה גליך!

צ י י ט ע ל [צוגעשטאנען]. איך בעט דיך! טהו מיר צוליעב! נאָר אויף א ווייַע! [פיהרט זי כמעט מיט גוואלד אפ אין קיך אריין]. אויף איין ווייַע! [חוה אפ. צייטעל טהוט זיך א ווארף צוריק צו דער ארבייט. עס קומט־אריין פון דרויסען טביה].

ט ב י ה [א ווארף די בייטש אין ווינקעל אריין]. ווי אין פסוק שטעהט: וינצלו את מצרים — אויסגעפארקויפט אלס־דינג! פון דער גאנצער חאַראַבע געמאכט א מחק... אוים טביה דער מילכיגער!... און אזוי גיך, אזוי בחפזון'דיג!... א בייז אייַענוש!... ווי דער תרגום זאגט: הא גברא והא טרסקא... אין פיער און צוואנציג שעה געגומען און צעבראכען אזא גוטס, א בעל־הבתישקייט פון אזוי פיעל יאהרען! פארקויפט אלסדינג בחצי־חנם, פאר א דריטעל געלט — פטור געווארען... [טרייסעלט־אפ די הענט. פויזע]. וועג גאלדע עליון־השלום זאל אויפשטעהן און א קוק טהון אויף דעם חורבן!... [באהאלט דאס פנים, קוקט כלומרשט אין פענסטער. דערנאך קערעווענט ער זיך אוים צו דער טאכטער]. ווייסט דו, צייטעל, מיט וועמען מיר איז געווען שווערער ווי מיט אלעמען צו שיידען זיך?

צ י י ט ע ל. מיט וועמען?

ט ב י ה. מיט וועמען? מיט מיין געטרייען דיענער, מיט'ן פערדעל... קריעת ים־סוף! [זיפצט]. אויסגערונגען זיך און אנגעהאריקעט זיך גוט, און אנגעפאטשט זיך גוט אויפ דאס אנדערע אין די הענט, נעם איך דאס פערדעל פאר'ן פאוואר, געווויינטליך מיט דער פאלע, און געב עס איבער דעם גוי און ווינטשעווע איהם מיט מזל־ברכה, ס'זאל זיין אין א גוטער שעה א מזל'דיגער — אז מיין בחור דרעהט ניט אוים צו מיר די חנ'עוודיגע מאַרדע, טהוט

מינוט, וואָס מע האָט אונטערגעשריבען דעם פּרינאָוואָר אייך — האָט מען אינטערגעשריבען אויך מיר !... נישטאָ דער כּח, וואָס זאָל מיך קאָנען אָפּהאָלטען ! נישטאָ דער מענטש, וואָס זאָל מיך קאָנען אינערערען ! צייטען, איך בין א פּאָרבּאָנזעטע, ניט קיין פּאָרלוירענע !... דו הערסט ? א פּאָרבּאָנזעטע !...

צ י ט ע ל. אויב אזוי, וועט דיר דער טאָטע מוחל זיין...

ח ו ה. איך בעט ניט, מע זאָל מיר מוחל זיין ! איך בין ניט קיין בעל־תשובה'ניצע, וואָס חאָפּט א חרטה ! איך האָב נישט געזינדיגט קעגען קיינעם, נאָר קעגען זיך אַליין !... קיינעם קיין שלעכטס געטהאָן, אויסער זיך אַליין !... [פּאָרטרעטט].

צ י ט ע ל [מינעט זיך]. האָב קיין פּראיבעל ניט, שוועסטער, איך ווי‌ל דיך עפּים פּרענען...

ח ו ה [רייסט איהר איבער]. איך וויים, וואָס דו ווילסט מיר פּרענען — וואָס וועט זיין מיט י ע נ ע ם ? מיט א י ה ם ?... גאָרנישט ! ער עקזיסטירט ניט מעהר פּאר מיר !... אז ער האָט געקאָנט וויסען פּונ'ם פּרינאָוואָר און באָהאָלטען פּון מיר, מאָכען זיך, אז ער וויייסט ניט פּון וואָס צו זאָגען — איז ער דאָס, וואָס ער איז, און וואָס איך האָב געמיינט, אז ער איז עס ניט !... [רייסט־ארעפ פּון האַלז די קאַרעלען, טהוט זיי א שמיץ פּון זיך]. נישטאָ קיין צוריקקעהרען ! פּאַרברענט אַלע שיפּען !...

צ י ט ע ל [קוקט איז פענסטער, ברעכט די הענט]. אוי, דער טאָטע !...

ח ו ה [שטעהט־אויף, לענט־צונויף די הענט אויפ'ן הארצען, דרייסט]. וואָס זשע איז דער אוי ? צו איהם בין איך דאָך געקומען...

צ י ט ע ל [אויסער זיך]. אט אזוי א טאקי אין איין אָטעם ? זאָל דיך גאָט אויסהיטען ! מע דארף פּאוואָלינקע, ניט מיט א מאָל... מע דארף איהם צוגרייטען... א רחמנות אויפ'ן טאָטען ! לאָז מיך, שוועסטער, איך בין ניט אזוי נאריש, ווי דו מיינסט...

ח ו ה. וואָס זשע ווילסט דו פּון מיר ? [אומגעדולדיג].

נישט צו־פוס... און וועד שמועסט אָט דער „מנורת־המאור", אָדער אָט דער „שבט־מוסר" אויף עברי־טייטש — אין זיי קוק איך דאָך אריין אלע שבת בייטאָג... דאָס אלץ דארף מען מיטנעמען אין גלות אריין. דאָס איז אונזער גאנץ פארמעגן. די איינציגע ירושה, וואָס מיר האָבען געירש'עט פון אונזערע אָבות־אבותינו... [פונ'ם זייטיגען חדר לויפען־ארויס צייטעל'ס קינדער און גלייף צו טביה'ן].

ש ל מ ה ל ע. וואו ביזט דו נעווען, זיידעניו?

ש י י נ ד ע ל ע. זיידע! וואו ביזט דו נעווען?

ט ב י ה. נעווען... [טאפט זיך אין די קעשענעס]. או־וואָ, פאר־געסען אייך ברענגען א מתנה... נעזענגענט זיך אָפּ מיט דער דאָזיגער שטוב — מיר פאָהרען אַוועק היינט, קינדער־לעך!...

ש ל מ ה ל ע. וואוהין פאָהרען מיר, זיידעניו?

ט ב י ה. וואוהין די אויגען טראָגען... מע טרייבט אונז ארויס...

ש י י נ ד ע ל ע. פאר וואָס טרייבט מען אונז ארויס?

ט ב י ה. דערפאר, וואָס מיר זענען אידען... ומפני חטאינו גלינו מארצנו, קינדער־לעך... אונז טרייבט מען, אונז האָט מען געטריבען, אונז וועט מען טרייבען... [די נאנצע צייט, וואס ער רעדט מיט די קינדער, הערט ער ניט אויף צו פאקען די ספרים אוו אנדערע זאכען].

ש י י נ ד ע ל ע
ש ל מ ה ל ע } [בויידע אינאיינעם]. פאר וואָס, זיידעניו, פאר וואָס?

ט ב י ה. פאר וואָס? זאג איך דאָך אייך — דערפאר, וואָס מיר זענען אידען... זיי ווילען, מיר זאָלען זיין אוים אידען... נאָר מיר זאָגען: נייו, אידען זענען מיר געווען, און אידען וועלען מיר בלייבען!... מיר'ן זיי איבערלעבען!... אונזערע זיידעס האָט מען נאָך ערגערס געטהאָן — מע האָט זיי געברענט אויפ'ן פייער, גע־טרונקען אין וואסער — און עס האָט ניט געהאָלפען: אויסנע־פיהרט האָבען מיר!... געדענקט דאָס, קינדער־לער, געדענקט, וואָס דער זיידע זאָגט אייך — ס'וועט אייך אמאל צוגוץ קומען... אייך

א קוק צו מיר מיט די צוויי פערדישע אויגען? א שטומע צונג, רעדען קאָן עס ניט, נאָר פֿארשטאַנען האָב איך גלייך, ווי עס וואָלט מיר וועלען זאָגען: „אָט אזוי, טביה, דאנקסט דו אָפּעט דיין געטרייַ פערדעל, וואָס האָט דיר געדינט שווער און ביטער אזוי פיעל יאָהרען?!“... געה פֿארענטפֿער זיך פֿאר א פערד און געב איהם צו פֿארשטיין, אז איך בין דאָ גאָט די נשמה שולדיג, און אז מע לעהרענט מיט מיר די סדרה לך־לך, און אז איך אליין וויים נאָך אויך ניט, וואוהין איך געה!... דערוויל געה איך שטאַרט, שוין באשטעלט א פוהר, און דאָרט אין שטאַרט וועלען מיר שוין האָבען א ישוב. דאָרט זענען דאָך פֿארהאַן עפּים אידען, פֿארהאַן א רב, מסתמא וועט מען אונז שוין איין עצה געבען: אמעריקע, צי ארגענטינע, צי פּאלעסטינע, צי ארץ־ישראל... איך וואָלט אפילו בעסער געוואָלט קיין ארץ־ישראל. וואָרום וואָס וועל איך טהון אויף די עלטערע יאָהרען אין אמעריקע? אז ניט זיי פֿארשטעהען מיין לשון, ניט איך פֿארשטעה זייער לשון... זעהסט דו, ארץ־ישראל — פֿאָרט, ווי זאגט מען, באטקאָוושטשינע! ווי אין פּסוק שטעהט: ארץ זבת חלב ודבש... היינט וואָס איז וועלט דאָס, וואָס מע קאָן זיין אויף דער מוטער רחל'ס קבר, אין דער מערת־המכפּלה, חאפּען א קוק אויפ'ן ירדן, זעהען דעם בארג סיני, אָנקוקען פֿרן־ארם, קרש־ברנע און נאָך פּדומה אזעלכע ערטלעך? [פויזע]. און דו, צייטעל, זעה איך, ביזט שוין אויך אבאלד פֿארטיג?

צ י י ט ע ל. באלד פֿארטיג, נאָר צו די ספּרים דיינע האָב איך מורא געהאט אהן דיר זיך צוריהרען...

ט ב י ה. זעהר גלייך... די ספּרים וועל איך אליין אויינ־פֿאקען. [געהט צו דער שאפע, נעמט א ספר נאך א ספר, פּאקט אין קאסטעז]. דאָס איז א חומש... דאָס — א סידור, מיין אלטער סידור... מיר געדינט נעטריי, ווי, להבדיל, דאָס פערדעל... דאָס — א תהלים... און דאָס? — א סליחה... א הגדה... א קינה... און וואָס איז אט א דאָס קליינע וועווריקעל? — א בענטשערעל... געהט אויך

זיך, וואָס? א קאץ, א חיה... פון דעסטוועגען איז אויף דער קאץ אויך א רחמנות — מיר פאָרען אַוועק, און זי לאָזען מיר איבער דאָ אַליין. צער בעלי־חיים...

צ י ט ל [נעמט זיך אַן מיט קורצוש]. אַז ס'איז יאָ אַזוי, זאָג זשע מיר, טאַטע, פאַר וואָס איז אויף א חיה מעהר רחמנות, מעהר צער בעלי־חיים, ווי אויף א מענטשען?

ט ב י ה. שטיא! וועהר האָט דאָס דיר געזאָגט, אַז אויף א חיה איז מעהר רחמנות, ווי אויף א מענטשען? דו האָסט פאַרגעסען, וואָס מיר זאָגען יום־כּפּור צו כּל־נדרי?...

צ י ט ל. וואָס מיר זאָגען יום־כּפּור וויסט דו בעסער... נאָר איך וויים איין אַנדער זאַך... [שטעלט זיך איין, רעדט שטיל, נאָר מיט א טאָן פון וויידיקייט, אַזוי, אַז דאָס קול ציטערט איהר]. איך וויים, אַז אָט פאָהרען מיר אַוועקעט פון דאָנען, אויף שטענדיג, אויף אייביג, מיר וועלען שוין צוריק אָהער נישט אומקאָמען זיך קיינמאָל... און איין מענטשען לאָזען מיר דאָ איבער איינעם אַליין, עלענד ווי א שטיין...

ט ב י ה. וואָס באַלעבעטשעט זי? וואָסער מענטש? וואָסער שטיין?...

צ י ט ל [קוקט דרייסט אַון נלייך דעם פאָטער אין פּנים אַריין]. דו האָסט פאַרגעסען, טאַטע, אַז דו האָסט נאָך איין טאָכטער...

ט ב י ה [איבערראַשט פון אומערוואַרטקייט, בייט זיך שטאַרק אין נעזיכט, קאָן זיך קיין אַרט ניט געפינען, פאַלט־אַן אויף דער טאָכטער אַון נעמט שרייען נאָר הויך אויף א קול]. איך האָב ניט נאָך קיין טאָכטער! נישטאָ ביי מיר מעהר קיין טעכטער, נישטאָ אַון נישט געווען קיינמאָל! דו הערסט, וואָס איך זאָג? [קלאַפּט אין טיש. צייטעל האָט זיך דערשראָקען. אינסטינקטיוו חאַפּט זי זיך אַן אין די קינדער].

ש ל מ ה ל ע [צו טביה'ן]. וואָס האָסט דו זיך צעשריגען, זוידענו?

וועט אפשר זיין בעסער ווי אונז, נעווים בעסער, וואָרום ס'וועלען קומען בעסערע צייטען, וואָס מ'עט פארשטעהן, אז מיר זענען אויך מענטשען, גאָט'ס באשעפענישען... דערווייל זייט גרייט — מיר פאָהרען... [צייטעג: מינעט זיך די נאנצע צייט, ווייל עפּים זאנען].

צ י י ט ע ל. טאטע, האָב קיין פּאראיבעל ניט — כ'האָב דיך געוואָלט עפּים פרעגען...

ט ב י ה. ווי אזוי מע פאָהרט קיין ארץ־ישראל?

צ י י ט ע ל [וויל ארויף אויף איהרס]. ניין, ניט דאָס האָב איך געוואָלט פרעגען...

ט ב י ה. וואָס זשע? דו ווילסט וויסען, וואָס וועלען מיר דאָרטען טהון? — דאָס, וואָס אלע אידען! וואָס ס'וועט זיין מיט כל ישראל, וועט זיין מיט רב ישראל! מה נפשך: הענט האָבען מיר? הארעווען זענען מיר נעוואויזענט? און מענטשען זענען דאָ אומעטום, און גאָט שמועסט מען ניט — מלוא כל הארץ כבודו!... [זיפצט]. אודאי טהוט מיר באנג, אודאי איז מיר שווער זיך צו שיידען אט מיט אט די וועגט! [באוויזט אויף די לעריגע וועגט]. אט מיט אט דער ערד! [וויזט אראפ אויף דער ערד]. איך וואָלט קושען אט די וועגט! איך וואָלט צוגעפאלען צו אט דער ערד! וואָרום דאָ בין איך געבוירען, דאָ בין איך אויך אויפגעוואָפסען, דאָ האָב איך געהאט צרות, דאָ האָב איך געהאט נחת, פראוודע מעהר צרות ווי נחת — נאָר דאָס איז א גאָט'ס זאך... [שטעהט־אויף פון דער ערד, גלייכט זיך אויס די בייגער, טהוט א קוק ארויס איז פענסטער]. און אט דער הויף? און אט די פריזבע, און דער גאָרטען, און אפילו אט דאָס פארטשאחנעטע בוימעלע וועט זיך מיר חלומ'ען ביינאכט אין דער פרעמד... און ועל פולם — דאָס פערדעל. [זיפצט]. אוי, אט דאָס פערדעל! א שטיק געזונט האָט דאָס ביי מיר צוגענומען! איך זאל האָבען א טבע פון ווייגען, וואָלט איך מיך צעווייגט... דער רחמנות מיט'ן צער בעלי־חיים... [פויזע]. אָן, זעהסט דו? [וויזט מיט דער האנט אויפ'ן ווינקעל]. דאָכט

ער שטעלט זיך אפ, שטעלען זיי זיך אויך אפ*). און וואו איז זי געווען, בעת דיין מאמע עליו־השלום איז געלעגען אָט דאָ אויסגעצויגען אויף דער ערד, איבערגערעקט מיט שווארצען?... וואו איז געווען איהר רחמנות דעמאלט?...

צ י י ט ע ל. דו אליין זאגסט דאָך אבער, אז אפילו גאָט איז מוחל די גרעסטע עבירה, אויב נאָר מע האָט חרטה און מע טהוט תשובה. און ווער נאָך ווייסט, אזוי ווי דו, אלסדינג, וואָס סע שטעהט געשריבען?...

ט ב י ה. אָט טאקי וויל איך ווייס, דעריבער זאָג איך דיר אקוראט, אז דערויף האָט מען נישט חרטה און דאָ העלפט ניט קיין תשובה!... דער וואָס געהט איין מאָל אוועק פון אונז, יענער קומט נישט מעהר צוריק!... דאָס צווייגעל, וואָס מע רייסט־אָפּ פון בוים — מוז פארטריקענט ווערען!... דאָס בלעטעל, וואָס פאלט־אָפּ — מוז פארפוילט ווערען!... [דערזעהט פון דער ווייטען קארעלען אויף דער ערד, בויגט זיך אז, הויבט עס אויף]. וואָס איז פאר קארעלען? גוויישע קארעלען — ווי קומען זיי אהער?...

צ י י ט ע ל [נעמט ביי איהם די קארעלען, רעדט אין איין אטעם]. דאָס איז איהרע קארעלען, איהרע קארעלען... און זי אליין איז אויך דאָ... זי האָט זיך אַרומגעקוקט! ארומגעזעהען! זי האָט חרטה, טאטע, זי ווילּ צוריק!... און ניט נאָר זי ווילּ צוריק — זי איז שוין געקומען צוריק און איז גרייט מיט אונז אינאיינעם איבערטראָגען אלסדינג! דאָרט וואו מיר — דאָרט איז זי... [נעהט־צו נאָר נאהענט, רעדט שטילער]. זי איז געווען ביי דער מאמע אויפ'ן קבר — דאָס ווייסט דו? זי פאסט יום־כּפּור, טאטע, דו הערסט? זי פאסט יום־כּפּור...

ט ב י ה [צעמישט]. ווער איז געווען אויפ'ן קבר? ווער פאסט דאָס יום־כּפּור? וואָסערע לאָקשען? וואָסערע פלאָמען? וואָס — ווער — וועמען?

---

* דער אויטאָר בעט — ניט שארושירען! די קינדער טהוען דאָס ערנסט, די עלטערע באמערקען ניט.

ש י י נ ד ע ל ע [צו טביה'ן]. וואָס בייזערסט דו זיך אויף דער מאַמע? [דאָס ריהרט טביה'ן, אוו ער רעדט שוין מיט א טאָן נידעריגער].

ט ב י ה. אייער מאַמע פאָלגט ניט איהר טאַטען... אייער מאַמע ווייסט ניט פון כּבוד־אָב... אייער מאַמע דער'רגז'ענט מיך... וואָס דער טאַטע זאָגט, זאָגט זי מיר קאָפויר... איך זאָג דיר נאָך א מאָל, ציייטע׳ל, און נאָך א מאָל, און נאָך צעהן מאָל, אז איך האָב נישט מעהר קיין טעכטער! איך האָב נישט — און שוין!...

[פּאַרלענט די הענט אהינטער אוו שפּאַנט־ארום היז אוו צוריק].

צ י י ט ע ל [וואַרט־איבער א ווייל, ביז דער כּעס וועט איהם א ביסל׳ל אפּגעהן]. דו אַליין זאָגסט, טאַטע, אז סע שטעהט געשריבען, דו ווייסט שוין ווּאו, אז גאָט האָט רחמנות אויף אַלע זיינע באַשעפּענישען, אפילו אויף א ווּאָרעם...

ט ב י ה. האָסט געהערט קלינגען, און קאָנסט ניט נאָכזינגען... [שטעלט זיך אפּ]. סע שטעהט געשריבען אין... אין... [טראַכט]. אין אשרי־יושבי־ביתך שטעהט דאָס געשריבען: ורחמיו על כּל מעשיו — דער אויבערשטער טהוט טהאָן שפּייזען אַלע זיינע באַשעפּענישען, פון א ווּיזעל׳טיער ביז א קליין ווּערעמע׳ל, און ביז א מילבּ אפילו...

צ י י ט ע ל. ווּאָרום ער האָט אויף דעם רחמנות...

ט ב י ה [פּיהלט זיך נעשלאָגען, שפּאַנט ארום]. רחמנות... רחמנות... ער האָט רחמנות... פון רחמנות רעדט זי איצט מיט מיר... [שטעלט זיך אוועק אקעגען צייטלען]. רחמנות? פון רחמנות דעדסט דו מיט מיר? וואו איז געווען איהר רחמנות דעמאָלט, ווען איך בין געלעגען, ווי א הונט, פאר'ן גלח, ימח שמו וזכרו, זיך געוואַלגערט איהם פאר די פים [בויגט זיך איין], געפּוויזשעט, ווי א ווּאָרעם?... פון וואַנעט וויים איך, אז זי איז ניט געווען אין צווייטען חדר דעמאָלט און געהערט איטליכס ווּאָרט — וואו איז געווען דעמאָלט איהר רחמנות? [שפּאַנט־ארום, בלייבט שטעהן, רעדט מיט'ן זעלבען טאָן פון אירגניע אוו פּארביטערטקייט. — איז דער צייט, וועו ער שפּאַנט־ארום, געהען איהם נאָך די קינדער אקוראט נאָך זיינע טריט:

ט ב י ה [ווי? זיך ארויסרייסען פון די אייניקלעך]. אוועקט, ממזרים! אָנגעהאנגען זיך אויף מיר, ווי די קלעשטשעס! [האט באלד חרטה, וואס ער בייזערט זיך אויף זיי, גלעט זיי איבער די קעפלעך]. טייערע קינדערלעך! אַרעמע שעפעלעך מיינע! פון וואנען האָט איהר זיך אהער גענומען אויף מיין קאָפּ? נאט אייך נאָר אייניקלעך א פּאָר אויף דער עלטער! ווי זאָגט איוואן זלאָדי: „נע מאָלא באבא חלאפאטי"... [פויזע]. עך, נאלדע, גאלדע! דאָס איז געווען א חכמה! זי, עליו־השלום, פלענט זאָגען: מע טאָר ניט זינדיגען, טביה, מע טאָר זיך ניט קלאָגען, ניט בייזערען, ניט זיין אין כעס... אמת, ווי איך בין א איד, אמת! כעס איז עבודה זרה... מיט כעס קאָן מען גאָרניט מאכען... מאכען קאָן מען נאָר מיט גוטען... מיט גוטען... טביה האָט פיינט זיך אָפּעסען דאָס האַרץ... טביה האָט ליעב יעדע זאַך פריהער צו באקלערען, באַ־טראכטען, ארומרעדען... וואָס וועט זיין פון דעם, אז מיר'ן זיך אלע היצען, אלע שפרינגען פון דער הויט ארויס, ווי מיר זאָגען אין דער הגדה פּסח צום סדר: כּוּלָּנוּ חֲכָמִים, כּוּלָּנוּ נְבוֹנִים?... לאָמיר קאָרשט באַרעכענען, נאָר מיט א קלאָרען מח און מיט קאלטע לונג־און־לעבער: וואָס איז דאָ געווען? וואָס איז פּאָרגעקומען?

צ י י ט ע ל [אויפגעלעבט]. אָט דאָס ווילען מיר דאָך! מיר ווילען מיט גוטען...

ט ב י ה [שלאגט איהר איבער]. און איך וואָס ווי? איך ווי דען חלילה מיט בייזען? פּאר וואָס זאל איך וועלען זיין בעסער פּונ'ם רבונו־של־עולם? איהם שטעהט־אָן צו זיין א מוחל־עונות און אָנשרייבען אין סידור יום־כּפּור צו כּל־נדרי מיט גרויסע קידוש־לבנה־אותיות: סלחתי כּדברי ך!?... נישט מעהר, אז ס'האט זיך שוין יא אזוי געמאכט, אז מיר קאָנען זיך דורכשמועסען, וואלט איך דיך געוואלט עפּיס פרעגען... [צו חוה'ן, נישט קוקענדיג איהר גלייך אין פּנים, נאר מיט א זייט]. ווי אזוי האסט דו נאר־וואס נעהאט געזאגט? קיינער האָט קיין צווייגעלעך ניט געריסען? בלעטלעך

צ י י ט ע ל. וואָס הייסט וועך? חוה! פון חוה'ן רעדען מיר דאָך!... [אין דער מינוט עפענט זיך די קיך־טיר און עס רייסט זיך אריין חוה. באגענענט זיך מיט טביה'ס קוס, בלייבט זי שטעהן ביי דער טיר, אהן לשון, נאָר מים גרויס ווירדע און מיט נדלות צונויפגעלעגט די הענט אויפ'ן הארצען און קוקט דעם פאָטער גלייך אין די אויגען אריין. די ערשטע מינוט טהוט זיך טביה א לאָז צו דער דרויסען־טיר צוועקצוגעהן, נאָר צייטעל פאר־געהט אים אויף צוריהער און איהרע קינדער מיט איהר].

ט ב י ה [צו צייטלען מיט די קינדער]. לאָזט מיך!... לאָזט מיך!...

צ י י ט ע ל. זאָל איך קרענקען! זאָל איך שטארבען אָט אָ דא מיט מיינע צוויי קינדער!... [האלט איהם צו, די קינדער ווייגען].

ט ב י ה [פארטומעלט]. וואָס טהוט זיך דא? בין איך טביה? אדער איז דאָס א חלום? [ווייזט מיט דער חאנט]. דער כח הרמיון... די נעבליטען...

ח ו ה [נעלאָסען און דרייסט]. נישט קיין חלום, נישט קיין דמיון, נאָר די ווירקליכקייט אליין... איך האָב געהערט אלסדינג, וואָס דא איז נערעדט געוואָרען — פון צווייגעלעך, וואָס ווערען אָפּגעריסען, און פון בלעטלעך, וואָס ווערען אָפּגעפאלען... [נעהט־צו א פאר שריט נעהענטער]. קיינער האָט קיין צווייגען ניט גריסען, און בלעטער זענען ניט געפאלען...

ט ב י ה [חזר'ט איבער]. „קיינער האָט קיין צווייגען ניט גע־ריסען, בלעטער זענען ניט געפאלען"... [צעשרייט זיך פלוצים אויף א קול]. ס'א ליגען! יא גריסען! יא געפאלען!... [צעלאוט זיך אויף חוה'ן]. וואָן פון דאנען!! וואָן פון מיינע אוינען — וואָן!!!...

צ י י ט ע ל [לויפט־צו צום פאָטער, קושט איהם די הענט]. טאטע! נאָט איז מיט דיר! וואָס טהוסט דו, טאטע געטרייער?

ש ל מ ה ל ע. זיידעניו, וואָס טהוסט דו? פאר וואָס טרייבסט דו די מוהמע חוה?...

ש י י נ ד ע ל ע. דאָס איז דאָך אונזער מוהמע חוה, זיידעניו!...

תורה: כרחם אב על בנים! וואס בין איך שולדיג, אז זי איז פארט מיינס א קינד? [שלאגט זיך מיט דער האנט אין הארצען]. פארט אויסגעבאקען ביי מיר אין הארצען! אין דער נשמה! [צו חוה'ן, צענעמט ברייט די הענט]. קום אהער צו מיר, חוה'לע, דו ביזט מיין קינד!... [חוה פאלט איהם אויפ'ן האלז. צייטעל האט ארומגענומען איהרע צוויי קינדערלעך, ווייגט שטיל].

פארהאנג פאלט לאנגזאם.

ענדע.

נישט געפאלען? א ביסעל א זאג! [צו צייטלען]. טביה'ס טאכטער. רעדט נישט גלאט... טביה'ס טעכטער — ניט „ערזאכט זאלען זיי ווערען!...

צ י י ט ע ל [צו חוה'ן, שטארק אויפגעלעבט]. וואס זשע? איך האב באלד געוואוסט, אז דער טאטע וועט...

ח ו ה [צו צייטלען]. אלץ איינס!... איך האב מיך קיין קאפ ניט איבערגעשראקען. איך האב איין מאל געזאגט, אז איך געה — געה איך... אויב ניט מיט איך, איז נאך אייך... סאי ווי סאי, דארט וואו איהר — דארט איך. אייער אומגליק — מיין אומגליק.

ט ב י ה [אויף צו צייטלען]. דו הערסט וועדטער? דארט וואו מיר — דארט איז זי. אונזער אומגליק — איהר אומגליק. אט דאס איז א לשון! אט אזוי רעדט טביה'ס טאכטער, און אט אזוי באדארף זי רעדען!... אניט — וואס וואלט געווען דער חילוק צווישען מענדעל ווערעביווקער און טביה דעם מילכיגען?... אנו, טהוט א פרעג ביי מענדעל ווערעביווקער, וואו שטעהט „ברוגז רחם תזכור"? און לאז ער אייך זאגען, וועז זאגען מיר „סלחתי כדבריך", און וויפיעל מאל זאגען מיר „סלחתי כדבריך"? און וואס איז די טייטש „סלחתי כדבריך"? אזוי לאנג שמייסט מען איהם! א איד איין עם־הארץ איז ערגער פון א גוי!... [פויזע]. נישמעהר, איין זאך: איך וואלט אפשר באדארפט צומאכען די אויגען און מיט'ן ערשטען קוק וואלט איך אפשר באדארפט מוחל זיין... [חוה מאכט א באוועגונג אויף צו ענטפערען. צייטעל מאכט צו איהר מיט די הענט הינטער'ן פאטער'ס פלייצעס, זי זאל שווייגען]. איז מיר שלעכט: סטייטש, און וואו איז גאט? קענען גאט איז מען דאך אזוי זינדיג! אזוי זינדיג!... נאר צוריק באטראכט איך מיך: וואס בין איך מחויב זיך אננעמען גאט'ס קריוודע?... [חאפט זיך אן ביי'ם קאפ]. אכטי, רבונו של עולם! דו ביזט מיין עדות, אז איך האב נישט געבראכען דאס ווארט, נאר איך קאן נישט מעהר! [שרייט הויך]. איך קאן נישט! דו האסט אליין אנגעשריבען אין דיין הייליגער